

Res

14

23 P

1M

Commentarij Ioannis Arborei

LAVDVNENSIS, DOCTORIS THEOLOGI,

in Ecclesiasten, ad illustrissimū Principem HENRICVM, Gal-
liz Delphinatem.

20 EIVSDEM COMMENTARII IN CANTI-
cum Canticorum, ad nobilissimum, ac reuerendissimum Cardina-
lem Ludouicum Borbonium.

PARISIIS

Ex officina Simonis Colinat.

1537

Domus Romane Illustrationis Infirmitatis

1874

...

...

...

2

Generosissimo Principi Henrico,

GALLIAE DELPHINATI, IOANNES ARBO-
reus, doctor Theologus Parisiensis, perpetuam felicitatem exoptat.

Vi summo & illustrissimo Principi præclara suorū studiorum monumenta dedicant, HENRICE nobilissimo, toto studio totaque animi industria nituntur illius benevolentiam sibi conciliare, aut conciliatam tueri & conseruare: nec tam suis student commodis, quam illius honori, cuius gratiam demereri cupiunt. Quandoquidem nihil est excellentius, quam hominem ab eximijis virtutibus, quibus cæteris longè antecellit, extollere, & commendare. Quo sanè laudis genere iuuenes bene nati, ad ediscendas literas inflammantur & impelluntur, nec duris parcunt laboribus, vt ad hunc optatissimum finem perueniant. Hic me hercle solus consequendæ gloriæ igniculus, oscitantiam, torpedinem & inertiam depellit, fugat & excurit. Senes etiam suarum virtutum commendatione illecti, honore maximopere delectantur, viuunt & illustrantur. Hac denique sola gloria illustrissimi milites ad res præclare gerendas excitantur & accenduntur, perferunt æstus, frigora, inedia, famem, sitim & aduersa quæque, vt ad summum honoris & virtutis fastigium euehantur: & eo sunt magno & constanti animo, vt procellosis tempestatum fluctibus agitati & concussi, nunquam succumbant, nec de gradu deiciantur. & quò magis premuntur & feriuntur, eò magis, instar victricis palmæ, renituntur: nec ad mortem vsque vulnerati, cedunt arenæ. quorum gloria, virtute & animi magnitudine nihil vnquam maius ac admirabilius dici potuit & excogitati. Nam rectis studijs & honestissimo conatu, veram sibi comparare gloriam contenderunt. Quæ si rationis cancellos & honestæ vitæ fines egrediatur, non tam dicenda est gloria, quam ambitio, iactantia & ostentatio. Præclare enim Soerates hanc vitam ad gloriam proximam & quasi compendiarum dicebat esse, si quis id ageret, vt qualis haberi vellet, talis esset. Quòd si qui simulatione & inani ostentatione ac ficto non modò sermone, sed etiam vultu stabilem se gloriam consequi posse putent, vehementer errant. Summa siquidem & perfecta gloria, pulcherrimis iustitiæ, fidei, prudentiæ, liberalitatis, beneficentiæ, ac cæterarum omnium virtutum officijs innitur & stabilitur, quibus magnanimi ac fortissimi viri nobilitantur, & immortale sibi nomen comparant, omniumque applausum & fauorem, suarum virtutum splendore & amplitudine promerentur: & ita sunt affecti animo, vt susceptis laboribus, periculisque

EPISTOLA

aditis solum sibi persuaserint virtutem, & quod honestum est ac decorum, aut admirari, aut exoptere, nullique neque homini, neque perturbationi animi, neque fortunæ succumbere. Nec quicquam magis virtuperandum esse existimant, nec maiori & accusatione & insimulatione dignum, quàm frangi metu, eneruari libidine, & vinci à voluptate & inertia: nihil verò magis laudant & suspiciunt, quàm se à labore & voluptatibus, ac ab omni cupiditate inuictum præstare, resque gerere vehementer arduas & maximè vitales, plenâque laborum & periculorum, tum causa vitæ, tum multarum rerum quæ ad communem reipublicæ utilitatem pertinent. Hanc animi dexteritatem ac magnitudinem, partim ab optimis naturæ igniculis, partim ab integerrima morum probitate, ac studiorum omnium & virtutum exercitatione nanciscimur. qua haud dubiè nihil est præclarior, nihil amabilius, nihil denique quod magis homines alliciat ad diligendum. Nulla siquidem alia res magis quàm moderata in rebus magnis exercitatio, & vitæ societas, ac communis litteratorum congressus, amicitiam stabilire potest & confirmare: qua sanè neglecta, diripiuntur castra, subuertuntur vrbes, pereunt literæ, & beatissimam reipublicæ status labefactatur. cum verò colitur, & nostris affectibus imperat, ac per omnium vitam serpit, ad summa peruenimus, beatâque ac tranquillam vitam agimus. nec optimum ac maximum amicitia ornamentum absque virtute adipisci possumus. quam qui tollit, & amicitiam tollat necesse est. Nec quicquam me magis mouit, Princeps illustri sime, animûmque meum impulit, vt Commétarios in Ecclesiasten tibi nuncupatim consecrare, quàm admiranda tuarum virtutum amplitudo, rara morum probitas, & singularis tua erga omnes amicitia, qua clarissimorum principum ac totius Gallia animos tibi deuinxisti, ac tua humanitate, modestia, mansuetudine ac clementia, propensissimam omnium beneuolentiam & gratiam tibi conciliaisti. Qui diligenter & tota veritate præclaram tui animi indolem, naturæ solertiam, ac dexteritatem ex penderunt, maximam de te spem conceperunt, & tanquam optimi *quæ* *originatione* à lumine tuæ probitatis, prudentiæ, ac generosi animi, coniectarunt te liliata stirpe enatum, fore Regem maximum, potentissimum ac inuictissimum. Nec immerito tuam insignem adolefcentiam, pietatem in parentes, beneficentiam in pauperes, ac in tuos beneuolentiam commendant omnes, & admirantur, ac in te suos conijciunt oculos. Nam à pueritia habuisti causam celebritatis & nominis, à tuo patre FRANCISCO Gallorû Rege christianissimo & inuictissimo acceptam, quem viri optimi ob viuudum christiani pectus, animi magnitudinem, prudentiam, commitatem, & promptissimum in studiosissimos quosque fauorem, laudât, suspiciunt & reuerentur. Illum extranei atque suum principem amant,

& singulari beneuolentia prosequuntur. Præclara illius facinora, magna scientiam, hospitalitatem & industriam, qua in re militari cæteris antecellit, prædicant & summopere commendant: in eo denique mansuetudinem, facilitatem, clementiam & placibilitatem, qua nihil est laudabilius, nihil denique magno & præclaro viro dignius, probant & extollunt. Et licet augustissima maiestate splendeat, & regio diademate insignitus, summis illustretur honoribus, nihilo tamen fit elatior & arrogantiior. nec in rebus prosperis & ad voluntatem fluentibus insolenscit, nec in aduersis deijcitur animo, sed præclaram in omni vita æqualitatem seruat. Has mi HENRICE tui patris, serenissimi ac christianissimi Regis virtutes quæ nullo vnquam æuo senescunt, nec vlla obliuione obliterabuntur, amplectere, vt commodius ac felicius possis præclara tuorum maiorum monumenta illustrare, summamq; illorum gloriam clariorem reddere. Hoc facile præstabis: si (vt cœpisti) in tuis rebus agendis vtaris prudentissimorum hominum consilio, & exquisitissimo iudicio, nec lato quidem vngue ab illorum sententia discedas, qui cum excellentes quasdam singularésque virtutes in te perspicient, rectam tui animi culturam maximis efferent laudibus, te denique ob egregias tui ingenij dotes absque vlla simulatione amicitia, colent & vehementer amabunt, etiam nulla vtilitate quæsitâ. Quod si opres aliquando ingenuis & liberis Gallis imperare, sapientiam èlympidissimis virtutum fontibus scaturientem & vbertim promanantem discas & exosculeris, quam Salomon Rex omnium sapientissimus & opulentissimus, cum esset paruulus, à domino postulauit, vt melius populum dei iudicaret, & discerneret inter bonum & malum. Hæc siquidem virtus infrænes animi affectus domat, aculeos carnis & petulantiam coercet, ac libidinis incendia restinguit. Sapientia enim, authore Cicerone libro primo de finibus bonorum & malorum, moestitiam pellit ex animis, quæ nos exhorscere metu non sinit, qua præceptrice in tranquillitate viui potest, omnium cupiditatum ardore restincto. Et cum vita omnis perturbetur & errore & inscitia, sapientia sola nos à libidinum impetu & formidinum terrore vindicat, & ipsius fortunæ docet modestè ferre iniurias, & omnes ostendit vias quæ ad quietem & tranquillitatem ferunt. Quod si pulcherrimis sapientia studijs, iusticiam, virtutum omnium splendorem maximum, copulaueris, non mediocrem me hercle tuis virtutibus ac cumulatis tui animi diuitijs accessionem facies: qua rectè institutus æquissimum omnibus facies iudicium, erues vi oppressum de manu calumniatoris: nec libidine dominandi in aliorum fines irrumpes, nec durissimis exactionibus populum tibi subditum diuexabis, nec cuiquam nocebis nisi laceffitus iniuria, sed conaberis cū christianis principibus

3. Regum 3.

EPISTOLA

pacem habere. Si denique sanctas iustitiæ leges ad vnguem obserues, & ea animi magnitudine orthodoxam philosophiam ab hostilibus hæreticorum incurfionibus protegas, qua tuus pater *deus d. d. d. d. d.* protexit, in deorum numerum cooptaberis, & Gallia tibi deuinctissima te tanquam quoddam numen terrenum perpetuo honore venerabitur. Et eo sis semper magno & constanti animo, vt totam vim bene viuendi in animi robore ac magnitudine, vt in omnium rerum humanarum despicientia & in omni virtute colles, discasq; à Salomone, ne prosperis intumescas, honores, diuitias, magistratus, regna, imperia & hominum industriam ac labores vanitati subiacere. Enimvero ex sacris compertum est literis, quàm sit vanū, inane & miserum, ob superbiam & suæ felicitatis instantiam de gradu deijci, & in maximas incidere calamitates. Sensit primus homo optimis dei dotibus illustratus, quantum deo displicuerit elatio mentis, qua à Paradiso exulauit: & cui neglecto, dixit dominus, Male dicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Et quid vnquam vanius Chayn & calamitosius? qui inuidiæ te fratri innocentissimi sanguinem effudit, pro suis tamen flagitijs ac diuinæ misericordiæ diffidentia acerrimas sinit penas. Nouit Pharaon vanitatis dux primarius, quàm sit stultum cæcæ fortunæ confidere, & nolle post diurnam afflictionem respiscere. cuius munitissimum exercitum dominus deiecit in mare. Dederunt penas filij Israel, pro sua prodigiosa vanitate, cum vitulum constabilem contempta dei religione adorassent. Deuorauit & ignis Nadab & Abiu filios Aaron, quod temere & vano studio obtulerint ignem alienum. Percussit etiam dominus filios Israel, quod pro esca & ventris ingluuie obmurmurassent. Vani certè fuerunt conatus Balaam, arioli, quod destinato animo voluerit maledicere filijs Israel, licet castigatus ab illo scelere respuerit. Obrutus est & lapidibus Achan, quod cæco avaritiæ studio captus, abstulerit pallium coeruleum, & ducentos siclos argenti, & regulam auream quinquaginta siclorum. Declinauerunt & filij Samuelis in vanitatem avaritiæ, & cum accepissent munera, peruerterunt iudicium. Et quid filiorum Israel postulatione vanius dici potest? qui à Samuele petierunt sibi constitui Regem, abijcenes dominum, ne super eos regnaret. Expulsus est & de regno Saul Rex potèrissimus, quod dei iussis non obtemperauerit, nec occæcatus prædis omnino deleuerit Amalech. Quid dicā de vanitate Davidis Regis sanè clementissimi? cuius oculos Bethsabee sui pulchritudine fascinauit & deprædata est, eiusque voluntatem ad nephandum adulterium pellexit. Dij immortales, sola libido vicir, quem strenuissimi & fortissimi milites nunquā vincere potuerunt. Ecquid vanius, imò quid

Gene. 3.

Gene. 4.

Exod. 14.

Exod. 32.

Leuit. 10.

Nume. 11.

Nume. 22.

Iosue 7.

1. Regum 8.

1. Regum 8.

1. Regū 15.

1. Regū 11.

petulantius & salacius incestu Amnon cum sua sorore Thamar: qui à pueris Absalon, confossus gladio, miserè periit. Fuit & in vanitatis officina conclusus ipsius Absalon interitus, quem Ioab in quercu hærens, tribus lanceis confodit. Expertus est & Salomon Rex omnium sapientissimus, quàm sit vanum & calamitosum ardentissimo mulierum amore vulnerari, earùmque pedicis irretiri: qui libidine & scortis auersus à domino, deos alienos coluit. cum tamen respuit, & antiquas animi sordes deterfit, diuino afflatus numine dixit, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Longè plura, Princeps nobilissime, de vanitate hominum congererem exempla, nisi vererer tibi tædium adferre: vt de stultitia ipsius Roboam, qui iuuenem consilio delusus, decem sui regni partes perdidit: de interitu Achab, de Ozia lepra percusso, quòd voluerit adolere incensum super altare thymiamatis: de perditissimo Manasse, qui coluit idola, & sanguinè innocentis effudit: de Sedechia, cuius oculos effudit Nabuchodonosor Rex Babylonis crudelissimus, & eum vincitum adduxit in Babylonem, nec tamen abiit impunitus. Nam deus ferocissimum illius animum & elatam gloriam incuruauit, virgam & baculum seuerissimi tyranni contriuit, ac eius superbiam ad inferos vsque detraxit. Hæc, vt existimo, sufficient exempla, quibus forsitan mi HENRICE moueberis, & intelliges nihil maius esse, nihil denique præclarior, quàm res humanas despicere: nihil verò vanius & abiectius, quàm plus æquo prosperis rerum fortunis, honoribus, & hominum præsidijs confidere. quod apertissimè docet Ecclesiastes, quem nostris studijs illustratum tuæ augustissimæ maiestati officiose deuouimus, vt maiorem sibi & autoritatem, & gratiam apud studiosissimos quosque compararet, nòsque à canino inuidorum latratu, & calumniatorum iniurijs vindicaret. cuius lectione præclaras tui animi virtutes augebis, facile deorabis tædia, & subortas perturbationum procellas sedabis. Quòd si nostris faueris auspicijs, & huic opusculo calculum addideris, maiora post hac moliemur. Bene Vale.

1. Regū 13.

2. Regū 18.

3. Regū 11.

3. Regū 11.

3. Regū 22.

4. Regū 15.

& 2. para. 16

4. Regū 21.

4. Regū 25.

Esaie 14.

Ex sacro Sorbonicæ domus Musæo.

a. iij.

IOANNIS ARBOREI IN ECCLESIASTEN

Præfatio.

Toto conatur studio Ecclesiastes sapientissimus, iis qui honestis vitæ officii recte sunt instituti, quique euangelicam sertiunt philosophiam, persuadere, mundana quæque prorsus esse contemnenda, & magno ac constanti animo deserenda. & omnia quæ in pulcherrimo huiusce inquieti ac turbulenti mundi, ac decidentis seculi spectaculo cernuntur, esse vana, nec summis honoribus, præclaris magistratibus, incertis cæcæ fortunæ diuitiis, nec rebeturū, poetarum ac philosophorū disciplinis fidendum, sed soli virtuti, soli religioni ac pietati iugiter inuigilandum, nec denique tutissimam in his quæ pereunt, desigendam esse anchoram. Etenim quo magis immodico istarū rerum studio, ac anxia cura tenemur, & obuincimur, eo magis torquemur & diuexamur. Hæc sola inexpletibilium rerum expetendarum cupiditas, imò potius insania, nos reddit deliros, vecordes & stolidissimos, totumque hominem à sincera rerum diuinarum contemplatione abducit & auocat. Putemus suauissimas huius mundi delicias esse fallacissima Syrenum incantamenta & veneficia. Nobis quoque fidem faciamus, nihil esse sub sole nouum, sed omnia tempore elabi & effluere, cunctaque vanitati subiacere. Et nostrā industriam, solertiam, ingenii vires, & acrimoniam omnemque literaturam hominum inuidiæ & calumniis patere. Huc tendunt hominum conatus, ærumnæ, sollicitudines, ut laborēt pene omnes in ventum. Porro nonne summa est miseria & extrema vanitas, oblati nobis honoribus & accumulatis opibus vix posse momento perfrui? Hæc sanè elatos lædunt, & plerunque sapientes conturbant. Ad nostrū igitur Ecclesiasten, despectis rerum humanarū studiis, cofugiamus, à quo discemus stultitiam exuere, affectus sedare, pecuniarum cupiditatem expellere, dolores contemnere, fortem animum induere, aduersa æquo animo tolerare, & quod omnium votis expetendum est, nos ipsos cognoscere. Hoc siquidem vitæ institutum amplexando, aliorum insania prudētiores euademus, agnoscemus subinde nihil homine, cæco sui amore capto, vanius esse & contemptibilius. Quid enim illis profuit qui in diebus Noë incumbēbāt genio, voluptatibusque omnibus ventrem farciebant, & diluculo ad sectandam ebrietatem expergisebantur? quorum tandem, vt norunt omnes, calamitosissimus fuit exitus, & æquissima dei sententia, diluuii perierunt. Nemo tamen est qui rem hanc animaduertat, & illorum naufragio respiciat. neminem inuadit timor, luget nemo, nemo petus pulsat, nemo diem illum mente peruoluit, nemo præsentia hæc breui peritura meditatatur. & quod maxime dolendum est, neque nos acerba & immatura mors castigat, nec acutissimis aliorum morbis mouemur, eo cæcitatibus fumo caligamus, vt arbitremur nos semper vitæ viros. Deberemus ab elemētis & iis quæ cito labūtur, humanæ conditionis instabilitatem ediscere, & in illis repentinā mutationē conspicari. Nec hyems, nec æstas, nec ver, nec autumnus, nec denique fragrantissimi flores, nec magnifica ædificia perpetuò manēt: sed decurrūt omnia, euolant & delabuntur. Homo tanquam flos sæni mane virefcit, ad vesperam tamen arefcit & emoritur. Quid igitur miser tantopere

etas laetas operetur in rebus prosperis in sole scis? cur summos ambis honores? cur ab improbis moribus dignitate tibi vendicas? Nunquã more vulturũ cadaueri, & aucupãdis astu sacerdotiis, inbiare desines? Caue, caue ne mors inopina te diuum absorbeat, & dilatet infernus animã suam, vt te deglutiat. Audi Salomonẽ prædarẽ de reram omnium vanitate differente, & eius exẽplo discas teipsum cõtẽnere, Magnificauì opera mea, & edificauì mibi domos, & plantaui vineas, & pomãria, & conserui ea cuncti generis arboribus: extruxi mibi piscinas aquarum, vt irrigarẽ syluam lignorum germinantium: possedi seruos & ancillas, multãmq; familiam habui: armenta quoque & magnos ouium greges vltra omnes qui fuerunt ante me in Hierusalem: coaceruauì mibi argentum & aurum, feci mibi cantores & cantatrices: & delicias filiorũ hominum. Supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Hierusalem. Sapiencia quoque perseuerauit mecum, & omnia quã desiderauerunt oculi mei, non negaui eis, nec prohibui cor meũ quin omni voluptate frueretur. Et banc ratus sum partem meã, si vterer labore meo. Cũmq; me conuertissem ad vniuersa opera quã fecerant manus meã, & ad labores in quibus frustra sudaueram: vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi: & nihil permanere sub sole. Hunc sanẽ regem nemo vnquam sapientia, opibus, gloria, imperio, deliciis superauit: nihil tamen ex his omnibus cepit vtilitatis, quin ea potius omnia vanitatem vanitatem appellat. Cedamus igitur illi, qui rerum omnium experientiam consecutus est, morẽ illi obtemperemus, ab illo discamus res humanas despicere, & mortẽ cõtẽtari: vt facilius totã vim bene viuendũ in animi robore ac magnitudine & in omniũ rerũ humanarũ contẽptione ac despiciẽtia, & in omni virtute collocemus. Illis porrò rebus incubamus, in quibus nihil est vanũ & inane, sed vera omnia, certa & stabilia: in quibus deniq; nihil senescit, nihil præterit, sed vident omnia & efflorescunt. Demus operam vt prædaris virtutum officiiis, sanctissima religione, modestia, ac morum probitate, hinc ad æternas beatorum sedes demigremus. Et ad hunc finem assequendum nobis erit adiumentũ Ecclesiastes, à quo discemus, deum timere & mandata eius obseruare, humanam esse felicitatem.

ARGVMENTVM P̄IMI CAPITIS.

¶ Diuino afflatus numine dixit Ecclesiastes, humana quãq; esse vana & inania. quippe quin nullus est qui non de suo conqueratur labore, aut qui non doleat se minimum pro suis exantlatis laboribus reportasse præmium. Torquetur & acrius, quòd cum diligenti studio noua quãque & inaudita perscrutari voluerit, nihil recens & nouum sub sole offenderit. Vnum tamen reperit, omnia liuore, auaritia, contentionibus, detractiõne, & maledicentia, oppleta esse, nec sine frequentissimo stultorum comitatu: quibus sapientes non sine afflictione & edaci tristitia obsistere possunt. Quandoquidem vno victo non minus cæteri insurgunt & repugnant, quã quòd detrũcato ab hydra vno capite, renascatur aliud & repullet.

ECCLESIASTAE CAPVT I.

Erba Ecclesiastæ filij Dauid, regis Hierusalem. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes: vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Quid habet amplius homo de vniuerso labore suo quo laborat sub sole? Generatio præterit, & generatio aduenit, terra autem in æternū stat. Oritur sol, & occidit, & ad locum suū reuertitur, ibiq; renascens gyrat per meridiem & flectitur ad aquilonem. Lustrans vniuersa in circumitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur. Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat. Ad locum vnde exeunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant. Cunctæ res difficiles: non potest eas homo explicare sermone. Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur. Quid est quod fuit: ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est: ipsum quod faciendum est. Nihil sub sole nouum, nec valet quisquam dicere, Ecce hoc recens est. Iam enim præcessit in seculis, quæ fuerunt ante nos. Non est priorum memoria: sed nec eorum quidem quæ postea futura sunt, erit recordatio apud eos qui futuri sunt in nouissimo. Ego Ecclesiastes fui rex Israel in Hierusalem, & proposui in animo meo quærere & inuestigare sapienter de omnibus quæ fiunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit deus filijs hominum, vt occuparentur in ea. Vidi quæ fiunt cuncta sub sole, & ecce vniuersa vanitas, & afflictio spiritus. Peruersi difficile corriguntur, & stultorum infinitus est numerus. Locutus sum in corde meo, dicens, Ecce magnus effectus sum, & præcessi omnes sapientia, qui fuerunt ante me in Hierusalem, & mens mea contemplata est multa sapienter, & didici: dedi que cor meum, vt scirem prudentiam atque doctrinam, erroresque & stultitiam. & agnoui quod in his quoque esset labor, & afflictio spiritus, eo quod in multa sapientia, multa sit indignatio: & qui addit scientiam, addit & dolorem.

V Erba Ecclesiastæ filij Dauid, regis Hierusalem. Non tam audituri sumus in hoc præclarissimo opere verba quàm sacramenta, nec tam sacramenta quàm secretissima rerum diuinarum mysteria, & oracula prophetica: nosque docebit Ecclesiastes pulcherrimis sententiis, rationibus & tropis, quæ magno animo debeamus fortunâ nobis adblandiente, & res humanas despicere. Vocant Græci *Ἰουδαίων* concionatorem, qui cætum, id est ecclesiam in vnum congregat. Nec eius homilia & cõciones in vnu speciatim inflectuntur, sed vniuersatim in omnes. Etenim optimi concionatoris munus est, euangelicum sermonem omnibus infundere, nec vni adblandiri, & alteri aduersari: debetque sub oculos ponere Christum, inuictissimum ac incorruptissimum concionatorum exemplar, qui nihil simulato animo eloquebatur, nulliusque personâ inspectabat: sed quod exlympidissimo sui patris fonte biberat, tuto

Et absq̃ illa assentatione proferebat: qui cūm ingrederetur templū dei, & eiecisset sordidissimos negotiatores, & nummulariorū mesas subuertisset, illorum vitia acerbe oburgans dixit, & quidem intrepide, Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncā latronū. Et interrogatus à Pilato, constāti sermone respondit, Ego palam locutus sum mūdo, ego semper docui in synagoga, & in tēplo quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Ille iniuriarum omnīū tolerantissimus, nullius quantumvis superbi principis, comminationes, & obiecta sibi supplicia, ac durissima tormenta reformidabat, soli deo studebat obsequiū præstare. A cuius vestigijs longè deuiant & exorbitant, qui euangelicā cauponātes philosophiam, nitūtur toto Marte concionando, assentari principibus, & magnatibus, ac illis, à quibus sperāt se multum & quæstus & pecuniā assequuturos. quos ausim dicere potius esse Antichristi & Plutonis q̃ Christi nuncios. Quid enim blanda & subdola illorum assentatione, religioni christianæ perniciosius vnquam adferri potuit: quid exitiālius & pestilētius? Illos siquidem pecuniā & ambitionis hamo inescatos, magis quām teterrimā pestem, & tabificum morbū deuitare debemus. peste siquidem & contagioso morbo solum perit corpus, & extinguitur: perditissima verò illorum adulatione, christianorū animæ infelicissimè pereunt. Quandoquidem non audent illi ob munera peritura, vel ob gratiam & amicitiam diuitum, quos sibi venantur, vel ob humanam laudem ac gloriam, vel ob metum amittendi terrena bona, hominum scelera etiā flagitiosissima reprehendere. Quòd si magis timerent illum qui potest corpus & animam in gehennam ignis demittere, quā eos qui duntaxat corpus occidere possunt, magno & constanti animo pro Veritate dicenda & tuenda, omnibus obfisterent, nihil ad aucupandam hominum gratiam loquerentur, nihil extimescerent, nihil assentarentur, sed euāgelicam philosophiam & honesta omnia, sancta & vera prædicarent, omnīūque vitia acerrimè insecrarentur, & soli deo & bonis placere studerent. Sed de hac communi insania plus satis. Hunc Ecclesiasten in hoc excellentissimo opere differrentem, qui nos commonefacit caduca quæq̃, fluxa, & vana abiiciēda esse, Salomonem intelligimus, triplici nomine in sacris literis nominatum. Idida, id est dilectum domini, Cæleb, concionatorem siue Ecclesiasten, & Salomonem, hoc est pacificum, vt diligenter & luculentè adnotauit Hieronymus edisserendo huiusce capituli exordium. Cui & ascribit Hugo à sancto Victore, homilia prima in huiusce capituli explanationem. Habent & hæc nomina rationes sibi subiectas. Dicitur est Salomon pacificus, quòd imperio Hierosolymitarum absq̃ sæuissimo bellorum tumultu præfuerit, populūmq̃ tranquilla pace sibi deuinxerit obsequiosissimum. quod exprimitur Psalmo 71. in quo ostendūtur munera Salomoni, à Deo, precationibus Dauidis collata. De pace hæc eloquitur Psal. Orietur in diebus eius iustitia, & abūdantia pacis, donec auferatur luna. Et dominabitur à mari vsq̃ ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum. Coram illo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingent. Et licet Psalmus ille de prophetia Christi aptissimè sit intelligendus, tamen ad historiam, siue, vt vocant aliqui, literam de Salomone inscribitur. Etiam dicit Augustinus, in Salomonē, huius psalmi titulū prænotari. Quòd

Matth. 21.
Esaie 56.
Hierem. 7.
Ioan. 18.

Hieronymus
Hugo à sancto
Victore.

Psalm. 71

Augustinus.

Psal. 44.

autem Salomon dicitur sit Dilectus Domini, quæ Deus singulari amore dilexit, ostendit Psalmus quadragesimus quartus, Speciosus forma præ filiis hominũ, diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternũ. In hoc mira erga Salomonem dei beneficentia & dilectio monstratur. Et quod vnquam maius beneficium & excellentius illi impartiri potuit, quàm quod eum sacro lætitiæ oleo inunxerit? Dilexisti, inquit, iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Etiam liber Regum tertius, ostendit quàm propèsus fuerit dominus in Salomone: cui, cum postularet sibi dari à domino, cor docile, & sapientiam ad

3. Regum 3.

iudicandum populum, & ad discernendum inter bonum & malum, dixit, Et dedi tibi cor sapiens & intelligēs intantum vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surreturus sit. Quod autem vocitatus sit Salomon, Ecclesiastes, de seipso profert testimoniũ in exordio huiusce præclari operis. Et iuxta numerũ triũ vocabulorum, tria adidit volumina, Proverbia, Ecclesiasten, & Canticũ Canticorum. In Proverbijs, paruulum instituit, & pulcherrimis sententijs, honesta vitæ officia docet. In Ecclesiaste crudit virũ prouertæ & maturæ ætatis, & qui noxios animi affectus reuulsit: monetque in rebus humanis nihil esse perpetuum, sed caduca omnia, fluxa & vana, quæ ocyssimè intereunt, & euanescent. In Canticis Canticorum, hominem vitæ sanctimonia, & omnibus virtutum numeris absolutissimũ, qui nouit omnia præter dei cultum, contẽptim despiciere, sponsi iungit amplexibus. Etenim nisi humana quæque abiecerimus, & deliciis huius mundi, & pompis, renunciauerimus, nõsque pœnitent tantopere carnalibus affectibus inseruisse, non poterimus dicere, Osculetur me osculo oris sui. Hoc docendi institutum, debent & nostri philosophi imitari, si Platoni & Hieronymo fides sit adhibenda, licet secus quidam procedant: vt quos susceperunt instituendos, primum docerent etbices, id est moralem philosophiam. Nam maximopere & primum de moribus habenda est ratio. Loco huiusce sanctissimi instituti, suos docent discipulos, primò argutos conficere syllogismos, & miris technis, ac vafris captiunculis respondentem irretire, & irretitum obuoluere. Deinde profiteatur logicen & physicen, & hisce disciplinis, ac artibus liberalibus rectè educatos, tandem ad metaphysicen & theologiam euehant & perducant. Sed redeo ad institutũ. Si quis velit spiritalem amplexari intelligentiã, poterit commodè nomina Salomonis Christo adaptare, qui verè pacificus dicitur, & dilectus Dei patris, & Ecclesiastes. Pacificus quidem, quòd medio pariete disrupto, & compositis inimicitijs, fecerit vtraque vnum: & dixerit suis discipulis, Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. & rursus, Pax vobis. Quod verò suo patri sanctissimo, dilectus fuerit, vox illa paterna testatur, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui, ipsum audite. Testantur passim euãgelia, ipsum esse optimũ Ecclesiasten, qui primũ rectè vixit, deinde docuit, & cõfertissimã turbã ad suã sanctã prædicationẽ & euangelicã philosophiã pellexit. Vnũ diligenter attende, diuersos esse istorũ triũ Salomonis librorũ, titulos: in Proverbijs notatur, Proverbia Salomonis filij Dauid, regis Israel: in Ecclesiaste verò, Verba Ecclesiastæ filij Dauid, regis Hierusalẽ: in Canticis, Canticum Canticorũ Salomonis. Quòd autẽ Salomon fuerit filius Dauid, testatur primum

Ephes. 1.

Ioan. 14.

Ioan. 20.

Matth. 3. &
17. & 2. Pe. 1

caput 3. Regum: *¶* Vero David rex fuerit Hierusalē, indicat 2. caput eiusdem 3. libri, ubi dicitur, Dies quibus regnavit David super Israel, quadraginta anni sunt, in Hebron regnavit septem annis, in Hierusalem triginta tribus. Salomon autem regnavit in Hierusalem super omnem Israel quadraginta annis: Vanitas vanitatū, dixit Ecclesiastes, vanitas vanitatū & omnia vanitas. Omnia ridet, despicit, & auersatur Ecclesiastes, præter divinam religionem, & obsequium deo impensum. Hominum deliria & vana quæ cogitata, ubique locorum decestatur psalmographus, Vana, inquit, locuti sunt, unusquisque ad proximum suum, labia idolosa in corde & corde locuti sunt. Et rursum, Odisti observantes vanitates, superuacue. Et multo fusius declarat vanitatem vanitatum, dicens, Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Veruntamen in imagine pertransit homo, sed & frustra conturbatur: Tbesaurizat, & ignorat cui congregabit ea. Et aliubi, Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Et Paulus exprobrat ad Romanos, creaturam humanā vanitati obnoxiam esse, dicens, Vanitati enim creatura subiecta est, non volens. Adde quòd in Prouerbiis dicit Salomon, Vanitatem & verba mendacii longe fac à me. Et Esaias, Omnes iniusti, & vana opera eorum. Et quid vanius vnquam excogitari potuit, quàm tuba canere cum facimus eleemosynam, aut orare vt videamur ab hominibus, aut intueri festucam in oculo fratris sui, & trabem in oculo suo non videre? Aut quòdnam vanitatis monstrum, hoc præstantius est? dilatare phylacteria sua, & magnificare sumbrias, & expetere primos accubitus in canis, & primas cathedras in synagogis, & primas in foro salutationes, & vocari ab hominibus Rabbi. Omnia porro maledictionu genera in eodem Matthæi capite expressa, suum habent in ditissima vanitatum officina locum. nec ab hac vniuersali assertionem, Omnia vanitas, dissidet quòd apud Esaiam capite 40 clamat Ioānes Baptista, Omnis caro fœnū, & omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatum est fœnū, & cecidit flos, quia spiritus domini sufflauit in eo. Verè fœnū est populus. Exiccatur est fœnum, & cecidit flos: verbū autem dei nostri manet in æternū. Verum admirabitur quispiā, si cuncta quæ fecit Deus sint valde bona, quomodo omnia vanitas, & non solū vanitas, sed vanitatū vanitas? ascribes ne vanitatē Deo, quòd in Exodo legimus glorificatum vultum Mosi, intantū vt filii Israel in eum aspicere non possent? Huic respondet obiectioni Hieronymus, dicens, Possumus igitur & nos in hunc modū, cælum, terram, maria, & omnia quæ in hoc circulo cōtinentur, bona quidē per se dicere: sed ad deum comparata, esse pro nihilo. Et quomodo si igniculū lucernæ videns, cōtentus essem eius lumine, & postea orto sole non ceruere quòd lucebat, stellarum quoque lumina iubare viderem solis abscondita aspiciens elementa, & rerum multiplicem varietatem, admiror quidem operum magnitudinem, recogitans autē omnia pertransire, & mundum suo fine senescere, solūque deum illud semper esse, quòd fuerit, cōpellor dicere non semel, sed bis, Vanitas vanitatu, & omnia vanitas, aut, vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia dei. Et in 24. caput Esaiæ, edisserens hanc locū, Attrita est ciuitas vanitatis, existimat Salomonem dixisse, Vanitas vanitatum & omnia vanitas, de cælo & terra, & de omnibus quæ terrena sunt. Sed intellige hæc, considerādo naturam rerum spiritualium & corpo-

3. Regum 1.

3. Regum 2.

3. Regū 11.

Psalm. 11.

Psalm. 30.

Psalm. 38.

Psalm. 118.

Roma. 8.

Prouerb. 30.

Esaiæ 41.

Matth. 6.

Matth. 7.

Matth. 23.

Esaiæ 40.

Gene. 1.

Exod. 34.

Hieronymus.

Esaiæ 40.

Sapient. 13.

Esaiæ 24.

ralium. Vanitas vanitatum Græcè dicitur *vanitas* *vanitatum*. Hieronymus tamen dicit, exceptis 70 interpretibus omnes ex Hebræa veritate transluisse *vanitas*, quod nos possumus, vaporem fumi & auram tenuem, quæ cito resoluitur, appellare. Quid si omnia rerum humanarum studia, & negotia, vana sint, & ærumnarum plena, quid igitur desiderare debemus? Eam scilicet vitam quæ non habet vanitatem sub sole, ut dicit Augustinus libro 20. de ciuitate Dei, capite 3. qui plurimum & doctrinæ, & auctoritatis Ecclesiæ attribuit, quem Iudæi summo cum honore receperunt in Canone sacrarum literarum. Quid superest homini in omni labore suo, quo laborat sub sole? Optimum philosophorum in tractandis disciplinis institutum imitatur, qui solent ab vniuersalibus ad particularia progredi. Primum dixit Ecclesiastes vniuersali sermone, omnia à deo creata, esse vanitati subdita, si naturam illorum consideremus. Nunc speciatim ad hominem, suum inflectit sermonem. Quid tantopere te discrucias? Ve quid tam ardenti curarum æstu desudas? & tot tantisque curarum fluctibus obrueris? Nescis insane, nescis, te frustra tantum laboris insumpsisse? & operam & oleum vano labore perdidisse? Quid tibi profuit peruigili cura, & indefesso studio, tantas accumulasse diuitias? tam anxie educaisse liberos? tantæque tristitia ambuisse honores? magnifica extruxisse ædificia? Nonne hæc omnia vana sunt, & stulta? Debueras miser meminisse te esse puluerem, & non hominem, teque breui moriturum, & aliquando tuæ vitæ rationem redditurum. Thesaurizasti, & nescis, stulte, cui congregasti. Hac non esse Deus repetet animam tuam, quæ autem parasti, cuius erunt? Quid diues ille, superbus tamen & elatus, cuius ager fertilissimus, ei vberes fructus pepererat, pro suis inquietis laboribus, præmij vnquam assequutus est? dicebat ille extructis in gentibus horreis, Anima mea, his tibi partis frueri delicijs, requiesce, come de, bibe, epulare. cui tãdem deus dixit, Stulte, hac nocte animam tuam repetit à te: quæ autem parasti, cuius erunt? Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues. Quid igitur opus est ardentissimo laborum æstu aduricæ nostris plerunque laboribus & laboriosis exercitationibus dolor intercurrat. Nonnunquam impelluntur, feruntur, abijciuntur, cadunt. Et ipse labor quasi callû quoddã obducit dolori, & euenit etiam sæpissime, ut quæ magno labore nobis comparauimus, vna borula absumentur & pereant. Generatio vadit, & generatio venit, & terra in seculum stat. Alij decedunt è vita, alij nascuntur, morituris succedunt victuri. tuo interitu, tuòq; lapsu gestit, qui tibi succedere debebat. Inbiabat & ille tuo cadaueri, antequam vita fuisses defunctus. Sed quid hac vanitate vanius excogitari potest, quàm terram manere, quæ hominû causa facta est, & ipsum hominem terræ dominû, in puluerem repente dissolui? Dicit Lyranus, terram stare in æternum, propter eius centrum & partes inferiores: partes autem superiores, alterantur. & permanet immobilis à parte post, & non ab anteriore parte, quia est creata. Quid si dixerit quispiam, Dicit dominus in Esaia, Mouebitur terra de loco suo, propter indignationem domini exercituum, & propter diem iræ furoris eius. Iterum, Ecce dominus dissipabit terram, & nudabit eam. Cõfractione confringetur terra, contritione conteretur terra. non igitur terra perpetuò stabit. Ex illa auctoritate non fit recta consequutio. so-

Augustinus.

Lucæ 12.

Lyranus.

Esaie 13.

Esaie 24.

lum innuit dictum illud, terram agitari & concuti, cum dies domini crudelis aduenerit, & furor eius vniuersa vastarit. Aut est hyperbole, quòd scilicet ab indignatione dei, terra moueatur, & quòd elementa omnia iram creatoris agnoscant. Aut dicas cum diuo Dionysio Carthusiano, Dominus in extremo iudicio dissipabit terram, auferendo ab ea suæ existentiæ formam accidentalem, non autè imminuèdo eius substantiam. Oritur sol & occidit, & ad locum suum reuertitur. Ab ortu solis & occasu, docet humanam aetatem labi & interire. Et licet sol nobis ad splendidissimam lucem datus, secundum philosophum, perenni vertigine intorqueatur, statam tamen in eodem gradu sui orbis mansionem minimè sibi vendicat, nec eius diurnus motus permanet, sed perit. Ab occidente in zodiaco sub linea eclipctica fertur versus meridiem in orientem, deinde recurrit in occidentem, licet motu accidentario, scilicet motu primi mobilis, feratur quotidie ab oriente versus meridiem in occidentem, 24 horarum spatio. Ocyssimè oritur sol, ocysus occidit. Ocyssimè nascuntur homines, ocysus intereunt & emoriuntur. Vbi semel perierit homo & occiderit, non potest rursus oriri: sol verò vbi occiderit, rursus oritur. Tumida hominum gloria, flos est pulcherrimus, qui mane fragrantissimū profert odorem, attamen ad vesperam arefcit, suumque natiuum virorem amittit. Ibi que renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem. Lustrans vniuersa in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur. Astronomicis hæc indiget disciplinis, nec qui illarum præsidio destituitur, potest consequi plenè quid hæc sibi volunt. Sol æstiuo tempore vicinus est septentrioni, & decurrit signa septentrionalia: hyeme verò proximus est meridiei & austro, & sex decurrit signa australia siue meridionalia. Et hic spiritus gyrans gyrando, auctore Hieronymo, sol appellatur, quòd animet, & spiret, & videat, & annuos orbis cursus expleat, vt ait poeta tertio Aeneidos, Interea magnum sol circumuoluitur annum. Et sexto Aeneidos, Spiritus intus alit, totamq; in fusa per artus, Mês agit molem: & magno se corpore miscet. Et attende, solem maximè eleuari, quando est in Cancro: nec potest magis accedere ad zenith capitis nostri. deinde declinat ad signa australia, cuius maxima declinatio, est arcus colorum interceptus inter punctum solstitij æstiualem & æquinoctialem, aut inter punctum solstitij hyemalem & æquinoctialem. Nec sol dicitur renasci, quòd sit alius & alius sol, sed quia idem apparet de nouo in punctis orientis & occidentis. Et dicitur spiritus, non quòd habeat animam, sed quia suo motu, suæque influentia nobis suppeditat vitam, tanquam causa vniuersalis. Sol enim & homo, 2. Physicorum, generant hominem: etiam dicit philosophus 10. cap. 2. de generatione & corruptione, quòd per accessum solis ad nos, & recessum, fiunt generationes & corruptiones. Sol dicitur in suos circulos reuerti, quia non tantum vnū habet orbem siue circum, sed tres diuersos, e uorum supremus secundum superficiem conuexam, est mundo concentricus, id est, eius centrum, est centrum mundi: & secundum superficiem concauam est eccentricus, quia eius centrum, est aliud à centro mundi. Infimus solis orbis, ediuerso se habet, quia secundum superficiem conuexam est mundo eccentricus, & secundum concauam est concentricus. Tertius orbis, secundum vtranq; superficiem est mundo eccentricus, & quidem simpli-

Dionysius
Carthusianus

Hieronymus

Lyranus.

Iob 13.

Hieronym⁹

Aristoteles.

citer. & hic censetur, orbis solem deferens, ad cuius motum, sol mouetur. Diligenter de hac re scripsit Georgius Purbachius in Theoricis planetarum. Nec accedo Lyrani sententia, dicentis solem habere plures circulos quibus torquetur, deferentem scilicet, æquam temi, & epicyclū. Non enim habet epicyclū, sed alij planetæ. Sed plus satis de istis disciplinis, quæ tamen plurimū faciunt ad intelligentiā Ecclesiastæ. Et uti sol cita vertigine in suos reuertitur circulos, nec vnquā in vna & eadem sede perpetuo quiescit: ita homo vanitatum princeps, & caput, in suos infrænes & inquietos affectus reuertitur, quibus vehementer læditur, nec vnquam in eodem statu permanet. Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat. Enarrans hunc locum Hieronymus, dicit quosdam putasse, aquas dulces quæ in mare fluunt, vel ardente de super sole consumi, vel falsugini maris esse pabula. Ecclesiastes tamen noster, & ipsarum aquarum conditor, eas dicit per occultas venas, ad capita fontium regredi, & de matrice abyssu in sua semper ebullire principia. Nomine maris aut torrentis, ut Ecclesiasten secundum Hebræos per metaphorā explicemus, significantur homines, quod in terram, de qua sunt sumpti, redeant, & in puluerem reuertantur. & torrentes vocentur, non flumina, eo quod cito intereant, nec tamen impleatur terra multitudine mortuorum. Mare eam habet voracissimam naturam, ut quod in eius gurgitem, verius voraginem, incidit, deuoret, & nunquam abundet. Plautus non absurde dixit, meretricem esse mare, imò non est mare, sed mare acerrimum: omnia absument, & nunquam satiatur. Cunctæ res difficiles, non potest eas homo explicare sermone. Facilius multo & apertius vertit Hieronymus, Omnes sermones graues, non poterit vir loqui. Quis tam felici natus est ingenio, ut sublimia & abstrusissima disciplinarum omnium mysteria, & arcana possit intelligere? Quis deniq; germanam sermonum omnium & literarum proprietatē sibi habet exploratissimam? Etenim ardua quæq; non penetrant hominum ingenia. Fatiscit homo sub onere disciplinarum, & quo magis nititur difficillima quæq; & præsertim rerum diuinarum studia consequi, eo minus attingit, tardiusq; progreditur & stupidius. Nec in capeendis disciplinis satiatur oculus visu, nec auris auditu. Et licet vterque sensus sit organum ad nanciscenda studia aptissimum, inuentione tamen visus præcellit auditū. Hic in sua cellula, quæ dicuntur, recondit: ille molitur, excopitat, & inuenit multas rerum differentias, easque manifestat. Nobis hac in re fauet philosophus, primo Metaphysices, capite primo. Quis etiam non plane fatebitur oculū auari, nullis vnquam posse satiari diuitiis? cui tam deest quod habet, quàm quod non habet. quo nihil est contemptibilius, nihilque abiectius. Nec qui prurit in libidinem & efferuescit, potest Venere sub oculos posita satiari. Nec rerum nouarū appetentissimus, & curiosissimus, potest abunde, auditis gestire. Quo plura audit, eo audidius optat recentiora & sublimiora audire. Quid est quod fuit? ipsum quod futurū est. Quid est quod factū est? ipsum quod faciendum est. Nihil sub sole nouum, nec valet quisquam dicere, Ecce hoc recens est. Iam enim præcelsit in seculis, quæ fuerunt ante nos. Nihil continet structissima mundi fabrica nouum, nec ortum solis & occasum, nec elementa, nec cursum fluminum nec magnitu-

ditem oceani, nec rerum generationē, quod non iam antē fuerit. Ab initio enim mundi & homines nati & mortui sunt, & terra super aquas constitit librata, & solis ortus occubuit. & percurrēdo per singulas animalium species, nihil recens offendes. Et huic simile est sententiæ quod dicebat Comicus poeta, Nihil est dictum quod non sit dictum prius: tametsi politius dici possit, & purius. Et cū Donatus, Hieronymi præceptor doctissimus, versiculum illum exponeret, dixit, Pereant, qui antē nos, nostra dixerunt. Quod si in sermonibus nihil nouum dici possit, quāto magis in administratione? quæ ab initio mundi sic consummata est & perfecta, vt requieuerit Deus ab operibus suis die septimo. Nec quis potest dicere, Hoc nouū est, nam quicquid nouū conabitur ostendere, iam in prioribus seculis fuit. Nec putemus (vt inquit Hieronymus) signa & prodigia quæ arbitrio dei noua in mūdo fiunt, in prioribus seculis iam facta fuisse: & locū inuenire Epicurū, qui asserit per innumerabiles periodos, eadē, & eisdem in locis, & per eosdem fieri: alioqui & Iudas crebro prodidit Christū, & Christus sæpe passus est pro nobis. Sed est dicendum, quod ex præscientia & prædestinatione dei, iam ea facta sunt, quæ futura sunt. Qui enim electi sunt in Christo, ante constitutionē mundi, in prioribus seculis iam fuerunt, intellige secundum diuinam præscientiam, & non simpliciter. Dicit enim Paulus ad Ephesios, Elegit nos in ipso, ante mūdi constitutionē. Et cum electio sit eorū quæ sunt, aut absolute, aut quouis modo, ideo oportuit apostoloci quodammodo fuisse ante mundi constitutionem: quanuis non dum actu fuerint vocati. Astipulatur & Hieronymo Augustinus libro 12 de Ciuitate dei, capite 13. De illis tamen miraculis & monstris vnum dicit, quod videtur esse à Hieronymo diuersum, sed forsitan non est, quod miracula & monstra secundum id quod generaliter miracula & monstra sunt, & vtrique fuerunt, & erunt. Et paulo post dicit, Absit à recta fide, vt bis Salomonis verbis illos circuitus significatos esse credamus, quibus illi putant sic eadem temporum temporaliumque rerum volumina repeti: vt, verbi gratia, sicut in isto seculo Plato philosophus, in vrbe Atheniensi, in ea schola quæ Academia dicta est, discipulos docuit: ita per innumerabilia retro secula, multū prolixis quidem interuallis, sed tamen certis, & idem Plato, & eadem ciuitas, eadēq; schola, iudēq; discipuli repetiti, & per innumerabilia deinde secula repetendi sunt. Hæc ille. Vanam illam & absurdam opinionē secuti sunt Platonici, quibus videtur Origenes omnino fauere, in libris Periarchon: qui dicebat, ante hūc mundum, fuisse alium mundū, & post istum, aliū futurum. At dicit aliquis, Dicit Christus in euangelio Ioannis, Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor. Videtur igitur quod Christus cum suo patre nouum opus producit, nouāsq; animas. Augustinus, epistola Hieronymo, de origine animarū, continet hunc Ioannis locū cum illo Genesios cōponere, Et requieuit deus die septimo ab operibus suis. Requieuit quidē à nouis creaturis producendis, siue creandis: sed modo operatur pater administrādo, & omnia à se creata regēdo & conseruādo: licet nouas creet animas. Dicerem ego, quod requieuit ab operibus suis die septimo, quod nullam de nouo secundum substantiā producit speciem, pulcherrimæ mundi structuræ necessariā. Et licet nouā producat animam, non tamen secundum substantiam & speciem rei, sic quod

Gene. 1.

Hieronymus

Ephes. 1.

Augustinus.

Origenes.

Ioan. 5.

Augustinus.

Sapientiz 1.

similis nõ præcesserit. Non est priorum memoria, sed nec eorum quidem quæ postea futura sunt, erit recordatio apud eos qui futuri sunt in nouissimo. His cohærēt quæ Sapientiz 2. prodita sunt, Nomen nostrū obliuionē accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operū nostrorū. Vt quid igitur tantā nobis arrogamus gloriā, pro rebus præclare gestis? Quid principes expectant, non solum à suis subditis, verū etiam à toto terrarum orbe, pro suis illustrissimis victorijs? Nonne illorū monumenta pereunt? nonne abeunt aura tenui leuiora? Obscurescunt plerunq̃ qui illis succedunt, eorum gloriā, triumphos, & insignia stemmata. Decidit illorum memoria, obliuatur & euanescit. & longè facilius, cum prosperis succedunt aduersa, & obtingunt. Vna obtenebrat borula, gloriā multis annis conquistā. frustra conatur doctissimi quique suos labores, sua studia, suosq̃ conatus extollere. quandoquidem illorū opera non caret aut suspicione aut inuidia, & morte extinguuntur. Nolim tamen dicere, quin optima doctissimorum hominū studia, apud doctos digna sint immortalis & æternæ commendatione. Potissimum intellige hunc Salomonis locum, de his qui operantur iniquitatem, & improbè viuunt, quorū perit memoria. & hoc innuit Iob 4. capite sui operis, dicēs,

Iob 4.

Quin potius vidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos, flante deo perisse, & spiritu iræ eius esse consumptos. Et Prouerbiorū 10. capite dicit

Prouerb. 10.

Salomon, Memoria iusti cum laudibus, & nomen impiorū putrescet. Dicit quoq̃ Ecclesiasticus capite 10.

Ecclesiast. 10.

Memoriam superbiorū perdidit deus, & reliquit memoriam humilium sensu. Et quia præterita apud nos abscondit obliuio, complebitur illa sententia,

Matth. 10.

Vanitas vanitatum, & omnia vanitas: & illa Christi sententia, Erūt primi nouissimi, erit omnibus manifestissima. Omnia, vt perstringam, & præterita & futura peribunt silentio. Ego Ecclesiastes fui rex Israel, in Hierusalē, & proposui in animo meo quærere & inuestigare sapienter de omnibus quæ fiunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit deus filijs hominum, vt occuparentur in ea. Ecclesiastes amentissimā hominum stultitiam longo tempore expertus, in seipso deplorat. qui connixus est, non sine summa & anxia sollicitudine, & pertinacis studio, perdiscere cuncta quæ sub sole fiunt. In istarum rerū inuestigatione suam trinit operam & perdidit, eumq̃ suæ vitæ infeliciter transactæ pœnituit. Idcirco nõ absurdè aiunt Hebræi, hunc librum Salomonis esse, pœnitentiam agentis, quòd in sapientia, diuitijsq̃ confusus, per mulieres offenderit deū. Dedit ergo Ecclesiastes primo omnium

Hieronymus

mentem suam ad sapientiā requirendam, vt dicit Hieronymus: & ultra licitū se extendens, voluit causas rationesq̃ cognoscere, quare paruuli corripentur à dæmone, cur naufragia & iustos & impios pariter absorberent: vtrū hæc & similia casu euenirēt, an iudicio dei. & si casu, vbi prouidētia dei? si iudicio, vbi iustitia dei? Hæc, inquit, nosse desiderans, intellexi superfluam curā & sollicitudinem per diuersa cruciantem, à deo hominibus datam, vt scire cupiant, quod scire non licitū est. Hæc ille. De sapientia

1. Regū 10.

Salomonis fit mentio 3. Regū capite 10. vbi dicitur, Magnificatus est ergo rex Salomon super omnes reges terræ, diuitijs & sapientia. Et 11. caput meminit eius lapsus & spurcissimæ erga mulieres libidinis, quibus copulatus est ardētissimo amore. Lege apud Cy-

3. Regū 11.

Cyrillus.

vallum libro 7 contra Iulianū, quoniam pacto Salomon excidit per voluptatem, etiam in ipsa senectutis via, ætate & mente iam deflorescente. Permissit deus, ut qui vanis rerū humanarum studiis & disciplinis occuparentur, illisq; se omnino addicerent, caderēt in passiones ignominia: quos sanè pro nephandis sceleribus tradidit in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conueniunt. Debit Salomon à pueritia contemptis etnica sapietiæ studiis, fieri stultus, ut esset sapiens. Nam dicit Paulus 1. Corinth. 3, Si quis videtur inter vos sapiens esse, stultus fiat, ut sit sapiens. Sapiencia huius mundi, stulticia est apud deum. Lege eundem Paulū 1. cap. 1. Corinth. & Iob 5. Vidi cūcta quæ fiunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas, & afflictio spiritus. Pro afflictione apud 70 interpretes legitur *κωδωνος*. sed authore Hieronymo, melius sonat voluntatem, q̄ præsumptionem. Considerauit Salomon & perspexit tota ingenij virtute, omnia quæ sub cælo sunt, esse vanitati subdita. Et potissimum vanitatem siue mutabilitatē in istis rebus terrenis perpendimus. Nec tamen addubito, quin angeli aliquādo fuerint vanitati & peccato obnoxij, naturam illorum spectando. Nec donū dei aufert simpliciter naturam ad malum procliuem. Vult igitur innuere Ecclesiastes, mundana quæq; vanitate, malitia & præsumptione spiritus afflictari. Quis non superbe de suo præsumit spiritu, ac ingenij acrimonia: nemo est qui nō sua extollat & prædicet. Peruersi difficile corriguntur, & stultorum infinitus est numerus. Legit Hieronymus, Peruersum non poterit adornari, & imminutio nō poterit numerari. Et ita legit Augustinus libro 2 contra epistolā Parmeniani, capite 16. Vbi dicit, Sacramentū quod quispiam accepit, non valere ei ad ornatum, si in fide peruersa persistat: sed potius ad supplicium, cum tamen ipsum sacramentum per se etiā in peruerso, quem non ornat, sed iudicabat, integrum permaneret. Tot tantisq; mundus scatet vitij, ut ad integrum sui pristini status splendorem redire non possit. Nec vulneratum hominis arbitrium, potest suam illibatam integritatē, & pristinam dignitatem recuperare. Nec possunt assueti vitij, absq; diuina ope, à sua fæda consuetudine & inueteratis sordibus diuellī. Nec imprudenter dicebat Pythagoras, malum esse infinitum, bonum verò finitum. Pauci virtutem & diuina sapietiæ studia colunt: infiniti pene, portentosam ignorantia belluam non tam sequuntur, quā illustrant. Hi sunt insignes mundi tituli, multorum stulticia, elatio, superbia, ambitio, luxuria, & inanis gloria cupiditas. Sicē & appositē dixit Plautus, malum tanquam herbam irriguam succrescere. Quod autem dicit, stultorum infinitum esse numerum, hyperbolicē dictum putes, ac si diceret, Multi sunt, stulti, & longe plures, quā docti & sapientes. Locutus sum in corde meo, dicens, Ecce magnus effectus sum, & præcessi omnes sapientia, qui fuerunt ante me in Hierusalem, & mens mea contemplata est multa sapienter, & didici: dediq; cor meum, ut scirem prudentiam atque doctrinam, errorēque & stultitiam. Quis vnquam hominum pulcherrimas animi dotes Salomoni collatas, assequi potuit? Quis illi aut æquari, aut præferri vnquam potuit? Nullus sanè. Refert abunde 3 caput 3 Regum, dona sapietiæ in vno Salomone insimul reperta. Nec tamen, ut scribit Hieronymus, fuit sapientior Abraham & Moyse, & cæ-

Roma. 1.

1. Corinth. 3.

Hieronymus

Augustinus.

3. Regum 3.

teris sanctis: sed his qui fuerunt ante se, in Hierusalem. Et quia contraria contrariis intelliguntur, non minus desudauit Salomon, ut cognosceret huius mundi errores, deliria, inscitiam, quàm prudentiam & sapientiam: ut ab illis abhorrendo, soli sapientiæ diuinæ tandem se addiceret & deuoueret. Etenim summa sapientia est, carere stultitia: nec potest quis ea carere, nisi illam intellexerit. & multa noxia à deo creata sunt, ut ea euitando, erudiamur ad nanciscendam sapientiam. Et agnoui quoque quòd in illis esset labor, & afflictio spiritus, eo quòd in multa sapientia, multa sit indignatio: & qui addit scientiam, addit & laborem. Non tam uideor audire uerba, quàm oracula: nec tam oracula, quàm sapientiæ mysteria & arcana. Quis enim optima & politissima excutiendo studia, non acerbè torquetur, ac uehementer dolet, se non posse sapientiam in abdito latentem eruere, & extremo labore consequi? Nos in hac arena diuexant tropi, allegoriæ, sententiarum pondera, difficiles scrupi, & uerborum proprietates, sensusque imperui. Et quò quisque doctior est, eò magis desudat in discutendis literarum nodis ac scrupis, magisque reformidat, sua in publicam lucem ædere opera, & sui ingenij facere specimen. Nec tamen balbos pudet, suam balbutientissimam & inscitiam & barbariem, in publicum efferre, uerius effutire. Et quanto magis quis sapientiam fuerit consecutus, tanto plus indignatur, subiacere uitij. Nam illud audiunt, Potentes potenter tormenta patientur. & cui plus creditur, plus exigitur ab eo. Nec tamen putemus laborem esse uanum in sacris literis, sacrisque concionibus constitutum. Nam Sapientiæ 3 dicitur, Bonorum laborum gloriosus est fructus. Ad hunc locum, Qui addit scientiam, addit & laborem, dicit Augustinus, libro vno de spiritu & anima, capite 49, Quanto magis homo sua mala intelligit, tanto amplius suspirat & gemit.

Sapient. 6.
Luce 7.

Sapient. 3.

Augustinus.

ARGUMENTVM SECVNDI CAPITIS.

Contendit aliquando Ecclesiastes perquirere uias omnis, quibus posset affluere diuitijs: cum tamen ad nauisam usque illis lasciuuit, & arrogantior factus est, opum aceruos & rerum terrenarum fortunam nimis sibi arridentem despexit, & in uanitatum officina reponendam esse censuit. Desit uehementer, nimium sui amorem, quòd nimis sibi placuerit, cum in delicijs, tum in ædificijs insolenter & profuse extructis. Nec potest sibi temperare à lachrymis, quòd suos labores, industriam, suaque studia omnia in rebus uanis imprudentissime collocauerit.

CAPVT SECVNDVM.

Dixi ergo in corde meo, Vadam & affluam delicijs, & fruar bonis. Et uidi quòd hoc quoque esset uanitas. Risi sum repurauit errorem, & gaudio dixi, Quid frustra deciperis? Cogitauit in corde meo abstrahere à uino carnem meam, ut animum meum transferrè ad sapientiam, deuitaremque stultitiam, donec uiderem quid esset uile filijs hominum, quod factò opus est sub sole numero dierum uitæ suæ. Magnificauit ope-

ra mea, & ædificauit mihi domos, & plantraui vineas: feci hortos & pomaria, & conserui ea cuncti generis arboribus. Extruxi mihi piscinas aquarum, vt irrigarem sylvam lignorum germinatium. Possedi seruos & ancillas, multamq; familiam habui: armenta quoq; & magnos ouium greges vltra omnes qui fuerunt ante me in Hierusalem. Coaceruaui mihi argentum & aurum, & substantias regum & prouinciarum. Feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum: scyphos, & vrceos in ministerio ad vina fundenda: & supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Hierusalem. Sapientia quoque perseverauit mecum, & omnia que desiderauerunt oculi mei, non negaui eis: nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his que præparaueram. Et hanc ratus sum partem meam, si vterer labore meo. Cùmq; me conuertissem ad vniuersa opera que fecerāt manus meæ, & ad labores in quibus frustra sudaueram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole. Transiui ad contemplandam sapientiam, errorēq; & stultitiam. Quid est, inquam, homo vt sequi possit regem factorem suum? Et vidi quod tantum præcederet sapientia stultitiam, quantum differt lux à tenebris. Sapientis oculi in capite eius: stultus in tenebris ambulat. Et didici quod vnus vtriusque esset interitus, & dixi in corde meo, Si vnus & stulti & meus occasus erit: quid mihi prodest quod maiorem sapientiæ dedi operam? Locutusq; cum mente mea, animaduerti quod hoc quoque esset vanitas. Non enim erit memoria sapientis similiter vt stulti in perpetuum: & futura tempora obliuione cuncta pariter operient. Moritur doctus similiter vt indoctus: & idcirco tædedit me vitæ meæ, videntem mala vniuersa esse sub sole, & cuncta vanitatem & afflictionē spiritus. Rursus detestatus sum omnem industriam meam, qua sub sole studiosissimè laboraui, habiturus hæredem post me, quem ignoro vtrum sapiens an stultus futurus sit: & dominabitur in laboribus meis quibus desudaui & sollicitus fui. & est quicquam tam vanū? Vnde cessauit, renunciauitq; cor meum vltra laborare sub sole. Nam cum alius laboret in sapientia & doctrina & sollicitudine, homini otioso quæ sita dimittit, & hoc quoq; vanitas & magnum malum. Quid enim proderit homini de vniuerso labore suo, & afflictione spiritus, qua sub sole cruciatus est? Cuncti dies eius doloribus & ærumnis pleni sunt, nec per noctem mète requiescit. Et hoc nõnne vanitas est? Nõnne melius est comedere, & bibere, & ostēdere animæ suę bona de laboribus suis? & hoc de manu dei est. Quis ita vorabit & delicijs affluet vt ego? Homini bono in cōspectu suo dedit deus sapientiam, & scientiam, & lætitiā: peccatori autē dedit afflictionem & curam superflua, vt addat & congreget, & tradat ei qui placuit deo. sed & hoc vanitas est & cassa sollicitudo mentis.

- D**Ixi ergo in corde meo, Vadam & affluentiam delicijs, & fruam bonis. Et vidi quod hoc quoque esset vanitas. Eorum scholam inuisere voluit, qui miris technis, ac summa diligentia norunt largissimos sibi comparare thesauros, & qui nihil aliud animo excogitant quam diuitijs locupletari. Miserum tamen Ecclesiastes agnouit suarum fortunarum exitum. Nec huic sententiae diuersum est, quod Sapientiae 2 scribitur, Venite fruamur bonis quae sunt, vino precioso & vnguentis nos impleamus. Coronemus nos rosis antequam marcescant. nullum pratum sit, quod non pertrahat luxuria nostra. Dicit ad hunc locum explicandum Hieronymus, Postquam in multitudine sapientiae, & adiectione scientiae, laborem & dolorem deprehendi, & nihil aliud nisi cassum, & sine fine certamen, transtuli me ad letitiam, ut luxu fruerer, congregarem opes, diuitijs abundarem, & perituras voluptates caperem, antequam morerer. Sed in hoc, vanitatem meam perspexi, dum praeterita voluptas non iuuat praesentem, & exhausta non satiat. Haec ille. Aliquando Salomon expetiuit a deo modestissima dona, nec in illa interpellatione laborabat mentis insaniam. Precatus est primum, ut dominus vanitatem & verba mendacii longe a se faceret. Alterum, ne ei dominus daret mendacitatem & diuitias, sed tantum victui necessaria. Alio tempore furore correptus, & voluptatum dulcedine captus, sibi persuasit, ut suam in ciborum cupiditatem, ac in omnigena deliciarum varietate, vitam transigeret. Et cum studuit ardentissimo studio diues fieri, incidit in laqueos diaboli. Dicit enim Paulus ad Timotheum, Qui volunt diuites fieri, incidunt in temptationem, & in laqueum diaboli. Quod si Salomon illam audisset Christi sententiam, Facilius est camelum intrare per foramen acus, quam diuitem intrare in regnum caelorum, suas profusus opes despexisset. De possessionibus Salomonis, & ciborum apparatu lege 4. cap. 3. Regum. Risum reputavi errorem, & gaudium dixi, Quid frustra deciperis? Qui risu dissoluto & cachinnis subsannant vnumquodque, & continent, sua aliquando sentientes errata, & infantissimam stultitiam, in maximum scelus praecipitatur. Et quemadmodum qui circumferuntur omni vento doctrinae, sunt instabiles, & in diuersa fluctuant: sic qui intemperato risu cachinnant, errore seculi raptantur. Pertimescant importuni derisores, illam Christi sententiam, Vae vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Et frustra illos aliquando cachinni arguimus. Nam Prouerbiorum 9. scriptum est, Noli arguere derisorem, ne oderit te. Cogitavi in corde meo abstrahere a vino carnem meam, ut animum meum transferrem ad sapientiam, deuitaremque stultitiam, donec viderem quid esset vtile filijs hominum, quo facto opus est sub sole, numero dierum vitae suae: Nemo nescit vinum esse incendium libidinis, & originem incestus. Idcirco ne incalescamus vino, nos monet Paulus Ephe. 5. c. dicens, Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.
- Ephes. 5.** Prudenter dixit Salomon Prouerbiorum 23, Vinum blandum ingredi, quod tandem mordet ut coluber, & sicut regulus, venena diffundit. Et 20 capite eiusdem operis sentit cum Paulo, dicens, Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas. quicumque his delatatur, non erit sapiens. Decreuerat Salomon a se omnes voluptates abdicare, & a suauissimis vini delicijs suam carnem dimouere, ut daret operam sapientiae, quod posset fa-

cilius stultitiã hominũ deuitare. sed nec toto suã vitã curriculo id potuit consequi, nec perfectẽ intelligere, quidnam esset homini commodissimum. Deberemus imitari Herculem, qui ab ipsa pueritia, voluptuarias illecebras à se prorsus abdicauit, & animũ virtuti addixit. Magnificauit opera mea. Suam Ecclesiastes agnoscit culpam, ea in re potissimum, quòd elata superbia & tumido fastu, omnibus præferri voluerit: suas in omni vanitatum genere dilatauit simbrias. In primis si eius spectemus sapientiã, nulli vnq̃ cessit, nullus eo fuit sapiẽtior, quãdoquidẽ omnium fertur esse sapientissimus. Si diuitias, largissima opum affluẽtia, omnes Hierusalem reges antecelluit, vt ostendit 8 caput 3 Regum. Si palatia, quis magnificẽtiora hoc vno, & excellentiora extruxit nullus sane, vt 6 & 7 caput 3 Regum indicant. Si hortorum delicias, nullus eo plures deuorauit, nullus eo magis immersus. Omnia, vt perstringam, habuit, quæ in vno rege potentissimo & illustrissimo, expectẽda sunt. reputauit tamen hæc omnia esse plena vanitate, plena sordibus, & spiritu erroris: nec potuit quod in hoc mũdo existimabatur esse bonũ, reperire, cõp̃ satiari. A Edificaui mihi domos, & plantaui vineas; feci hortos & pomceteria, & conserui ea cuncti generis arboribus. Et extruxi mihi piscinas aquarum, vt ittigarem syluam lignorum germinantium. Possedi seruos & ancillas, multãque familiam habui: armenta quoq; & magnos ouium greges, vltra omnes qui fuerunt ante me in Hierusalem. Coaceruaui mihi argentum & aurum, & substantias regum & prouinciarũ. Feci mihi cantores & cantatrices, & delicias filiorum hominũ: scyphos, & vrcolos in ministerio ad vina fundenda. & supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Hierusalem. Sapientia quoque perseuerauit mecum, & omnia quæ desiderauerunt oculi mei, nõ negaui eis: nec prohibui cor meũ quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his quæ præparaueram. Et hæc ratus sum partẽ meam, si vterer labore meo. Cũque me cõuettissem ad vniuersa opera quæ fecerant manus meæ, & ad labores in quibus frustra sudaueram, vidi in omnibus vanitatẽ & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole. Transiui ad contẽplandam sapiẽtiã, errorẽq; & stultitiã, Quid est, inquã, homo vt sequi possit regem factore suum? Et vidi quia tantum præcederet sapientia stultitiã, quantum differt lux à tenebris. Pulcherrima inductiõne ostendit Ecclesiastes se magnificasse omnia sua opera. Superbas inquit & augustissimas domos, ac regia palatia magnificauit & extruxi, vites plantaui, elegantissimos confeci hortos, & pomceteria; eãque pulcherrimo ordine conserui omni arborum genere & varietate. extruxi & amplissimas aquarum piscinas, quibus syluæ lignorum germinantium irrigantur, quæ non aluntur imbre caelesti, sed quibusdam aquis, quæ in piscinas de riuis colliguntur. Mercatus sum mihi seruos & ancillas, & multã familiam collegi, & maximos ouium greges, super omnes qui fuerunt ante me in Hierusalem. Mibi accumulauit insignes auri & argenti thesauros, feci mihi cantores & cantatrices, & delicias filiorum hominum, cyphos, crateres & vrcolos auro & gemis distinctos, in ministerio ad vina fundenda, &

longo excellentiæ interuallo, reges qui ante me imperarunt in Hierusalem, præcellit. Oculos meos rerum pulcherrimarum delicijs pavi, nec tamen mihi defuit sapientia, & meæ carni laxauit habenas, ut omni voluptate ac lætitia frueretur. Et summum existi maui mihi esse oblectamentum, si suauissimo meorum laborum fructu vescerem. Et cum omnia capi contemplari opera, meis manibus, meoque artificio extructa, in quibus plurimum desudauerã, meam luxi vanitatem, meamque manifestissime agnouit stultitiam, & anxiam animi afflictionem, & nihil sub sole perpetuo duraturum. Deinde huiusmodi delicijs satiatus, dedi operã ad perquirendam sapientiã, errores huius mundi & stultitiã: sed frustra laboraui, meamque omnem perdidit operam. Nam hæc omnia mundanæ voluptatis deliria solus deus perfectissime nouit, cuius sapientiam nullus vnquam hominũ, quantumuis doctus, attingere potuit, & exacte intelligere. Etenim nostra sapientia multis commixta est erroribus, & fallacissimis opinionibus, quæ tantum distat à sapientiã dei, quantum nox à luce, aut tenebræ à lumine. Salomon luteas habuit domos, & terrena habitacula, quæ consumuntur velut à tineã, ut Iob 4 ostenditur. De magnificentia operum Salomonis, lege 9. caput 2 Paralipomenon. Sapientis oculi in capite eius, & stultus in tenebris ambulat. Et cognoui ego, quia euentus vnus eueniet omnibus eis. Desiguntur sapientis oculi in cerebro, & perspicacissima mentis acrimonia: quibus sincere Deum contemplatur, & circũspicit quam solertia rebus humanis præerit, & in compositos corporis affectus temperabit, & moderabitur. Oculi verò stultorum, lippunt in splendidissimo veritatis lumine: & densissime involuti tenebris & immergi, nihil quod non crassum fuerit, & imperfectum, intueri possunt. Vix vnus reperiri potest, qui non ascribatur stultorum numero, & qui non ambulet in tenebris. Omnes enim declinauerunt, omnes facti sunt inutiles, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Omnes habent suum in tenebris domicilium. Et quo quisque lymphidius putat se veritatem in omnibus disciplinis intueri, eo magis sua hallucinatus opinione, & spiritus præsumptione, caligat in tenebris. Quod si nostro capiti, scilicet Christo, ad hære remus, in eumque sublimes nostræ mentis oculos erigeremus, nunquam vana rerum terrenarum cogitatio nos inuaderet, nec improbis sceleratæ vitæ officijs obtenebraremur, nec tenebrarum carceres ingrederemur. Eos puto potissimum ambulare in tenebris, qui cæca peccati mortalis caligine tenentur. Dicit enim Ioannes, Qui odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat, quia tenebræ occæcauerunt oculos eius. Et dixi ego in corde meo, Sicut euentus stulti, ita & mihi eueniet, & ut quid sapiens factus sum ego? & locutus sum in corde meo, quoniã hoc quoque vanitas. Vereor ne tam misere aduersa quæque mihi eueniant, atque stulto accidere solent, qui natus est in suam ignominiam. Prouerborum 17. & perniciosissimus vitæ exitus, quæ à me improbe gesta sunt, probet: & gaudio, delicijs, voluptates, in luctum, tristitiam, & continuum mærorem conuertantur. Quid mihi profuit animum meum humanis discruciasse disciplinis, mentem ethnico-rum studijs torfisse? O spes fallaces, & vani labores, me miserum satis agnosco, quod à puero non abdicauerim voluptatum illectamenta, nec iugi studio, diuinæ ad hæserim

Iob 4.

Roma. 3.

1. Ioan. 2.

Prouerb. 17

sapientia, quæ sola pascit animum, satiat & oblectat. cuius amore & amplexu, Deo coniungimur, diuinisq; spiritibus copulamur. Sola est diuina sapientia, quæ nunquam marcescet, & facile videtur ab his qui diligunt eam, & inuenitur ab his qui querunt eam: Sapientia 6. Non enim erit memoria sapientis, similiter vt stulti in perpetuum, & futura tempora, obliuione cuncta pariter operient. Moritur doctus similiter vt indoctus. Non debet sapiens tantopere suas attollere cristas, suauæ superbo fastu prædicare studia, vt cum imminens mortis capiat obliuio, suiq; obliuiscatur, nec plures quàm stultus, sibi potest annos polliceri. Etenim in soluenda vitæ debito, pares sunt sapiens & stultus, nec tardius excedit è vita doctus, quàm indoctus. & licet pro suis virtutum mômêtis, æterna dignus sit gloria, aliquando tamen futura tempora tumidam eius gloriã extinguunt, & obscurabunt. Quod autem moritur doctus similiter vt indoctus, indicat Ecclesiasticus, dicẽs, Omnis caro sicut fœnum veterascet, & sicut soliu fructificans in arbore viridi. Hoc idem testatur Esaias, Omnis caro vt fœnum, & omnis gloria eius tanquã flos fœni: exaruit fœnum, & flos eius decidit. Et hanc recenset sententiam beatus Petrus in prima epistola canonica. Et in Sapientia dicitur. Quia extinctus cinis, erit corpus nostru, & spiritus diffundetur tanq; mollis aer, & transibit vita nostra tanquam vestigium nubis. Item Paulus, omnium mortem indicat, dicens, Manducemus & bibamus, eras enim moriemur. Causa secundaria mortis, est à peccato primi parentis contracta. In eodem capite dicit Paulus, in Adams omnes moriuntur. Et ad Romanos, Per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransit. Causa verò mortis primaria, est ab alteratione qualitatum contrariarum in ipso homine, quibus continuo humanum corpus iactatur & afficitur. Et idcirco tædium me vitæ meæ, videntem mala vniuersa esse sub sole, & cuncta vanitatem & afflictionem spiritus. Quia nihil agnoui in ipso homine, quod nõ sit multis periculis obnoxium, nec possit homo minacissima mortis iacula effugere, mundu quoque vidi multis squallere vitij & infinitis malis oppleri, nihilq; sub sole conspexi præter ambitionem, superbiam, elationem, lasciuam & insatiabilem hominum cupiditatem, idcirco me tædium vitæ meæ, desideravi hinc demigrare, & dissolui ab hoc terreno miseræ vitæ ergastulo. Nec abs re dicebat Paulus, hanc deplorando calamitatem. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et alibi, Cupio dissolui, & esse cum Christo. Et hoc ærinosum vitæ tædium, Iob exprimit, Tædet animã meam vitæ meæ. Et rursum, Quare de vulua eduxisti me? qui vitam consumptus essem, ne oculus me videret. Et alibi, Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictu est, conceptus est homo. His finitima sunt, quæ dicit Hieremias capite 20. Maledicta dies, in qua natus sum, Dies in qua peperit me mater mea, non sit benedicta. Maledictus vir, qui annunciauit patri meo, dicens, Natus est tibi puer masculus: & quasi gaudio lætificauit eum. Quod autem vniuersa in mundo mala sint, indicat Ioannes, dicẽs, Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.

Rursum detestatus sum omnem industriã meam, qua sub sole studio-
sissimè laboraui, habiturus hæredem post me, quem ignoro vtrũ sapiens

an stultus futurus sit: & dominabitur in laboribus meis, quibus defudaui & sollicitus fui. Er est quicquā tam vanum? Vnde cessauī, renuntiauitq; cor meū vltra laborare sub sole. Nam cum alius labore in sapientia & doctrina & sollicitudine, homini otioso quæ sita dimittit: & hoc quoque vanitas, & magnū malum. Suam Ecclesiastes detestatur industriā, deplorat & ingemiscit se frustra tot insumpsisse labores, & superuacaneis curis affixisse animum. Conqueritur vehemētius, quod ignoret profusus, cui tot opes, multis partas laboribus, reliquerit, eūmq; fugit, si nam eius filius futurus sit probus an improbus, sapiens an stultus, & hoc casto labore nihil putat esse vanius. Etenim quæ longo studio, & graui labore à nobis parta sunt & ædita, pigris & oscitātibus relinquimus. Quid frustra tot tantāq; diuulgamus volumina? quæ tametsi iuuent hebetiores, ac stupidiores, otii tamen plerūque ignauiam & torpedinem generant, minūsq; laborant præclara florentissimæ iuuentutis ingenia. De filio Salomonis, Roboam scilicet, qui à paternis moribus longè degenerauit, fit mentio 3 Regum 12. Ille enim nimia vsus inhumanitate, & immānissima crudelitate erga suum populum, & consilio iuuenum deceptus, decem sui regni partes perdidit. Cum enim populus deprecaretur, ne duriter suos tractaret, atque tolleret durissimum iugum, quo pater eius filios Israel vexauerat: nolens senum consilio obtemperare, dissuadentium ne suis seuerè imperaret, imprudentissimo iuuenum consilio acquieuit, qui illi suaserūt, vt hæc diceret filiis Israel, Pater meus posuit super vos iugū graue, ego verò addam super iugum vestrū. Pater meus cæcidit vos flagellis, ego autē cædam vos scorpionibus. Et hisce durissimis verbis, vsquæ deo sui populi animos aduersus se inflammauit, vt cum coactus fuisset fugere in Hierusalem, elegerunt

3. Regū 11.

Hieronymus

Hieroboam in regem super omnem Israel. Edisserens Hieronymus hunc Ecclesiastæ locum, de labore & industria, dicit Ecclesiastem verius intellexisse hanc sententiam de labore spiritali quàm corporeo. Sic enim scribit, Sed mihi altius contemplanti, de labore videtur dicere spiritali, quod diebus ac noctibus vir sapiens in scripturis laboret, & componat libros, vt memoriam sui posteris derelinquat, & nihilominus in manus stultorum veniant: qui frequenter secundum peruersitatem cordis sui, semina inde hæreseos capiant, & alienos labores calumniantur. Si enim de corporalibus diuitijs nūc Ecclesiastæ sermo est, quid necesse fuit de labore & opibus dicere? Et dominabitur in omni labore meo, in quo laboraui, & in quo sapiens factus sum sub sole. Quæ enim sapientia est, terrenas diuitias cōgregare? Quid enim proderit homini de vniuerso labore suo, & afflictione spiritus, qui sub sole cruciatus est? Cuncti dies eius, doloribus & ærūnis pleni sunt, nec per noctē mente requiescit. Et hoc nonne vanitas est? Nonne melius est comedere & bibere, & ostendere animæ suæ bona de laboribus suis? Et hoc de manu dei est. Quis ita deuorabit, & delicijs affluet, vt ego? Homini bono in conspectu suo dedit deus sapientiam, & scientiā & lætitiā: peccatori autem dedit afflictionē & curam superfluum, vt addat & cōgreget, & tradat ei qui placuit deo. Sed & hoc vanitas est, & casta sollicitudo mentis. Ab experimento

rei etiã apertissimo, docet Ecclesiastes hominẽ frustra se nimis inuolucris curis. Etenim dies hominũ breuissimi, pl. ni sunt in quietis vigilijs, æranis, & doloribus. Plus nobis accidit doloris quã voluptatis. Et hic acutissimus morbus, omnes obsidet & sensim inuadit. Hoc exiguo tẽporis momento oblectaris, mox pristinis laborando furis, ad primos tuorum dolorum carceres reuertens. Nec potes quieto somno leuare tædia & decoquere. Semper illius morbi quo corripetis, permolesta tibi obrepit cogitatio. Melius nobis contingeret, si suauissimis cibi potũsq; delicijs, abunde frueremur. Siquidem munus dei est, talem viro iusto dari mentem, vt ea quæ curis vigilijsq; quæ sunt, ipse consumat. Sicut econtrario ira dei est, vt peccator diebus, ac noctibus, opes congreget, & nequaquam eis vtens, his relinquat, qui in conspectu dei iusti sunt. Siue enim comedamus, siue bibamus, dei donum est: & quia dei donũ est, debemus deo acceptum referre. Dicit enim Paulus ad Corinthios, Siue ergo manducatis siue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam dei facite. Et ad Colossenses, Omne quodcunq; facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi, gratias agentes deo, & patri per ipsum, qui optimis viris impartitur sapientiam, scientiã, & lætitiã, & quæcunq; mentem hominis illustrare possunt. Sceleratis verò & nocentissimis, infinita tormentorũ genera, continuam afflictionem, & cassam solitudinem. & hæc suam sentiunt vanitatẽ, & spiritus afflictionẽ. Huic coheret sententiã quod dicit Paulus ad Romanos, Reddet vnicuiq; secundum opera eius. Iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriã & honorem, & incorruptionẽ querunt, vitam æternam: ijs autem qui sunt ex cõtentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Quod si in animam maliuolam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis, & spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, non absurde colligimus, in animã prudentem & bonã, introire sapientiam. Et licet Deus det peccatoribus afflictionem & distentionẽ, non tamen causa afflictionis & solitudinis est in deo, sed in illo qui sponte sua, antè peccauerit. Pulchrè ostendit Christus in euangelio Matthei, de illo qui talentum suum non auxit, sed defodit in terram, quod omni habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Et aliubi, Qui habet, dabitur ei & abundabit: qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo.

1. Corint. 10.
Coloss. 3.

Roma. 8.

Sapient. 1.

Matth. 25.

Matth. 13.

ARGVMENTVM TERTII CAPITIS.

Quæ vanitati subdita sunt, tametsi aliquanto temporis interstitio floreat, summoque in precio habeantur, suum tandem habitura finem, deflorescent & omnino emarescent. Nec vsque adeo nobis arridet fortuna, quin possit aliquando de gradu deieci. Etenim rerum & temporum vicissitudo, nobis apertissime subindicat, quã sit vanam & solidum rebus humanis considerare, in quibus sæuit tyrannis, & despectis virtutum officijs vbique regnant vitia. Attamen inuictissima dei optimi iustitia, quam nemo potest effugere, nephandissima hominum scelera vlciscetur.

COMMENTARII IO. ARBOREI
CAPVT TERTIVM.

Q^{uonia}nia tempus habent, & suis spatijs transeunt vniuersa sub cælo. Tempus nascendi, & tempus moriendi. Tempus plantandi, & tempus euellendi quod plantatum est. Tempus occidendi, & tempus sanandi. Tempus destruendi, & tempus ædificandi. Tempus flendi, & tempus ridendi. Tempus plangendi, & tempus saltandi. Tempus spargendi lapides, & tempus colligendi. Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus. Tempus acquirendi, & tempus perdendi. Tempus custodiendi, & tempus abijciendi. Tempus scindendi, & tempus consuendi. Tempus tacendi, & tempus loquendi. Tempus dilectionis, & tempus odij. Tempus belli, & tempus pacis. Quid habet amplius homo de labore suo? Vidi afflictionem quam dedit deus filijs hominum, vt distendantur in ea. Cuncta fecit bona in tempore suo, & mūdum tradidit disputationi eorum, vt non inueniat homo opus, quod operatus est deus ab initio vsque ad finem. Et cognoui, quod non esset melius, nisi lætari, & facere bene in vita sua. Omnis enim homo qui comedit & bibit, & videt bonum de labore suo, hoc donum dei est. Didici quod omnia opera quæ fecit deus, perseuerent in perpetuum. Non possumus eis quicquam addere, nec auferre, quæ fecit deus vt timeatur. Quod factum est, ipsum permanet. Quæ futura sunt, iam fuerūt, & deus instaurat quod abijt. Vidi sub sole in loco iudicij impietatem, & in loco iustitiæ, iniquitatem: & dixi in corde meo, Iustum & impium iudicabit dominus, & tempus omni rei tunc erit. Dixi in corde meo de filijs hominum: vt probaret eos deus, & ostenderet similes esse bestijs. Idcirco vnus interitus est hominis & iumentorum, & æqua vtriusque conditio. sicut moritur homo, sic & illa moriuntur. Similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius. Cuncta subiacent vanitati, & omnia pergūt ad vnum locum. De terra facta sunt: & in terram pariter reuertuntur. Quis nouit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & si spiritus iumentorum descendat deorsum? & deprehendi nihil esse melius, quam lætari hominem in opere suo, & hanc esse partem illius. Quis enim eum adducet, vt post se futura cognoscat?

Q^{uonia}nia tempus habent, & suis spatijs transeunt vniuersa sub cælo. Tempus nascendi, & tempus moriendi. Tempus plantandi, & tempus euellendi quod plantatum est. Tempus occidendi, & tempus sanandi. Tempus destruendi, & tempus ædificandi. Tempus flendi, & tempus ridendi. Tempus plangendi, & tempus saltandi. *Quis tam superbus est, tamque elatus, qui conspecto stolidissimi temporis speculo, in quo factum suæ arrogantia breui periturum agnoscit, non moueretur? Quis ed vesania in ambien*

dis & honoribus & magistratibus progreditur, & tam densis tenetur tenebris, ut hoc audiendo, non ingemisceret? Quis tam augusta regiae maiestatis præcellentia triumphavit unquam, ut divinam hanc Ecclesiastæ sententiam intelligendo, regium à se non abdicaret honorem, aut saltem despiceret? Plurimum cæcutiunt homines, si cognoscere non possint fluctuantem & periturum humanæ conditionis statum, & omnia in mundo sibi esse contraria, & nihil eorum quæ sunt sub sole, stare perpetuum. Sed admiraberis omnia tempus habere, cum æterna, auctore philosopho & physicorum, capite 12. quæ à tempore claudi non possunt, non sunt in tempore. Sed ne nimis te discruciet hæc quaestio, dicam omnia sub sole suum habere tempus, & ortus & interitus. & quia substantia spiritalis non sunt sub sole, nec circulo mundi ac cæli continentur, idcirco non subduntur tempori, nec habitura sunt aliquando finem. Unde Ecclesiasticus differens de seculo hominis, dicit, numerum dierum & tempus dedit illi. Et rursum, Numerus dierum hominum, ut multum, centum anni, quasi guttæ aquæ deputati sunt, & sicut calculus arenæ, sic exigui anni in die æui. & Psalmographus reddit rationem nostri temporis brevissimi, dicens, Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditantur, dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentatibus, octoginta anni & amplius eorum labor & dolor. Et hæc enarrans Augustinus dicit, Satis in his verbis ostenditur pœnalis esse ista mortalitas. Defecisse dies dicit, siue quod in eis deficiunt homines amando quæ transeunt: siue quod ad paucitatem redacti sunt. Quod videtur in consequentibus aperire, cum dicit, Anni nostri sicut aranea &c. Hæc quidem verba videntur exprimere breuitatē, miseriamque vitæ huius, quia longæui appellantur hoc tempore, etiam qui septuaginta annos vixerunt, vsque ad octoginta autem videntur aliquas vires habere. His vero amplius si vixerint, multiplicatis laboribus & doloribus viuunt. Hæc ille. Sacri patres, beneficio dei multos vixerunt annos. Enos vixit nongentisquinque annis, & Matbusalem nongentis sexagintanouem annis. Sed furis hominum in libidinem excitationis, abbreviati sunt dies hominum. Dixitque deus, Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. Eruntque dies illius centum viginti annorum. Sed non putes post hanc prænuntiationem homines non excessisse, 120. annos. Nam post diluuium exceperunt 500. Sed ut dicit Augustinus libro 15. de ciuitate Dei capite 24. Intelligendum est deum hoc dixisse cum circa finem quingentorum annorum esset Noe, id est, quadringentos octoginta vitæ annos ageret, quos more suo scriptura quingentos vocat, nomine totius, maximam partem plerunque significans: sexcentesimo quippe anno vitæ Noe, secundo mense factum est diluuium. ac sic centum viginti anni, prædicti sunt futuri vitæ hominum periturorum, quibus transactis diluuium deleberentur. Sed ad institutum redeo. Non vulgari inductione hanc vniuersalem assertionem, omnia tempus habent, colligit Ecclesiastes. Tempus quippe est nascendi, & tempus moriendi, quod deo est notissimum. Tempus plantandi, & euellendi &c. Hebræi omne hoc quod de contrarietate temporum scriptum est, vsq; ad illum locum in quo ait, Tempus belli, & tempus pacis, super Israel intelligunt, ut dicit Hieronymus, Tempus fuit gerendi & plan-

Aristoteles.

Ecclesiast. 7.

Ecclesiast. 18.

Psalm. 89.

Augustinus.

Gen. 5.

Gen. 6.

Hieronymus

tandi Israel, tempus moriendi & ducendi in captiuitatem. Tempus occidendi eos in Aegypto, & tempus de Aegypto liberandi. Tempus destruendi templi sub Nabuchodonosor, & tempus ædificandi sub Dario. Tempus flendi & plangendi euerfionem vrbis, & tempus ridendi atq; saltandi sub Zorobabel, Esdra, & Neemia. Tempus dispergendi Israel, & tempus in vnum congregandi. Tempus sciendendi Israel, & tempus iterum consuendi. Tempus tacendi prophetas nunc in captiuitate Romana, & tempus loquendi eos tunc, quando etiam in hostili terra, dei consolatione & alloquio non carebant. Tempus dilectionis, qua eos sub patribus ante dilexit, & tempus odi, quando in Christum intulerunt manus. Tempus prælij modò non agentibus eis pœnitentiam, & tempus pacis in futuro, quando intrate plenitudine gentium omnis Israel saluus erit. Tempus est occidendi, & sanandi. Deo verè tempus est occidendi & sanandi, qui ait: Ego occidam, & ego viuificabo. Sanat autem deus quos ad pœnitentiam prouocat. Tempus destruendi, & tempus ædificandi. Non possumus ædificare bona, nisi mala destruxerimus: idcirco sic Hieremiæ verbum à deo datum est, vt ante eradicaret, & suffoderet & perderet, & postea ædificaret atq; plantaret. Tempus flendi, & ridendi, Nunc prurupimus in lachrymas, vt aliquando rideamus & lætemur. Beati enim qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, licet sit tempus ridendi, & flendi, & nunc homo gaudeat & rideat, modo obseruata temporum & rerum vicissitudine, mærore suffusus tristetur & ploret, & hoc plerisq; contingat, tamen fuerunt aliqui natura aut austerâ quadam conditione & seueritate irrisibiles, quos Græce agelastos vocamus, quales fuerunt Licinius Crassus, Phocion, Heraclitus, & Philippus Romanorum imperator, quod ille semel tantum in vita riserit, cū videret a sellum carduos comedentem: hi vero riserint nunquam. Tempus plangendi, & tempus saltandi. Corripiuntur qui aliquando non planxerunt, nec post plantum saltarunt. Lamentauius vobis, vt testatur Euangeliū, & non planxistis: cantauimus vobis & non saltastis. Plangendum est impræsentiarum, vt postea saltare possumus, illa saltatione qua saltauit Dauid ante arcam testamenti. Tempus spargendi lapides, & tempus colligendi. Hoc ad historiam intellige de destructione & ædificatione domorum Salomonis. Alij subruunt & demoliuntur extrueta, alij moliuntur & extruunt ædificia, secundum illud boratianum, diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis, æstuat & vitæ discouenit ordine toto. Manasses filius Ezechiaæ ædificauit excelsa, quæ dissipauerat pater eius: statuas erexit Baal, quas contriuerat Ezechias: fecit lucos, quos pater succiderat. Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus. Erat tempus amplexandi, quando illa vigeat sententia, Crescite & multiplicamini, & replete terram. Tempus est ab amplexibus & geniali thalamo desistendi, vt vacemus orationi, secundum illud Pauli, Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi. Et rursum: Qui habent uxores sint tanquam non habentes. Tempus acquirendi, & tempus perdendi. Tempus custodiendi, & tempus proijcendi. Hæc notissima sunt, quæ nobis debent anxiam congerendarum opum curam adimere, quæ facilius perduntur quam acquirantur. Tempus sciendendi, & tempus confluendi. Scissa est synagoga,

Deut. 32.

Hierem. 1.

Matth. 5.

Lucæ 7.

1. Regū 6.

4. Regū 18.
& 21.

Gene. 1.

1. Corint. 7.

Ut Euangelia consuerentur. Tempus fuit exterminandi & scindendi sobpisticas nugas,
 ut optimaꝝ p̄bilosophorum disciplinaꝝ consuerentur, & pristinam dignitatem recupera-
 rent. Tempus tacendi, & tempus loquendi. Taceant balbi & infantissimi ho-
 mines. Ut politissimi Viri & doctissimi loquantur. suum habuerunt tempus non tam lo-
 quendi, quàm loquitandi, cum subicerent bonæ literæ: cum vero & literati, & bonæ
 literæ suo in ordine loqui debeant, & in publicam omnium lucem venire, obmutescant.
 Pythagorici totum tacebant quinquennium, ut postea eruditi loquerentur. tacuit Chri-
 stus in sua pueritia, deinde loquutus est palam in Synagoga Iudæorum, ut ad se synce-
 ra euangelicæ p̄bilosophiæ doctrina, vnumquæq; pelliceret. Tempus dilectionis,
 & tempus odij. Hoc tibi constitue tempus amandi teipsum post deum, patrem, ma-
 trem, uxorem, liberos & affines, illos odio in secl̄tare aut saltem illorum odium qui Chri-
 stianæ religioni, & integritati nostræ fidei aduersantur. Nec pro nomine Christi atro-
 cissimum exhorrescas supplicium & martyrium. Olim in lege Mosæ fuit tempus vli-
 ciscendi iniuriam, & odiendi inimicum: nunc vero in lege Euangelicæ (qua nihil est mi-
 stus & suauis) tempus est tolerandi iniuriam, & diligendi inimicū, ut nos docet Chri-
 stus, Matth. 5. Tempus belli, & tempus pacis. Quandiu in hoc corpuscule pe-
 regrinamur, tandiu sceutissimo bellorum tumultu infestamur. Nescio quæ nam vesania
 corripit homines, ut magis ament bellum, quàm pacem: nec tamen sine maxima paupe-
 rum iactura & summo detrimento. Cum autem hinc demigrauerimus, si modo probe vt
 ærimus, pace fruemur. Lex tempus habuit belli, Euangelium vero post Christi passio-
 nem, tempus pacis. dixit enim Christus suis Apostolis, Pax vobis, iterū pax vobis. Ioan-
 nis 20. Quid habet amplius homo de suo labore? Vidi afflictionē quam
 deus dedit filiis hominum ut distendantur in ea. In vanum desudat qui nul-
 lam vnquam sui laboris requiem & oblectationem inuenit. plerunque homo seminatus
 nec tamen metit, vbi seminauit. Alius metit quod non seminauit, & quid hac cassa af-
 flictione vanius? Prudenter dictum est à Christo: Nolite esse solliciti in crastinum, cra-
 stinus enim dies sollicitus erit sibiip̄si, sufficit dici malicia sua. Cuncta fecit bo-
 na in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum, ut non in-
 ueniat homo opus, quod operatus est deus ab initio vsque ad finem. Mirē
 cobaret huic sententiæ quod in sapientia scriptum est, difficile æstimamus quæ in ter-
 ra sunt, & quæ in prospectu sunt, inuenimus cum labore. Quæ in cælis sunt autem,
 quis inuestigabit? sensum autem tuum quis sciuit, nisi tu dederis sapientiam, & miseris
 spiritum sanctum tuum de altissimis? Nonnulli percontantur anxie sublimia dei myste-
 ria, & curiosissime arcana rerum diuinarū sacramenta peruestigāt, nec suam arduis sa-
 crarum literarum studijs mentem satiare possunt, donec intelligant abunde quod inde-
 fesso labore conquiesierunt. Sed quo magis suis argutis, suisque disputationuculis conā-
 tur intelligere imperscrutabilia dei opera, diuinumque artificium: eo minus consequun-
 tur, & in profundiores errorum tenebras decidunt, ac in maiorem dilabuntur ignoran-
 tiam. Nullum suis scrupis, & contentionibus imponunt finem. rixantur egregiè, nec si-
 ne Stentorea voce, ac clamosissima vociferatione, sacra, fronte perfricta attingunt, sa-
 c. iij.

Matth. 5.

Ioan. 20.

Matth. 6.

Sapientie 9.

Collof. 2.

1. Timoth. 6

1. Timoth. 2

Tit. 3.

Augustinus.

Roma. 11.

Eti. 40.

Ecclesiast. 1.

Gene. 1.

Matth. 25.

cra, balbutientissima lingua violant, & sædè conspurcant. Diuina quoque oracula, liu-
 do terunt ore, & quo magis argutando progrediuntur: eo tardius minusque ad verita-
 tis cognitionem perueniunt. de quibus promptè loquitur Paulus, Videte ne quis vos de-
 cipiat per philosophiam, & inanem fallaciam, secundam traditionem hominum, secun-
 dum elementa mundi & non secundum Christum. Et rursam, si quis aliter docet, & non
 acquiescit sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi, & ei quæ secundum pietatem est
 doctrina, superbus, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & pugnas verborum: ex
 quibus oriuntur inuidiæ, cõtentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes ho-
 minum mente corruptorum, & qui veritate priuati sunt, existimantium quæstum esse
 pietatem. Item, Noli contendere verbis, ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem au-
 dientium. Insuper dicit Paulus, Stultas quæstiones & genealogias, & contentiones, &
 pugnas legis deuita: sunt enim inutiles & vanæ. Quæruunt aliquando, quidnam Deus
 faciebat antequam crearet mundum. nec tamen ut doctiores euadant, sed mera, aut am-
 bitionis, aut iactantiæ vanitas eos occæcat: quibus tamen respondet Augustinus libro
 primo retractationum capite 3. Deus antequam mundum constitueret, ratiocinaba-
 tur quomodo mundum constitueret. Tametsi de sublimi rerum diuinarum philosophia
 differere, & agitare difficultates, optimum sit, & potissimum ex sacris studijs excutien-
 do veritatem, nimis tamen de illis, hominum rationibus & inuentis arguitari, est van-
 num. Et planè delirat, totòq; aberrat cælo, qui huiusmodi conflictationibus arbitrat
 se exactissimam diuini artificij: & sacrarum literarum cognitionem assequuturum. Rectè
 dicebat Paulus ad Roma. 11. O altitudo diuitiarum, sapientiæ & scientiæ dei. & Esaias
 etiam docet 40. capite, hominem nunquam exactè & perfectè excellentissimū dei artifi-
 cium intellexisse, Quis inquit, mensus est pugillo aquas, & cælos palmo ponderauit? Quis
 appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pōdere montes, & colles in statera?
 Quis adiuuit spiritum domini? aut quis consiliarius eius fuit, & ostendit illi? Dicit &
 Ecclesiasticus capite primo, Arenam maris & pluuiæ guttas, & dies seculi, quis dinume-
 rauit? Altitudinem cæli & latitudinem terræ, & profundū abyssi, quis dimensus est? Sa-
 pientiam dei præcedentem omnia quis inuestigauit? Omnis verborum pugnis tuto cre-
 damus Deum creasse omnia propter bonum finem, nihilq; ab eo conditum esse quod non
 sit bonum. vidit enim Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. idcirco delirant
 plurimum Manichei, arbitrantes Deum cōdidissenaturam boni & mali. Et cogno-
 ui q̄ non esset melius nisi lætari, & facere bene in vita sua. Omnis enim
 homo qui comedit & bibit, & videt bonum de labore suo, hoc donum
 dei est. Si parum commodi & fructus reportemus ex assiduo & ardentissimo nostro
 laborum æstu, nostraque congerendarum opum sollicitudo rodat viscera: melius sa-
 ne esset honesta voluptate & ciborum delicijs nostram transigere vitam, quàm aut ex-
 tenuari laboribus, aut immori studijs, & hisce fruendo bonis, agnosceremus nisi detestan-
 da ingratiitudinis nota inuramur dei beneficentiam, qui nos docuit præstare pauperi-
 bus pietatis officia, quæ à Christo Matth. 25. commendantur, Venite benedicti patris
 mei &c. & hoc est quod dicit Ecclesiastes, commendans plurimum opera bona cum

dicit, *Et facere bene in vita sua, nec obscurum est ex hoc loco colligere, solam fidem non perducere hominem ad regnū dei.* Didici quod omnia opera quæ fecit deus perseverent in perpetuum. Non possumus eis quicquam addere, nec auferre quæ fecit deus, ut timeatur. Quod factum est, ipsum permanet. Quæ futura sunt, iam fuerunt, & deus instaurat quod abiit. Si omnia tempus habeat, & suis spatijs transeant vniuersa sub sole: quoniam igitur pacto omnia opera quæ fecit deus perseverant in perpetuum? Nisi velis tueri, quod dixit Ecclesiastes primo capite, Nihil esse nouum sub sole, nec quisquam dicere potest, hoc recens est. nam in præteritis seculis præcessit. Et secundū diuinam præscientiam, qua futura omnia iam facta sunt, perseverant in perpetuum. Si philosophari liceret Aristotelicè, dicerem cuncta secundum species perpetuo duratura, hoc enim prætereundum videtur Ecclesiastes, dicens, Quod factum est, permanet, quæ futura sunt, iam fuerunt, & deus instaurat quod abiit. Sol qui ppe fuit antequam essemus, & postquam mortui fuerimus, oriturus est. Terra singulis annis arescit, itémque virescit in germine suo. Mare fluit, & recedit ut refluat. Animalia moriuntur, & renascuntur iterum eiusdem generis. Homines morte finiuntur & alij pro eis oriuntur. Et ideo deus optimus & maximus, per succedentia tempora, omnia restaurat quæ fuerunt. Et hac pulcherrima inductione ratiocinatur ad huc locum.

Albinus, theologus profecto doctissimus, Aut dic cū Lyrano, opera dei permanere secundum partes mundi præcipuas, cælū scilicet & elemēta, quæ secundū se tota sunt incorruptibilia. Et vsq̄ adeo perfecta sunt dei opera, & assabre perpolitā, ut nihil illis possimus nostra industria, nostrōq̄ artificio addere, nihilq̄ subtrahere. nec sanctissimis eius præceptis & literis quicquid addendum est, nisi quod illis fuerit consentaneū, & quod inscius & hebetiores iuuare possit. Deuteronomij enim 4 dicitur, Non addetis ad verbū quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. Et nobis præcipit sui timorem, ne prolabendo in vitia in tenebras exteriores protrudamur. Audi quid dictum est in lege: Dominū deum tuū timebis, & illi soli seruiēs: Deuter. 6. & 10. Initiū etiā sapientiæ timor domini: Ecclesiast. 1. cap. Sed dicit aliquis, si teneamur diligere deum toto corde, tota mente, & tota anima, quoniam pacto præcipitur nobis timor dei, qui charitati videtur aduersari? Nam 4. cap. 1. epistolæ Ioannis dicitur, timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Dico timorem filialem, castum, & vere Christianum, quo ti memus offendere deum, quia bonus est, etiam si nulla nobis immineret damnationis pœna, non aduersari charitati nec imminuere: licet forsitan timor seruilis & mundanus nonnihil addat pœnæ, & aliquid à charitate auferat. Vidi sub sole in loco iudicij impietatem, & in loco iustitiæ iniquitatem, & dixi in corde meo: iustum & impium iudicabit dominus, & tempus omnis rei tunc erit. Inuebitur in corruptissimos iudices, qui occæcati muneribus, sacra legum instituta violant: aut fauore, amicorum partes tutantur, absque vlla plerunque æquitatis scintilla. pauperum causam etiam iustissimam contemnunt, nec cuiquam non oblati donarijs suam præstant operam. aliquando tamen pro sua impietate & iniustitia luent pœnas, & atrocissimum patientur tormentum. Et quid sibi velit illa Pauli sententia agnoscent, om-

Albinus.
Lyrano.

Deuter. 4.

Deut. 6. & 10
Ecclesiast. 1.

1. Iom. 4.

2. Corinth. 5
Deuter. 16.

nes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. Prudenter Moysi præceperat dominus, ut constitueret iudices & magistratos in omnibus portis; ut iudicarent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinarent, nec acciperent personam, nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum; & mutant verba iustorum. Iuste, quod iustum est persequeris ut viuas, & possideas terram quam dominus deus tuus dedit tibi. Si cupias sciscitari, cur regnent impietatis & iniustitiæ vitia, forsitan tibi responderet Esaias,

Esaie 56.

Quia omnes in viam suam declinauerunt, unusquisque ad auaritiam suam, à summo usque ad nubilissimū. Nos tamen dominus Deus per Esaiam monet, ut se ditemur iustitiam,

Esaie 58.

discens, Et anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria domini colliget te. sed aliubi con-

Esaie 59.

queritur quod nullus inuocet iustitiam, neque est qui iudicat verè, sed confidunt in nihilo,

& loquuntur vanitates. Cum tamen occurrerit horredum dei iudicium, iudicabit deus iustum & iniustum: hunc plectendo, quem ad tenebras exteriores deiciet, illi verò æternam exhibendo mercedem. Verum dicet aliquis, quonam pacto Deus iudicabit impium

Ioan. 5.

& iustum, cum Deus pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, ut honorificent filium, sicut honorificat patrem? Intellige velim vnum & idem esse iudicium

Theophylacti

patris & filii. Nec filium iudicare, nisi iudicet pater. Sed auctore Theophylacto pater dedit omne iudicium filio, quia eum genuit iudicantem, sicut dedit filio vitam: id est,

genuit viuente. Quia enim pater auctor est filii & principium, quicquid habet filius, habet à patre naturaliter, cui est æqualis. Etiam illud dictum putes, ut Iudæi crederet

Christum esse filium dei, & patri æqualem, ac eidem tantum deferrent honoris, quantum & patri. Dixi in corde meo de filiis hominum ut probaret eos deus,

& ostenderet similes esse bestiis. Idcirco vnus interitus est hominis & iumentorum, & æqua vtriusque conditio. Sicut moritur homo, sic & illa moriuntur. Similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius.

Cuncta subiacent vanitati, & omnia pergunt ad vnum locum, de terra facta sunt, & in terram pariter reuertuntur. Quis nouit si spiritus filiorum

Adam ascendat sursum, & si spiritus iumentorum descendat deorsum? Hæc alta & sublimis Ecclesiastæ philosophia, plurimum videtur humanam conditionem imminuere. Viden miser & superbe cui te confert? Tuam vitam bulla fragiliorem iumentis, & quibuslibet bestiis comparare non veretur, ne intumescas insolenter,

ne ve elatis arrogantia cristis erigaris: velis, nolis, similis factus es stupidis beluis. Et quemadmodum moriuntur animalia rationis expertia & intereunt: ita interit homo,

& perit. Nec magis potest sibi polliceri crastinum, quam brutum. Sed quid hac imbecillitate dici potest vanius aut excogitari? Huic cohæreere videntur sententiæ, quæ dicit

Dauid de homine, suis immerso vicij, qui viam dei imaginem faciando beluinam agit vitam. Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Nec te amplius torqueat illa admiratio, nullam esse inter iustum & iniustum distantiam, pariter inter doctum & indoctum, quantum ad repentinum vitæ interitum, cum inter pecudes & homines secundum corporis qualitatem,

Psal. 38.

& vilitatem nihil differre videatur, vt dicit Hieronymus, & sit eadem nascenti con-
 ditio, fors vna moriendi, nec minus afficitur homo, & vincitur contrarijs elemētorum
 qualitatibus, quā belua. Nec tamen ex eo, quod dicit Ecclesiastes, vnum esse hominis
 & iumētorum interitum, & æquam vtriusque conditionem, debemus arbitrari animam
 hominis perire cum corpore, & vnum esse bestijs & hominibus præparatum locum: nec
 Ecclesiasten expendere omnimodam interitus hominis & iumētī similitudinem: sed hæc
 in re consideranda est proportio & similitudo. Quemadmodum moriuntur iumenta,
 ita moriuntur & homines: dissident tamen. nam anima bruti perit cum corpore, & mo-
 ritur siue extinguitur: non tamen anima hominis, quæ est immortalis. dicit Lyranus
 hunc difficilem scrupulum excutiendo, Ecclesiasten nunc agere personam eorum qui neg-
 gabant animam hominis esse immortalem, & deridebant eos qui dicebant spiritus esse,
 angelos, & resurrectionem, quales erant Sadducei. Nam Lucas in actis Apostolorum de
 illis sic scribit, Sadducei dicunt non esse resurrectionem mortuorum, neq; angelum, ne-
 que spiritum, quos confutauit Christus, cū enim illius doctrinam calumniantes sciscita-
 rentur de vxore septem fratrum, cuius esset in resurrectione, de septem fratribus vxor:
 ipsis respondit, Erratis nescientes scripturas, neq; virtutem dei. In resurrectione enim
 neq; nubent, neq; nubentur: sed sunt sicut angeli dei de celo. Ex verbis Christi facile
 possumus eruere, animam hominis esse immortalem. Nec tibi persuadeas, Salomonem
 putasse animam hominis esse mortalem. nam in 12 capite huiusce operis, dicit hominem
 iturum in domum æternitatis suæ, & spiritum redire ad deum qui dedit illum. & cum
 dicit omnia spirare similiter, vnumq; esse spiritum omnibus, intellige hanc sententiam
 propter vilitatem hominum, quia antequam Christus atras inferni tenebras discuteret,
 & ianuam paradisi aperiret, æqualis penè erat spiritus hominis, & iumentū vilitas. Et
 licet aliud videretur dissolui, aliud referuari: tamen non multum intererat, perire cum
 corpore, vel inferni tenebris detineri. Nec addubito quin adhuc conueniant homo &
 iumentum, in hoc scilicet, quod reuertentur in puluerem & in terram, à qua suum vas
 fictile sumpserunt. Scriptum est in Genesi, de puluere humano, in sudore vultus tui ve-
 sceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es: quia puluis es, & in pul-
 uerem reuerteris. Et aliubi dicit Ecclesiastes, & reuertatur puluis in terram suam vnde
 erat. Quod si dixeris spiritum filiorum Adam ascendere ad celos, & æternis frui
 delicijs: spiritum verò iumentū descendere deorsum, & idcirco non vnum & eundem
 esse spiritum hominis & iumentū. Sed quo, inquit, certo auctore istud cognouimus?
 quis tibi prædixit antequam Christus nasceretur? Quis potest ex se nosse an verum sit,
 an falsum quod speratur? Et hæc Ecclesiastes vult nobis significare, ante aduentum
 Christi, omnia ad inferos pariter duci. Vnde & Iacob ad inferos descensurum se dicit.
 Nam in Genesi scriptū est de Iacob, qui putabat Ioseph deuoratum esse à fera pessima,
 conspecta eius veste intincta sanguine hædi occisi, Descendam ad filium meū, iugens in
 infernū. Et Iob pius & impius queritur in inferno retentari. In profundissimū, inquit,
 infernum, descendent omnia mea. Et euangelium testatur Chaos esse magnū interpō-
 situm apud inferos, & Abraham cum Lazaro, & diuitem in supplicijs degere. Si de-

Hieronymus

Lyranus.

Act. 13.

Matth. 22.

Ecclesi. 12.

Gen. 3.

Ecclesiast. 12.

Gen. 37.

Iob 17.

sideres amplecti sensum spiritalem; intellige spiritum hominum optimis educatū moribus; & Christo, fidei gratia ad bærentem, ad cælestem beatitudinē migraturū: iumentum vero, id est peccatorē, grauiissima peccatorum sarcina oneratum, ad inferos lapsurum nisi resipiscat, si tamē resipuerit, beatorum cōmercio adscribetur. Vnde in Psalmis dicitur: *Homines & iumenta saluos faciet dominus.* Et in euangelio, Meretrices & publicani vos præcedent in regno dei. Si enim diuersa temporū intercapedine, studiosissimus sanctitatis & Euangelicæ vitæ, superbiat, & à virtute ad vitium decidat, ad inferos vsq; præcipitium faciet. Plerunq; euenit vt Idiota, rustici & simplices coronentur martirio, ac paradisi fiant coloni, Stulti, vt fertur, & idiotæ rapiunt calos, docti ad ima demerguntur. Et deprehendi nihil esse melius, quàm lætari hominem in opere suo, & hanc esse partem illius. Quis enim eum adducet vt post se futura cognoscat? Opus proprium, & quod expetere debemus in hac vita, est erga pauperes beneficentia, nihil enim magis hominem obligat, quàm honestissima erga famelicos liberalitas. Christus enim præclara pietatis officia summo opere cōmendauit. Hac virtute nobis comparamus æternas opes, & cælestem æternæ vitæ portionem, quam neque fures neq; tyrāni possunt auferre. Nec possumus ab hoc terreno carcere soluti, scire si nam nostri bæredes futuri sint sapientes an Stulti, an digni vel indigni nostris opibus. Idcirco ne tanto pere nos torqueat & diuexet anxia nostrorum laborum sollicitudo: fruamur, dum præsentem hanc agimus vitam, opibus & bonis, nostra industria conquistis. Augustinus libro vno de cura gerenda pro mortuis capite 13. 14. & 15. dicit animas mortuorum nescire res viuentium, licet possint discere ab his qui hinc commigrant, aut ab angelis qui rebus humanis & his quæ in hoc mundo agantur præsto sunt, & suam probat ex Esaia sententiā: Tu es enim pater noster, & Abraham nos nesciuit, & Israel nos nō cognouit. Et hæc Ecclesiastæ cōbarēt, dicenti, Quis enim eum adducet, vt post se futura cognoscat?

Augustinus.

Esaie 63.

ARGVMENTVM QVARTI CAPITIS.

Expertus est Ecclesiastes nouum vanitatis portentū, & inaudita hominum flagitia, conspexit hominum fraudes, calumnias, imposturas, & durissimam pauperū oppressionem, quibus nullus opem præstitit. Feliciorem putat mortuum viuente, & omnium felicissimū qui nondum mundi naufragia ingressus est, & vsque ad eō cæcitiunt homines, vt prosperis aliorum fortunis subinuideat. tenuem vitæ alimoniam, cunctis opibus præferendam esse existimat. nobis quoque consulit, vt honesta sapientiæ & obedientiæ studia amplexeremur.

CAPVT QVARTVM.

Erri me ad alia, & vidi calumnias quæ sub sole geruntur, & lachrymas innocētium, & neminem consolatorem, nec posse resistere eorum violentiæ cunctorum au xilio destitutos. Et laudavi magis mortuos, q̄ viuētes: & feliciorē vtroque iudicavi qui necdum natus est, nec vidit mala quæ sub sole fiunt. Rursum contempla

tus sum omnes labores hominum, & industrias animaduerti patere in uidiæ proximi, & in hoc ergo vanitas, & cura superflua est. Stultus complet manus suas, & comedit carnes suas, dicens, Melior est pugillus cum requie, quàm plena utraq; manus cum labore, & afflictione animi. Considerans reperi & aliam vanitatē sub sole. vnus est, & secundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non cessat, nec fatiantur oculi eius diuitijs: nec recogitat, dicens, Cui laboro, & fraudo animam meam bonis? & in hoc quoque vanitas est, & afflictio pessima. Melius est ergo duos esse simul, quàm vnum, habent enim emolumentum societatis suæ. si vnus ceciderit, ab altero fulciatur. Væ soli, quia cum ceciderit, non habet subleuantē se. Et si dormierint duo, fouebuntur mutuo, vnus quomodo calefiet? Et si quispiam præualuerit cōtra vnum, duo resistent ei. Funiculus triplex difficile rumpitur. Melior est puer pauper & sapiēs, rege sene & stulto, qui nescit præuidere in posterum. Quòd & de carcere, catenisque interdum quis egrediatur ad regnum: & alius natus in regno inopia consumatur. Vidi cunctos viuentes qui ambulant sub sole cum adolescente secundo, qui cōsurget pro eo. Infnitus numerus est populi omnium qui fuerunt ante eum, & qui postea futuri sunt, non lætabuntur in eo, sed & hoc vanitas & afflictio spiritus. Custodi pedem tuum ingrediens domum dei, & appropinqua vt audias, multo enim melior est obedientia, quàm stultorum victimæ, qui nesciunt quid faciūt mali.

Verti me ad alia, & vidi calumnias quæ sub sole geruntur, & lachrymas innocentium, & neminē cōsolatorem, nec posse resistere corū violentiæ cunctorū auxilio destitutos. Nouam humanæ vesaniæ stultitiã & vanitatē agnouit Ecclesiastes. At vbi expertus est multis annis, varias hominum calumnias, imposturas & infinita penē nocendi genera, nō potuit non detestari fucatam hominum felicitatem. Sed non solum hæc tempora suos habent calūniatores, sed & præterita. Quis alienam inuidus gloriæ, æquo feret animo alterius gloriã, quem putat aut sibi allaturum plurimum detrimenti, aut eius gratiam depressurum? Qui aulicam agit vitam, sibi simili inuidet plerunque, & quò magis illum existimat sibi præferri, & maiori in precio haberi, eò magis succenset, furit & destomachatur. Age de literis, vis aperte loquar, regnant in omni studiorum genere, capitales iniuriæ, cōtentiones, & calumniæ. Barbarus polito viri & emunctæ naris studia, in calumnias torquet, nec existimat latinum interpretem sibi posse conferri, nō dicam conferri, sed ne primoribus labris sacrarum literarum cibum degustasse, minúsque doctum haberi, si hebraicam linguam aut græcam, aut verius perfectissimã illarum linguarum cōgnitiōe sit assequutus, tamen clauus clauo retruditur, nec carere potest calumnijs, qui præclara optimorum interpretum monumenta liuidis calumniatorum linguis exponit. Si tamen aliquando calumniatores respiscerent, baud dubie illorū innocentia agnosceretur, qui non mediocre aliquãdo damnū sunt perpeffi, & doloribus aliquando succedat.

ret voluptas, & nullus esset qui pauperū lacrymas non exstingueret. Decet potissimum regem, ut præterdit Ecclesiastes, inopie indigentium succurrere, & si quæ perpessi sunt iacturam etiam grauissimā, subleuare. Exulcerata pauperum viscera, clamant vindictam, plorant & ingemiscunt, nec ad quempiam tutissimum habent confugiū, nisi ad deum, qui illorum animas liberabit de manu malorum, Hieremie 20. Sentient aliquando calumniatores flagellum domini. Vnde in Psalmis dicitur, Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem. Et apud Hieremiā requirit dominus sanguinem innocentum, Inuentus est, inquit, sanguis animarum pauperum & innocentam. item, vox in vijs audita est, ploratus & ululatus filiorum Israel, quoniā iniquam fecerunt viam suam, oblitī sunt domini dei sui. & aliubi, Inuēti sunt in populo meo impij, insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes & pedicas, ad capiendos viros: sicut decipula plena auibus, sic domus eorum plenæ dolo. Et laudauī magis mortuos quā viuentes, & feliciorē utroque iudicauī, qui necdum natus est, nec vidit mala, quæ sub sole fiunt. Quia mundus omnibus abundat vitijs & innocentes ab impijs & sceleratissimis opprimuntur, nec quisquā est qui optimis viris subsidiū præstet, longè feliciores existimat mortuos, quā viuentes: & eum utroque feliciorē putat, qui nunquam horrenda hominum flagitia nouit, nec expertus est, & qui etiam nondum natus est. Mortui idcirco sunt viuentibus feliciores, auctore Hieronymo, quia mundi naufragia euaserunt, viuentē verò adhuc patiūtur mala. Quod si melius sit mori quā viuere, eò quod morte effugiūt calamitates, in vita vero retinentur, quid igitur tantopere reformidamus mortem & metuimus? metuāt illi, qui turpiter vixerunt, quos inferorum dij cruciandos præuidēt & expectant. qui verò bene beatēque vixerunt, acerrimas mortis cōinationes contemnunt & eludant, tametsi natura mortem timeat. Quod si timeretur mors, ut dicit Cicero, libro primo Tusculanarum quæstionum, non cum Latinis decertans pater Decius, cum Hetruscis filius, etiam cum Pyrrho nepos, se hostium telis obieciissent. non vno bello pro patria cadētes Scipiones Hispania vidisset, Paulum & Geminiū Cannæ, Venusia Marcellum, Latini Albinum, Lucani Gracchum. Et pulcherrimis virorum clarissimorum exemplis suadet, mortem non esse malum. Cum Theramenes, inquit, coniectus in carcerē triginta iussu tyrannorum venenum, ut sitiens ebibisset, reliquum sic è poculo eiecit, ut id resonaret. quo sonitu reddito arridens, propino, inquit, hoc pulchro Critiæ, qui in eum fuerat terribissimus. Græci enim in conuiujs solent nominare cui poculū tradituri sunt. Lusit vir egregius extremo spiritu, cum iam præcordijs conceptam mortem contineret, verèq; ei qui venenum præbuerat, mortē est eam auguratus, quæ breui consecuta est. Quis hanc animi maximi æquitatē in ipsa morte laudaret, si mortē malum iudicaret? Vadit in eundem carcerem, atq; in eundem paucis post annis scyphum, Socrates eodem scelere iudicū, quo tyrannorum Theramenes. Quæ est igitur eius oratio qua facit eū Plato vsus apud iudices iam morte multatū? Magna me, inquit, spes tenet iudices, bene mihi euenire quod mittat ad mortem. Necessè est enim sit alterum de duobus, ut aut sensus omnino mors omnes auferat, aut in alium quēdam locum ex bis locis mor-

Hierem. 20.

Psalm. 71.

Hierem. 1.

Hierem. 3.

Hierem. 5.

Hieronymus

Cicero.

te migretur. Quamobrem siue sensus extinguitur, morsq; ei somno similis est, qui nonnunquam etiam sine visis somniorum placatissimam quiete affert, Dij boni quid lucri est emori? aut q̄ multi dies reperiri possint, qui tali nocti antepōnātur? Cui similis futura est perpetuitas omnis consequētis temporis, quis me beatiōs? Sin vera sunt quæ dicuntur, migrationē esse mortē in eas oras, quas qui è vita excesserint, incolunt, id multo iam beatius est, te cum ab ijs qui se iudicum numero haberi volunt, euasferis ad eos venire, qui verē iudices appellantur, Minoem, Rhadamanthū, Aeacum, Triptolemium, conuenirēq; eos qui iuste cum fide vixerint. Hæc peregrinatio mediocris nobis videri potest, vt verò colloqui cū Orpheo, Musæo, Homero, Hesiodo liceat, quāti tandem æstimatis? Equidē sæpe mori, si fieri posset, vellē, vt ea quæ dico, mihi liceret inuenire. Quāta autem delectatione afficerer, cum Palamedē, cum Aiacem, cum alios iudicio iniquorum circūuentos conuenire tentarem: etiam summi regis, qui maximas copias duxit ad Troiam, & Vlyssis, Sisyphiq; prudentiā. Nec ob eam rem, cum hæc exquirerē, sicut hic faciebam, capite damnarer. Ne vos quidem iudices ijs, qui me absolulistis, mortē timeveritis. Nec enim vnquam bono quicquam mali euenire potest, nec viuo, nec mortuo: nec vnquam eius res à dijs immortalibus negligētur, nec mihi ipsi hoc accidit fortuito. Nec verò ijs à quibus accusatus sum, aut à quibus condemnatus, habeo quod succensē, nisi quòd mihi nocere se crediderunt. Et hoc quidem hoc modo. nihil autem melius æstimo. Sed tempus est, inquit, iam hinc abire me vt moriar, vos vt vitam agatis. Vtrum autē sit melius, Dij immortales sciunt, hominem quidem scire arbitror neminē. Næ ego baud paulo hunc animum malim, quā eorū omnium fortunas, qui de hoc iudicauerē. Et si quidem præter deos, negat scire quenquā, id scit ipse vtrum melius sit. Nam dixit ante: sed suū illud, nihil vt affirmet, tenet ad extremū. Nos autē teneamus, vt nihil censeamus esse malum, quod sit à natura datū omnibus. Intelligamūsq; si mors malū sit, esse sempiternū malum. Nam vitæ miseræ mors finis esse videtur, mors si est misera, finis esse nullus potest. Sed quid ego Socratē aut Tberamenem præstātis viros virtutis & sapientiæ gloria cōmemoro? cum Lacedæmonius quidam, cuius ne nomen quidē proditum est, mortē tantopere cōtempserit, vt cum adduceretur damnatus ab Eporis, & esset vultu bilari atque læto, dixissetque ei quidam inimicus, contēnsne leges Lycurgi? responderit, Ego verò illi maximā gratiam habeo, qui me ea pœna multauerit, quā sine mutuatione, & sine versura possem dissoluere. O virum Sparta dignum, vt mihi quidem, qui tam magno fuerit animo, innocens damnatus esse videatur. Tales innumerales nostra ciuitas tulit. Sed quid duces & principes nominem, cum legiones scribat Cato sæpe alacres in eum locum profectas, vnde redituras se non arbitrarentur. Pari animo Lacedæmonij in Thermopylis occiderunt. in quo Simonides, Dic bospes Spartæ nos te hic vidisse iacentes, dum sanctis patriæ legibus obsequimur. Quid ille dux Leonidas dicit? Pergite animo forti Lacedæmonij, bodie apud inferos fortasse cœnabimus. Fuit hæc gens fortis, dum Lycurgi leges vigeant. E quibus vnus cum Perse hostis in colloquio dixisset glorians, solem præ iaculorū multitudine & sagittarū non videbitis, In vmbra igitur, inquit, pugnabimus. viros commemoro: Qualis tandem Lacæna, quæ

cum filium in prælium misisset, & interfectum audisset. Idcirco, inquit, genueram, ut esset qui pro patria, morte non dubitaret occumbere. Estote fortes & duri Spartiatæ, magnam habet vim, reipublica disciplina. Hæc ille. Et libro 2. earundem quaestionum dicit contemptionem mortis, non minimum valere ad animum metu liberandum. Nam qui id quod vitari non potest, metuit, is viuere animo quieto nullo modo potest. Sed qui non modo quia necesse est mori, verum etiam quia nihil habet mors quod sit horrendum, mortem non timet, magnum is sibi præsidium ad beatam vitam comparat. Hæc et nunci hominis, doctissimi tamen & eloquentissimi studia, Ecclesiastæ consentanea sunt, quibus ostendit mortuos viuentibus feliciores esse. Qui tamen nondum natus est, utroque felicior est, non quod sit, antequam nascatur, sed quod melius est omnino non esse, nec sensum habere substantiæ, quam infelicitate vel esse, vel viuere. Quomodo de Iuda dominus loquitur, futura eius tormeta significans, Melius erat si homo ille natus non fuisset. Et Iob maledixit diei suo, & dixit, Pereat dies in qua natus sum: & nox, in qua dictum est, conceptus est homo. & rursum, Quare non in vulua mortuus sum? Quare egressus ex utero non statim peri? Et dicit similia Hieremias, Maledicta dies in qua natus sum, dies in qua peperit me mater mea, non sit benedicta. Maledictus qui annuntiauit patri meo, dicens, natus est tibi puer masculus. Existimo quod melius est secundum quid non esse: & considerando miseriam culpæ, quam viuere in perpetuis tormetis, & infelicitate esse, licet melius sit simpliciter, ex sententia Augustini & Dionysii, ut aliubi ostendimus, esse, quam non esse. Etenim non esse, nõ est proprie eligibile. Rursum contemplatus sum omnes labores hominum, & industrias animaduerti patere inuidiæ proximi. Et in hoc ergo vanitas & cura superflua est. Voluit Ecclesiastes frequenter experiri labores hominum & industriam, & cui nam foret vsui assiduus honoris assequendi conatus, & quidnam conferret homini, suas ingenij vires in euoluendis bonarum literarum studijs, torfisse, quid denique nobis adferret comodi, summos ambisse magistratus, & regia obtinuisse officia. Verum satiata mente, cõspexit omnimodam hominis operam, & solertiã patere inuidiæ, nec proximum de prosperitate nostra gestire, sed tristari, & aliena felicitate torqueri. Recte dicebat Cicero virtutis comitem esse inuidiam. Hæc autem suum habent in vanitatis officina locum.

Stultus complicat manus suas, & comedit carnes suas, dicens, Melior est pugillus cum requie, quam plena vtraque manus cum labore, & afflictione animi. Tamen si non sit honestum, suam pigro ocio & ignauiã transigere vitam, melius tamen esset à labore feriari, & quietam prorsus agere vitam, quam in defesso studio, aut sibi congerere opes, aut cassa sollicitudine summos sitire honores. Nec me latet quin peccet, qui umbratilem vitam eligit, minus tamen deum offendit, quam auarus.

Insectatur Salomon oscitanter viuentes, Vade, inquit, ad formicam ò piger, & considera vias eius, & discite sapientiam, quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in aestate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat. Usquequo piger dormies? Quando conserges de somno tuo? Et aliubi, Paru inquam dormies, modicam dormitabis, paucillum manus conseres, ut quiescas, & veniet tibi quasi car sor.

Marth. 16.

Iob 3.

Hierem. 1. 10.

Augustinus.
Dionysius

Proverb. 6.

Proverb. 1. 4.

ægestas tua, & mendicitas quasi vir armatus. Plurimū nos oblectat tenuis cum quiete cibus, & magis frugali mensa oblectantur masarum cultores, quàm æpularum luxu, & lautissimis ciborum delicijs. Nec huic dissimile est sententiæ, quod in Proverbijs dicit Salomon, Melius est parum cum iustitia, quàm multi fructus cum iniquitate. Et capite decimo septimo, Melior est buccella sicca cum gaudio, quàm domus plena victimis cum iurgio. David quoque dicit, Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorum multas. Considerans reperi & aliam vanitatem sub sole, Vnus est, & secundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non cessat, nec sariantur oculi eius diuitijs, nec recogitat, dicens, Cui laboro, & fraudo animam meā bonis? in hoc quoque vanitas est, & afflictio pessima. Anxiæ hominum curæ, & ardentissimi labores non nihil habent interdum rationis, & plerunque promerentur excusationem, quod scilicet alenda sit familia, vxor, liberi, extruenda pro amicis ædificia, parandæ sunt vestes, nec præternitendum est senectutis viaticum. Ille tamen culpandus est, qui externis bonis abundans, nunquam satiatur, nec habet vxorem, nec liberos, nec hæredem, nec amicos, quibus ingentem diuitiarum cumulum relinquere possit. Misere proculdubio torquetur, qui sacra fame sitiendo aurum & argentum, suis opibus frui non potest, conturbatur frustra terrenis incubando fortunis, thesaurizat in vanum. Nam nescius est cui congregat. Plurioni sua insane offert sacrificia: nec potes tibi prætexere excusationem, quod ad tua mæra deus respiciat. Dicit enim Ecclesiasticus, Ne dicas, in multitudine munerum meorū respiciet deus, & offerente me deo altissimo munera mea suscipiet. Et aliubi dicit de his qui suis opibus æterna vita priuantur, Multos enim perdidit aurum & argentum, & vsque ad cor regum extendit & cōuertit. Item de auaro differens capite 10, Auaro, inquit, nihil est scelestius. Quid superbis terra & cinis? Nihil est iniquius quàm amare pecuniam, nec absurde dixit Christus, Difficile est diuitem ingredi regnū cælorum. Matth. 19.

Proverb. 16
& 17.

Psal. 36.

Ecclesiast. 7.

Ecclesiast. 8.

Ecclesiast. 10.

Matth. 19.

Melius est ergo duos esse simul, quàm vnum: habent enim emolumentum societatis lux, si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ soli, quia cū ceciderit non habet subleuantem se: & si dormierint duo, fouebūtur mutuo. Vnus quomodo calefiet? Et si quispiam præualuetit contra vnum, duo resistunt ei, funiculus triplex difficile rumpitur. Plurimum commendat Ecclesiastes familiarem viuendi consuetudinem, conciliatam inter homines amicitiam, & comparatam in leuando itineris conscicendi tædio, societatem: sine qua viuere non possumus. Recte dixit Aristoteles 9 capite, 9 ethicorum, felicem indigere amicis, quibus sua largitur beneficia. & non solum in prosperis, verumetiam in aduersis, amico opus est. Et Cicero de amicitia differens dicit, Quanta autem vis amicitie sit, ex hoc intelligi maxime potest, quod ex infinita societate generis humani, quam conciliauit ipsa natura, ita contracta res est, & adducta in angustum, vt omnis charitas, aut inter duos, aut inter paucos iungeretur. Est autem amicitia nihil aliud, nisi omnium diuinarum humanarumq; rerum, cum beneuolentia & ebaritate summa consensus. Qua quidem baud scio, an excepta sapientia quicquā melius homini sit à dijs immortalibus datum: Ostend. d. iij.

Aristoteles

Cicero.

Cap. 4.

Philosophus dit etiam philosophus primi politicorum capite 2, hominū societatem esse à natura, dicens hominem natura esse animal civile. Et qui in communi societate nequit esse, quique nullius indiget, propter sufficientiā, nulla pars est ciuitatis, quare aut bestia, aut deus.

Ecclesiast. 9. Sed tibi consulit prudenter Ecclesiasticus capite 9, vt antiquis adbareas amicis, Ne derelinquas, inquit, amicum antiquum, nouus enim non erit similis illi. Vinum nouum, amicus nouus, vetera scet, & cum suauitate bibes illud. Ad hunc Ecclesiastæ locum edisserendum dicit Hieronymus, vera charitas & nullo violata liuore, quanto augetur numero, tanto crescet & robore, quod si alter amicorum in scrobem in ciderit, alterius subsidio adiutus, subleuabitur. Solus autem omnino est (auctore Augustino hunc locum exponente, libro vno de amicitia capite 5, si tamen opus illud sit Augustini) qui sine amico est. Duos aut ad summum tres deligas amicos, nec facile triplex funiculus rumpitur, nec arctissimum amicitia vinculum soluitur. Quod autem societate amicorum, nocturno sopore incalescant membra, exemplum babes de Heliseo, qui incubuit super quēdam puerum, & calefecit corpusculum eius, & tandem excitauit à morte. Melior est puer pauper & sapiens, rege sene & stulto, qui nescit præuidere in posterum. Quod de carcere, catenisque interdum quis egrediatur ad regnum, & alius natus in regno inopia cōsumatur. Vidi cunctos viuentes qui ambulant sub sole cum adolescente secundo, qui con surget pro eo: infinitus numerus est populi omnium qui fuerunt ante eum, & qui postea futuri sunt, non lætabuntur in eo. Sed & hoc vanitas & afflictio spiritus. Extollit sapientiam, & præfert adolescentem honestis sapientia disciplinæ præditum, regi solidissimo, qui ob morbosam senectutem, & infantilem stultitiam, suis rebus consulere nequit. In libro sapientia scriptum est, melior est sapientia quam vires, & vir prudens quam fortis. Audite ergo reges & intelligite, discite iudices finium terra, & alii bi, Bonorum omnium mater est sapientia. Nec despicienda est senectus vitæ immaculata. Senectus enim venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata. Cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis vitæ immaculata. Quod autem dicit Ecclesiastes de regibus, quod alius è carcere egreditur, vt regium munus obeat: alius vero parentum beneficijs regno succedens, in extremam inopiam & calamitatem labitur. ad Vanitatis ludum spectat. Secundum, hic vocat adolescentem, filium regis, à patre secundum, qui regiam sui patris dignitatem aliquando assequetur, cui plerumque vulgus propensius est quam patri. Vocant tamen quidam interpretes, hunc secundum adolescentem, cuius hic meminit Ecclesiastes, interiorem hominem, qui sedatis animi affectibus, veterem exiit hominem. Primum vero adolescentem illum putant dici, qui omnibus vitijs lasciuit, & nullo virtutis retinaculo coerceri potest. Custodi pedem tuum cum vadis in domum dei, & appropinqua vt audias. Multo enim melior est obedientia, quam stultorum victimæ, qui nesciunt quid faciunt mali. Dat vitæ præcepta, & non vult offendere cunctes ad Ecclesiam. non enim ingredi in domū dei, laudis est: sed sine offensione ingredi. Ingressere igitur lotis pedibus sanctorum domini, nec in sacra æde, priuata tractes negocia, ne à domino eijciaris. me-

litus siquidem & utilitas esset non ingredi, quàm ingrediendo, illotis manibus sacra contrectare: aut dicacissima loquacitate, & obscænis confabulationibus, ac turpissimis negotiationum studiis dei domum polluere, & si esset omnium qui sunt in Ecclesia dei audire sermonem, ut alijs concionando transsunderet, nunquam addidisset, appropinqua ut audias. Denique Moyses solus prope accedebat ad audiendum deum, cæteri non valebant accedere. Quod stulti nescientes remediũ esse peccati, existimant oblatione munere ruse, deo satisfacere posse, & ignorant hoc quoque malum esse atque peccatum, nolle obedientia & operibus bonis, sed donis & victimis emendare, quod fecerint. Huic cobæret, quod primo Regum dicitur, Obedientia super sacrificium. & Misericordiã volo, & non sacrificium. Et cum pharisæi dicerent discipulis Christi, Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? Hæc audiens Christus, dixit: Non est opus valentibus medico, sed male habentibus, Euntes autem discite, quid est misericordiam volo, & non sacrificium. nec tamen Deus sacrificia sibi oblata despicit, si modo sincero affectu offerantur, sed magis amat obedientiam & misericordiam, quàm sacrificium.

Exod. 19. &
24.

1. Regũ 15.
Osee 6.
Matth. 9.

ARGVMENTVM QVINTI CAPITIS.

Nos commonescit Ecclesiastes, ne temerario ausu, & importuna loquacitate profundamus sermonem, cum deum alloquimur. nam qui lapsantibus verbis, & loquacissima dicacitate diffuunt, stultitiã arguuntur. Si quid deo vouerimus, præstemus. summo pere præcaueamus, ne diuinam prouidentiam despiciamus. Neminem conturbent calumnia pauperum, & maximã iudiciorum ruinã: demus operam, ne cæcus pecuniæ amor, nos inuadat, & suis pedicis irretiat. Detestemur quoque sordidissimum avaritiæ studiũ, quo nihil est abiectius, nihil denique scelestius.

CAPVT QVINTVM.

NE remere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram deo. Deus enim in cælo, & tu super terram, idcirco sunt pauci sermones tui. Multas curas sequuntur somnia, & in multis sermonibus inuenietur stultitiã. Si quid vouisti deo, ne moreris reddere. displicet enim ei infidelis & stultra promissio. sed quodcumque voueris, redde. Multoque melius est non vouere, quàm post votum, promissa non reddere. Ne dederis os tuum ut peccare facias carnem tuam, neque dicas coram angelo, Non est prouidentia: ne forte iratus deus contra sermones tuos dissipet cuncta opera manuum tuarum. Vbi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumerati: tu vero deum time. Si videris calumnias egenorum, & violẽta iudicia, & subuersti iustitiam in prouincia, non mireris super hoc negotio: quia excelsior est alius, & super hos quoque eminentiores sunt alij, & insuper vniuersæ terræ rex imperat seruienti. Auarus non implebitur pecuniã:

& qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis: & hoc ergo vanitas. Vbi multæ sunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quod cernit diuitias oculis suis? Dulcis est somnus operanti, siue parum, siue multum comedat: saturitas autem diuitis non finit eum dormire. Est & alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole: diuitiæ conseruatæ in malum domini sui, pereunt enim in afflictione pessima. Generauit filium qui in summa egestate erit, sicut egressus est nudus de utero matris suæ, sic reuertetur, & nihil auferet secum de labore suo. Miserabilis prorsus infirmitas: quomodo venit, sic reuertetur. Quid ergo prodest ei quod laborauit in ventum? Cunctis diebus vitæ suæ comedit in tenebris & in curis multis, & in ærumna atque tristitia. Hoc itaque visum est mihi bonum vt comedat quis & bibat, & fruatur lætitia ex labore suo quo laborauit ipse sub sole numero dierum vitæ suæ, quos dedit ei deus, & hæc est pars illius. Et omni homini cui dedit deus diuitias, atque substantiam, potestatemque ei tribuit vt comedat ex eis, & fruatur parte sua, & lætetur de labore suo: hoc est donum dei. Non enim satis recordabitur dierum vitæ suæ, eo quod deus occupet delicijs cor eius.

NE temere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram deo. Deus enim in celo, & tu super terram, idcirco sint pauci sermones tui. Multas curas sequuntur somnia, & in multis sermonibus inuenietur stultitia. Falluntur plurimi qui sacras dei aures obtundendo, arbitrantur indiscreta verborum sarragine & battologia, se diuinam frangere iracundiam, & suis prolixis precationibus quibus, plerumque parum est peccatoris, à deo extorquere, quod exoptant, quos ridet Christus, qui nobis cum oramus præcipit, ne multum loquamur, vt syncerus animi affectus & quidem diuturnus, importunam loquacitatem temperet. Apud Euangelium Matthæi, præscriptam habemus orandi præceptionem, & moderatam legem, Orantes inquit Christus, nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt, putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis, scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis. Cohæret pulchre verbis Ecclesiastæ, quod dicit Iacobus in sua Epistola, Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Et Aristoteles 3. capite 4. Ethicorum dicit, ipsius magnanimi, motus tardus esse videtur, & vox grauis, & locutio tarda. Hunc Ecclesiastæ locum edisserens Hieronymus, dicit sanioem quorundam scētando opinionem, Ecclesiastæ bis verbis præcipere, ne aut loquentes, aut cogitantes, plus de deo quam possumus, opinemur, sed sciamus imbecillitatem nostram, quod quantum distat cælum à terra, tantum nostra opinatio à natura illius separetur: & idcirco debere verba nostra esse moderata. Sicut enim qui in multis cogitationibus est, ea somniat frequenter de quibus cogitat: ita qui plura voluerit de diuinitate disserere, incidit in stultitiam. Ed plerumque tendunt garrulæ disputationes, & earum nullus est finis, nisi fuerit iactura temporis, stultitia & risus. nec absurde dictum est nos

Matth. 6.

Iacob. 1.

Aristoteles.

Hieronymus.

in multiloquio non effugere peccatum. Vis deuitare ineptissimarum quarundam disputationum somnia? vita popularem ambitionem, & auram vulgi. Vis assiduis tuorum laborum somnijs mederi? Neglige & colle anxiam tuarū reram curam. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere, displicet enim ei infidelis & stulta promissio, sed quodcūq; uoueris, redde. Multoq; melius est non uouere, quàm post uotum, promissa non reddere. Ostendit quanam semita, quò uè prudētī antimo progredi debemus in consecrandis deo uotis, ne nos aliquando pœniteat uouisse, nec mediocri dignus est supplicio, qui cum potest uotum aut continentia, aut religionis obseruare, non obseruat. Nam uiolat & frangit fidem deo datam. Expressit Moses in Deuteronomio, quæ Ecclesiastes hic, de uoti solutione commemorat. Cum uotum uoueris domino deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud dominus deus tuus, & si moratus fueris, reputabit tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris: quòd autem semel egressum est de labijs tuis, obseruabis, & facies sicut promissisti domino deo tuo, & propria uoluntate, & ore tuo locutus es. Dauid quoq; in psalmis dicit, Vouete & reddite domino deo uestro, omnes qui in circuitu eius affertis munera. Edifserens Augustinus hunc psalmum, ostendit, quanam uouere debemus, uoto quidem communi, & proprio, credere in Deum, sperare ab illo uitam æternam, bene uiuere secundum communem modum, scilicet non facere furtum, nec adulterium, non amare uolentiam, non superbire, & sic de alijs uitijs prohibitis. promittimus enim deo in sacro baptismi fonte, quòd ab omnibus uitijs abstinebimus, & pompis mundi renuntiabimus: & hæc uoto communi cinguntur. Alius uoto proprio & particulari, uouet continentiam coniugalem, promittit enim uir deo & Ecclesie, quòd sua uxore uiuente, non adhareret alteri, nec disrumpet fœdera matrimonij. Idem erga uirum facit uxor, quòd fidem coniugij seruabit. Alius promittit & uouet deo uirginitatem: Alius uiduitatem, & qui transgreditur uotum, fidem deo factam, irritam facit. Vnde Paulus ad Timotheum reprehendit quasdam adolescentulas uiduas, quæ cū luxuriatæ fuerint in Christo, nubere uolunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, id est uouerunt uiduitatem, non tamen reddiderunt. Et qui non adimplent uotum, respicientes retro, ad pristinum reuertuntur uotum, aut magis diligunt mundum, quàm deum. Vult deus ut fidem opere compleamus, ne simus similes populo Iudæorum, qui spondentes atq; dicentes, Omnia quæcūq; dominus præcepit, faciemus, adorauerunt idola, & post uerberatos seruos, & lapidibus oppressos, nouissime quoq; ipsum patrifamilias filium trucidauerunt. Melius est ergo ancipitem diu deliberare sententiam, quàm in uerbis facilem, in operibus esse difficilem. Seruus enim qui scit uoluntatem domini sui, & non facit eam, uapulabit multis. Intellige propositum honestum, & maturam deliberationem antecedere rationem uoti, quæ stabilitur spontanea promissione deo facta. Et licet uotum, plenum requirat consensum, si fuerit perfectum, & integrum, qui tamen uouet quidpiam deo, metu maximo percussus, aut magna tribulatione, aut cum grauissimo corripitur morbo, aut iactatus naufragio, uel periculo belli, si modo intenderit, uotum reddere, & ubi uotum non deurgit in perniciem reipublicæ, uel deteriorem xxi-

Deuter. 23.

Psalm. 75.

Augustinus.

1. Timoth. 5.

Exod. 24.

Luc. 12.

tum, tenetur reddere. Nam promissio spontanea, etiam inuoluntario permixta, cū quādam deliberatione, obstringit hominem ad soluendum votum, modo promissioni non desit intentio soluendi votum. Israel enim obseruauit votum, quo se obstrinxit domino in Num. 21. Minus tamen obligant huiusmodi vota, quā illa quæ plenissimum habent consensum. Testatur & caput, Venientis, de voto, & voti redemptione, illa vota quodammodo coacte facta, esse haud dubie vota. Subticeat Lutherus votorum monasticorum hostis infestissimus, qui putat illa christianæ libertati aduersari. Si enim Christo aduersarentur & Euangelicæ professioni, non consuleret Dauid vt voueremus, & Deo vota redderemus. Pessime illi contigit fregisse votum, & violasse fidem deo datam. Sed de his plus satis.

Ne dederis os tuum vt peccare facias carnem tuam, neq; dicas coram angelo, Non est prouidentia: ne forte iratus dominus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum. Quid promittis, si non potes facere? cur tuis verbis, tuisque pollicitationibus neglectis, prouocas & inflammas carnem tuam ad delinquendum? Non enim in ventum abeunt dicta tua, sed à præsentī angelo qui vnicuiq; adhaeret comes, statim perferuntur ad dominum. Et quò magis tibi persuades deum nescire quod pollicitus es, eò magis eū prouocas ad iracundiam, vt omnia opera tua pereant & dissipentur. Nec tibi prætexere potes excusationem, nec de carnis vitio conquiri, quòd tuis adactis voluptatibus & delicijs, compulsus fueris facere corporis necessitate, quòd tamen nolebas, secundum illud Pauli, Non enim quod volo, hoc ago, sed quod nolo, illud facio. Nam vana est illa excusatio. & quæ aduersus carnem moliris, quòd non peccas, sed caro tua, accendunt vehementer iram dei, quem prouocas quasi authorem mali & peccati. tibi enim ostendit bonum & malum, & contulit liberum arbitrium, vt pro animi sententia deligeres quicquid velles: quòd pulchrè ostendit Ecclesiasticus, dicens, Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Adiecit mandata & præcepta sua, si volueris mandata, conseruabunt te, & in perpetuum fidem placitam seruare. Apposuit tibi aquam & ignem, ad quòd volueris, porrigere manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quòd placuerit ei, dabitur illi. Hallucinantur vehementer qui putant omnia pertrahi fato, & necessitate immutabili, diuinam omnino abnegantes prouidentiam, & petulantius irruunt in flagitia quæq; perpetranda, nullo timore percussi: nec igneum & horrendum dei fulmen pertimescunt. quòd si in enormia & inaudita inciderint scelera, non sibi, sed deo aut fato culpam irrogant, sed flagitium flagitio accumulunt, & peccatum peccato: quos deus iuste tradidit in reprobum sensum, quorum opera omnino despiciuntur, nec immerito: quoniam non colit deum deiq; prouidentia, indignus est, vt à deo protegatur. Animaduerte paucis prouidentiam dei, esse quādam rationem eorum quæ ad finem diriguntur. Hæc autem ratio in mente diuina præexistit, qua reguntur omnia, secundum illud sapientia. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia. Nec diuina prouidentia imponit necessitatem rebus, nisi quarum causæ sunt necessaria. Si enim deus disposuerit vt quidpiam necessario eueniat, non addubito quin necessario eueniet: si autem contin-

genter disposuerit. & contingenter eueniet. Sed satis est hæc attingisse. Vbi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri, tu vero deū time. Quam vanum sit incumbere somnijs, & absurdissimis somniorum deliramentis torquere animum, nemo nescit. Nec obsident hominem somnia, nisi sensum habeat potissimum varijs & confusancis speciebus siue simulacris obrutum. nobis frequenter earum rerum obrepunt somnia, quibus vexamur, sed cum anima per nocturnam quietem varijs fuerit agitata terroribus, debet prorsus phantasmatum deliria, & puerilia somnia contemnere. Verum huiusmodi visa, & inaudita somniorum ludibria animo curis vacuo concoquantur & abeunt. Plurimum nobis præstant ad iuuenti ad hæc expellenda, integra dei religio, & sanctus timor. Vix labi potest & male perire, qui sub oculos timorem dei sæpiissime ponit. Ostendit Ecclesiasticus commoda quæ nobis ex timore dei contingunt, Qui timetis dominum, credite illi, & non euacuabitur merces vestra. Qui timetis dominum, sperate in illum, & in oblectationem veniet vobis misericordia. Qui timetis dominum, diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. Et rarus, Qui timent dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei, & qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius. Qui timent dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas. Qui timent dominum, custodiunt mandata illius.

Ecclesiast. 1.

Si videris calumnias egenorum & violenta iudicia, & subuerti iustitiam in prouincia, non mireris super hoc negotio, quia excelso excelsior est alius, & super hos quoque eminentiores sunt alij, & insuper vniuersæ terræ rex imperat seruienti. Ecclesiastes tacitæ respondet cuidam quæstioni, quæ suboriri poterat, Si diuina sit prouidentia, nec humana fato regantur negotia, quare iusti sustinent calumniam? & quare iniqua sunt in toto orbe iudicia? & deus quem dicis rebus omnibus providere, non vlciscitur horrenda, quæ sub sole sunt, scelera? Excelsus, inquit, super excelsum. Deus hæc respicit, qui angelos suos super iudices & reges terræ posuit, qui possunt vtiq; prohibere iniustitiam, & magis in terra valere, quam quauis hominum potestates. Sed quia deus seruat in extremo iudicio supplicia malis irroganda, aut quòd acerbis in illos animaduertet, idcirco differt sententiam, & tarditas vindictæ compensabit supplicium. Esaias acerbè in illos inuebitur, qui causam pupilli contemnunt, Pupillo, inquit, non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad illos. Beatus quoq; Iacobus in sua epistola, illis succenset, qui pauperes a deo electos, opprimunt. Nonne, inquit, deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni quod repromisit deus diligentibus se? Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne diuites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad iudicia? Nonne ipsi blasphemant bonum nomen quod inuocatum est super vos? Et hæc Dauid de iniustis & insis dicit Psal. 36. Iniusti punientur, & semen impiorum peribit: Iusti autem hereditabunt terram, & in seculum seculi inhabitabunt eam. Auarus non implebitur pecunia, & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis, & hoc ergo vanitas. Vbi multæ sunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quòd cernit diuitias oculis suis? Hæc vix explanatione indigent, &

Esaiæ 1.

Iacob. 1.

Psalm. 36.

Philosophum

Esaie 56.

Cicero.

Lucæ 6.

Ecclesiast. 11.

Iob 1.

iam aliubi declarata sunt. Laborat avarus morbo incurabili, auctore Philospho 1. capite. 4. ethicorum. Et avaritia magis est insita hominibus, quam prodigalitas. plerique namq; magis sunt cupidi pecuniarum, quam ad dandum proclives. Et his coherent quæ dicit Esaia capite 56. Omnes in viam suam declinaerunt, unusquisq; ad avaritiam suam, a summo vsq; ad nouissimum. Sed quis eo miserius inueniri potest, qui conquestis abunde diuitijs satiari non potest, nec vnquam suis oblectatur bonis? Quis non illum censeret prorsus ab humanitate alienum, qui non sibi opes comparat, sed ventricolis & lupis? Pecuniosi olim auctore Cicerone non vituperabantur: qui ad nominis sibi ascisciebant quod plura habuissent peculia, id est pecora, sed paulatim nomen per abusionem ad aliud deuolutum est. Hac sola ducitur gloria avarus & diues, quod oculos suis opibus pascat, nec quicquam putat esse beatius, q̄ ingentem suarum diuitiarum cumulum intueri: sed quanto magis augentur eius fortunæ, tanto plaribus indiget ministris, qui partes deuorant diuitias. Dulcis est somnus operanti, siue parum, siue multum comedat, saturitas autem diuitis non finit eum dormire. Est & alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole: diuitiæ conseruatæ in malum domini sui. pereunt enim in afflictione pessima. Generauit filium qui in summa egestate erit. sicut egressus est nudus de vtero matris suæ, sic reuertetur, & nihil auferet secum de labore suo. Miserabilis prorsus infirmitas: quomodo venit, sic reuertetur. Quid ergo prodest ei quod laborauit in ventum? Cunctis diebus vitæ suæ comedit in tenebris & in curis multis, & in ærumna atque tristitia. Facile obrepit somnus ei, qui diurnum tolerauit æstum, & corpus aut animum moderato labore exercuit. At eduerso, qui ex in desessis curis & vigilijs nihil fructus sibi conciliat, sed semper incūbit operi, vt auidius accumulet opes, non potest somno suos fouere labores, nec intermittere. Siue enim comedat, siue bibat, animū habet anxietati & sollicitudini immersum. Illis maledictionem imprecatur dominus, dicens, Væ vobis diuitibus, quia recepistis consolationem vestram. Aliud ægritudinis & languoris genus etiam pessimum, expertus est Ecclesiastes, q̄ opes cum iactura domini & periculo vitæ, partæ sunt, quas mortem oppetendo: non potest secum deferre. Torquetur vehementius diues, quod summo cum mærore genuerit filium, quem ignorat an futurus sit sapiens, vel stultus, an conseruabit opes sibi acquisitas, an potius cōsumet & deuorabit, & in maximā tandem incidet paupertatem: quam obrem præclare dixit Ecclesiasticus, capite 11. Ante mortem ne laudes hominem quenquam, quoniam in filijs suis agnoscitur vir. Minus debuit ille desudare, quod ab vtero materno nudus egressus est, nec quicquam in hunc mundum atulit, & nudus in puluerem reuertetur. Quod expressit, Iob 1. capite, dicens, Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Quid illi vnquam profuit in ventum laborasse, & suum panem amaritudine conditum, etiam in densissimis huius mūdi tenebris comedisse? Quid calamitosius, quam floridam ætatem casto labore, & multis doloribus transigere? Quid denique miserius, quam diuitum opes in multis etiam laboribus imminui & decrefcere? Marcidorum vero & pauperū facultatulas minimo labore erigi? Audi quæ-

so quid dicat Ecclesiasticus capite 11. Est homo laborans, & festinās, & dolens impius, & tanto magis non abūdat. Est homo marcidus egens recuperatione, plus deficiens virtute, & abundans paupertate, & oculus dei respexit illū in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius, & exaltauit caput eius, & mirati sunt in illo multi, & honorauerunt deum. Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à deo sunt. Hoc itaque visum est mihi bonum vt comedat quis & bibat, & fruatur lætitia ex labore suo, quo laborauit ipse sub sole numero dierum vitæ suæ, quos dedit ei deus, & hæc est pars illius. Et omni homini, cui dedit deus diuitias atque substantiam, potestatemque ei tribuit, vt comedat ex eis, vt fruatur parte sua, & lætetur de labore suo, hoc est donum dei. Non enim satis recordabitur dierum vitæ suæ, eo quod deus occupet delicijs cor eius. Si calamitosa sit illius vita, qui in carcere huius mundi vescitur pane multis commixto suspirijs, doloribus & molestijs. melius erit perfrui opibus nostra industria partis, vna cum honesta voluptate & lætitia, & agnoscere optima dei beneficia nobis collata. Et licet nostro labore, solertia, nostrisque studijs multas nobis comparemus diuitias, nihil tamen absque diuino præsidio conati sumus. Dic superbe, vnde tibi industria, mentis acrimonia, & ingenij perspicacitas? nisi à deo optimo, à quo proficitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Nec tuis viribus potes pedem vnum mouere, aut attollere faciem in altū, nisi deus voluerit. Quod si cibus corporalis sit donum dei, fortiori argumento cibus spiritualis. Nec possumus causari, omnia nobis videri maxissima, neque nobis à deo cōcessum esse, vt lætam agamus vitam, & anxias pellamus curas, quod nos acerbe torqueat recordatio nostræ vitæ breuissimæ. Nam deus facit nostro corde delicijs occupato, ne nobis veniat in mentem permolesta illa seculi breuissimi cogitatio.

Ecclesiast. 11

Iaco. 1.

ARGVMENTVM SEXTI CAPITIS.

Vidit & Ecclesiastes perniciosum ac nouum sed frequentissimum humanæ vesaniæ morbum, per omnium viscera repentem, & vbiq; grassantem. Ea scilicet avarum laborare stultitia, vt nulla suarū opum voluptate perfruatur, tamesi diuino munere præclaras rerum terrenarū fortunas obtinuerit: sed peregrinis, barbaris & ignotis hominibus, suas facultates relinquit insumendas, & deuoradas. feliciorem illo existimat abortiuum, qui multis ditatus & bonis & liberis, absq; vlla suarum diuitiarum voluptate decessit insepultus, cuius nomen facili obliuione obscurabitur, nec pauperem antecellet in reddenda vitæ ratione.

CAPVT SEXTVM.

Et aliud malum quod vidi sub sole, & quidē frequens apud homines. vir cui dedit deus diuitias & substantiā & honorem, & nihil deest animæ suæ ex omnibus quæ desiderat: nec tribuit ei potestatem deus vt comedat ex eo, sed homo extrahens vorabit illud. Hoc vanitas, & miseria magna est. Si genuerit quispiam ceterum liberos:

& vixerit multos annos, & plures dies ætatis habuerit, & anima illius nõ vtatur bonis substantiæ suæ, sepulturæque careat: de hoc ego pronũtio, quòd melior illo sit abortiuus. frustra enim venit & pergit ad tenebras, & obliuione delebitur nomen eius. non vidit solẽ neq; cognouit distantiam boni & mali, etiam si duobus millibus annis vixerit, & non fuerit perfruitus bonis. Nõnne ad vnum locum properant omnia? Omnis labor hominis in ore eius: sed anima eius nõ implebitur. Quid habet amplius sapiens à stulto? & quid pauper nisi vt pergat illuc, vbi est vita? Melius est videre quod cupias, q̃ desiderare quod nescias. sed & hoc vanitas est, & præsumptio spiritus. Qui futurus est, iam vocatũ est nomẽ eius: & scitur q̃ homo sit, & non possit contra fortiorem se in iudicio contendere. Verba sunt plurima, multamque in disputando habentia vanitatem.

Est & aliud malum quod vidi sub sole, & quidem frequẽs apud homines, Vir cui dedit Deus diuitias & substantiam & honorẽ, & nihil deest animæ suæ ex omnibus quæ desiderat, nec tribuit ei potestatem deus vt comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud. Hoc vanitas & magna miseria. Demirari nõ satis possum recordiam hominum & amentissimam stultitiam, tum in ambiendis honoribus, tum in aucupandis summa diligentia pecunijs, vt cum à deo summos honores & cumulatissimas diuitias obtinuerint, quibus posset anima iucundissime perfrui, gestire & oblectari, densis auaritiæ tenebris occæcati, sinant extraneos, & hostes sibi inimicissimos, suis voluptuari, lasciuire & deliciari diuitijs. Quis non aliquando hoc laborauit morbo? Quis deniq; non suo parciẽ stomacho, vt grassatorũ & militum vètres omnium voracissimos faciat, & ad nauisam vsque satiet? Abstinet agricola ab esu delicatissimũ caponis & perdicis, vt aliquando inuitus suorum bonorum gregarijs militibus prædam faciat. Sinit deus vt aliquando auarus sui vitij miseriam agnoscat, & deplorat suam vitam perditissimam. Quid miserius, quàm nostra culpa in extremam redigi inopiã? & stultissima parcitate famelicam agere vitam? Nec in Deum oblatres, si auaritia cõtabescas, & si deus non tibi tribuat potestatem vtendi tuis bonis, tamen si à deo profecta fuerint. Nam inexplebilis tuæ auaritiæ cupiditas meruit, vt deus tibi adimeret facultatẽ fruendi tuis bonis. Nec te deserit, nisi prius eum deserueris. Potest & hoc spiritalem sectando intelligentiam de Israel intelligi, quòd dederit ei deus legem, prophetas, testamẽtum & repromissiones, à quo tamen propter ipsius superbiam, calumnias & ingratiudinẽ, abstulit regnum, & dixit sceleratissimis veri hæredis interfectõribus, Auferetur à vobis regnum dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem verò ceciderit, conteret eum. Et bona Iudeorum translata sunt ad gentiles, & peregrinum populum, vt videant illi in felicissimi bona sua, & non fruantur. ausim dicere, & quidem tuto, auarũ, esse arborem ficulneã, in qua Christus non reperit fructum sed folia tantum, cui maledixit dicendo, Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternũ, & arefacta est continuo ficulnea. Si genuerit quis

Matth. 21.

Ibidem.

piam centum lieros, & vixerit multos annos, & plures dies ætatis nau-
buerit, & anima illius non vtatur bonis substantiæ suæ, sepulturæque ca-
reat, de hoc ego pronuntio, quòd melior illo sit abortiuus. frustra enim
venit & pergit ad tenebras, & obliuione delebitur nomen eius. Non vi-
dit solem, neque cognouit distantiam boni & mali, etiam si duobus mi-
libus annis vixerit, & non fuerit perfruitus bonis. Hyperbolicè dicit, Si quis-
piam genuerit centum liberos, ac si diceret, si multos genuerit liberos, sicut prius dixit,
Infinitus statorum numerus, & infinitas numerus populi, perinde ac dixisset, multi sunt
stulti. Præfert Ecclesiastes hoc in loco abortiuum avaro, sicut prætulit illum qui nondum
est natus, & viuenti & mortuo. Nam abortiuus nec mala vidit nec bona, iste verò cum
bona possederit, semper tristitia & vana cogitatione extruciatus est, magisque requiem
habet abortiuus quam avarus: cui ne quid vnus lætitiæ dies contigit, sed dolore cõ-
fectus, & bonorum congerendorum incendio adustus, semper languit, ambo tamè æqua-
li sine rapiuntur, dum hic & ille simili morte suberabuntur. Sed præferendus est avarus
abortiuo, si à suo resipiscat vitio. Nam sui sceleris pœnitentiã ductus, hinc ad cælum de-
migrabit, non autem abortiuus. Quòd autem dicit avarum caruisse sepultura, potest
intelligi, quòd diues ille non cogitans de morte futura, sed solum de possessionibus acqui-
rendis, cum ad exitum vitæ peruenit, de extruendo sibi sepulchro cogitat: siue quòd pro-
pter suas diuitias, incidit in manus prædonum, quorum insidijs callide circueutus, pe-
riit & abiectus est insepultus. Siue melius, quòd coniectus in carceres relinqueret. Et licet multos
vixerit annos, non tamèn satis exactè potuit pendere discrimen inter bonum & ma-
lum, qui enim suis bonis nuquam fruitor, nec lætam agit vitam, quidnam sit honestum,
& bonum prorsus ignorat, & sua dignus est auaritia, vt in voratrinam pecudum projiciatur,
& fiat præda & esca coruis & canibus, ille ea laborauit sub sole stultitia, vt
atras huius seculi tenebras ingressus, nunquam viderit solem, nec splendidam lucem, nec
lætitiã, & voluptates, quibus perfrueretur. Nec vnquam solem iustitiæ videbit, si
iisdem vt consuevit volutetur sordibus, quem conspicient liberales, & in omnes benefi-
centia propensissimi. Nonne ad vnum locum properant omnia? Omnis la-
bor hominis in ore eius, sed anima eius non implebitur bonis. Si specte-
mus facinus hominis, & grande scelus à primo homine, diuinæ beneficentiæ ingrati-
mo admissum, nõ absurde dicemus omnia progredi ad vnum tenebrarum carcerem, & ad
huc spectare locum, quod iam dixerat Ecclesiastes, Quis nouit si spiritus filiorum Adam
ascendat sursum, & si spiritus iumentorum descendat deorsum? Omnia etiam corruptibi-
lia, de quibus congruentius differit, contendunt in vnum locum, scilicet in terram, à qua
desumpta sunt, & hæc visa sunt capite 3. huius operis. Aut forsitan melius, & antiquos
patres & in fide Christi ac fonte baptismi renatos, properare ad vnum & idem dei iu-
diciũ, in quo tyrannus non præferetur bis, quos gladio, minis & tyrannide oppressit.
Nec rex suis subditis, nec sapiens stultis, nec diues pauperi. Etenim indicetur omnibus
sui laboris iudiciũ. Nec vilius hominis quantumlibet diuitis, aut sapiens accipietur
e.ij.

Matth. 16.

persona, sed æqua lance librabuntur omnium opera: & reddet vniciq; filius hominis secundum opera eius. Nec hypocritæ vtrices dei manus effugient, nec genimina viperarum fugient à iudicio gebennæ. Tunc scandalizabuntur multi, & inuicem tradent,

Matth. 14.

& odio habebunt inuicem. Sicut autem in diebus Noe, ita erit & aduentus filij hominis, sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nupti tradentes vsq; ad eum diem, quo intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt, donec venit diluuius, & tulit omnes, ita erit & aduentus filij hominis. Nónne igitur frustra, tuo ore tumido, tuos extollis labores? Nónne perperam de tuis vigilijs, erumnis & afflictionibus conquereris? Multū defudasti, fateor, & alsisti: sed quid tibi prodest corpus reddidisse emaciatum? & tuo laborum pistrino infinitos dolores, ac corporis & animi morbos peperisse? Nónne miser, melius tibi fuisset animam tuam honestissima tuorum bonorum voluptate satiassent? Intellige omnium operam & laborem ore consumi, & attritum dentibus, à ventre absorberi. Vna deuoras horula, quod anxie multis diebus à te conquisitum est. Quid tuo stomacho & ore voracissimo voracius? Nec tamen tuo faro corpore, satiatur anima. Prius pascis more porcorum, corpus quàm animam, quàm vt puto, existimas simul perire cum carne. Nónne tuam ventris ingluuiem sanctissima Pauli monitione aliquādo castigabis? Esca ventri, & venter esca, & hūc & hanc deus destruet. Audistin quod dicit Christus, Primū querite regnum dei, & omnia adiiciētur vobis. Neq; enim si māducauerimus, abundabimus: neq; si non māducauerimus, deficiemus. Non intelligis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emititur. Quid habet amplius sapiens à stulto? & quid pauper, nisi vt pergat illuc vbi est vita? Melius est videre quod cupias, quàm desiderare quod nescias. Sed & hoc vanitas est, & præsumptio spiritus. Ponat sapiens tumidum arrogantia supercilium, suaque omnia despiciat, vt æternam aliquando vitam in dipiscatur. Nec ex eo pauperem & indoctum contemnere debet, quod sui ingenij acrimonia longe plura nouerit quàm stultus. grauius enim subibit tormentum, si dono sapientia insolescat: nec diuturniorem sibi potest polliceri vitam, q̃m pauper & paupifusus, qui sola hac spe oblectari debet, quod paupertate sui spiritus, & summa humilitate, ad caelestem beatorū vitam properabit, ad quam nulli concessum est spatiosa & latissima via contendere, sed duntaxat arcta & angusta. Sequuntur Christum qui est vera & tutissima vita, rerum humanarum contemptores, & qui relictis suis parentibus, ac abiectis magno animo possessionibus, ad vexillum & crucem domini ambulādo, solum in suis infirmitatibus gloriantur, & se existimant beatos fore, si rebus optatis aliquando fruantur, & diuinam intueantur essentiam, cuius cōspectu satiamur. quod dicebat Dauid, Satiabor domine cum videro gloriam tuam, & longe beatus est videre quod cupimus, quàm desiderare quod nescimus. Nam in illo mens est quieta, & in illo finis constitutus: in hoc verò, anxius labor, & ad capeffendam disciplinam conatus. Et is melior est qui cuncta prouidet, quàm ille cui nihil placet, nisi quod ipse fecerit, quo nihil est deterius, & omni vento inanius. Hoc morbo laborant doctissimi quique, & maxime disciplinarū omnium belluones edacissimi, vt nullis vnquā literis satiari possint,

1. Corint. 6.

Matth. 6.

1. Corint. 8.

Matth. 15.

Matth. 7.

Ioan. 14.

Luc 14.

torquetur enim se nescire quod summopere desiderat. Sed quid hoc fumo vanius? Qui futurus est, iam vocatum est nomen eius, & scitur quod homo sit, & non possit contra fortiozem se in iudicio contendere. Stultissimum censeo curiose sciscitari quo nomine appellari debeat Socrates aut Plato, aut quiuis alius hominū. Nā diuina rerum præscientia, hanc anxiam & perplexam cogitationem præuenit. Nouit enim deus ab æterno quo nomine creatura vocari debeat. Dicit enim Esaias, Qui educit in numero militiam eorum, & omnes ex nomine vocat. Sunt & in deo idææ & rationes, quare vnumquodque sic factum sit, nec eius præscientia tollit liberū arbitrium, nec prohibet quo minus rebus desinentur nomina. Etenim deus optimum primo homini contulit beneficium, vt cuncta animalia suis nominibus vocaret. Nec aliunde quàm diuinitus nouit Elizabeth, quod eius filius quem peperit in senectute, vocaretur Ioannes, nec etiam pater eius Zacharias, qui postulans pugillarē, multis reclamantibus scripsit, dicens, Ioannes est nomen eius. Nec addubitant docti, quin Elizabeth, vt prophetissa, indicauerit illud nomen, aut quod Ioannes diuino afflatus numine, sibi indiderit nomen, matrīq; suæ communicauerit donum propheticum. Appositissime cohærebunt Christo, quæ hic dicuntur de impositione nominum, antequam quisi in materno utero concipiatur, cuius nomen in circuncisione, consummatis ab eius natiuitate octo diebus, vocatum est Iesus, quod vocatum est ab angelo, priusquam in utero conciperetur. Huic nomini sincera fide & charitate adhæretes saluātur. Non enim aliud nomen sub cælo datum est hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Et quatenus homo est, minor est patre, cui omnia sua subiecit, eiusq; voluntatem adimpleuit, nec vnquam studuit in anstudio, secretissima dei iudicia perquirere, licet quatenus deus, nouerit omnia, & omnipotentiam obtinuerit. Quod autem dicit Ecclesiastes stolidum esse contra fortiozem se in iudicio rixari & contendere, non dissimile est his, quæ dicit Christus in Euangelio Matthæi, Esto consentiens aduersario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte aduersarius tradat te iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris: Amen dico tibi non exibis inde donec reddas nouissimum quadrantem. His consentanea sunt, quæ dicit Ecclesiasticus, Non litiges cū homine potete, ne forte incidas in manus illius, Non contendas cum viro locuplete, ne forte e contra constituat litem tibi, multos enim perdidit aurum & argentum, & vsq; ad cor regum extendit & conuertit. Plerunq; accidit vt sinant pauperes, sua omnia perire bona, quod non audeant in fallacissimo & corruptissimo hominū iudicio, conferere manus cum diuitibus, qui iudicum ingenia & oculos, iummis muneribus occæcant. Dic pauper, cur taces? cur non tibi patet aditus ad domum iudicis? Inopia, dices, me à condaui excludit, furca plektor, si velim de diuite, imò raptore meorum bonorum, apud iudicem conquiri pecuniæ & numerosissimi diuitum nummi, meam causam etiam iustissimā obtenebrant, aut ad diem extremi iudicij, in quo meæ querimonie rationem sum habiturus, protelant & differunt. dicunt aliqui Ecclesiasten, innuere hominem frustra in extremo iudicio cum deo cōtendere, quem scit seipso esse longe iustiozem & fortiozem. & temere conquiri de eius iustitia, quod hunc ad æternam mercedem vocat, illum verd ad inferos detrudit. in vanū disputas & al-

Esai. 40.

Gene. 1.

Lucæ 1.

Luc. 1.

Act. 4.

Ioan. 14.

Matth. 5.

Ecclesiast. 8.

tercaris, quod enim meruisti, tibi rependit. Verba sunt plurima, multamq; in disputando habentia vanitatem. Si cohæreant subsequencia præcedentibus, nec absurde cohærent, huc tendunt diuina Ecclesiastæ verba, rixosas & garrulas quorundam causidicorum, & patronorum conflictationes, quibus plerumque se mutuo mordet, & suam famam dilacerant quæstus consequendi gratia, derisui haberi, & stultissima vanitate intercipi, nisi velis hæc, in vniuersum interpretari, de ineptissimis quarundam disputationum delirijs, & infantissimis concertationibus, in quibus vincunt clamosissimi, & qui Stentorea voce auditorum aures obtundunt. Hæc, mera putat Ecclesiastes somnia, imò somnijs vaniora. Pugnent si velint sophistæ argutissimi in Ecclesiasten, quem non facilius superabunt, quam veritatem, nec æpreferas quæso, si audias ab optimo concionatore, tua corrigi scelera: desine altercari, & ineptire, futillissimas & inanes quæstiunculas, tanquam Syreneos scopulos deuita, & da operam, vt vni sanæ doctrinæ studio, te aliquando addicas, & in sacris literis confensescas. Possumus & hunc locum edisserere de illis, qui in multiloquio offendunt, & quò pluribus altercantur verbis, eò magis suam produnt infantiam.

ARGVMENTVM SEPTIMI CAPITIS.

Nihil stolidius, nihil denique amentius quàm imbecillitate nostri ingenij, velle sublimia rerum occultissimarum arcana penetrare, & ad amissim comprehendere, cum vix possimus crassa & stupida nostræ mentis hebetudine, quid nobis conducat, intelligere. Expendamus & prudentius summas nostræ vitæ ærumnas, labores, & infinita nostræ animæ discrimina, nosq; magis occupet luctus quàm risus. Quàm maximas agamus gratias illis, quorū monitis & cohortatione à vitijs resipimus. Nobis temperemus ab ira, nec obmurmurent fatidissima scelerum nota sordidati, si diuina gratia destituantur. Amplexemur aduersus turbulenta mundi procellas, vnicum sapientiæ studium, quo captiosas hominum argutiolas eludere possimus.

CAPVT SEPTIMVM.

Vid necesse est homini maiora se querere, cum ignorat quid conducat sibi in vita sua numero dierum peregrinationis suæ, & tempore quod velut vmbra præterit? Aut quis ei poterit indicare, quid post eum futurum sub sole sit? Melius est nomen bonum, quàm vniuersa pretiosa: & dies mortis, die natiuitatis. Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domū conuiuij. in illa enim finis eunctorum admonetur hominum, & viuēs cogitat quid futurum sit. Melior est ira risu: quia per tristitiam vultus, corrigitur animus delinquentis. Cor sapientium vbi tristitia est, & cor stultorum vbi lætitia. Melius est à sapiente corripri, quàm stultorū adulatione decipi: quia sicut sonitus spinarū ardentium sub olla, sic risus stulti. sed & hoc vanitas. Calumnia con-

turbat sapientē, & perdet robur cordis illius. Melior est finis orationis, quàm principium. melior est patiens arrogāte. Ne sis velox ad irascendum: quia ira in sinu stulti requiescit. Ne dicas, Quid putas causē est, & priora tempora meliora fuere quàm nunc sunt? stulta enim est huiusmodi interrogatio. Vtilior est sapientia cum diuitijs, & magis prodest videntibus solē. Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia. Hoc autē plus habet eruditio & sapientia, quòd vitam tribuunt possessori suo. Considera opera dei, quòd nemo possit corrigere, quem ille despexit. In die bona fruire bonis, & malam diem præcaue: sicut enim hanc, sic & illam fecit deus, vt non inueniat homo cōtra eum iustas querimonias. Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ. Iustus perit in iustitia sua, & impius multo viuuit tempore in malitia sua. Noli esse iustus multum, neque plus sapias, quàm necesse est, ne obstupescas. Ne impie agas multum: & noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo. Bonum est te sustentare iustum, sed & ab illo ne subtrahas manum tuam: quia qui timet deum, nihil negligit. Sapientia confortauit sapiētē, super decem principes ciuitatis. Non est enim homo iustus in terra, qui faciat bonū, & non peccet. Sed & cunctis sermonibus qui dicuntur, ne accommodes cor tuum: ne forte audias seruum tuū maledicentem tibi. scit enim conscientia tua, quia & tu crebro maledixisti alijs. Cuncta tentauit in sapientia. Dixi, sapiens efficiar: & ipsa longius recessit à me, multo magis quàm erat: & alta profunditas, quis inueniet eā? Lustraui vniuersa animo meo, vt scirem & considerarem, & quærerem sapiētiam & rationem, & vt cognoscerem impietatem stulti, & errorem imprudētium: & inueni a mariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorū est, & sagena cor eius. vincula sunt manus illius. Qui placet deo, effugiet illam: qui autē peccator est, capietur ab illa. Ecce hoc inueni, dixit Ecclesiastes, vnum & alterum, vt inuenirem rationem, quam adhuc quærēt anima mea, & non inueni. Virum de mille vnum reperi: mulierē ex omnibus non inueni. Solummodo hoc inueni, quòd fecerit deus hominem rectum, & ipse se infinitis miscuerit quæstionibus. Quis talis vt sapiēs est? & quis cognouit solutionem verbi?

Quid necesse est homini maiora se quærere? cum ignoret quid conducatur sibi in vita sua, & numero dierum peregrinationis suæ, & tempore quod velut vmbra præterit. Aut quis ei poterit indicare, quid post eum futurum sub sole sit? *Omniū, nisi me fallat opinio, stultitiam arguit, increpat, & infestatur, qui curiosius abditissimas rerum omnium causas, quas solus deus agnouit, suis ingenijs, subq̄ Marte intelligere volunt. dolent peperam, si imperscrutabilia dei iudicia, voluntatem, cōsilia, & præscientiam non plane cognouerint: quorum deliria mordicus infixæ animo, duplici ratione eludit & subuertit. Si*

e. iij.

enim homo sit nescius eorū quæ sibi conferunt in vita, facilius ignorabit sublimia dei cogitata, & quæ vires sui ingenij exuperant. Adde quòd si eum lateat, quid futurum sit postquam è vita decesserit, & quo tempore ab hoc domicilio demigrabit, fortiori argumento, quæ à sola dei sapientia & voluntate pendent, ignorabit, non ægreferat se reperere humi, nec doleat, quòd permolestum istarum tribulationum carcerem ingressus, non possit lutulenta corporis sarcina prægrauatus, res diuinas sincèrè cõtèmplari. Audi libenter, vt tua deferuescat iracundia, & ne altiora te inuestigaueris, quòd dicit Ecclesiasticus, sapientiam dei præcedentem omnia, quis inuestigauit? Et apertius aliubi te monet, ne sublimiora dei mysteria perscruteris, Altiora te, ne quæsieris, & fortiora te, ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus eius, ne fueris curiosus: non est tibi necessarium ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis. Nõne etiam deus reprehendit Moysen, quòd vellet in terris diuinam intueri gloriam? cui dixit, non poteris videre faciem meam, Exod. 33. Nam quærebat ille sublimiora se. Et prudenter nos monet Paulus ad Romanos, ne plus sapere velimus quàm oportet, Nõ plus, inquit, sapere quàm oportet, sed sapere ad sobrietatè. Et rursum, Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nõne Christus acriter repulit matrem filiorum Zebedæi, & eius liberos, quòd maiora se quærerent, adorans Christum dicebat illa, Dic vt sedeant bi duo filij, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram in regno tuo. Et respondens Christus discipulis illis, qui ad hoc munus à Christo extorquendum, matrem impulerant, dixit, nescitis quid petatis. Nescit etiam quid petit, qui primas honorum partes, aut summos magistratus, aut præclara officia, quibus iudicãt omnes cum esse indignum, efflagitat, nonne altiora se petit? Mibi rectè visus est dixisse Socrates philosophorum fons vberimus, cum ad ethicem transiret: Quæ supra nos, nihil ad nos, quo documento commonemur, vt omissis rebus sublimioribus, circa humiliora versemur. Quòd autem dicit Ecclesiastes, tempus nostrum velut vmbra præterire, indicat nihil homine fragilius, qui à tenuissimo filo pendet, quòd citius dicto disrumpitur. Huic cohæret sententiæ, quod in Sapientia scriptum est, Vmbra enim transitus, est tempus nostrum, & non est reuersio finis nostri, quoniam consignata est, & nemo reuertitur. Melius est nomen bonum, quàm vngueta pretiosa, & dies mortis, die natiuitatis. Spirant vngueta exquisitissima, quodam temporis momento fragrantissimū odorem, quo nihil est naribus suauius, nec tamen semper idem oblectamentum habent, sed sensim emoritur & putrescit: optimum autem nomen ab honesto virtutum studio comparatum, natiuam semper gratiam retinet, & nullo ætatis senio emarcescit. Non longe hinc euariat, quòd in Prouerbij dicit Salomon, Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ, super argentum & aurum gratia bona. Et longe expetibilius est, è carcere corporis egredi, & turbidis perturbationum fluctibus carere, quàm in hoc miserrimo seculo, huiusmodi molestijs afflictiari. Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij, in illa enim finis cunctorum admonetur hominum, & viuens cogitat quid futurum sit. Sanè optabilius est ad æquias funeris proficisci, quàm ad domū voluptatis & conuiuij. Agnoscis exem

Ecclesiast. 1.

Ecclesiast. 3.

Exod. 33.

Roma. 12.

Matth. 20.

Socrates

Sapient. 2.

Prouerb. 22.

plo mortui tibi sub oculo posito, deas fatales nulli quantumuis diuiti & sapienti, par-
 cere: viso etiam tetricæ & pallidæ mortis speculo, tibi subit in mentem, futuri ab hoc
 mundo digressus recordatio, & inspecto præsentis cadauere, tuâ domas superbiæ, com-
 moueris plurimum, ad detestandam ventris ingluuiem, magisque animo versas tuam
 fragilitatem, bulla fragiliorem. In domo verò cupediæ, lætitiæ & lautissimi conui-
 uij, si quid timoris aliquando habueris, amittis, anxias pellis curas, nec te minacissi-
 ma mortis spicula terrent, quæ citius te ferit quàm putabas. Nec vnquam Ecclesiastes
 voluptatem cunctis rebus anteponendam esse censuit, vt pleriq; male existimant, sed
 conferendo lætitiæ & voluptatem auaritiæ, & nimix paritati, melius esset tantil-
 lo tempore perfrui bonis cum lætitiâ, quàm immodicis congerendarum diuitiarum cur-
 ris & doloribus angere & diuexari. Animaduerte tamen Christum in Euangelio præfer-
 re lætium gaudio: Beati, inquit, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. &, Vt vobis
 qui ridetis nunc, quoniam lugebitis & flebitis. Melior est ira risu, quia per tri-
 stitiam vultus, corrigitur animus delinquentis. Cor sapientium vbi tri-
 stitia est, & cor stultorum vbi lætitia. Melius est à sapiente corrigi, quàm
 stultorum adulatione decipi: quia sicut sonitus spinarum ardentium sub
 olla, sic risus stulti: sed & hoc vanitas. Incutiunt nobis timorem, qui nostris vi-
 tijs irascuntur, quorum tristi & mœstissimo vultu, plerûq; nostram ingemiscendo agno-
 scimus culpam: fatemur vt eorum iram leniamus, nos deliquisse. quòd si tristitia af-
 ficiamur conspectis aliorum erratis, multo magis debemus nostra detestando scelera,
 pro rebus à nobis turpiter gestis tristari. Ad hunc locum edisserendum, dicit Hierony-
 mus, risus dissoluit sapientem, ira corripit & emendat. cor sapientis non discedit à do-
 mo lætus. Luxit Samuel regē Saulem omnibus diebus vitæ suæ. & luxit Paulus eos qui
 post varia peccata, noluerunt agere pœnitentiam. Sapiens igitur mœrore confectus,
 properat ad domum improbi, vt eum ad resipiscentiam adducat, & propria velit deslere
 peccata: qui verò hominum vitijs adulatur, parat gladium quo iugulentur, & neminem
 sua assentatione ad pœnitentiam prouocat, sed potius ad assuescendum pristinis impro-
 bæ vitæ moribus. Nec aduersantur quæ hic commemorat Ecclesiastes de ira, Euange-
 licis disciplinis, in quibus dicit Christus, Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudi-
 cio. nam id putat Chrysostomus intelligendum, sine causa: non enim licet absque causa
 subirasci, nec in ebullientem iracundiam furere debemus, tametsi non existimet Hie-
 ronymus addendum, sine causa. sed de hac controuersia aliubi susius loquuti sumus.
 Si nullo modo liceret irasci, temere dixisset Dauid, Irascimini & nolite peccare. &
 Paulus, Sol non occidat super iracundiam vestram. Aristoteles primo libro magno-
 rum moralium laudat subirascientiam, vituperat autem iracundiam. & 4 ethicorum
 dicit mansuetudinem esse virtutem oppositam iracundiæ & vacuitati iræ, licet enim
 irasci pro quibus oportet, & quantum oportet, & vt oportet. Admonet subinde Eccle-
 siastes vt lubenter patiamur ferulam sapientis, nec iniquo seramus animo, nos ab opti-
 mo præceptore corrigi. multo enim præstat subducere manum ferulæ, & aliorum cen-
 suris vapulare, quàm blanda adulatione, qua nihil est adolescentiæ pestilentius ac no-

Matth. 5.
Luc. 6.

Hieronymus

1. Regū 16.
2. Corint. 12

Matth. 5.
Chrysostomus
Hieronymus

Psal. 4.
Ephes. 4.
Aristoteles.

- centius, decipi. Nec dissimile huic sententiæ videtur quod in Prouerbis dicitur, Melior est manifesta correctio, quam amor absconditus, Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odietis. Et alibi Prouerb. 3, te monet: ne abicias disciplinam domini tui, nec desicias cum ab eo corripis: quæ enim diligit dominus, corripit. Et quemadmodum spinæ ardentes sub olla, solum stridore, et insuauem sonitum emittunt, quo nullus oblectatur, ita solus dissolutus stulti risus, et scurræ cæcinnus, stridet et citius aura tenui disparet, et perit, nec quenquam nisi cui placet immodice, delectat. Verior ne plerumque risus miscatur dolore, et extrema gaudij lætibus occupet. Prouerb. 14.
- Calumnia conturbat sapientem, & perdet robur cordis eius. Qui nititur perfectam sapientiæ disciplinam, quæ probitate morum carere non potest, assequi, capitali prosequitur odio imposturas hominum, et calumnias subdolo mentis artificio excogitatas: irascitur et acriter illis, qui aut amicitia, aut fauore, aut donis, inuiolata æquitatis iura subuertunt, et de gradu iustitiæ deiiciunt, quo nihil sanè scelerius, nihil denique reipublicæ perniciosius: et qui de siderant sub honestissimo iustitiæ sacramento militare, illique se totos addicere, conspectis hominum sceleribus et calumnijs, non possunt non dolere et conturbari. Et sapiens, de quo hic differit Ecclesiastes, discipulus est sapientiæ nanciscendæ studiosissimus, quem si correxeris, non indignatur, sed gaudet: quod expressit Salomon in Prouerbis, dicens: Argue sapientem, et diliget te: nec potest homo optimis educatus disciplinis, æquo ferre animo calumniatorum fautores, qui à re et æquitatis semita exorbitant, qui denique relinquunt iter rectum, et ambulant per vias tenebrosas, qui lætantur cum malefecerint, et exultant in rebus pessimis, quorum via peruersa, et infames gressus eorum: sapiens autem perfectus et omnibus sapientiæ numeris absolutissimus (qui, teste Hieronymo, hoc in loco non exprimitur) nulla indiget argutione, nulla denique calumnia perturbatur, quem imperio diuonum existimo. Eam enim sapientiæ maiestatem, et augustam dignitatem præ se fert, et iure sibi vindicat, ut reges doceat quo pacto imperare debeant. Per me, inquit, reges regnant, et legum conditores iusta decernunt. Per me principes imperant, et potentes decernunt iustitiæ, nec qui in virum sapientissimum euasit, muneribus occæcari potest, tamen si imperfectus sapientiæ discipulus, huiusmodi illecebramentis irretiat, et perdat aliquando robur animi et fortitudinem cordis. Excæcant enim, ut dicit Moses, munera etiam sapientem oculos. Asserit et Ecclesiasticus, multos aurum et argentum perdere, et vsque ad cor regum se extendere. Melior est finis orationis, quam principium. Qui attente audiuit finem orationis, multa didicit, et perfectus euadit, qui vero auscultat solum exordijs, et orationis præludia audit, incipit solum discere. Meliores sunt in dicendo epilogi, quam exordium: in illis finitur dicentis sollicitudo, in hoc vero incipit. Quod si sublimius Ecclesiasticæ verba contempler, nostram scientiam dum hic agimus, multis etiam partam vigilijs, arbitrabitur dūtaxat esse quoddam tenue sapientiæ primordium: at ubi aduenerit quod perfectum est, abiciemus quod imperfectum erat, et euacuabitur quod erat ex parte. Melior est patiens arrogare. Multo melius est hominem esse patientissimum, quam in sano impatientiæ furore raptari. refrenanda

est toto pectore impatientia, & furibunda comoti animi iracundia. Paulus nobis aperte indicat, quidnam emolumentum nobis adferat æquabilis tolerantia, & in aduersis patientia. Tribulatio, inquit, patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spes, spes autem non confundit. & Iacobus, Probatio fidei vestræ patientiā operatur, patientia autem opus perfectum habet. Et hoc patientiæ specimē nobis perfecta erga Christū charitas exhibet. charitas enim patiens est, & benigna, omnia suffert, omnia sustinet. Agnoscat ex eodem Paulo, Deum omnium esse patientissimum, & patientiæ diuitiis affluere. An, inquit, diuitias bonitatis eius, & patientiæ & longanimitatis contemnis? Christum habes vnicū patientiæ exemplar, qui cum malediceretur non maledicebat, cum pateretur non cominabatur. Et cum Pharisæi dicerent eū esse à dæmone obsessum, non retaliauit iniuriam iniuria, sed simplici sermone respondit, Dæmonium nō habeo. adde quod cum illi improperarēt, quod in Beelzebub principe dæmoniorum eijceret dæmonia, non mouit bilem neq; stomachum, sed eos confutando, respondit, Si in Beelzebub eiicio dæmonia, filij vestri in quo eiiciunt? Et cum quidam superbus & arrogans ei incussisset colaphum, vindictam cōtempnit, cui dixit, Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, cur me cædis? Nec deest nobis ratio ad suadendum, patientem esse meliorem arrogante. patiens fulmina fortunæ contemnit, & aduersa quæque tolerat: arrogans verò, minimis fortunæ fulminibus frangitur, & rebus aduersis facile succumbit. Adhuc, patiens in rebus prosperis & ad voluntatem fluentibus, nilo fit elatior: arrogans verò maxime insolescit. Iob mortalium omnium patientissimus inuicta animi constantia, & æquabili rerum humanarum tolerantia, immortalem sibi gloriam peperit, qui liberis omnibusq; fortunis amissis, satis habuit dicere, Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictū. Et licet grauissimo vulnere percuteretur à capite vsq; ad pedes, & sederet in stercore, & putrescens vlcere, sanie fluere, vermibusq; scateret, & acerbissimis dolorū tormētis excrucietur, nunquā tamen de summo patientiæ gradu deici potuit, nec aduersus dominū murmurauit. Nec Tobias rarum patientiæ exemplar, in rebus aduersis contristatus est cōtra deum: qui excrementitia hirundinum sive excecatus, sinistrum illum casum tulit constantissimè. Et quis vnquam ipso Esaia toleratior fuit? qui cum sub Manasse rege truculentissimo, serra lignea in duas partes secaretur, atrocissimum illud tormentum constanter & sedatè pertulit. Ananias etiam, Azarias, & Misael, in fornacem ignis ardentis coniecti, hymnum domino ibidem cecinerūt, & glorificauerunt deum, quod nullum impatientiæ telum eos transfixerit, & illa si incedium euaserint. Nec subicere possum nunquam satis commendatam Stephani protomartyris patientiam, qui cum lapidibus obrueretur, non solum percussoribus pepercit, sed de percussorum salute, maxime fuit sollicitus. Syllaam habes patientiæ in sacris scripturis, satis nobis fuit, pauca adduxisse exempla. Ne sis velox ad irascendum, quia ira in sinu stultei quiescit. Nec tamen prohibet Ecclesiastes, quo mirus irascamur, & potissimum, eam scelera hominum corrigenda sunt, sed monet, ne igneus & repetitius vindictæ furor,

Rom. 5.

Iacob. 1.

1. Corint. 13.

Roma. 2.

1. Petr. 2.

Ioan. 3.

Matth. 12.

Ioan. 18.

1. Petr. 1.

Iob 1.

Tobie 2.

Danielij 3.

A. 7.

nos ad irascendum impellat. plerūq; enim iracūdia superbiæ iuncta, desiderat ultionē. Et huic cobaret sententiæ, quod dicit Iacobus, Sit autē omnis homo tardus ad iram, Ira enim iri, iustitiā dei non operatur. intellige de ira incōposita Et immoderata. Hæc enim stulti, Et arrogātes in suo sinu fouent, qua in obuios quosq; destomachantur Et scāiūt. Superbus, vt dicit Salomon, Et arrogans, vocatur indoctus, qui in ira operatur superbiam. Et alibi, Ira non habet misericordiam, nec corrumpens furor, Et impetum concitati spiritus ferre quis poterit? Ne dicas, quid putas causæ est, quòd priora tēpora meliora fuere, quàm nunc sunt? Stulta enim est huiuscemodi interrogatio. Illos deridet Ecclesiastes Et arguit, qui tantū Et authoritatis Et honoris, suis temporibus deculerunt, vt putent, nescio quānam superstitione Et vana religione obnubilati, eos qui præsenti seculo viuunt, Et florent in optimis disciplinis, indignos esse vt cum ipsis conferātur. Laborāntne philautia? non ausim dicere quòd omnino delirant. Videtur haud dubie iniuriam facere creatori vtriusq; temporis, qui vetus seculum, præsenti antepōnit. Virtutes siquidem bonos dies Et diurnos efficiunt, vitia vero, malos. nec dicas illos qui cum Mose Et Christo vixerūt, longe præsferendos esse bis, qui nunc viuunt. Nam plurimi illo tempore fuerunt, superbi, arrogantes, Et increduli: nunc autem multi reperiantur credentes, de quibus ait saluator, Beati sunt qui non viderunt Et crediderunt. Quis nescit tempora Moysi, legem habuisse non viuificātem, neq; quempiam ex operibus illius legis iustificatum fuisse? At subsequētia tempora, Euangelium Et legem gratiæ, nobis attulerūt. hoc tritum excusetur: sua quiq; laudant tempora, suum cuiq; pulchrū: sua habuerūt sophisticæ nugæ tempora, sua nunc habent bonæ literæ, quod debemus deo optimo referre acceptum. Vtilior est sapientia cum diuitijs, & magis prodest vidētibus solē. Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia, hoc autem plus habet eruditio & sapientia, quòd vitam tribuit possessori suo. Tametsi sapientia longe præcellat diuitias, maiori tamen gloria dignus est sapiens diues, quàm sapiens pauper. qui enim sapientiæ studia assequutus est, cui facultates defunt, potest quidem docere, Et liberales prosteri disciplinas, sed interdum non potest præstare quod petitur, minūsq; præclara melioret opera, quàm sapiēs pecunijs instructus. etenim nummi, plurimum nobis præstant adiumenti ad scientiam comparādam. sunt enim pecuniæ, omnium nerui, quibus instruitur exercitus, extruuntur ædificia, Et gymnasijs, aliter familia, pecunijs nihil nō arduum in tentamus Et molimur, quibus etiam felix indiget. Non enim, vt dicit Philosophus primo Ethicorum, cap. 3. res aget præclaras, cui facultates defunt. Et quemadmodum nos tacet sapientia, ita Et pecunia: Et qui vtriusq; bonis antecellit, dignus est vita, dignūsq; vt solem conspiciat, magis tamen Et tutius nobis comparamus senectutis vitium ab eruditione Et disciplinis, quàm à pecunia: Et quietior est vita Et tranquillior ab honestis parta studijs, q̄ à diuitijs. Et quo magis profudimus scientiæ thesaurum, eo magis crescit: at contra in pecunijs Et opibus, quo enim magis profunduntur, eo magis decrescunt. Considera opera dei, q̄ nemo possit corrigere quem ille despexerit. Hæc plurimum me mouent, Et acrius excitant sceleratissimos quosq;.

qui densa suorum facinorum nube obnubilati, nullum existimant suæ improbræ vitæ censorem, & æquissimum iudicem, nec tamen diuina exulant sententia, nisi demeruerint exilium. Quid causæ est, vt nullis hominū monitis & precibus, ab improba consuetudine reuocentur? Superbia sanè, & mens in vitij obstinatissima, Nec tamen prius à deo despiciuntur, quam deum despexerint. Si dedita opera in lutū ceciderint, cur deo impropere: cur sui supplicij vindictā querunt? marmurabissne miser, si deus te claudum, aut mutum, aut cæcum fecerit? hunc verò erectum, & expedita lingua disseretem, & in rebus omnibus oculatissimum? Moyse nempe ita loquitur deus, Quis fecit mutū & sardum, videntem & cæcum, nōne ego dominus deus? & dicat, Cur cæcus & surdus & mutus ita creati sunt? & cætera his similia. Te flelet, velis nolis, Paulina illa sententia, Voluntati eius quis resistit? impropere absne deo quod Esau, antequam nasceretur, odio habuit, Iacob verò dilexit? Vtriusque præuidit merita aut demerita. Audi quidnam de inscrutabili huiusce rei iudicio dixerit Moyse, Miserebor cuius miseror, & misericordiam præstabo, cuius miserebor. Idcirco concludit Paulus, igitur non volentis neq; currentis, sed miserentis est dei. dicit enim scriptura Pharaoni, Quia in hoc ipsum excitauit te, vt ostendam in te virtutem meam, & vt annuntietur nomen meū in vniuersa terra. Ergo cui vult miseretur, & quem vult, indurat. Adducit & Paulus quod dicit Propbeta, O homo tu quis es, qui respondeas deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, quid me fecisti sic? an non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Si velis scire, quare corrigi non potest, aut difficile emendabitur, quem deus desepit, promptā exhibebo rationem. Vas christianæ religionis, infinitis oppletum sordibus, & potissimum liuida erga proximū iracundia, & iugi detractiōe, est in causa, quod in eodem capite Paulus manifestissimè indicat, Quod si deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia, vasa iræ apta in interitū. &c. Et prius idem expresserat, dicens, Secundum autem duritiam tuā & impænitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij dei. & coherent Ecclesiastice verbis, quæ assueurat beatus Ioannes in prima epistola canonica, vbi ita scribit, Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. est peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis. Explicat Augustinus tomo. 10. sermone 59. quidnam sit peccatum vsq; ad mortem, vbi dicit, Peccatum ad mortē est, cū post agnitionem dei, per gratiam domini nostri Iesu Christi, quisq; oppugnat fraternitatem, & aduersus ipsam gratiā, qua reconciliatus est deo, inuidetiæ facibus agitur. Peccatum autem non ad mortem est, si quisquam non amorem à fratre alienauerit, sed officia fraternitati debita, per infirmitatem aliquam animi, non exhibuerit. Et libro primo retractationum, capite 29. dicit de peccato ad mortem vsq; perseuerante, si peccator in tam scelerata mentis perueritate finierit vitam. Hoc autem peccatum existimo esse in spiritum sanctum, de quo dicit Christus, Quicunq; dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei, neq; in hoc seculo neq; in futuro. Deus tamen ex se, suaque misericordia, paratus est omnibus lapsis suū præbere subsidium. In die bona fructus

Exod. 4.

Rom. 9.
Malich. 1.

Exod. 33.

Exod. 9.

Eg. 45.

Hierem. 18.

Roma. 1.

1. Ioan. 5.

Augustinus.

Math. 12.

re bonis, & malā diem præcaue: sicut enim hanc, sic & illam fecit deus, vt non inueniat homo contra cū iustas querimonias. hæc quoque vidī in die vanitatis mœæ. Tibi consulit Ecclesiastes, vt dum honestam & tràquillam agis vitam, tuis fruaris bonis, nec excites in deum, querimonie trægadiam, quod creauerit bona & mala, & occasione mali à deo creati, facilius corrueris: nam malū quod creauit siue afflictio, tibi, si recte dei volūtate intellexeris, in bonū cedit. Voluit deus ne in prosperis efferreris, aut in sole sceres: nec in aduersis deiiciaris. vt sis quadrato firmior, & æquo omnia feras animo. Quod autē deus creet bona, probationē habemus in Genesi: Vidi cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Et 3. cap. buius operis dicit Ecclesiastes, Cuncta fecit bona in tēpore suo. q̄ autem deus creet malū pœnæ, non autē culpæ, ostendit illud Esaia, Ego sum deus qui facio pacē, & constituo mala. Plura de hac re huc adferrem, nisi latius hoc tractassem negotiū lib. 4. nostræ Theosophiæ cap. 14.

Genes. 1.

Ecclesiast. 3.

Esaie 45.

Iustus peribit in sua iustitia, & impius multo viuit tēpore in sua malitia. Noli esse iustus multum, neque plus sapias quàm necesse est, ne obstupescas, ne impie agas multum, & noli esse stultus, ne moriaris in tēpore non tuo. Bonum est te sustentare iustū, sed ab illo ne subtrahas ma-

Leuitic. 10.

Hieronymus

Matth. 10.

Esaie 57.

Matth. 27.

Matth. 7.

Prouerb. 10.

num tuam: quia qui timet deum, nihil negligit. Suspiciuntur Hebræi iustos pereuntes in sua iustitia, esse filios Aaron, Nadab & Abiu, q̄ dum putarēt se iuste agere, alienum ignem obtulerunt, à quo deuorati sunt. Et impium longæuum in malitia sua, Manassem dicunt, qui post captiuitatem restitutus in regno, longo deinceps vixerit tēpore. Hieronymus tamen edisserit hunc locum, de illis, qui constanti animo & æquissima iustitia, pro tuenda Christi religione & doctrina, non solum perdidit animam suam, prompto obsequio, verumetiam se obtulerunt tormentis. De illis dicit Christus in Matthæi euangelio, Qui inuenit animam suam perdet eam, & qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam. Machabæi etiam pro lege dei atque iustitia, visi sunt in sua perire iustitia, & martyres qui sanguinē sudere pro Christo: econtrario, qui ex illo tēpore suillam carnem comederunt, & post aduentum domini sacrificauerunt idolis suis, bi visi sunt in hoc seculo viuere, & propter suam malitiam persuerare longæui. Et cū enarrat illud Esaia, Iustus perit, & non est qui recogitet in corde suo &c. dicit, propter speculatores cæcos & canes mutos, qui isti pastores sunt, nescientes intellegendam, nec præsentibus saturantur voluptatibus, sed semper se præparant ad futuras, iustus perit: de quo dicit vxor Pilati, nihil tibi sit, & iusto illi. Deinde monet Ecclesiastes, ne sis æquo iustior. Illum existimo nimis iustum esse, qui exacto & rigido iustitiæ iudicio, fratrum peccata non tam conspiciat quàm punit, quibus aliquando propter naturalem pigritiam aut stuporem mentis, aut ignorantiam, deberet indulgere, & veniam impartiri: inhumana quippe est iustitia, non posse fragilitati hominum parcere. cum enim nullus sit tam sapiens, tamque perfectus, quin aliquando offendat, debemus in alijs infirmitatem agnoscere, quàm & in nobis sentimus. non immerito dicebat Christus: Nolite iudicare, vt non iudicemini: in quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Noli esse iustus multum, quia pondus gr̄ade, & pondus paruum, abominatio est

coram domino, audi quid te velit Paulus ad Galatas 6: Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu teneris. Aut cum dicit Ecclesiastes: Noli effici iustus multum, non notat iustitiam sapientis, sed superbiam præsumpti: qui ergo sit multum iustus, ipso nimio fit iniustus: multum enim se facit iustum, qui dicit se non habere peccatum, aut qui se putat non gratia dei, sed sua voluntate sufficiente effici iustum, nec recte viuendo iustus est, sed potius inflatus, putando se esse quod non est. Hæc Augustinus tractatu 95, in Ioannem, exponens locum illum: cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. quod si altius sublimiora quæq; assequi putet, maximo turbaberis stupore, in fœndam putes oculis, tuam animi imbecillitatem. qui enim supra vires conatur, & superbo animo nihil non arduum intentant, & pessimam agunt vitam, repentino excidunt fato, & vlticem dei manum effugere non possunt, & moriuntur in tempore non suo: sunt enim in causa, vt breuissimam agant vitam. Nouimus ex veteri instrumento Chore, & Datban, & Abiron propter seditionem, aduersum Moysen & Aaron, repentino terræ biatu deuoratos: & ad emendationem malorum, ante diem iudicij etiam in hac vita plurimos iudicatos. Quod verò subiecit Ecclesiastes, bonum esse sustentare iustum, sub omnium ponit oculos, propensissimam erga iustos beneuolentiam, quibus congratulari debemus: nec solum adnitendum est, eorum maiestatem reuereri, verumetiam quæ ab illis præclare gesta sunt, admirari & suspicere: dementissimum putes, qui suam viro optimo & iustissimo denegat operam, si enim ab optimis viris & sapientissimis, bonæ pendeant literæ, & illos literarum patrocinio iuari necesse est. Nihil porro Euangelica religione dignum existimabis, nisi illud à sincero dei timore proficiatur. Vis dicam? sublato dei timore, & omnia Christianismi propugnacula subruere necesse est. Sapientia confortauit sapientem super decem principes ciuitatis. Non est enim homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Sed & cunctis sermonibus qui dicuntur, nec accommodes cor tuum: ne forte audias seruum maledicentem tibi, scit enim conscientia tua, quia & tu crebro maledixisti alijs. Eam agnoscis esse vim sapientiæ, vt studiosissimum sui cultorem extollat & cæteris præferat: nec maximis procellarum fluctibus obruto, potest absq; sapientiæ tutela, feliciter contingere. Idcirco sapientia confortat sapientem & iustum, quia quamuis aliquis sit iustus, tamen dum in hac carne est constitutus, vitij est subiectus, & maiore præsidio indiget: & sincerius sapientia nos consolatur, quam opes & amici, & omnes mundi principes, quos, vt diuinare possum, comprehendit Ecclesiastes, decem viris summa potestate præcellentibus. Quod verò subiecit, Non est iustus in terra qui faciat bonum & non peccet, magnam mihi ingerit admirationem. si enim iustus peccet etiam faciens bonum, quis igitur erit coram deo mundus? quis denique suis audebit confidere operibus? sed existimo Ecclesiasten voluisse innuere, neminem præter deum, tametsi probe vixerit, natura esse à peccato immunem, licet pleriq; fuerint diuina gratia à peccato præseruati. & huic cohæret sententiæ, quod in libris Regum dicitur, non est homo qui non peccet. &

Galat. 6.

Ecclesiast. 9.

Augustinus
Ioan. 16.

Nume. 16.

3. Regum 8.

f. ij.

2. Paralip. 6. idem 2. Paralipo. 6. & in Prouerbis dicit Salomon: *Quis potest dicere, mūdum est cor meū, purus sum à peccato? Audi & lubenter quæ de hac re dicit Paulus ad Romanos, non est iustus quisquam, non est intelligens, non est requirens deum. omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum. Nec tamen putes Ecclesiasten. in ea fuisse sententia, vt dicere voluerit, iustum quatenus iustus est peccare, sed nullus homo tam iustus est, quin possit in vitium corrucere, solus deus natura est à pōne àmpōbōms. id est, solus sine peccato. Caue igitur ne nimium tuis fidas meritis, & bonis operibus, sed primario & potissimum fido diuinæ misericordiæ. Nec facile credas hominibus, nec omnium verbis aurem accomoda. Vanos stultorum rumusculos floccipende. & quemadmodum prudētis viri est, murmurantem famulum non audire, nec curiose aurem apponere, quid de se loquatur absente: alioqui semper torquetur, & ad mussitationē serui, iracūdia commouebitur. sic & sapientis hominis est, sapiētiam prauitiam sequi. & vanos non considerare rumores: contemnit & sapiens, quid de se inuidi susurrones obgarriant, latent, & loquantur, qui in oculo fratris vident festucam, in suis verò trabem non prospectant. nec acerbe tuis succenseas famulis, si tibi nonnihil mali imprecari fuerint, cum tua demorsus lingua & conscientia agnoscas te frequenter alijs maledixisse, & conuicia conuicis retaliasse. In quo enim iudicas alterum, te ipsum condemnas, eadem enim agis quæ iudicas. Cuncta tentauit in sapientia. dixi, sapiens efficiar, & ipsa longè recessit à me, multo magis quàm erat: & alta profunditas, quis inueniet eam? Lustrauit vniuersa animo meo, vt scirem & considerarem, & quærerem sapiētiam & rationem, & vt cognoscerem impietatem stulti, & errorem imprudentium. Deplorat quòd tam sollicitè, tam deniq; anxie, fucata humanæ sapiētiae studia perquiserit, sed quo cupidius peruestigauit, eo minus reperit & consequutus est, & multis ignorantiae tenebris circumdatus, in profunda & inaudita errorum deliria cecidit. Fatetur in libri*
3. Regum. 3. & 4. *Regum se vltra omnes homines quæsisse sapiētiam, & cunctos hoc in signi munere præcelluisse, nunquam tamen ad tutissimum sapiētiae portum ad nauigauit: si tamen assidue diuinam inuestigasset sapiētiam, in ea conqueuisset, cuius delicijs satiasset animum. Dicit enim Ecclesiasticus de cælesti philosophia differens, Inuestiga illam, & manifestabitur tibi, & continens factus ne derelinquas eam, in nouissimis enim inuenies requiem in ea, & conuertetur tibi in oblectationem. Nec sublimem cælestis philosophiæ profunditatem quis potuit suo ingenio etiam perspicacissimo inuenire: & facilem huius rei probationem habemus in sacris scripturis. Sapiētia 9. scriptum est: *Quis enim hominum poterit scire consilium dei? aut quis poterit cogitare, quid velit deus? & quæ in cælis sunt quis inuestigabit? & Esaia 40. Quis consiliarius eius fuit? Et ad Roma. 11. O altitudo diuitiarum sapiētiae & scientiæ dei &c. Facilius esset arenas maris, aut guttulas pluuiæ dinumerare, aut altitudinem cæli, & latitudinem terræ, & profundum abyssi metiri, quàm sapiētiam dei plenè inuestigare, & inuestigando intelligere: & hoc innuere videtur Ecclesiasticus capite primo. Et quod subnectit Ecclesiastes, ostendit se frustra omnibus neruis & toto Marte, omnia in sapiētia pertentasse, nec**
- Ecclesiast. 6. *Ecclesiast. 6.*
- Sapient. 9. *Sapient. 9.*
- Esaia 40. *Esaia 40.*
- Rom. 11. *Rom. 11.*
- Ecclesiast. 1. *Ecclesiast. 1.*

folium constituerat animo se humanitatis studia peruestigaturum, sed etiam omnium rationes. voluit & intelligere quòdnam esset facinus adeo atrox, adeo crudele, quod vniuersa antecederet vitia, & quæ res obtineret, impietatis, stultitiæ, erroris & vecordix principatû. & dicit tandem se reperisse mulierem malorum omnium sentinã & caput, quod in subsequenti contextu ostendit. Et inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, & sagna cor eius. Vincula sunt manus illius: qui placet deo, effugiet illam: qui autem peccator est, capietur ab illa. Ecce hoc inueni, dixit Ecclesiastes, vnum & alterum, vt inuenirem rationem, quam adhuc quærit anima mea, & non inueni. Virum de mille vnum reperi, mulierem ex omnibus non inueni. Solummodo hoc inueni, quòd fecerit deus hominem rectum, & ipse se infinitis niscuerit quæstionibus. Quis talis vt sapiens est? & quis cognouit solutionem verbi? Illecebræ meretricis, fraudes & illeçtamenta, sunt pedicæ & laquei quibus homo sæpissime irretitur, & vbi primum fornicis blanditiæ inciderunt in animum amatoris, trabunt eum in præcipitiû. & eius animam suffocant. Salomon mulierum lenocinijs & astu deceptus, viuis coloribus depingit in suis Prouerbis, astutias, quibus vtuntur meretrices, Ne intenderis (inquit) fallaciæ mulieris. Fauus enim distillās labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius: nouissima autem illius amara, quasi absinthiû. & lingua eius acuta quasi gladius biceps. Pedes eius descendunt in mortem, & ad inferos gressus eius penetrant. per semitã vitæ non ambulant, vagi sunt gressus eius & inuestigabiles. & aliubi, Mandatû lucerna est, & lex, lux, & via vitæ, increpatio discipline, vt custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. non concupiscat pulchritudinem eius cor tuû, ne capiaris nutibus illius. precium enim scorti dix est vnius panis. Mulier autem viri preciosam animã capit. Nûquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, vt non comburantur plantæ eius? sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mûdus cum tetigerit eam. item, Dic sapientiæ, soror mea es, & prudentiam voca amicam tuam, vt custodiat te à muliere extranea, & ab aliena, quæ verba sua dulcia facit. de fenestra enim domus meæ per cancellos prospexi, & video paruulos, considero vecordem iuuenem, qui transit per plateas iuxta angulum, & prope viam domus illius graditur in obscuro, aduersperascete die in noctis tenebris & caligine, & ecce occurrit illi mulier in ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas, garrula & vaga, quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos insidians. &c. Hic iuuenis deceptus amplexibus mulieris, quasi bos ducitur ad victimam, & quasi agnus lasciuens ad vincula trahitur, donec transfigat sagitta iecur eius, velut si avis festinet ad laqueum, & nescit quòd de periculo animæ illius agitur. Multos meretrix vulneratos deiecit, & fortissimi quicq; interfecti sunt ab ea. vitæ inferi domus eius, penetrâtes interiora mortis. Nos quoq; monet Ecclesiasticus, vt sordidissima scortorum vitia execremur & fugiamus, dicens, Omnis mulier quæ est fornicaria, quasi stercus in via, ab omnibus prætereuntibus conculcabitur. Speciem mu-

Prouerb. 5.

Prouerb. 6.

Prouerb. 7.

Ecclesiast. 9.

licris alienæ multi admirati, reprobî facti sunt: colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere non sedeat omnino, nec accumbas cum ea super cubitum, & non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem: quòd si deo, vt inquit Ecclesiastes, placueris, effugies illum & deuitabis. Cupido, visa Bersabee, ad se rapuit Dauid, & occæcauit, cum qua commisit adulterium, 2 Regû 11. Fefellit & Tamar Iudam, quam putabat esse meretricem, Genes. 38. nec absurde dixit Paulus, 1 Corinth. 11. Bonum est homini mulierem non tangere. Et cum Salomon summo studio exquisitam omnium rationem perquireret, quod prætendebat, non est adeptus: virum vnum ex mille, bonum reperit. In Sodoma & Gomorba non sunt inuenti decem viri iusti, vt lenirent iram dei, Genes. 18. Mulierem verò bonam non inuenit. Verum ne quis excellens & admirandum dei opus calumniaretur, & verteret ei probro quicquid condidit, dicit deum rerum omnium prouidentissimum, condidisse hominem rectum, & natura bonum, qui libero arbitrio derelictus, potest se ad virtutem aut ad vitium flectere: ad scelus quidem perpetrandum suo solo conatu, ad virtutem verò capeendam diuino adiutus subsidio. qui tamen ea rerum nouarum cupiditate, & insano furore laborat, vt magis amet se vafri puerilium disputationum quæstionculis & argutijs inuolucere, quàm in optimis literis conserescere: in quibus solui possunt obscura quæq; & occulta, sed pauci sunt qui exactam & veram inueniunt solutionem. Augustinus libro 14. de ciuitate dei, cap. 11. enarrans hunc locum, fecit deus hominem rectum, dicit deum fecisse hominem bonæ voluntatis. non enim rectus esset, bonam non habens voluntatē, bona igitur voluntas, opus est dei: quum ea quippe ab illo factus est homo.

ARGVMENTVM OCTAVI CAPITIS.

Multis agnoscimus indicijs sapientiam viri optimi, quam & moderati sermones, & cōposita corporis liniamenta produnt omnibus. qui si quid deo iurauerit, præstat, eiusque iuramenta obseruat, cui exosa sunt hominum vitia. Iucundissima verò virtutum studia, quibus præcepta dei quàm diligentissimè obseruat: nouit & omnia suis temporibus expendere, nec contra impios cito profert sententiam: & quòd magis intelligit hominem esse ad malum procliuem, eò facilius condonat veniam, & tolerabilius suffert, nec pēsitat se esse à peccato immunem. damnat & anxias hominum curas, qui frustra conantur exquisitam omnium rationem perquirere. nam quātò magis in huiusmodi peruestigatione torquent animum, eò minus consequuntur.

CAPVT OCTAVVM.

Sapientia hominis lucet in vultu eius, & potentissimus faciem illius cōmutabit. Ego os regis obseruo, & præcepta iuramenti dei. Ne festines recedere à facie eius, neque permanas in opere malo: quia omne quod voluerit faciet. & sermo illius potestate plenus est: nec dicere ei quisquam potest, Quare ita facis? Qui custodit

præceptum, non experietur quicquam mali. Tempus & responſionē cor ſapientis intelliget. Omni negotio tempus eſt, & opportunitas, & multa hominis afflictio: quia ignorat præterita, & futura nullo ſcire poteſt nuntio. Non eſt in hominis poteſtate prohibere ſpiritum, nec habet poteſtatem in die mortis, nec finitur quieſcere ingruente bello, neque ſalſuabit impietas impium. Omnia hæc conſideraui, & dedi cor meum in cunctis operibus quæ fiunt ſub ſole, interdum dominatur homo homini in malum ſuum. Vidi impioſ ſepultos: qui etiam cum adhuc uiuerēt, in loco ſancto erant, & laudabantur in ciuitate quaſi iuſtorum operum, ſed & hoc vanitas eſt. Etenim quia non profertur cito contra malos ſententia, abſque timore vllō filij hominū perpetrant mala. Attamen peccator ex eo quòd centies facit malum, & per patientiam ſuſtenatur, ego cognoui quòd erit bonum timentibus deum qui verentur faciem eius: Non ſit bonū impio, nec prolongentur dies eius, ſed quaſi vmbra tranſeant, qui non timet faciem domini. Eſt & alia vanitas, quæ fit ſuper terram. ſunt iuſti quibus mala proueniunt, quaſi opera egerint impiorum: & ſunt impij qui ita ſecuri ſunt, quaſi iuſtorū facta habeant. ſed & hoc vaniſſimum iudico. Laudauī igitur lætitiā, quòd non eſſet homini bonum ſub ſole, niſi quod comederet, & biberet, atque gauderet: & hoc ſolum ſecū auferret de labore ſuo in diebus vitæ ſuæ quos dedit ei deus ſub ſole. Et appoſui cor meum, vt ſcirem ſapiētiam, & intelligerem diſtentionem quæ verſatur in terra. Eſt homo qui diebus & noctibus ſomnū non capit oculis. Et intellexi quòd omnium operū dei nullam poſſit homo inuenire rationem eorum quæ fiunt ſub ſole, & quanto plus laborauerit ad quaerendum, tanto minus inueniet, etiam ſi dixerit ſapiēs ſe noſſe, non poterit reperire. Omnia hæc tractaui in corde meo, vt curioſe intelligerem.

Sapientia hominis lucet in vultu eius, & potentiſſimus faciem illius commutabit. Ego os regis obſeruo, & præcepta iuramenti dei. Latere nō poteſt, quod ſuapte natura pulchrum eſt, honeſtum, & iucundum. Nam ſi introſus lateat, & ſit imperuium, quibuſdam tamen ſignis à natura inditis innoteſcit. Idcirco rectè cenſuit Ariſtoteles, capite 28. 2. priorū, naturas cognoſcere poſſibile eſſe, ſi quis admiſerit, naturales affectus ſimul corpus & animam tranſmutare. vnde Phyſiognomones, id eſt, naturarū coniectores, quibuſdam certis notis coniectant quēnam ſit huic vel illi homini inſita pronitas. Et vnum duntaxat proferam phyſiognomicū argumentū huic ſententiæ commodiſſimum, illos cōmiſcuntur eſſe timidos, quibus faciēs eſt pernigra, aut peralba: fortes verò, quibus eſt fuſca: boni animi, quibus eſt flaua: ingenioſos, quibus eſt rubea: aſtutos, quibus ruſa: iracundos verò, quibus eſt flāmea. Quod hic dicit Eccleſiaſtes in ſuperficie corporis & ſpeculo vultus, cluſere ſapientiam, expreſſit & in Proverbijſ vbi ait, In facie prudentis lucet ſapientia,

Philoſophus

Proverb. 17

- Hieronym⁹** & loco illius senectiæ, Et potentissimam faciem illius commutabit, legit Hieronymus, & fortis faciem suam commutabit. Septuaginta verò interpretes legunt, καὶ ἀνοῦθε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἰουδαιοῦται, id est, & impudens vultu suo odietur. Vult innuere Ecclesiastes, author Hieronymo, hanc recipiendo translationem, & fortis faciem suam commutabit, Multi sunt, qui sapientiam repromittunt, difficile tamen inuenitur, qui discernere queat virum sapientem, ab his qui videntur esse sapientes. Spiritalem sequendo intelligentiam dicemus
- 1. Corint. 3.** fortem & potentissimum, faciem suam commutaturum, quando reuelata facie gloriam dei contemplabitur. Et plurimum laudatur sapiens, quòd summa diligentia, dei mandata obseruat: & quod ab eius ore egreditur, custodit, nec quicquam omittit ex his quæ sibi rex omnium potentissimus facienda præcepit, magna quoque religione & sacro cultu præcepta iuramenti dei adimplet. Quòd autem iurauerit dominus, testatur propheta,
- Psal. 109.** Iurauit dominus & non pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Iurauit quidem ad confirmandam suam pollicitationem, & ad multam nostram satisfactionem. Et cum Abraham non pepercisset suo filio, sed fecisset quod dominus ei præceperat, iurauit dominus per semetipsum, & ei bene dixit, & iureiurando firmavit suam pollicitationem, quòd eius semen multiplicaret sicut stellas cæli.
- Genes. 22.** Et ad Hebræos dicit Paulus, Volens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilij sui, interposuit iusiurandum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri deum, fortissimum solatiū habeamus. Nec iuramentū de dei verbo sacrum & arcanum, debemus quibuscunque narrare & proferre in medium, & citam de eo proferre sententiam. Ne festines recedere à facie eius, neque permanes in opere malo: quia omne quod voluerit faciet, & sermo illius potestate plenus: nec dicere ei quisquam potest, quare ita facis? Qui custodit præceptum, non experietur quicquam mali. Nos commonefacit Ecclesiastes, ne latum quidem vnquam discedamus à lege domini, & ab eius imperio, facile recedunt à facie dei, qui suis flagitijs, excidunt à gratia, & suis prostrati affectibus, rectam deserunt semitam, quique non faciunt quod facere debent, & faciunt quod non sibi licet facere. quorum misereretur deus, nisi semper cæno & sordibus suarum voluptatum volutareretur, & in improbis turpissimæ vitæ officijs persisterent. & quòd magis seuerat in turpiloquio, luxuria, avaritia, libidine & inuidia, eò magis accendunt iram dei, & ebefaurizant in die iræ & furoris. Deberent agnoscere, eam esse vim diuinæ voluntatis, vt quod velit faciat, dixit enim & facta sunt: eam verò esse humanæ naturæ imbecillitatem, vt non quod velit, operetur: denique sermonem dei esse plenū & autoritate & summa potestate. Reclè dicebat leprosus, Christi misericordiā & opem interpellans, Domine si vis, potes me mundare: cui dixit Christus, cum extendisset manum & eum tetigisset, Volo, mundare. Sola vt prospicis, verbo, sola denique voluntate, expulit lepram. Et Centurio eam habuit fidem erga Christum, vt firmissimè crediderit solo Christi verbo suum puerum posse sanari, cui dixit, Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Nec iussus dei obfistendū est, nec quis obmurmurare debet, cur hoc faciat. Tu quis es, qui respondes deo?
- Esai. 45.**
Hierem. 18.

Nunquid dicit frumentum ei qui se finxit, Quid me fecisti sic? Satis tibi sit morem gerere deo, & eius mandata observare, ut non corruas in vitia, & ne callidissimus hostis te sabuertat. Multiplicatum est semen Abrabæ sicut stellæ cæli, & arenæ maris, quia mandatum dei custodiuit. sanctissimè viuit, qui prompto obsequio, mandatis dei obtempèrat. Vnde in Leuitico dicit dominus, Custodite leges meas atq; iudicia, quæ faciès homo viuet in eis. Et in Deuteronomio, dicit dominus, Custodi ergo præcepta, & ceremonias, atq; iudicia, quæ ego mando tibi ut facias. Et rursus, Obserua & caue, nequando obliuiscaris domini dei tui, & negligas mādata eius. Et Christus in euāgelio dixit, cuidam puero sciscitanti quidnam faceret, ut æterna vita frueretur, Si vis ad vitam ingredi, serua mādata. suis quoq; discipulis dixit, Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Tempus & responsionem cor sapientis intelligit. Omni negotio tēpus est, & opportunitas, & multa hominis afflictio: quia ignorat præterita, & futura nullo scire potest nuntio. Non est in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis, nec finitur quiescere ingruente bello, neque saluabit impietas impium. Non fertur sapiens concito spiritu ad excipiendam responsionē, sua obit munera opportuno tēpore. Tempus consulit, ut agat, nec tumultuarie sua peragit negotia, nec imitatur deliros, qui momenta temporū, & quæ soli deo nota sunt, existimāt se posse intelligere, sed desituti Mercurio, coguntur sistere gradū. Lusit & Christus quod curiose sciscitabantur apostoli, si in tempore hoc restitueret regnū Israel, quibus dixit, Nō est vestrū nosse tēpora vel momēta, quæ pater posuit in sua ipsius potestate. Nec putet homo scire quādo hinc emigrabit, & eius anima ex hospitio corpore egredietur, & pro arbitrio, ac animi sententia se posse prohibere spiritum egredientem. non enim habet potestatem in die mortis, nec possumus accipere inducias, cum interitus, & vitæ nostræ inimicus aduenerit, sed satis erit nos esse instructos & paratos, ad reddendam deo nostræ vitæ rationē. Idcirco dixit Christus, Vigilate ergo, quia nescitis qua hora dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniam si sciret pater familias qua hora fur venturus esset, vigilaret utiq; & non simeret perfoā domum suam, ideo & vos estote parati: quia nescitis qua hora filius hominis venturus est. Et cum fatuæ virgines precarentur a domino, sibi ostium aperiri, dixit, Nescio vos. Vigilate itaq; quia nescitis diem neq; horam. Animaduertat homo subortis bellorum tumultibus, & ingruente malorū procella, nullum quieti locum relictum esse, nec impietatem posse à periculis eripere impium. quis enim quiescere poterit cum videbit prælia, & opiniones præliorū, & gentē consurgere in gentem, & regnum in regnū, & incrementis pestilentias, famem, & terræ motum? nōne hæc sunt initia malorum? sed demus operam, ne angelus satanæ suo astu, suisq; vaframentis nos seducat. Omnia hæc cōsideraui, dedi cor meum in cunctis operibus quæ fiunt sub sole, interdum dominatur homo homini in malum suum. Me tenuit studiū & amor visendorum omnium, dedi cor meū, ut quæ sub sole geruntur, intuerer, & hoc vel maximè, quòd homo accepit in homines potestatem, ut absq; iustitia, & excussa sceleris admissi causa, cōdemnet & affligat quos

Hierem. 17.

Gene. 22.

Leuitici 18.

Deuter. 7.

Deuter. 8.

Matth. 19.

Ioan. 15.

Act. 1.

Matth. 24.

Matth. 25.

Matth. 24.

Velit, nec tamen absq̄ indelebili sui nominis nota, & summo dedecore. & tyrānica hæc dominādi potestas in suā recidit perniciem, & plerūq̄ permittit deus, vt qui tam seuerè, tamq̄ rigide imperat, aut à suis iugulentur, aut in manus hostiū veniāt. Dominatus est

2. Regū 15. Saul filius Israel, sed suo malo, vt ostēdit historia regū, etiam & Roboam regū omniū im
& 31.
3. Regū 12. prudētissimus, & Achab rex truculētissimus, cui dixit dominus per Heliam, In loco hoc,
3. Regū 21. in quo linxerūt canes sanguinē Naboth, lambēt quoq̄ sanguinē tuū. Et Ioram filius A-
4. Regū 9. chab, fuit interfectus à Iehu rege Israel, vt voluit dominus. Nā ad hæserat peccatis Hie-
4. Regū 3. roboam, qui peccare fecerat Israel. Vidi impios sepultos, qui etiā cum adhuc viuerēt, in loco sancto erāt, & laudabantur in ciuitate, quāsi iustorū ope-
rū. Sed & hoc vanitas est. Frequētē accidit, vt qui simulata religione coluntur ab hominibus, miserè moriātur, & sui amātissimos infelici exitu fallāt: at contra quos mū-
dus despexit, & sceleratissimos reputauit, feliciter moriūtur. Vidit itaq̄ Ecclesiastes, im-
pios infeliciter mortuos & sepultos, qui tamen cū viuerent, sancti æstimabātur, & tan-
quā firmissima Ecclesie columina honorabantur, quos vulgus imperitissimū, Atblantes
pauperū, imò totius Ecclesiasticæ reipub. propugnacula existimabat esse: qui tamē ambu-
lant inani gloriæ vōto inflati, & laudātur in suis vitijs, de quibus loquitur Psalmogra-
phus, Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur. &
Psalm. 9. altius serpit hæc pestis, q̄ putemus, & oues Christi suo contagio inficit. Nam vix vnus
Hieronym⁹ reperitur, qui audeat peccantibus Episcopis cōtradicere. qui cū acceperint, aut hore Hiero-
nymo, in Ecclesia potestātē, scandalizant eos, quos ad meliora incitare debuerant. Sed
quid laruata illorū sanctimonia vanius? quid deniq̄ contēptibilius? Apertē dicam, quod
idem egregius doct̄or dixit, Nemo audeat accusare maiore, & propterea sanctus habe-
tur, qui tamen forsitan colit ventrē, & porcina agit vitā. Ex eo difficilis est accusatio in
Episcopum, quod si peccauerit, non creditur, & si cōuictus fuerit, non punitur. Nec sum
nescius, diuinam esse Episcoporū potestātē, sed cum improbē viuūt honorum ambitione,
& parasitica assentatione occæcati, flaccescit & cōtēnitur. Huiusmodi homūciones, quæ
simulato animo & prætextata religione grandē aucupātur pecuniā, mihi videntur esse
Matth. 23. similes scribis & pharisæis hypocritis, qui foris apparebant hominibus iusti, intus autē
pleni erāt hypocrisis & iniquitate. sunt sanē & similes sepulchris dealbatis, quæ à foris
parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorū, & omni spurcitia.
En cernis impios infeliciter mori, & infelicius plerūq̄ sepeliri: Nec per se laudāda est
in sepeliendis hominibus cura, laudatur tamen propter pium erga mortuos officium:
quod & laudauit Christus, cum Maria effudisset vnguentum super caput eius, quod ad
Matth. 26. sepeliendum ipsius corpus fecerat: Matth. 26. Etiam vt prodiuiores simus ad funden-
das pro sepulto preces: caue tamen ne distrabaris à meliori opere, sepeliendo mortuos.
idcirco Christus dixit cuidam discipulo, qui prius volebat sepelire patrem suum, quā
Matth. 8. sequi dominum: Sequere me, & dimitte mortuos, sepelire mortuos suos. pessimè mortui,
Cicero. potissimum sunt infideles & hæretici. Adferam quæ præclare & eleganter scripsit Ci-
cero de sepultura, libro primo Tusculanarum quæstionum, cui non possum non adblan-
diri, quod non maximopere cōmendat sepulturam, nec etiam damnet, differendo de con-

temptione mortis dicit, Cyrenæum Theodorum philosophum non ignobilem nōne miramur? cui cum Lyfimachus rex crucem minaretur, istis quaeso, inquit, ista horribilia minitare purpuratis tuis: Theodori quidem nihil interest humine, an sublimi putrescat. Cuius hoc dicto admoner, ut aliquid etiam de humatione & sepultura dicendum existimem, rem non difficilem bis praesertim cognitis, quae de nihil sentiendo paulo ante dicta sunt: de qua Socrates quidem quid senserit, apparet in eo libro, in quo moritur: de quo iam tam multa diximus. Cum enim de immortalitate animorum disputauisset, & iam moriendi tempusurgeret, rogatus à Critone, quemadmodum sepeliri vellet, multam verò, inquit, operam amici, frustra consumpsi: Critoni enim nostro non persuasi, me hinc auolaturum, neque quicquam me relicturum. Verum tamen Crito, si me assequi potueris, aut sicubi nactus eris, ut tibi videbitur, sepelito. Sed mihi crede, nemo me vestrum cum hinc excessero, consequetur. Praeclare id quidem, quòd & amico permisit, & se ostenderit de hoc toto genere nihil elaborare. durior Diogenes, & id quidem sentiens, sed ut Cynicus asperius, proijci se iussit inbumatum. Tum amici, volucribusne & feris? Minime verò, inquit, sed bacillum prope me, quo abigam, ponitote. Qui poteris illi, non enim senties. Quid igitur mihi ferarum laniatus oberit nihil sentienti? Praeclare Anaxogoras, qui cum lampfati moreretur, quarentibus amicis, velle tne Clazomenas in patriam, si quid ei accidisset, afferrì, nihil necesse est, inquit: vndi quæ enim ad inferos tantundem via est. Totam de ratione humationis vnum tenendum est, ad corpus illam pertinere, siue occiderit animus, siue viget: in corpore autem perspicuum est, vel extincto animo, vel elapso, nullum residere sensum. hæc ille. Etenim quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore vllò filij hominum perpetrant mala. Attamen peccator ex eo quòd centies facit malum, & per patientiam sustentatur, ego cognoui quòd erit bonum timenribus deum, qui verentur faciem eius. Homines plerunque in sceleratiora procurrunt vitia, & impudentius assuescunt malis, quòd non subito contra illos diuina profertur sententia, tardiusque illorum flagitijs irascatur deus, tarditatem tamen aliquando compensabit supplicium. quòd si iudex æquissimus cito in illos animaduertet, à perpetrandis facinoribus absterent. contemnunt haud dubie diuitias bonitatis dei, patientiæ & longanimitatis, cum nulla inauditi sceleris penitentia ducuntur, imò quòd deplorandum est maxime, nec duci volunt. centies delinquent, nec semel eos tenet sitis resipiscentiæ: deberent confugere ad vberimum diuinæ misericordiae fontem, & ad ipsum Christum, qui non solum paratus est remittere peccatum septies commissum, sed si dici possit infinities. Cum enim Petrus dixisset Christo: Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsque septies? Dixit illi Iesus, non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies. Etiam dicit dominus omnium patientissimus, per Ezechielem prophetam, Si impius egerit penitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudiciū & iustitiam, vita viuet, & non morietur, omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor. Nec mireris, si multoties peccet homo, vias enim habet ad malum insitas; nec hoc subicit dominus,

Roma. 1.

Matth. 18.

Ezech. 18.

- Gen. 8. *dicens: Sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. nec tunc peccator primum peccat, quando videtur facere peccatum, sed iam ante peccauit, vt quidam dicunt, saltem peccato contracto.*
- Pſalm. 57. *Ab alienati sunt enim peccatores à vultu, errauerunt à ventre, & locuti sunt falsa. Nihil autem conducibile erit homini, quàm timere deum, & eius mandata prompto animo obseruare. Bene tibi erit, si extimescas deum offendere. nec immerito dixit Ecclesiasticus, Timenti dominum bene erit in extremis, & in die defunſionis suæ benedicetur. Et rursus, Timor domini expellit peccatum: nam qui sine timore est, non poterit iustificari. Non sit bonum impio, nec prolongentur dies eius, sed quasi vmbra tranſeant, qui non timent faciem domini. Et iuste bis malum imprecatur, qui non timent deum, aut si aliquando timuerint, perfricta fronte abiecerunt timorem: & optat ne diu differatur à pœna, sed statim morte subtraſti, cruciatus recipiant, quos merentur. Simile est quod dicit Paulus ad Galatas, Vtinam præcidantur, qui vos conturbant. Et alibi, Alexander ærarius multa mihi mala ostendit, reddat illi dominus secundum opera eius, quem & tu deuita: valde enim restitit verbis nostris. Et qui nec timent deum, nec reformidant in vltices eius manus incidere, ocyus vmbra declinant, nec multos viuunt annos, sed moriuntur in tẽpore non suo: vt iam expressit Ecclesiastes de stultis, cap. 7.*
- Ecclesiast. 1. *Et est alia vanitas quæ sit super terram. Sunt iusti, quibus mala proueniunt, quasi opera egerint impiorum: & sunt impij, qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant. sed & hoc vanissimum iudicio. Nescimus autem*
- Augustinus. *thore Augustino, libro 20. de Ciuitate dei, capite 2. quo iudicio dei, bonus ille sit pauper, malus ille sit diues, nisi velimus ad iudiciũ referre. quod mali hic, adipiscuntur bona temporalia, vt qui non sunt affecturi æterna: boni verò hic, tolerant mala, vt assequantur bona æterna. Quis non censeret eam esse summam vanitatem, vt frequenter eueniant iustis, quæ impijs euenire debuerant? Nonne sufferunt tormenta, quæ debuerant impij pro suis delictis sufferre? Luunt pœnas plerunque, quas tamen non meruerunt. deiciuntur in ignes, torrentur, cœduntur gladijs, & lapidibus obruuntur, etiam citra vllam culpam: impij & iniustissimi, nihil mali tolerant, & tam feliciter in hoc mundo degunt, vt eos putes esse iustissimos. Hoc docet exemplum Euangelicum diuitis purpurati, & pauperis Lazari: hic cruciatus in vita sua pertulit, & multa recepit mala: Ille verò pauperum inimicus, multa bona, sensit tamen post mortem, quàm miserum sit, consumere tempus in delicijs, & egenorum curam contemnere. Deus iustus est, qui non saluat impios, & iudicium pauperibus tribuet. Et licet deus permittat aliquando impios florere & deliciari, acerrime tamen cum venit hora, in eos animaduertit, nec illorum miseretur. Idcirco dicebat filijs Israel, Quoniã me dereliquistis, & ego vos derelinquam. Petentibus vobis à me misericordiam, non miserebor. quando inuocabitis me, ego non exaudiam vos. proijciam vos à facie mea. Ego misi pueros meos prophetas ad vos, quos non acceptos interfecistis, & laniastis corpora eorum, quorum sanguinem exquiram. Dolet Psalmodographus, psal. 72. quod peccatores pacem habeant, iusti verò bellum, Zelauit, inquit, super iniquos, pacem peccatorum videns. Ecce ipsi pec-*
- Lucæ 16.
- Iob. 36.
4. Eldre 1.
- Pſalm. 72.

catores & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias. & dixi, Ergo sine causa iustificauit cor meum, & laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis, sed mitigat dolorem, dicens, Veruntamen propter dolos posuisti eis, deiecisti eos dum alleuarentur. Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam. Tenuisti autem manū dexteram meā, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me. Nec ab illo quod in Esdra scriptū est, dissidet quod dicit dominus in Esaia, capite primo de illis, quorum manus sunt plenæ sanguine, Cum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis, & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Dixit quoque dominus Hieremias, Noli orare pro populo isto in bonum, cum ieiunauerint, non exaudiam preces eorum. *Hiere. 14.*

Esaie 11.

Hiere. 14.

Laudaui igitur lætitiā, quæ non esset homini bonū sub sole, nisi quæ comederet, & biberet, atque gauderet, & hoc solum secū auferret de labore suo omnibus diebus vitæ suæ, quos dedit ei deus sub sole. Et apposui cor meū vt scirem sapientiā, & intelligerē diffusionē, quæ versatur in terra. Est homo qui diebus & noctibus somnū non capit oculis, & intellexi quæ omnium operum dei nullam possit homo inuenire rationē eorum quæ fiunt sub sole. Et quanto plus laborauerit ad querēdum, tanto minus inueniat. Etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire. Artificiofissimo concludit epologo, stolidissimum esse, & plusquam vanum, velle exactissimas rerum omnium causas & rationes perquirere, & longè vtilius esse homini, transigere vitam quibusdam facetiis, & incundissimis voluptatum oblectamentis, quam nō etū diuque discriuare mentē vanissimis huius mundi studiis. Qui enim curiosè querit, cur hoc vel illud factum sit, cur mundus vario gubernetur euentu, & plures foueat stultos quàm sapientes, cur denique alius sit cæcus, alius videns; alius sanus, alius æger; alius diues, alius pauper: nihil aliud proficit, nisi stulta & anili quæstione torqueri: nec tamen ambigit Ecclesiastes, rerum omnium esse prouidentiam, & causas, quare vnumquodque sic fiat, sed latet in occulto, nec possunt ab homine comprehendi. Nec ex eo dicit Salomon, quod non esset bonum homini, nisi quod comederet & biberet, quod saperet carnales voluptatis epulas (vt dicit Augustinus libro 17. de Ciuitate dei, cap. 20) Nam in 7. capite asseruerat Ecclesiastes, melius esse ire ad domū luctus, quàm ad domū conuiuij: sed illis verbis adumbrari potest participatio sacræ mensæ, quā Christus summus sacerdos exhibet de corpore & sanguine suo. Aut quia cōferendo voluptatē & lætitiā cibi & potus, erumnis hominū, & potissimū inquietis auari curis & laboribus, melius est sanè comedere & bibere, quàm anxia congeredarum opum sollicitudine torqueri.

Augustinus.

ARGVMENTVM NONI CAPITIS.

Delirat ille plurimū, qui si quidpiam præclare gesserit, non refert deo acceptissimū, cuius præsidio destitutus, nihil moliri potest, quod dignum sit omnium commendatione. Et magis insanit, cū existimat tuto sua opera esse deo gratissima, apud quæ reseruantur omnia in futurum, & qui nouit mundum hunc, multis subditum esse periculis, &

inuidia, contemptu & malitia, ubique densari: facilius est etiam mundanos, vaftris demonum captiunculis irretiri, quàm piscem hamo, aut auiculã laqueo. Et licet homo polleat arte & ingenio, quid tamen sibi mors comminetur, ignorat: nec potest asserere se tali die moriturum: eumque latet, sinam ad caelos subuebetur, aut ad Stygiam paludem demergetur. Vnum tamen sibi persuadere debet, sapientiam & fortitudine, & armis bellicis præstantiorem esse.

CAPVT NONVM.

Vnt iusti, atq; sapientes, & opera eorum in manu dei. Et tamen nescit homo vtrum amore, an odio dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta, eo q̄ vniuersa æquè eueniant iusto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas & sacrificia committenti. Sicut bonus, sic & peccator: vt periturus, ita & ille qui verũ deierat. Hoc est pessimum inter omnia quæ sub sole sũt, quia eadem cunctis eueniunt. vnde & corda filiorum hominum implentur malitia, & contemptu in vita sua, & post hæc ad inferos deducuntur. Nemo est qui semper viuat, & qui huius rei habeat fiduciam. Melior est canis viuus leone mortuo. viuentes enim sciunt se esse morituros: mortui vero nihil nouerunt amplius, nec habent vltrà mercedem: quia obliuioni tradita est memoria eorum. Amor quoque, & odium, & inuidiæ simul perierunt: nec habent partem in hoc seculo, & in opere quod sub sole geritur. Vade ergo & comede in lætitia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum: quia deo placent opera tua. Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat. Perfruere vitam cum vxore quam diligis, cunctis diebus vitæ instabilitatis tuæ, qui danti sunt tibi sub sole, omni tempore vanitatis tuæ. hæc est enim pars in vita, & in labore tuo quo laboras sub sole. Quodcunque facere potest manus tua, instâter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapiëntia, nec scientia erunt apud inferos, quod tu properas. Verti me ad aliud, & vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum diuitias, nec artificum gratiam: sed tempus casumque in omnibus. Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues laqueo comprehenduntur: sic capiuntur homines tempore malo, cum eis extemplo superuenerit. Hanc quoque sub sole vidi sapientiam, & probaui maximam: ciuitas parua, & pauci in ea viri. Venit contra eam rex magnus, & vallauit eam, extruxitq; munitiones per gyrum, & perfecta est obsidio. Inuentusq; est in ea vir pauper & sapiens, & liberauit urbem per sapientiam suam, & nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis. Et dicebam ego, meliorem esse sapientiam

fortitudine. Quomodo ergo sapientia pauperis contempta est, & verba eius non sunt audita? Verba sapientium audiuntur in silentio, plus quàm clamor principis inter stultos. Melior est sapientia quàm arma bellica: & qui in vno peccauerit, multa bona perdet.

Mnia hæc tractavi in corde meo, vt curiose intelligerem, sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu dei. Et tamen nescit homo, vtrum amore an odio dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta, eo quòd vniuersa æquè eueniant iusto & impio, bono & malo, mudo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti: sicut bonus, sic & peccator: vt periurus, ita & ille qui verum deierat. Ecclesiastes sua damnat studia in rebus nullius frugis collocata, arguit & suã stultitiam in perquirendis omnium rationibus, intellexit tamen sapientiam hominum & iustitiam & opera, à diuino pendere artificio. nec sapientem quicquam moliri posse absq; diuina virgula, atq; directrice dei manu, cui si nostrum submisserimus arbitrium, nos sanè iuuabit, & eo vtetur, vt ad bonum comparandum instrumèto, sed tamen animato, nec solum animato, sed rationali, quod ad bonum nititur opus, illo cælesti afflatu adiutum. verum nihil habet in se, quo sua prædicet & extollat opera, cum sit à macula primi parentis contracta, velut pannus menstruatus. turbida est aqua & luto respersa, quæ tametsi suapte natura, nata sit ferri deorsum, nequit tamen, varijs præpedita obstaculis, eò ferri, quo prætendit. Quid igitur tantopere tua extollis merita, labores, industriam & assiduam in rebus agendis diligentiam? Nosti ne peccus domini, an tibi secretissima dei arcana innotescant? Scis ne tuto tua à deo commendant opera? Nunquid ne ex aequo, tuis ieiunijs æterna merces respondebit? Quis porro negat te multoties coniectu fuisse in carceres, multa pertulisse incendia, lapidibus obrutum, & mille id genus tormenta tolerasse? An propterea existimas, aut verius iactas te esse dignum amore dei, aut æterno præmio? Si quid bene egeris, totum deo referas acceptum, qui operatur in te & velle, & perficere: si quid malè, tuo solum imputes arbitrio. Fluctuât homines ambiguo, vtrum ad probationem sustineant tormenta, an ad supplicium, ignorant, vt dicit Hieronymus, in futuro autem scient, cum de hac vita decesserint: quia tunc erit iudicium, nunc certamen. Et quicumq; aduersa sustinent, vtrum per amorem dei sustineant, vt Iob: an per odium, vt plurimi peccatores, nunc habetur incertum. Dicit tamen aliquis, Execubias tuto dixit, ne moreretur, tametsi ei dixisset dominus per Esaiam, Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues, Obsecro domine, memento quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est, in oculis tuis fecerim: sciebat igitur tuto se nihil admisisse mali, quod deo displiceret, imò sua commendat opera. Insuper Dauid dicebat, Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum, propter retributionem. Adde quòd Paulus absque vlla hesitatione dixit, Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruauit, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex. Nonne quadam certitudine sciebat Paulus, se strenuo animo dimicasse in agone

Philipp. 1.

Hieronym.

Esaiæ 38.

Psalm. 118.

1. Timot. 4.

Math. 19.

Christianorum, & dignū esse coronā? Et Petrus fidenter dixit: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Ad hæc paucis respōdebimus, nec Esaiam, nec Paulum, nec Petrum agnouisse certo, siue (vt fertur) certitudinaliter, an esset dignus amore dei, bene tamen quadam coniectura: quia cognoscebant illi se non esse iaculis peccati mortalis percussos, nec culpæ mortiferæ conscios: aut si certo nouerint, diuina reuelatione nouerunt. Nec tantum gloriæ sibi vendicauit Ezechias, cum dixit se ambulasse coram domino in ueritate, & perfecto corde, ut dona dei sibi attribueret, aut sua extolleret opera, nec deo referret accepta: sed diuino afflatus numine, potuit ad gloriā dei, suam commendare industriam. Et cum optimus Christianus sua commendat opera, deum existimat sibi fuisse fauorabilem, ut coram illis quibus prodesse potuit, commendaret. Cum enim sanctissimi uiri sua commendarūt opera & merita, non tam sua commendarunt, quā gratiam dei, à qua effecta sunt, ut commendatione digna uiderentur. Et licet nostris bonis operibus confidere possimus, tamen primario figenda est nostræ fiducia anchora, in dei misericordia: secundario nostris confidimus operibus, quatenus sunt subsidiaria uitæ æternæ nanciscendæ adminicula. Et ingeniū hominis eo stupore, & stupida bebetudine obtunditur, ut non possit certo scire, an hoc sit primum peccatum, in quod incidit, licet de primo scelere quo delinquit, possit iudicare quod sit peccatum. Omnia, ut dicit Ecclesiastes, seruantur in futurum incerta, quod non difficili suadet inductione. Et iusto & iniusto succedunt diuitiæ, & sapienti & stulto honores, & ex æquo indifferentia omnibus contingere possunt; de quibus hic differit, quæ nec sunt, per se bona nec mala, & quia ex æquo prosperæ rerum fortunæ possunt contingere iustis & iniustis, nec minus aduersa quæque ferunt diuitem quā pauperem, idcirco de illis non est ferendum iudicium: quis scit an qui modo bonus est, saluabitur: & qui malus, damnabitur? Et immolanti uictimas, & sacrificia contemnit unus & idem est euentus & interitus, & peieranti & deieranti: quocirca nec boni debent attolli animo, nec mali dei: nec ij sciunt an certo incurrerint odium dei, & digni sint æternis supplicijs: nec illi, an gratiā dei sint assequuti. Recte igitur mihi dixisse uisus est Paulus, nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Hoc est pessimum inter omnia quæ sub sole fiunt, quia eadem cunctis eueniunt. Vnde & corda filiorum hominum implentur malitia, & contempnunt in uita sua, & post hæc ad inferos deducuntur. Nemo est qui semper uiuat, & qui huius rei habeat fiduciam. Si ex æquo omnia eueniant uniuersis, & nullum sit discrimen inter bonos & malos in reddenda uitæ ratione, & in sufferendis tormentis, nec quisquam sit qui audeat dicere se non moriturum, frustra sapientes huius seculi ad tenebras cum stultis collapsuri, conantur tantopere sua extollere studia, & absque causa sciolos & ignorantes despiciunt. Attende diligenter, ut aliquando diximus, neminem inferorum carceres euasurum: absque diuina misericordia, ad quos ante aduentum Christi omnibus patebat aditus. Idcirco recte dicebat Dauid, Domine eduxisti ab inferno animam meam, saluasti me à descenditibus in lacum. Et alio in loco,

1. Corint. 4.

se uisus est Paulus, nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Hoc est pessimum inter omnia quæ sub sole fiunt, quia eadem cunctis eueniunt. Vnde & corda filiorum hominum implentur malitia, & contempnunt in uita sua, & post hæc ad inferos deducuntur. Nemo est qui semper uiuat, & qui huius rei habeat fiduciam. Si ex æquo omnia eueniant uniuersis, & nullum sit discrimen inter bonos & malos in reddenda uitæ ratione, & in sufferendis tormentis, nec quisquam sit qui audeat dicere se non moriturum, frustra sapientes huius seculi ad tenebras cum stultis collapsuri, conantur tantopere sua extollere studia, & absque causa sciolos & ignorantes despiciunt. Attende diligenter, ut aliquando diximus, neminem inferorum carceres euasurum: absque diuina misericordia, ad quos ante aduentum Christi omnibus patebat aditus. Idcirco recte dicebat Dauid, Domine eduxisti ab inferno animam meam, saluasti me à descenditibus in lacum. Et alio in loco,

Psal. 119.

Domine eduxisti ab inferno animam meam, saluasti me à descenditibus in lacum. Et alio in loco,

Psal. 48.

Veruntamen deus redimet animam meam de manu inferi, cum acceperit me. Me-

lior est canis viuus, leone mortuo. Viuentes enim sciunt se morituros; mortui verò nihil nouerunt amplius, nec habent vltra mercedem: quia obliuioni tradita est memoria eorum. Amor quoque & odium & inuidia simul perierunt, nec habent partem in hoc seculo, & in opere quod sub sole geritur. *Quidam hebraeus exponens hunc locum, vt refert Hieronymus, dicebat Ecclesiasten velle innuere, vtiliorem esse quamuis indoctum, & eum qui ad huc viuat & doceat, præceptore perfecto qui iam mortuus est: verbi causa, vt canem intelligeret, vnum quemlibet de pluribus præceptorè: & leonem, Moysen aut alium quemlibet prophetarum. Sed hæc expositio non placet Hieronymo, sed progre diendo ad sublimiora, dicit Chananzam illam, cui dictum est, fides tua te saluam fecit, siue vt babetur in nostra translatione: O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis, esse canem. Nam antequam obtinisset quod petebat, illi dixit Christus: Non licet accipere panem filiorum, & mittere canibus. Et leonem mortuum, esse populum circuncisionis, sicut Baalam propheta dicit, Ecce populus vt catulus leonis consurget, & vt leo exultans. Canis ergo viuens, nos sumus ex nationibus: leo autem mortuus, Iudeorum est populus à domo derelictus. Et melior est apud dominum iste canis viuens, quam leo ille mortuus. Nos enim viuentes, cognoscimus patrem, & filium, & spiritum sanctum: illi verò mortui, nihil sciunt, neque expectant aliquam repromissionem, atque mercedem, sed completa est memoria eorum: neque ipsi meminere quæ scire debuerant, neque illorum iam dominus recordaturus est. Dilectio quoque qua aliquando deum diligebant, perijt: & odium, de quo auidetè loquebantur, Nonne odietes te domine odiui, & super inimicos tuos tabescebam? Nec possunt illi dicere, Pars mea dominus. Sunt qui dicunt, populum gentilem canem viuum significatum, esse meliorem leone mortuo, scilicet populo Iudaico, qui suis operibus, arrogancia, & tumore iactatis, nunquam iustificari potuit. Augustinus in questionibus veteris & noui testamenti, questione 39. vocat hunc canem, gentilem, & leonem mortuum, apostatam: sicut leo omnibus feris fortior est, ita Christianitas omnibus scētis. Si quis ergo ab hac destiterit, amittit salutem: ita vt deterior gentili sit. potest enim fieri vt credat gentilis, & acquirat salutem, quam perdidit apostata: at si non credit, adhuc peior est apostata: quia deterius est amisisse salutem, quam non habuisse. Existimo Ecclesiasten hic ludere tropo & metaphora, vt dicat viuentes, ex eo mortuis feliciores, quia possunt, dum hanc agunt vitam, esse defunctis iustiores. Nam in dies honestis vitæ officijs mereri possunt, & suam adaugere virtutem & perfectionem, quod non possunt mortui: nec sciunt mortui, nisi per reuelationem, quidnam boni in hoc mundo operemur, & quid cogitemus: & illis præscriptum est certum præmiū, quod essentialiter augeri non potest, nos verò possumus de virtute in virtutem proficere, & adulescere in perfectiora pietatis studia. & quod magis nitimur ad virtutem, & nostram vitæ sanctimonia, religionem illustramus, eò magis toti orbi innotescimus: mortuorum verò gloria tandem euanescit, & obliuione obuoluitur, iuxta illud quod dicit David, Obluioni datus sum, tanquam mortuus à corde. Si tamen procellosas huiusce turbulenti mundi tempestates, naufragia & innumeras perturbationes, tranquillo feliciter mor-*

Hieronymus

Math. 15.

Nume. 13.

Psal. 138.

Psal. 72.

Augustinus.

Psal. 30.

tuorum otio, & quieti contulerimus: melius esset mori quam viuere. quod etiam Ecclesiastes prius expressit, dicens: Melior est dies mortis die natiuitatis. Et Paulus non imprudenter dicebat, Cupio dissolui, & esse cum Christo. Vade ergo & comede in læticia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum, quia deo placent opera tua. Rectè colligit ex præcedentibus, vitam esse morti anteponendam, & fruedum esse bonis a deo collatis, cui nostra maximè placent opera, fide & charitate stabilita. Quod si mortui exciderint ab animo viuentium, & nec dilectionem quis in eos habeat, nec odium, nonne vtilius erit & præstantius frui honesta voluptate, vesci epulis, exhibere animum, fallere iocis tædia, quam anxius curis & emaciata in ambendis honoribus facie, animam adigere morti, & expetere quod nihil est, nec confert naturæ, imò plurimum aduersatur? Hanc igitur amam vitam, in qua mentem honestis disciplinis & optimis moribus educabis, pascēs & fouebis. Deuita tamè, & abhorreas porcinam Epicuræorum vitam, ne vnà cum corpore, tua pereat anima. Ad hæc, cum morte finiantur omnia, & in inferno non sit pœnitentia, nec aliquis ad virtutè recursus, dum hic peregrinaris, festina, contende agere pœnitentiam: & dum tua floret ætas, & tibi tempus blanditur, labora. quod commonuit Paulus, dicēs, Dum tempus habemus operemur bonum, & siue comedamus, siue bibamus, siue quid aliud operemur, omnia in gloriam dei faciamus. Quod si opera nostra deo placuerint, nequaquam indigebimus vero pane & vino. dicit enim celestis sapientia, Custodi præcepta mea, & viues. & alibi, Venite, comedite panes meos, & bibite vinum meum. & Christus omnibus suæ Euangelicæ philosophiæ sitibundis, dixit, Qui sitit, veniat ad me, & bibat. Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat. Perfruere vita cum vxore quam diligis, cunctis diebus vitæ instabilitatis tuæ, qui dati sunt tibi sub sole, omni tempore vanitatis tuæ: hæc est enim pars in vita, & in labore tuo quo laboras sub sole. Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quod tu properas. Pulcherrimus & indumentorum, & corporis candor, præ se fert quandam læticiam, & plerumque pollicetur quandam animi nitorem & mundiciam: quod visus est nobis indicasse rex ille, qui fecit nuptias filio suo, cui vehementer displicuit: quod quidam discubuerit in conuiuio regio, non ornatus veste nuptiali, cui dixit: Amice quomodo hic intrasti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris, ligatis manibus & pedibus eius, mitte eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Vtuit etiam Christus, ne qui ieiunant, obscurarent suam faciem luto, & respergerent, vt vitata hypocrisis, nobis apparerent etiam ieiunando bilares & iucundi. Cum, inquit, ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. exterminant enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autè cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in absconso: & pater tuus qui videt in absconso, reddet tibi. Et potissimum oleo spiritali, de quo hic differit Ecclesiastes secundum spiritalem intelligentiam,

Ecclesiast. 7.
Philipp. 1.

1. Corint. 10

Proverb. 4.
Proverb. 9.

Ioan. 7.

Matth. 22.

Matth. 6.

debemus inungere caput nostrum, & nostram mentem. Oleum eam habet naturam vobis commodissimam; ut alat lamen, & fessorum resoluat laborem. Est & oleum salutare & spirituale, oleum quidem exultationis, de quo loquitur Dávid: Propterea unxit te deus, deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis: hoc oleo exhilarandus est vultus noster: habent & peccatores suum oleum quo inunguntur, & quod iustus detestatur, dicens: Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Hoc habent oleum hæretici, & eo cupiunt deceptorum capita perfundere. Deinde monet Ecclesiastes. Virum, ut vitã agat iucundam cū sua vxore, quã amat perinde, ac carnẽ suã, de quã dicitur in Prouerbis, Ama illã & seruabit te, amplexare illã, & circumdabit te. & hæc est viri felicitas, & placidissimus suorũ laborũ fructus, in hac vmbra vitam iucundã cū sua vxore viuere. Et otis viribus debemus cõtere, ut nostra industria, nostris deniq; manibus, vitẽ nobis cõparemus, quod fecit Paulus, ne quodpiã Ecclesiã gigneret offendiculum, cui cum licuisset de Euãgelio viuere, noluit tamen vti illa potestate, sed tutius putauit quærendã arte propria, vitã alimoniã. Et eò magis & diligentius debemus in hac vita incumbere labori, quò magis agnosceremus properatibus ad inferos, non esse relicto pœnitentiæ locũ, nec humana studia illis suã vim habitura. Nec dissentit ab hac sententia, quod præcipit Christus in Euãgelio dicẽs, Operamini dum dies est, veniet nox quãdo nemo poterit operari. Verti me ad aliud, & vidi sub sole, nec velociũ esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientiũ panem, nec doctõrum diuitias, nec artificum gratiam, sed tempus casũq; in omnibus. Non semper qui velocius in stadio currunt; optatum sui cursus finem consequuntur. Nec qui in agone christianorum difficillimo ocyssimè cursitant, illustrantur corona. Alij feliciter suum auspiciati sunt cursum, ante tempus tamen sibi vendicantes brauium, defecerunt in itinere. Alij tardo & admodum pigro incedunt gressu, quibus infelicia fuerunt suæ cursuræ auspicia, veruntamen plerumq; absq; vlla virium iactantia in opere perseverãtes, alijs palmam præripiunt. quod planè expressit Paulus, dicens, Omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauiũ. Nec qui ferreis compedibus obuinctus est, & grauib; plumbi nexibus prægrauatur, aptus est ad peragendum cursum illum, quem Paulus gloriose absoluit, de quo gloriatur in domino, dicens, Cursum consummaui, fidem seruaui. Denique nec semper fortissimi quicq; & generosissimi milites, victoriam assequuntur, nec proprijs viribus vincunt hostes, quibus cum nimium confidunt, ab inimicis etiam bello inexercitatis expugnantur. Nec tam multis militum copijs obtinemus victoriam, quàm ope diuina. quod sacræ ostẽdunt literæ. Cum enim Machabæi desperarent de victoria. propter numerosissimum exercitum principis Syriæ, dixit eis Iudas, facile est concludi multos in manu paucorum, & non est differentia in conspectu dei celi, liberare in multis & in paucis. Quoniã non in multitudine exercitus, victoria belli, sed de celo fortitudo est. Ipsi veniunt ad nos in multitudine contumaci & superbia, ut disperdant nos & vxores nostras & filios nostros, & ut spoliem nos: nos verò pugnamus pro animabus nostris & legibus nostris, & ipse dominus conteret eos ante faciem nostrã. Similiter cum filij Israel timerent incidere in manus Pharaonis, dixit illis Moses, Dominus pugnabit

Psal. 4. 4.

Prouerb. 4.

1. cor. 4. & 9
1. Thessal. 1.
& 1. Thess. 3.
Act. 1. 0.

Ioan. 9.

1. Corinth. 9

1. Timot. 4.

1. Mathab. 3:

Exod. 1. 4:

1. Regū. 17.

pro vobis, & vos tacebitis. dicebat etiam David Saūli, pugnaturus contra Goliath, Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrsi, ipse me liberabit de manu philistiæ huius. Deinde dicit Ecclesiastes, eum qui sibi humanam arrogat sapientiam, non posse habere panem. & potissimum cœlestem, nisi per sapientiam diuinam cohortatē, Venite, comedite panes meos. & licet sapientes huius seculi aliquando fruatur pane, non tamen tuto, nec plerumq; absque mœrore & tristitia: nec semper eis suppetunt vitæ necessaria. Nec docti perituris vtuntur diuitijs ex animi sententia: potius abundant opibus indocti quàm docti, & fortuna magis adblanditur ijs, qui nullo labore, nullis denique studijs rempublicam literariam iuuerunt, q̄ illis qui totam animi industriam, contulerunt illustrandis literis, nec vnquā labori, diligentia & studijs pepercunt, vt inuentis aliorum, nonnihil adderent: nec tamen diuites censentur, nisi mundas animi diuitias in Christo collocent, & in bonis operibus. Docet & quæ nūc diximus, beatus Paulus ad Timotheum, dicens, Diuitibus huius seculi præcipe, non sublimē sapere, nec sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum, bene agere, diuites fieri in bonis operibus. Nec possunt viri docti & prudentes sibi comparare diuitias, nisi acceperint à domino, cuius sunt veræ diuitiæ. Et de expressissima diuitis ratione, loquitur Salomon in Prouerbis, dicens, Est quasi diues cum nihil habeat, & est quasi pauper, cum in multis diuitijs sit. Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ, qui autem pauper est, increpationē non sustinet. Quod autem dicit Ecclesiastes de artificum gratia, ostendit artifices etiam solertissimos, non habere gratiam permanentem, sed casuram, quæ si sincero affectui & prudentia iuncta non fuerit, non est dicenda gratia, Nec à nobis profecta est, sed à deo, cui innitendum est, & cuius præsidio bene operamur. quod Paulus sciens dicit, Plus omnibus illis laboraui, non autem ego, sed gratia dei quæ mecum est. & iterum, Gratia autem dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua nō fuit. In vniuersum colligit Ecclesiastes omitendo cetera, neminem etiam ex nomenclatura felicium, habere quicquid optat, nec carere perturbationibus. & quia feruntur omnia incerto & statu & euentu, nō debemus figere anchoram nostræ spei in his, quæ cito fluunt & euanescent. Nescit homo finē suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo comprehenduntur: sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo superuenerit. Hanc quoq; sub sole vidi sapientiam, & probaui maximam. Ciuitas parua, & pauci in ea viri: venit contra eam rex magnus, & vallauit eam, extruxitque munitiones per gyrum, & perfecta est obsidio. Inuentusq; est in ea vir pauper & sapiens, & liberauit urbem per sapientiam suā, & nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis. *Quandiu ignorat homo finem suæ vitæ, & qua hora hinc demigrabit, tandiu angitur curis, iactatur naufragijs, & torquetur molestijs, & aduenit citius quàm putabat tempus iudicij, tempus quidem luctus & ululatus, & citius irretitur pedicis pallidæ mortis, quàm piscis hamo, aut auis laqueo, Interpellabit respicientiam, quando aduenerit dies illa horrenda, nec tamen exaudietur, diceturque illi, quando tibi licuit bene operari, neglexisti, &*

1. Tim. 6.

Prouerb. 13.

1. Corint. 15.

mea spreuisti mandata: tunc secernentur boni à malis. Nam quemadmodum in sagena in mare demissa, concluduntur pisces & boni & mali: eliguntur deinde boni, & mali, ac noxi deiiciuntur foras. Ita in consummatione seculi, angeli separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & stridor dentium. Nec ab hac deflebit sententia, quod dicit Ecclesiasticus, Fili si habes, bene fac tecum, & deo dignas oblationes offer. Memor esto quoniam mors non tardat, & testamentum inferorum, quia demonstratum est tibi: testamentum enim huius mundi morte morietur. Ante mortem benefac amico tuo, & secundum vires tuas exporrige da pauperi. Et rursus, Ante obitum tuum operare iustitiam, quoniam non est apud inferos inuenire cibum. Omne opus corruptibile in fine deficiet, & qui illud operatur ibit cum illo. Et omne opus electum iustificabitur, & qui operatur illud, honorabitur in illo. Hunc ecclesiasta locū, attigit Augustinus libro vno de agone christiano, capite 7. dicens, Gaudet piscis quando hamum non videns, escā deuorat: sed cum piscator eum adducere cœperit, viscera eius torquentur primo, deinde ab omni lætitia sua per ipsam escam de qua lætatus est, ad consumptionem trahitur, sic sunt omnes qui de bonis temporalibus beatos se esse putant. hamum enim acceperunt, & cum illo sibi vagantur: veniet tēpus vt sentiant quanta tormentā cum auuiditate deuorauerint. Laudat deinde Ecclesiastes sapientiam viri pauperis & prudentis, qui sua prudentissima sapientia, & consilio liberauit ciuitatē paruam, in qua paucissimi erāt viri, à fortissima & munitissima obsidione regis potentissimi: ea tamen ciues ingratitude, eaque execranda ingrati animi nota, iniusti sunt, vt liberata ab hostibus ciuitate, ne quidem vnus beneficii hostimentū & gratiam pensauerit, nec memor fuerit illius pauperis sapientissimi. Hæc certē diuina sapientia populum iustum, & semen sine querela liberauit à nationibus, quæ illum opprimebant: iurauit in animam serui dei, & stetit contra reges horrendos in portentis & signis. Quidam dicunt hanc paruam ciuitatem esse hominem, qui secundum philosophos dicitur microcosmus, id est, minor mundus. hanc autem ciuitatem, rex magnus scilicet diabolus, suis insidijs & munimentis concussit & obsedit, cuius tamen minacissimam obsidionem soluit homo interior, sapiens & circumspēctus, nec tamen eius benignitatem & summa beneficia agnouit homo exterior omnium ingrattissimus. Ant hæc paruā ciuitas, cōparatione totius mundi, est Ecclesia: quæ subdolis cacodemonum suggestionibus obfessa, euasit gratia Christi (qui pro nobis factus est pauper) pericula obsidionis. Et cum hic pauper vicerit, & virtutem ac potentiam diaboli imminuerit, vix vnus reperitur, qui ei agit pro tantis beneficijs gratias. Christus in Euāgelio Lucæ, non vnum leprosum ingratitude oburgat, & ostendit quantum sibi ingrati animi vitium displicuerit. cum enim decem viros à lepra mundasset, non est inuentus, qui rediret, & daret gloriam deo, nisi vnus Samaritanus. Er dicebam ego meliorem esse sapientiā fortitudine. Quomodo ergo sapientia pauperis contempta est, & verba eius non sunt audita? Verba sapientium audiuntur in silentio, plusquam clamor principis inter stultos. Melior est sapientia quàm arma bellica: & qui in vno peccauerit, multa bona perder. Nō absurde col-

Matth. 13.

Ecclesia. 14.

Augustinus.

Sapient. 10.

Lucæ 17.

Sapient. 6.

ligit, sapientiã esse humana fortitudine præstantiorẽ: diruit enim & subuertit castra, quæ nullis hominũ viribus subuerti possunt, soluit obsidionẽ, quam robustissima hominum fortitudo soluere non potest, & longè diutius durat, quàm potentia principum, sine qua nihil commendatione dignum geri potest. Et simile est huic sententiã, quod comperimus in opusculo Sapientiã, Melior est sapientiã quàm vires, & vir prudens quàm fortis. Quid si sapientiã præferatur fortitudini, & armis bellicis, cur igitur non extollimus & admiramur sapientiã pauperis? cur denique ab eo non discimus, quid sit agendum, quid verò fugiendum? cur toties sapientiã pauperũ pannosam & neglectã insectamur, & quem ditat, furca plectimus? Melius esset incolere casulam pauperis sapientiã, quàm magnifica diuitũ palatia, cuius verba, non nisi silentio excipiuntur, & in quieto loco audiuntur: nec plausus hominum, lenocinia, & verborum fucus quærunt. Fugit & spectacula hominum, nec in theatris suam proficitur disciplinam, nec amat quæ sua sunt, sed quæ diuinam religionem exornant. Et eius modestia & veneranda maiestas, magis meretur audiri, quàm clamor principis, inter stolidos & insipientes, qui nõ tam virtuti principis applaudunt, quàm diuitijs. Nec desinas velim versare animo, quãtum tibi prodesse potest sapientiã, & quantam sis facturus iacturam, si eius patrocinio destituaris, facile corruis in sentinam vitiorum, facile Diabolo succumbes, & facilius occæberis, nec solum mortiferæ noxæ macula, tibi vnã adimit virtutem, sed omnes: & quæ aliquando præclarè gessisti, lechargo soporata, veterascent, & obliterantur. Hoc habent virtutes vinculum, hoc denique nexu vincuntur, vt qui vnã habuerit perfectẽ, & omnes habere necesse est: & qui in vno offenderit, factus est omnium reus, quantum ad transgressionem legis, qui enim non mactatur, sed occidit, dei legem transgreditur.

Iacob. 2.

ARGUMENTVM DECIMI CAPITIS.

Præfert Ecclesiastes sapientiã cumulatissimis diuitiarum thesauris, quam immortalis gloria dignam esse existimat, à cuius vestigijs longè abscedunt stolidissimi, qui ad visendum suæ stultitiæ spectaculum, transeuntium oculos pellicunt: & longè plures, quam qui veram profitentur sapientiã, à quã noxijs affectuum morbi curantur: nec ab ea instituti, primas honorum partes ambiunt, nec vt stulti, desiderant in eminentiore loco sedere, præcauent summopere à viperinis serpentum morsibus, parçè sed modeste loquuntur, nec more loquacissimorum, balbutiunt & obstrepunt, aut in vrbe imperant, aut eos qui principantur alijs, philosophari docent, nullis capiuntur donis, nulli denique conuiciantur, nec quenquam maledica lingua vulnerant, sed omnibus se præstant mansuetos.

CAPVT DECIMVM.

Vscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti. Pretiosior est auro sapiëntia, & gloria: parua, ad tẽpus stultitia. Cor sapientis in dextera eius, & cor stulti in sinistra illius. Sed & in via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat. Si spiritus potestatem haben

ris ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris: quia curatio faciet cessare peccata maxima. Est malum, quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens à facie principis: positum stultum in dignitate sublimi, & diuites sedere deorsum. Vidi seruos in equis, & principes ambulantes super terram quasi seruos. Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui dissipat seipem, mordebit eum coluber. Qui transfert lapides, affligetur in eis: & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis. Si retusum fuerit ferrum, & hoc non vt prius, sed hebetatum fuerit, multo labore exacuatur, & post industriam sequetur sapientia. Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit. Verba oris sapientis gratia: & labia insipientis præcipitabant eum. Initium verborum eius stultitia, & nouissimum oris illius error pessimus. Stultus verba multiplicat. Ignorat homo quid ante se fuerit: & quid post se futurum sit, quis ei poterit indicare? Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt in urbem pergere. Væ tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes mane comedunt. Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam. In pigritijs humiliabitur cõsignatio, & in infirmitate manuum perstillabit domus. In risu faciunt panem & vinum, vt epulentur bibentes. Et pecuniæ obediunt omnia. In cogitatione tua regi ne detrahas, & in secreto cubiculi tui non maledixeris diuiti: quia & aues cæli portabant vocem tuam, & qui habent pennas, annuntiant presertim.

Muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti, preciosior est auro sapientia, paruâq; gloria ad tempus stulticia. Cor sapientis in dextera eius, & cor stulti in sinistra illius. sed & in via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat. Nos commonefacit Ecclesiastes in exordio huius capituli, vt stultorum & improborum hominum commercia, familiarem consuetudinem & colloquia deuitemus, qui nihil præter immunditiam, & fetidum vitiorum odorem spirant, nihilq; ab eorum lingua dimanat, quod non sit pestilentissimum. Exprimit Augustinus libro vno contra Fulgentium Donatistam, articulo 14. naturam muscarum morientium, & quid hoc sibi vult, Muscæ morituræ exterminant confectiõnem suauitatis. Muscæ morituræ Donatistæ circumuolant per totius corporis membra, sicubi reperiant vulnerata. sana pungunt, ægra lambunt, & eorum vlcibus peccatorum vermes fundunt, quæ conscientiam mordeant, quæ animam finiant, quæ putredinem nutriant, quæ nec ipsis mortuis cadaueribus parcant. Muscæ morituræ cum oleum exterminant, oleo perimuntur: neq; enim viuunt, qui spiritum sanctum efflatis. Hæc ille. Et quemadmodum muscæ, quibus nihil est indocilius, cum moriantur, perdunt suauitatem vnguenti, odorem & saporem: ita boni malis permixti, fragrantissimum suarum virtutum odorem perdunt, & subornati contaminantur. Quapropter Paulus prudenter monuit Corinthios, ne commiscerentur fornicarijs huius mundi, aut auaribus, aut rapacibus, aut idolis seruientibus: alioqui debeat de hoc mundo exisse:

Augustinus.

1. Corint. j.

nec vult vt eū illis fumant cibum, nec minus sceleratos homines fugere debemus, quā m
 pestem. Corruptunt enim bonos mores, colloquia praua. dicit etiam Salomon Prouer-
 biorum 4. Ne delesteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorum via, fuge ab ea,
 nec transeas per illam, declina & desere eam. Et sola nos docet sapientia, omni auro &
 argento preciosior, vt nihil habeamus commercij cum malis & stultis, quorum gloria
 citius arefcit quā faxnum, & vix vno temporis momēto durare potest, nec quicquam
 moluntur, quod non sit sinistrum. & cum in sua ambulant stultitia, suo ingenio iudi-
 cant omnes esse deliros, & suis inniti vestigijs. Nec mirum est. nam pulcherrimus est
 stulti cum stulto congressus, at gloria sapientum est perpetua, nec quicquam agunt, quod
 non sit dextrum, & cum faciunt eleemosynam, nescit sinistra quādam agat dexteraz
 & cum percutiuntur in dexteram maxillam, præbent & percussori alteram. & cum ve-
 nerit saluator ad iudicādum, illos separabit à malis, & statuet oues à dextris suis, bœ-
 dos autem à sinistris. Et in Prouerbjs dicit Salomon: Ne declines ad dexteram, neq; ad
 sinistram. vias enim, quæ sunt à dextris, nouit dominus: peruersæ verò sunt, quæ à si-
 nistris sunt. Illi (vt arbitror) declinant ad dexteram, qui volunt inani gloria ducti,
 plus sapere quā oportet: illi verò ad sinistram, qui rectam virtutum semitam negli-
 gentes, sectantur errorum & vitiorum diuerticula. Si spiritus potestatem hab-
 entis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris, quia curatio faciet
 cessare peccata maxima. Demus operam, ne diabolus aduersarius noster, & hostis
 infestissimus, inueniat in nobis fenestram, qua subingrediatur clanculum nostræ men-
 tis domunculam: toto deniq; contendamus studio, ne, quod in nobis est optimum, inua-
 dat. quòd si orationibus & ieiunijs, munitissimam eius acie perfrugerimus, discedet à
 nobis. stemus fortes aduersus insidias maligni spiritus, & summopere præcaueamus, ne
 illi cedamus locum: quod si fecerimus, ne quidem vllum nos cōtinget peccatum. Idcirco
 dicit Petrus in prima Epistola canonica, Sobrii estote, & vigilate, quia aduersarius ve-
 ster diabolus, tanquam leo rugiens, circuit, quærens quem deuoret: cui resistite fortes in
 fide. Et Paulus nos monet ad Ephesios, vt accipiamus armaturam dei, vt possimus
 resistere diabolo. Induite, inquit, vos armaturā dei, vt possitis stare aduersus insidias
 diaboli, quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduer-
 sus principes & potestates, aduersus mundi rectores, tenebrarum harū, contra spiritua-
 lia nequitie in cælestibus. quòd si diabolus nobis nō dominetur, euademus illā si & im-
 maculati. dicit enim David, Si mei nō fuerint dominati, tūc immaculatus ero, & emū-
 dabor à delicto maximo. Et si titillauerit mentem nostram diabolus, & ad libidinem
 concitauerit, laboremus ne subreptitios impulsus, & pessimam cogitationem sequamur.
 Et licet diabolus conscenderit vsque ad interna nostræ mentis præcordia, possumus ta-
 men præpedire, ne inficiat quod contigit. & Iudas poterat non cedere locum diabolo,
 cum in eius cor immiserat cogitationem, vt suum proderet dominum, Ioannis 13. Est
 malum quod vidi sub sole quasi per errorem egrediēs à facie principis, Positū stultum in dignitate sublimi, & diuites sedere deorsum. Vidi fer-
 uos in equis, & principes ambulantes super terram, quasi seruos. Intolera-

bile est malum & inauditum, quod videtur incuriam & negligentiam principum insularare, pati stultos, ignobiles & pauperes in loco omnium eminentissimo sedere: & honoratiores locorum sedes, dignioribus & nobilioribus præripere. Quid porro indignum & absurdum, quàm intueri Archædicum pecus, & asinam belluam in Ecclesia principatum obtinere, & doctissimis viris præfici? Verùm vbiunq; locorum sederit simia, semper sibi erit simia. Et Mydas etiam primos habes in carnis accubitus, suas personabit cliellas. Sed bene conueniunt crassa crassis, nec debent dolere sapientes & docti, si in hoc seculo deiiciantur, & loco mulionum sedeant. Nam in futuro seculo honorificè sedebunt cum beatis, vbi stulti & arrogantes nullum sunt habituri locum. Pollicitus est Christus suis discipulis, qui fuerunt mundo spectaculū ludibrii & contemptus, vt sederent aliquando super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Matth. 19.

Matth. 19.

Qui fodit foueam incidet in eam, & qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. qui transfert lapides, affligetur in eis, & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis. Plerumque euenit vt qui effodit scrobem, siue foueam, in eam decidat: & qui alij parauit laqueos & decipulas, ab eisdem inuoluatur. Et faber aliquando quas fecit pedes, gestat. & huic sententiæ coherent quæ scribit Salomon in Proverbijs, dicens, Qui fodit foueã, incidet in eam, & qui voluit lapidem, reuertetur ad eum. Et fuisus multo hæc expressit Ecclesiasticus, Qui foueã fodit, incidet in eam: & qui statuit lapidem proximo suo, offendet in eo: & qui laqueum alij ponit, peribit in illo, facienti nequissimum consilium, super ipsum deuoluetur, & non agnoscet, vnde adueniat illi. Idem quoque dicit Psalmographus, Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit. Sepis autem & macerix euulsio, secundum spiritalem intelligentiam, sunt ecclesiastica dogmata, & instituta ab Apostolis & prophetis fundata, quæ si quis dissoluerit, & præterire voluerit, à serpente percutietur, de quo scriptum est Amos 9. Si descenderint in infernum, mandabo serpenti, & mordebit eos, siue, vt habet nostra tralatio, Et si celauerint se ab oculis meis in profundum maris, ibi mandabo serpenti, & mordebit eos. Ad historiam dico, eum esse dignum morflu serpentis, qui dedita opera dissipat sepem, sub qua latebat coluber. Et si hæretici viuos ecclesiæ lapides destruentissimo Christi & disicio abstulerint, dilacerabuntur ab eis, & sufferent tormēta: & qui absiderit ligna, periclitabitur ab eis. Ligna infructuosa, sunt hæretici, qui digni sunt in cedio. In vniuersum innuit Ecclesiastes, neminem debere alteri præbere ansam mali, ne vitium ab altero commissum, in caput eius recidat. Si retusum fuerit ferrum, & hoc non vt prius, sed hebetatum fuerit, multo labore exauctur. & post industriam sequetur sapientia. Retusum habent ferrum, qui acumine ingenij carentes, imbecilla admodū disputatione congregiuntur cum illis, qui pollent & ingenio & literis. Si tamen duro & inuictō labore bebetatam mentem iuuerint, ingeniosos desidia torpentes superabūt. Euenit enim plerumq; vt qui nonnihil sapientiæ in sacro musarū fonte ebiberunt, elati in superbia, desinant discere, & sic ferrum, quod erat acutum hebetatur. Otium enim & pigritia est rubigo sapientiæ. Ager sua pte natura feracissimus, nisi excolatur, squalet vepribus & spinis obsitus. Nec desinat

Proverbia 6.

Ecclesia. 17.

Psalm. 7.

Amos 9.

betbo acre crassiores, & qui ingenium habent pistillo retusus, si modo laborent, peruenire ad frugem. Ad quam indefessis vigilijs peruenit Cleantes philosophus, quo nihil stupidius & magis indocile. Nunquã enim nec de ingenio, nec de literis desperandũ est.

Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occultè detrahit. Verba oris sapietis gratia, & labia insipientis præcipitabunt eum. Inirium veterum eius stulticia, & nouissimum oris illius, error pessimus. Scultus verba multiplicat. Nemo nescit pestilentissimum esse serpentis morsum, longè tamen pestilentior est contumacissimi detractoris lingua, qua nihil est exitiusius, nihil nocentius, nihil denique pernitiosius. Lingua minutulum est membrum ac molliculum, plurimum tamen habet malorum: quam si animus integer non refrenauerit & cobibuerit, magis nocebit quàm aspis, cuius venenum est penè immedicabile: non enim impetit aspis aspidem, nec scorpium ferit scorpium, nec vipera suum virus in viperam diffundit: solus autem homo sua nocentissima lingua, in hominem, venenum habet. Insectatur Salomon multis in locis Prouerbiorum, linguam garrulam, mendacem

- Prouerb. 6. & obretractricem. Et inter sex vitiorum môstra, quæ detestatur deus, collocat linguam mendacem. Et alibi: Verba impiorum insidiantur sanguini. & Abominatio est domino Prouerb. 11. labia mēdacia. atq̃ iterum, Lingua placabilis, lig num vitæ, quæ autē immoderata est, Prouerb. 15. conteret spiritũ. adhæc, Malus obedit linguæ iniquæ, & fallax obtemperat labijs mendacibus. Dicit etiam Ecclesiasticus de moderando linguæ plectro, Beatus vir qui non est Ecclesia. 14. lapsus verbo ex ore suo. item, Lapsus falsæ linguæ, quasi qui in pavimento cadens, sic Ecclesia. 20. casus malorum festinanter venient. iterum, Labia imprudentum stulta narrabũt, verba Ecclesia. 25. autem prudentum statera ponderabuntur. atq̃ iterum, Beatus qui habitat cum muliere sensata, & qui lingua sua non est lapsus. Et beatus Iacobus eum existimat perfectum, qui in verbo non offendit: & linguam putat esse ignem ardentissimum, & vniuersitatem iniquitatis, quæ in membris nostris constituta, maculat totum corpus, quam nullus vnquam hominum domare potuit, nisi diuino adiutus præsidio: & licet homo domet feras, non tamen suã linguã, sed deus in homine. Paulus acerbè reprehendit susurrones, & detractores: & ex Psalmographo dicit, Sepulchrũ patens est guttur eorũ, linguæ suis dolose agebant, venenum aspidum sub labijs eorum: quorum os maledictione, & amaritudine plenum est. Et ad Corinthios dicit, maledicos regnum dei non possessuros. Interim omitto quot locis insectetur ματαιλογίαι, & quanta seueritate cobibeat linguæ muliebris intemperantiam, sed redeo ad explicandam Ecclesiasticæ sententiam. Serpentem confert detractori. Nam quemadmodum ille, occultè mordens venenum inserit, sic iste clam detrahens, virus pectoris sui infundit in fratrem: at sapiens ab immedicabile linguæ veneno sibi præcauet, cuius verba placent omnibus, & miram in se continent gratiam. Et lingua sapientum, est sanitas, vt scribit Salomon in Prouerbijs, & Prouerb. 15. etiam ornat scientiam: os autem fatuorum ebullit stultitiam, & stolidissimum leuissima garrulitate, & incontinentia arcani disfluentem, in multa scelera præcipitat: cuius sermo velut cancer serpit, & anserinum strepitum refert, nec potest procaci Batalogia non incidere in omnium odium, malevolentiam & indignationem, & vbi primum

incipit loqui, suam prodit stultitiam etiam infantissimam: & cum desinit loqui, nec tamen sine difficultate, sua omnibus euentilat errata. Ignorat homo quid ante se fuerit, & quid post se futurum sit, quis ei poterit indicare? Labor stultorum affligit eos, qui nesciunt in urbem pergere. Homo tam imbecilli est ingenij, vt solum quod præsens est, perfecte intueri potest, nec præterita sua mēte versata, comprehendit: nec capit integrè futura, imò multo minus, q̄ præterita. Ob hunc stuporem, & tantillam rerum cognitionē, debet longè à se superbiam pellere, & tumorem animi deicere, & quò magis contendit res abditissimas animo consequi, eò magis in sano & vano labore affligitur. Curiosa rerū humanarum cognitio uehementer torfit Platonem, Aristotelem, Zenonem, Carneadem, & reliquos philosophos ethnica p̄blosophiæ studiosissimos: sed quid uanius illorum labore, industria, & conatibus? cum nunquam peruenerint ad ueritatis cognitionem. Et cum putarent humano captu se comprehendere sapientiam, nunquam tamen ad cælestem beatorum ciuitatem conscenderunt: de qua dicit Dauid, Domine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Et huiusce ciuitatis admirandæ meminit Christus in Euangelio, dicens: Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Nec ad hanc ciuitatem perueniunt hæretici, qui sacras literas deprauando, uiuos Ecclesiæ lapides, de suo loco dimouere contendunt, ac Ecclesiæ sancita subuertere. Væ tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes mane comedunt. Beata terra cuius rex nobilis est, & cuius principes uescuntur in tempore suo, ad reficiendum, & non ad luxuriam. Existimat Augustinus libro 17. de ciuitate dei, capite 20. hanc sententiam pertinere ad duas ciuitates, vnam diaboli, alteram Christi: & earum reges, diabolum, & Christum: adolecentem dixit diabolum, propter stultitiam & superbiam, & temeritatem & petulantiam, cæteraq; vitia, quæ huic ætati assolent abundare: Christum autem filium ingeniuorum, sanctorum Patriarcharum pertinentium ad liberam ciuitatem, ex quibus est in carne progenitus. Principes illius ciuitatis mane manducantes, id est, ante horam congruam, quia non expectant opportunam, quæ uera est in futuro seculo, felicitatem, festinanter beari huius seculi celebritate cupiunt. Principes autem ciuitatis Christi, tempus non fallacis beatitudinis patienter expectant: hoc aut in fortitudine, & non in confusione, quia non eos fallit spes, de qua dicit Apostolus, spes autem non confundit. Dicit & psalmus: Etenim uniuersi qui te expectant non confundentur. hæc ille. Sed traitemus historiam, quæ non dissidet à prophetia Esaiæ uaticinantis de summa miseria & calamitate Iudæorum, ubi dicit dominus exercituum: Et dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eis, Esaiæ 3. Reprobat Ecclesiastes iuuenum principatum, qui ante tempus summo opere cupiunt regium obtinere sceptrum, ac regio diademate insigniri, vt orbi imperent, & libidine dominandi, summam apud homines sibi comparent gloriam, quibus nec ætas est matura, nec armis parata, nec consilio instruta. Insectatur & principes, lasciuix & delictijs deditos, qui antequam surgant à lecto & expergiscantur, de cibus cogitant, & ventre fartiendo: quorum vires, & uenere, & baccho solutæ, dum instat tempus pugnandi, facile agnoscuntur ab his, qui duro la-

Psal. 72.

Math. 5.

Augustinus.

Rom. 5.

Esa. 3.

b. ij.

bore, frugali cibo, ac continentia sub dio sua corpora exercuerunt, & quorum gloria, nulla vnquam voluptate, nullis denique delicijs eneruari potuit. Econtrario maximopere commendat regem nobilissimum, optimis moribus & honestis disciplinis à puero recte institutam, qui in laudatissima philosophorum scbola didicit quid honestum, quid turpe, quid prosequendum, quid denique fugiendum, quanam denique animi virtute, suis posset imperare subditis: quem nec desidia vicit, nec arrogantia excaecauit, nec mollitudo eneruauit, sed abdicatis à se voluptatibus, nouit prompta animi dexteritate, in suis castris nocturnas agere excubias, suorum denique animos accendere ad propulsandos hostes, nec quicquam magis vnquam desiderauit, quam omnium gratiam & beneuolentiam sibi conciliare, & omnibus se præstare humanissimum, nec quod in illustrissimo rege maxime expectandum est, suum populum durissimis exactiõibus vexare. In pigritijs humiliabitur contignatio, & in infirmitate manuum perstillabit domus. In risu faciunt panem & vinum, vt epulentur bibentes. Et pecuniæ obediunt omnia. In cogitatione tua regi ne detrahas, & in secreto cubiculi tui non maledixeris diuiti. quia & aues cæli portabunt vocem tuam, & qui habent pennas annuntiabunt sententiam. Pigritia extructissimas ædes demolitur, & ignauia hominis, magnifica pereunt ædificia: nihil porro tam egregie factum est, eaque adparatum industria, quod non inertia possidentis collabascat & subuertatur. Dicit Hieronymus ad hunc locum edisserendum: Domus nostra, quæ cum statu hominis erecta est, & habitatio quam habemus in cælis, si pigri sumus, & ad bona opera tardiores, humiliabitur. Et omnis cõtignatio, quæ debet culmen portare in sublime, ad terram corruens, habitatorem suum opprimit. Cùmque auxilium manuum, virtutumque torpuerit, omnes desuper tempestates & nimborum ad nos turbo prorumpit. hæc ille. Et quia pigri nullis torquentur curis, nec futura præuident, idcirco lætius multo, & iucundius viuunt, & in hilaritate animi fruuntur pane & vino: diuturnius tamen & felicius, cum bonis externis abundant, nihilque non intentant robustissimis pecuniæ neruis oppidoquam muniti. Ea nos tenet auida illa pecuniæ congerendæ sitis, et visis nummis, aut tutissimis pecuniæ recipiendæ pollicitis, diligentius accingamur operi, & magis strenuam nostro artificio nauamus operam. Etenim odor quæstus ex re qualibet, omnibus est gratissimus. Quem tam quadratum, tamque constantem reperies, qui non alliciat donis, aut non seruiat pecuniæ? Cõtendunt penè omnes huic deæ & reginæ adblandiri, & suum præstare obsequium: huic seruiunt rhetores, poetæ, philosophi, patroni, & id genus hominum. Quod non subicit Esaias, dicens: Omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Et à minore vsque ad maiorem, omnes avaritiæ student. Hieremiæ 6. Monet deinde Ecclesiastes, ne detrahas regi, cuius maiestatem suspicere debes, nec importuna lingua maledicas diuiti, qui non mediocre tibi potest adiuuentum præstare. Dilige proximum ex præcepto Christi, sicut te ipsum. Et angeli, qui terram circumeunt instar auium, nostra verba & cogitationes ad cælum perferunt, nec deum latet quod clam cogitamus.

Hieronymus

Esaie. 1.

Hierem. 6.

ARGVMENTVM VNDECIMI CAPITIS.

Quantum nobis prodesse possit promptissima erga pauperes largitio, quantum denique commodi adferat elemosyna reipublica, exprimit Ecclesiastes, qua multo facilius amplissima liberalium fortunæ augentur, quam industria & assiduo labore. Nec quicquam præmij assequemur, quod non meruerint quouis modo nostri conatus: nec supplicium irrogabitur, quod non culpa commuerit. Et hoc vnum sciant homines, aut sibi absoluto vitæ curriculo, optatissimum aeternæ lucis locum destinari, aut densissimos tenebrarû carceres. Nec ab opere idcirco desistendum erit, quod nobis cælum comminetur imbres, aut persentent venti etiam typhonij. Nam nobis incertum est quidnam Deus rerum omnium prouidentissimus, de futuris disposuerit. Satis sit hominibus hac aura perueni viuere, & splendidissimo solis lumine oblectari.

CAPVT VNDECIMVM.

Inte panem tuum super transeuntes aquas: quia post tempora multa inuenies illum. Da partes septem, nec non & octo: quia ignoras quid futurum sit mali super terram. Si repletæ fuerint nubes, imbrem super terrâ effundent. Si ceciderit lignum ad austrû aut ad aquilonem, in quocunq; loco ceciderit, ibi erit. Qui obseruat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquam metet. Quomodo ignoras quæ sit via spiritus, & qua ratione compingantur ossa in vêtre prægnantis: sic nescis opera dei, qui fabricator est omnium. Mane femina semen tem tuam, & vespere ne cesset manus tua: quia nescis quid magis oria- tur, hoc an illud: & si vtrunque simul, melius erit. Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem. Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierû multorum: qui cum venerint, vanitatis arguentur præterita. Lætare ergo iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in vijs cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & scito, quòd pro omnibus his adducet te deus in iudicium. Aufer iram à corde tuo, & amoue maliciam à carne tua. Adolescentia enim & volupras, vana sunt.

Inte panem tuum super transeuntes aquas, quia post tempora multa inuenies illum. Da partes septem, nec non & octo, quia ignoras quid futurum sit mali super terram. Si repletæ fuerint nubes, imbrem super terram effundent. Nos cohortatur Ecclesiastes ad exercendam pietatis officia, & ad impartiendû pauperibus, quod abunde nobis suppetit. Nec sinamus famelicos, debiles, claudos & indigetes perire fame. Semper sint aperta egenis horrea, nec ea nos capiat inhumanitas, vt nostram languidis denegemus operam. succurramus & transstretanti aquas, & magno cum labore oceanû ad nauigati. Nam quod

- in pauperis subsidium contulimus, sc̄nerabimur, & promptam deus nostri voluntatem, ac promptissimū erga pauperes obsequium compensabit. Tantum habet eleemosyna momēti, vt ea redimi possint & purgari peccata. Idcirco Daniel cōsuluit Nabuchodonosor, vt sua peccata eleemosynis redimeret, & iniquitates misericordijs pauperum, & forsitan deus hoc officio ei ignosceret. Et Tobias dicebat suo filio, Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciē tuam ab ullo paupere. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguū libenter impartiri stude. pr̄mium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis, quoniā eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Dicit etiam Ecclesiasticus capite 4, Fili eleemosynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne transfueras à paupere. Animā esurientem ne despexeris, & non exasperes pauperē in inopia sua. Audi libenter pr̄mium, quod Christus pauperum alumnis, in extremo iudicio constituet, Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & operuistis me: infirmus, & visitastis me: in carcere erā, & venistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti dicētes, Domine quando te vidimus esurientem, & pauimus: sitientem, & dedimus tibi potum? quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te: aut nudum & cooperuimus te? aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te? Et respondens rex dicit illis, Amen dico vobis, quandiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Et in Euāgelio Lucae dicit Christus, Veruntamen quod superest, date eleemosynā, & ecce omnia munda sunt vobis. Dicit etiam Chrysostomus homilia 5. in 3. caput ad Titum, eleemosynā plus habere virum ad extinguenda peccatorum incendia, quā virginitatē, saltem, vt arbitramur, consultam, quæ est mater charitatis, & proprium christianæ religionis in signe.
- Hieronymus Hieronymus etiam in Epistola ad Eustochium, de epitaphio Paulæ, præfert eleemosynam, quæ in viua dei templa, id est, pauperes erogatur, muneribus templo dicitis. Nec, vt existimo, frustra iecit sementē, qui frequenter pauperis inopiā, & transeuntis aquā subleuauit. Vnde dicit Esaias, Beatus qui seminat super aquam, vbi bos & asinus calcant. Nec quis potest nancisci charitatem dei, nisi membra Christi suis opibus refocillauerit. Dicit enim Ioānes in sua prima epistola, Qui habuerit substantiā huius mundi, & viderit fratrem suū necessitatē habere, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? filioli mei, nō diligamus verbo, neq; lingua, sed opere & veritate. Verū vt maius indispicamus pr̄mium, debemus largiter impartiri bona nostra indigentibus. & hoc subindicat Ecclesiastes, dicens, Da partes septem, necnon & octo, ita quod sis semper promptus ad abundē serēdum suppētas egeno, nec tibi præscribas quantum velis dare: si quadrantem dederis, stude vt duodecim asses largiri possis, imō aureum. nec huic refragatur expositioni Lyranus, hunc enarrans locum, vbi dicit, Da abundanter ex tuis bonis, indigentibus: ignoras enim quid mali futurum sit, quod si acciderit intolerabilis fames, aut sc̄uissima pestis, aut cruētum bellum, tua tibi post mortem proderit pietas, nec optimo fraudaberis pr̄mio. Hæc tamen Ecclesiastica verba se-

cundum mysticam intelligentiam accommodat Hieronymus veteri ac nouo instrumento: septenario, antiquum testamentum exprimitur, & octonario, nouum: & præcipitur ut in vtrunq; testamentum, pari veneratione credamus. Iudæi deserunt partes septenario, admittentes sabbatum: sed nihil reliquerunt octonario, quia resurrectionem diei dominicæ denegant. Marcion & Manichæus veterem legem rabido ore dilacerantes, dant partem octonario, suscipientes Euangelium: sed eandem septenario numero non tribuunt, vetus testamentum respuentes. Hebræi ita hunc locum intelligunt: & sabbatum & circumcisionem serua, ne si hoc fortè non feceris, inopinatum tibi superueniat malum. Quod deinde dicit Ecclesiastes de oppletis nabibus, quæ effundunt imbrem super terram, per tropologiam accommodatur bis, qui vltro nea voluntate, pietatis officia, egentibus præstiterunt: super quos copiosissimi diuinæ gratiæ imbres cadūt. Dicit enim Christus, Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. & quo magis nostra impartimur, eo magis abundamus. Si ceciderit lignum ad austrum aut ad aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Qui obseruat ventum, non seminatur: & qui considerat nubes, nunquam metet. Edisserens Hieronymus sublimem huiusce loci philosophiam, de ligno ad austrum, vel ad aquilonem cadente, dicit, Vbicunq; locum tibi præparaueris, futuramq; sedem, siue ad austrum, siue ad boream, ibi cum mortuus fueris, permanebis. Lignum igitur quod in hac vita corruerit, & conditione mortalitatis fuerit incisum: aut peccauit ante dum staret, & in boreæ parte posita ponitur: aut si dignos austro fructus attulit, in plaga iacebit australi. Nec est aliud quod lignum quod aut ad aquilonem non sit, aut ad austrum: intelligit austrum in bonam sumi partem. Scriptum est in Abacuc, Deus ab austro veniet. Et in Cantico canticorum dicitur, Exurge aquilo, hoc est, recede & abi, & veni auster. Et aquilonem sæpissimè in malam partem. Vnde dicit Hieremias, Ab aquilone pandetur omne malum. aliquando tamen in bonam partem ponitur, quod docet propheta, dicens, Psalmo 47. Mons Sion latera aquilonis, ciuitas regis magni. Et rursus Ezechiel propheta, capite 1. Est super me manus domini, & vidi, & ecce spiritus fulgens veniebat ab aquilone. Aut dicere possumus, electos nomine austri designatos, post ruinam huius vitæ, assequuturos vitam æternam, si nullis grauentur vitijs: reprobos verò ad inferorum tenebras lapsuros. Nisi velit Ecclesiastes ad historiam dicere, vbicunq; cecideris, etiam inopinato fato sublati, & subita mortis tempestate subuersus, ibi iugiter permanebis, siue te rigidum & truem: siue dementem & misericordem, vltimum inuenerit tempus. Caue ne hallucinatus huiusce loci intelligètia, in eorū errorem corruas, qui dicunt non esse ponendum purgatoriu, eo quòd Ecclesiastes solum dicit, te aut ad aquilonem, aut ad austrum peruenturum. Nam quid sibi velit hic locus, iam enucleauimus. etiam cadunt ad austrum, & subito conuolant ad cælum, qui nec peccato mortali, nec veniali torquentur, & abunde in hoc mundo satisfecerunt: perditissimi verò ad aquilonem tendunt, & ad inferos, qui ex hac vita decedunt cum peccato mortali: qui verò hinc demigrant leuissimi scelere percussi, noxa scilicet veniali, aut non abunde satisfecerunt pro suis delictis in hoc mundo, ad tempus, purgatorij sedes ingredientur. Matthæi enim 12 dicite

h. iij.

Hieronym⁹

Ioan. 7.

Hieronym⁹

Abac. 3.

Cantic. 4.

Hierem. 1.

Psal. 47.

Ezech. 1.

Math. 12.

1. Corinth. 3.

2. Macha. 12.

Christus, peccatum in spiritum sanctum neque remitti in hoc seculo, neque in futuro: nec dicerentur hæc, nisi quodpiam peccatum posset remitti in futuro seculo, scilicet veniale, per quandam detestationem, qua voluntas reordinatur, ut sic loquar. Etiam dicit Paulus ædificantem lignum, sœnum & stipulam, saluū fieri, sic tamen, quasi per ignem. etiam Iudas Machabæus iussit offerri sacrificium pro peccatis mortuorum. Plura alibi sumus de hac re dicturi. Quod vero dicit Ecclesiastes, illum non seminaturum, qui obseruat ventum, vult innuere, neminem debere opportunissimum semper tempus expectare, ut iaciat sementem, aut quodpiam bonum opus faciat, alioqui astronomorum leges & præceptiunculas obseruando, nunquam sereret, donec præ animi adlubentia sibi blandiretur cælum, & æris serenitas. Qui etiam considerat, cui beneficiat, & non omni petenti se tribuit, sæpe præterit eum, qui meretur accipere, aliter. Qui tantum eo tempore dei verbum prædicat, quo populus libenter auscultat, & secūda aspirat aura, tumoris sator, negligens, & ignauus agricola est: in ipsis enim prosperis, dum nescimus, aduersa consurgunt. Sed opportunè, importunè, suo tempore dei sermo est prædicandus; nec fidei tempore, aduersariarum nubium consideranda tempestas. Venatur etiam auram vulgi, & inani gloriæ vento iactatur, qui solum humaniores literas proficitur, cū sibi arridet & applaudit frequentissimum auditorium, solum ille pascit ventum, & eorum populo, suas dilatat phaleras & simbras. Si non puduerit Christum docere mulierem Samaritanam, qui suam profitando sapientiam, secedebat à confertissima turba, neque te pudeat vnum atque alterum auditorem instruere. Quomodo ignoras quæ sit via spiritus, & qua ratione compingantur ossa in ventre prægnantis: sic nescis opera dei, qui fabricator est omnium. Quemadmodum nos latet quoniamnam artificio, quoniamnam denique via, spiritus & anima ingreditur paruuli corpusculum, & quo temporis momento, nec iactatur materiæ, nec agnoscimus planè discrimen ossium & venarum in vtero prægnantis, ita perfectissima dei opera scire non possumus.

Hieronym. 9

Hunc explicans locum Hieronymus dicit: Sicut nescis viam spiritus, & animæ ingredientis in paruulum, & ignoras ossium & venarum varietates in ventre prægnantis, quomodo ex vili elemento corpus hominis in diuersas effigies artusque varietur, & de eodem semine, aliud mollescat in carnibus, aliud durefcet in ossibus, aliud in venis palpitet, & aliud ligetur in neruis: ita dei opera scire non poteris, qui factor est omnium. Ex quo docet contraria non timenda, nec temere de ventis & nubibus iudicandum, cum suo tempore & cursu debeat sator pergere, & euentum sententiæ domini referuare. Non enim volentis neque currentis, sed dei miserentis est. hæc ille. Et licet philosophus nouerit ossa omnia, aut foris vicissim tangi, aut alterum inferi alteri, & neruis ligari, & circiter ossa quoniamuis neruorum copiam duci, capite excepto: id enim non neruis, sed futuris ipsorum ossium continetur, ut scribit libro 3. de historia animalium, cap. 5. & cap. 7. dicit, initium in omnibus, quæ ossibus constant, esse spinam: quæ compacta ex vertebra à capite ad coxas porrigitur. & ossium animalis eiusdem, alia medullam intra se continent, alia minime: nemo tamen adeptus est perfectissimam naturæ cognitionem, & quod magis putat se arcana naturæ comprehendisse, eò minus consequitur, & vehementius

Roma. 9.
Philosophus

delirat, cum omnes ingenij vires explicat ad intelligendum dei artificium. Et quia ignorat, an hac nocte morietur, ideo minus debet suam mentem anxijis rerum humanarum curis diuexare, nec suam spem in accumulandis diuitijs collocare. Nec immerito reprehendit Christus diuitem illum, qui volebat amplissima extruere horrea, in quibus suas opes reconderet, & tandem suam vitam in delicijs transigeret: cui dixit deus, Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te, quæ autem paraſti, cuius erunt? Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in deum diues. Deniq; sumus incerti si nam deus nos velit in suum regnum accerere, aut detrudere ad inferos: aut quòd in manus nostrorum inimicorum incidemus, aut à periculis eripiemur. Et quia nescimus plenè voluntatem dei, nihil nobis conducibilius erit, quàm beatè viuere, nulli conuiciari, neminem concutere, omnibus prodesse, & synceram honestæ vitæ amicitiam conseruare. Edisserens Ecclesiasticus de operibus dei nobis occultis, dicit: *Quis videbit eum & enarrabit? & quis magnificabit eum sicut est ab initio? Multa abscondita sunt, maiora his: pauca enim vidimus operum eius.* Nec Ecclesiastæ aduersatur, quod dicit Paulus ad Romanos: *Quod notum est dei, manifestum est in illis, deus enim illis manifestauit: inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus & diuinitas, ita vt sint inexcusabiles.* Nam solum innuit nos cognoscere deum, cognitione quidem quia est, per ea quæ facta sunt, sed non cognoscimus rationes, quibus architectus ille supremus, creaturas producit: nec potest vis nostri ingenij attingere, quæ in mente diuina latent, & quâdo, & quo sine quidpiam creabit. Mane semina semen tuum, & vespere ne cesser manus tuas, quia nescis quid magis oriatur, hoc aut illud: & si vtrunque simul, melius erit. Dulce lumen & delectabile est oculis, videre solem. Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorum: qui cum venerint, vanitatis arguentur præterita. Lætare ergo iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in vijs cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum, & scito quòd pro omnibus his adducet te deus in iudicium. Aufer iram à corde tuo, & amoue malitiam à carne tua. adolescentia enim & voluptas vana sunt. Nos prouocat & adducit ad còtinuum laborem, vt opportuno tempore iacimus sementem, nec ab opera desistamus: quid enim scimus, si quod diluculo seminauimus, fructu adferet, aut quod vespere seminatam est? aut si vtrunq; perueniet ad frugem? euenit aliquando, vt si mane nostram perdiderimus operam, vespere serendo resarciemus iacturam, & deus multiplicabit semen nostrum, sicut dicit Paulus 2. Corin. 9. *Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & auget incrementa frugum iustitiæ vestræ, vt in omnibus locupletati, abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem deo: nec scire possumus, an labores nostri nobis optimum pariet fructum, deniq; incertum est quod opus magis placeat deo: potest accidere vt non vnum, sed vtrunq; que placeat. Et in adolescentia, & in senectute insistendum est operi, nec excusationem*

Lucæ 12.

Ecclesiæ. 43.

Rom. 1.

1. Corint. 9.

promereri possumus dicendo, laborauimus in ætate florida, idcirco in senectate feribimur, & quiescimus. Nos enim præterit, si nam in iuuentute, an in ætate decrepita, erimus deo grati. quid enim nobis prodest adolescentiæ frugalitas & continentia, si in senectâ soluamur luxu & delicijs? in quacumq; enim die errauerit iustus, ob veterem iustitiam à morte liberari non poterit. Quod si semper benefeceris, & omni ætati æqualem cursum habueris, videbis deum, dulcissimum lumen, videbis Christum solem iustitiæ. quod si multis annis vixeris, & recorderis miseriarum, quas aliquando perpeffus es, & inspectis malorum tenebris, cogites te breui moriturum, præsentia, quasi fluxa, fragilia & caduca contemnes. contende igitur summa cum diligentia, optimum ex semente euangelica fructum decerpere, nec torquearis terreni seminis sollicitudine, quod non semper peruenit ad frugem, vt ostendit Christus in Euangelio Matthæi, dicens:

Matth. 13.

Exiit qui seminat seminare, & dum seminat, quædam ceciderunt secus viam, & uenerunt volucres cæli, & comederunt ea. Alia autem ceciderunt in petrosa, vbi non habebant terram multam, & continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terræ: sole autem orto aestuauerunt, & quia non habebant radicem, aruerunt. Alia autem ceciderunt in spinas, & creuerunt spinæ, & suffocauerunt ea. Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. Deinde dicit Ecclesiastes: Exhilarescat animus tuus, quandiu tibi arident iuuentutis sales, facetiæ & deliciæ, quicquid denique tuis perplacebit oculis, & tibi gratum fuerit, assume, fruere vt libet huius mundi voluptatibus, caue tamen ne tibi dominetur lasciuia, & rerum omnium libido: quod si rebus huius seculi insolescas & abutaris, baud dubie acerrimas aliquando lues pœnas, & extremo occures iudicio: in quo vitæ tuæ redditurus es rationem: & ne tuo malo incidas in horrendum illud iudicium, in quo filius hominis reddet vnicuiq; secundum opera eius. doma noxios tui animi affectus, immoderatam deuita iracundiam, nec à recto virtutum tramite defleetas, pensata nihil esse vanius adolescentia, nihil deniq; voluptate fluxibilius.

Matth. 16.

ARGUMENTVM DVODECIMI CAPITIS.

Non sis vsque adeo ingratus, nec ea detestandæ ingrati tudinis nota cõtamineris, vt dũ floridam agis ætatē, dei optimi & maximi, à quo tua pendet omnia, te capiat obliuio. tempore enim afflictionis, & dum tibi vndiq; tribulationū procellæ insurgunt, tuæ te pœnitebit ingrati tudinis, deiq; gratiam neglexisse. & cum in extremo iudicio conspicias solem obtenebrescere, & lunam, ac stellas denissimis obscurari tenebris, alios deniq; ad cælum euehi, alios deturbari ad inferos, dolebis vehementer te impiè vixisses sed frustra tuam deplorabis iuuentutem miserè transactam, & vani erunt tui dolores. agnosces interim quàm sit miserum humanis fidisse rebus, & suæ spei anchorâ in diuitijs, ac momentaneis voluptatibus defixisse. torqueberis & acrius quod carnes destinata esse æternæ vitæ præmia his, qui diligenter dei mandata obseruauerunt: illis verò, qui sanctas dei leges transgressi sunt, æterna supplicia.

CAPVT DVODECIMVM.

Eméto creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis tuæ, & appropinquent anni, de quibus dicas, Non mihi placét, antequam tenebrescat sol & lumen, & stellæ, & luna, & reuertantur nubes post pluuiam: quando cômouebuntur custodes domus, & nutabunt viri fortissimi, & otiosæ erunt molentes in minuto numero. Et tenebrescét videntes per foramina, & claudent ostia in platéa, in humilitate vocis molétis, & confurgét ad vocem volueris, & obsurdescent omnes filiæ carminis. Excelsa quoque timebunt, & formidabunt in via, si orebit amygdalus, impinguabitur locusta, & dissipabitur capparitis. quoniã ibit homo in domũ eternitatis suæ, & circumibũt in platéa plangentes, antequam rumpatur funiculus argenteus, & recurrat vitta aurea, & conteratur hydria super fonté, & confringatur rota super cisternam, & reuertatur puluis in terrã suam vnde erat, & spiritus redeat ad deum qui dedit illum. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, & omnia vanitas. Cúmque esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populum & enarrauit quæ fecerat: & inuestigãs composuit parabolas multas. Quæsiuit verba vtilia, & cõscripsit sermones rectissimos, ac veritate ple nos. Verba sapientium, sicut stimuli, & quasi clauis in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt à pastore vno. His amplius fili mi ne requiris. Faciendi plures libros nullus est finis: frequénque meditatio, carnis afflictio est. Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time, & mandata eius obserua. hoc est enim omnis homo. Et cuncta quæ fiunt, adducet deus in iudiciũ, pro omni errato, siue bonũ, siue malũ sit.

F I N I S.

Ememento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis tuæ, & appropinquét anni, de quibus dicas, non mihi placent. Antequam tenebrescant sol & lumé, stellæ & luna, & reuertantur nubes post pluuiam. Ea insolescunt homines in prosperis arrogantia, eoque superbiæ fastu turgescunt, vt nec dei, nec sui sint memores, nec extrema paupertatis & miseriæ, in quam aliquando inciderunt, recordentur: nec ipsis venit in mentem, se ex obscuris parentibus, & in tenuissima casula ortos esse. Neminem putant sibi esse secundum, omnes contemptim auersantur, & blanda occæcati fortuna, se omnium felicissimos esse existimant, nec principum minis & potentia terrentur, nec Iouis fulmen pertimescunt. At vbi procellosis aduersitatum fluctibus concutiuntur, & ingruente bello affliguntur, discunt nihil esse perniciosius homini, quàm in prosperis, insolescentia & arrogantia intumescere: nihilq; exitialius quàm suas iactasse opes, & terrenis fuisse diuitijs. Etenim calamitosus Cræsi Lydorum regis opulentissimi exitus, comprobauit verissimam Solonis sententiam, dicentis: Neminem esse bea-

tum ante obitum. Idcirco prudenter nos monet Ecclesiastes, ut dei simus memores, tempore nostræ iuuentutis, in quo promptius & animum & corpus deo consecrare possumus, quam tempore morbosæ senectutis: & expendamus quid præclare aut turpiter à nobis gestum est, nec efferamur in prosperis, nec deiciamur in aduersis: ac mortis ultimæ recordemur, antequam tempus adueniat, quo tristitia quæp̄ lætissis succedant: in quo agnoscemus solem obtenebrescere, & stellas suo destitui lumine, & nubes, terra pluuijs irrigata, ad suam sedem propter hominum vitia & ingratitude reuerti. Hæc Ecclesiastæ sententia, cobaret bis, quæ dicit Christus in Euangelio Matthæi, de generali summatione mundi: Statim autem, inquit, post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur, & tunc parebit signum filij hominis in cælo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate. Quando commouebuntur custodes domus, & nutrabuntur viri fortissimi, & otiosæ erunt molentes in minuto numero, & tenebrescent videntes per foramina, & claudent ostia in platea in humilitate vocis molentis, & consurgent ad vocem volucris, & obsurdescent omnes filiz carminis. Enarrans Hieronymus hæc captu difficilia, dicit custodes domus, aut solem intelligi & lunam, & reliquum astrorum chorum, aut angelos qui huic mundo præsident: viros verò fortissimos qui peribunt, dæmones, qui à forti diabolo, etiam ipsi sortium sortiti sunt vocabulum, quem superans dominus & ligans, iuxta Euangelij sententiam, vastat domum eius. Alij. Custodes domus, qui ad corpus hominis referunt cuncta quæ scripta sunt, costas significari putant, quòd ab ipsis intestina videntur, & tota ventris mollitudo seruetur: viros verò fortes, crura æstimant: Solem & lunam & stellas, ad oculos, aures, nares & totius capitis sensus coaptant. nam quæ subnectuntur, intelligenda sunt de hominum membris, non autem de angelis & dæmonibus, neq̄ de sole & luna & stellis: cū dicit Ecclesiastes: Otiosæ erunt molentes, de dentibus dictum putes, quòd cum extrema senectus aduenerit, dentes quoque aut atteruntur, aut decidunt, de quibus moliti cibi in aluum transmittuntur: tenebrescere autem videntes in foraminibus, oculos arbitrantur, quòd ætate confectis, caliget acies, & intuitus obscuretur. Aliter. Duæ molentes sunt, ex quibus vnam recipi, & alteram relinqui Euangelium non tacet, quæ cum imminutæ fuerint, atq̄ cessauerint, necesse est, ut omne lumen sciētiz auferatur ex oculis: & qui obtenebrescent videntes per foramina, dicatur ij qui errorum & vitiorū tenebris inuoluti, solum vidēt veritatem per quasdam rimulas. Si enim Moysi dicitur: Ponam te in foramine petreæ, & sic posteriora mea videbis, quanto magis vnaquæq̄ anima per foramen & quasdam tenebrosas cauernas, aspiciat veritatem. Et cum vox molentis fuerit infirmata, & magistrorum doctrina cessauerit, consequenter cessabunt omnia, inter quæ & ostia claudentur in platea, ut iuxta fatuas Euangelij virgines, vnusquisq̄ habeat clausas suæ plateæ ianuas, & illæ oleum emere non possint, vel certè fatuis virginibus circueuntibus in platea, claudent cubiculum sponsi, quæ cum eo intrauerint. Si enim arcta est via, quæ ducit ad vitam:

Math. 24.

Ibidem.

Exod. 33.

Math. 25.

Math. 7.

Et spatiosa, quæ ducit ad mortem, rectè refrigerata charitate multorū, ostium doctrinarum clauditur in plateis. Et ad vocē volucris, siue passeris, scilicet ad tubam archangeli resurgunt mortui, passer in bonam sumitur partem. Unde dicit Dauid, In domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem sicut passer? Et alibi, Vigilaui & factus sum sicut passer solitarius in tecto. atq̃ iterum, Etenim passer inuenit sibi domum. Aliter, clausas in plateis ianuas, & infirmos senis gressus accipi volunt, quòd semper sedeat, & ambulare non possit. humilitatē autem vocis molentis de mandibulis, interpretantur, quòd cibum terere nequeat, & vix spiritu coartato, vox eius tenuis audiatur. Porro consurgere eum ad vocem volucris, ostendit quòd frigescente iam sanguine, & humore siccato, quibus materia soporis alitur, ad leuem sonitum euigilet, & noctisq̃ medio, cum gallus cecinerit, festinus exurgat, nequaquam valens strato sæpius membra conuertere. Obmutescere quoq̃, siue obsurdescere filias carminis, aures significat, quòd grauior senum auditus fiat, & nulla inter voces valeat scire discrimina, nec carminibus delectari. Quod quidē & Berzellai loquitur ad Dauid, nolens transire Iordanem. Cum enim dixisset Dauid Berzellai Galaadita octogenario, Veni mecum vt requiescas securus in Hierusalem, ait Berzellai ad regem, Quot sunt dies annorū vitæ meæ, vt ascendam cum rege in Hierusalem? Octogenarius sum hodie, nunquid vident sensus mei, ad discernendum suauē aut amarum, aut delectare potest seruum tuum cibum & potus, vel audire possum vltra vocem cantorum atq̃ cantatricum? Quare seruus tuus sit oneri domino meo regi? Paululū procedam famulus tuus ab Iordane tecū. Non indigeo hac vicissitudine, sed obsecro vt reuertar seruus tuus, & moriar in ciuitate mea, & sepeliar iuxta sepulchrum patris mei & matris meæ. Excelsa quoque timebunt, & formidabunt. in via florebit amygdalus, impinguabitur locusta, & dissipabitur capparitis: quoniam ibit homo in domum æternitatis suæ, & circumibunt in platea plangentēs. Senes ardua ingredi non valent, & lassus poplitibus, ac trementi vestigio, etiā in plano itinere fluctuantes, offensam gressuum formidabunt. quòd autem dicit Ecclesiastes florere amygdalum &c. intelligendum est per metaphoram de membris hominis. Cum autem senectus aduenerit, capillus incanuerit, tumuerint pedes, libido refrikerit, & homo morte fuerit dissolutus, tunc reuertetur in terram suā, & in domum æternitatis suæ, sepulchrum exequijs quærat celebratis, plangentiumq̃ funus turba præcedat. Florē amygdali quidā sacram spinam interpretantur, quòd decrecentibus natiuum carnibus, spina succrescat & floreat. Porro quod ait, impinguabitur locusta, indicat senum crura tumentia, & podagræ tumoribus prægrauata. Et cum dicit, dissipabitur capparitis, ostendit senum libidinem frigescere, & organa coitus dissipari. Capparitis herba est, secundum Dioscoridem, spinosa, super terram expansa, sapore subamara, colore rufa, quæ plurimū valet ad splenis & ventris duritiam molliendam. Hac herba, vt dicit nonnulli, excitatur luxuria, quæ in senio fractis elanguescit. Hæc verò nomina, amygdalum, locusta & capparitis, per figuram & etymologiam seni conueniunt. Amygdalum pro canicie, locusta pro crurum dolore, ac pedum tumore, & capparitis pro frigescente libidine. Hac sententia, ibit homo in

Psal. 10.

Psal. 101.

Psal. 83.

1. Reg. 19.

domum suæ æternitatis, manifeste docet, animã hominis immortalem esse, & ad deum fracto vase in quo oclusa erat, reuersuram. Planè fatetur Cicero libro 1. Tusculanarum quaestionũ, optime sentiens cum Pythagoricis & Platonis, de immortalitate animæ, hominem exantlatis suis laboribus, in domum suæ æternitatis remigraturũ. Si supremus, inquit, ille dies non extinctionem, sed commutationem affert loci, quid optabilius? Sin autem perimit, ac delet omnino, quid melius, quàm in medijs vitæ laboribus obdormiscere, & ita conuiuẽtem somno consopiri sempiterno? Quod si fiat, melior Ennij quàm Solonis oratio. Hic enim noster, Nemo me lachrymis decorat, inquit, nec funera fletu Faxit. At verò sapiẽs ille, Mors meã ne careat lachrymis, linquamus amicis Mærorem, vt celebrent funera cum gemitu. nos verò siquid tale acceiderit, vt à Deo denuntiatum videatur, vt exeamus è vita, læti & agentes gratias, pareamus, emittitq; nos è custodia, & leuari vinclis arbitremur, vt aut in æternam, & planè in nostram domum remigremus, aut omni sensu molestiãque careamus: sin autem nibil denuntiabitur, eo tamen simus animo, vt horribilem illum diem alijs, nobis faustum putemus, nibilque in malis ducamus, quod sit vel à dijs immortalibus, vel à natura parente omniũ constitutum. non enim temerè, nec fortuito sati & creati sumus, sed profecto fuit quædam vis, quæ generi consuleret humano, nec id gigneret, aut aleret, quod cũ exantlauisset omnes labores, tum incideret in mortis malum sempiternum. Portum potius paratum nobis, & profugium putemus, quo vtinam velis passis peruehi liceat. Antequam rumpatur funis argenteus, & recurrat vitta aurea, & coneratur hydria super fontem, & confringatur rota super cisternam, & reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad deum qui dedit illum. Vanitas vanitatum dixit Ecclesiastes, & omnia vanitas. Concinnè coheret hæc præcéditibus. Siquidem monuerat vt dum in nobis floreret ætas, & vegetior esset spiritus, dei memores essemus, & candidum nostræ pubertatis florem diuino litaremus obsequio, & omnimodã nostræ iuuentutis operam & industriã sacræ religioni deuoueremus, etiam antequam sol obtenebresceret, & astrorũ lumen extingueretur: nunc verò idem exprimit, sed alia figura. Studeamus placere deo, etq; nostræ sanctimonix studia dedicare, antequam disrumpatur hæc vita candida, argenteo funiculo adumbrata, & spiritus bine ad deum demigret, à quo dimanauerat, quem effigiat vitta aurea. quod autem subiungit de contrita super fontem hydria, & confracta super cisternam rota, mortis indicia & ænigmata subindicat. Quemadmodum enim hydria, quæ coneritur, cessat haurire, & rota per quam de lacu & puteis hauriuntur aquæ, si confracta fuerit, aquæ vsus interceptitur: ita cum argenteus funiculus, & animæ riuulus ad pristinũ dei fontem recurrit, interibit homo. Et expressius multo explicat Ecclesiastes, dicens, Cum reuertetur puluis in terram suam, vnde sumptus est, & spiritus ad cælestem locũ, à quo exierat, remigrabit. Hunc locum explicat abunde Augustinus libro 10. de Genesi ad literam, capite 9. vbi dicit, quosdam respondiisse huic auctoritati, Redit spiritus ad deum, qui cum dedit homini primo, quando in eius faciem sufflauit, conuerso puluere, id est, humano corpore in terram suam, vnde primitus factum est. Neque enim ad pa-

Augustinus.

rentes erat spiritus rediturus, quanuis inde sit creatus ex illo vno, qui homini primo datus est: sicut nec ipsa caro post mortem ad parentes reuertitur, à quibus eam certe constat esse propagatam. Quemadmodum ergo caro non redit ad homines, ex quibus creata est, sed ad terram, vnde primo homini formata est, ita & spiritus non redit ad homines, à quibus transfusus est, sed ad deum, à quo primæ illi carni datus est. Quo testimonio sanè satis admonemur, ex nibilo deum fecisse animam, quam primo homini dedit, non ex aliqua iam facta creatura, sicut corpus ex terra: & ideo cum redit, nõ habet quo redeat, nisi ad authorem qui eam dedit. Hæc ille, sed non cõsentit cum illis, qui dicunt spiritum hominis esse creatum ex illo vno, qui homini primo datus est. Nam anima rationalis, vt dicit, ex nulla creatura facta est, sed à deo ex nibilo. Ex quo arguendi sunt & deridendi, qui arbitrantur animam rationalem à corporum partibus progenitã esse, non autem à deo creari. Si enim caro redigatur in puluerem, & in terram reuertatur, & spiritus redeat ad deum, qui dedit illum, manifestum est, Deum esse animarum authorem & patrem, non autem homines. Et miro tandem artificio concludit Salomon, quod ab exordio sui luculentissimi operis auspicatus est, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Si enim fortunæ bona spectes, quibus nihil est fluxibilius, aut insignes corporis dotes, eximiam scilicet corporis formam, proceritatem, elegantiam, dexteritatem, & alacritatem: aut si animi beneficia attingas, virtutes, scientiã, artes, & ingenuas ac liberales disciplinas, hæc scias omnia, vanitati esse obnoxia, nihilque in hoc mundo terrenis, perdit cælestia. Quid porro vanius, quã aut industria, aut armis, aut dolo, totum mundum lucrari, & suæ animæ iacturam facere? Cùmque esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populum & enarrauit quæ fecerat: & inuestigans composuit parabolas multas. Quæsiuit verba vtilia, & conscripsit sermones rectissimos, ac veritate plenos. Non dissimulat Ecclesiastes se & sapientiã & omni disciplinarum genere, cæteris regibus præcelluisse, qui non abyt contentus veteris legis institutione, sed in abditissimas rerum omnium quæstiones se vltro demersit, & ad instituendum rudiores, addidit Parabolas & Prouerbia. Siquidem memoriæ proditum est, Salomonẽ locutum tria millia Parabolarum, cuius carmina fuerunt quinque millia. Parabolis etiã Christus proletarium vulgus, & imperitiores docebat. Cum enim discipuli Christi, suo dicerent præceptoris, Quare in parabolis loqueris turbis? respondens Christus, ait illis, Quia vobis datum est nosse mysteria regni cælorum, illis autem non est datum. Nec tamen existimes Prouerbia Salomonis omnibus esse apertissima. Sicut enim in terra aurum, & in nucis nucleus, & in hirsutis castanearum operculis, absconditus fructus inquiritur: ita diuinus in eis sensus altius latet, nec sine hominis labore & studio erui potest. Voluit deinde omnium rationes & causas perquirere, ac diuinam intelligere prouidentiam: & hoc vtilissimis sermonibus (qui in hoc opere continentur) intentauit negotium, nec tamen suo potitus est voto. Verba sapientium, sicut stimuli, & quasi clauis in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt à pastore vno. His amplius fili mi ne requiras, faciendi

Matth. 16.

3. Regum 4.

Matth. 13.

plures libros nullus est finis: frequēsq̄ meditatio, carnis afflictio est. Commodissima sapientū verba, suum habent aculeum, suum denique pungentem stimulum, quo liberius delinquentes castigant, & in corrigenda nebariorum scelera commoventur, nec hominibus assentantur, nec stultis & diuitibus molliter adblandiuntur. Et ne videretur Ecclesiastes post legem dei, veluti temerarius præceptor subito erumpere, suamque iactare sapientiam, & antiquæ legis doctrinam contemnere, quam Moyses non tam sua sponte, quam deo irascente primū, dehinc inspirante susceperat: dicit verba sua esse verba sapientum, quæ in similitudinem stimulorum, errantes corrigunt, nec minus firma sunt, quam clavi in altum, ac solidum defixi, nec vnus arbitrio, ac auctoritate proferuntur, sed consensu, ac magistrorū omnium consilio. Et ne contēneretur hominum sapientia, dicit eam esse ab vno pastore concessam, scilicet à deo & à spiritu sancto, qui cælestis sapientiæ author est vnicus. Et hic locus plurimum facit aduersus illos, qui alium veteris legis, alium Euangelij existimant Deum. Sed quod subinde dicit, plurimum habet virium, ad increpandam illorum stultitiam, qui toto studio, omnibusque ingenij viribus conantur, si quid cuderint, chalcographorū typis subito committere, exquisisque codicellis suum nomen in publicum proferre, quos tam auida humanæ gloriæ sitis detinet, vt animo gestire non possunt, nisi sui ingenij specimen fecerint, & posteritati suorum studiorum monumenta reliquerint: qui potius deberent maiorum vestigijs inniti, & ab antiquæ lectionis auctoritate ne latum quidem vnguem discedere, quam temere sua diuulgare studia. Sed ea nos torquet ambitio, vt æditis libris satiari non possimus, sed velimus noua semper voluminum fæctura, orbi in notescere. sed quod magis hæc versamus animo, & pensculatius meditamur, eo magis diuexamur, & magis nos affligit labor mentis quam corporis. Nolim tamen præclara illorum monumenta damnare, qui humaniores literas, & sanctiora studia suis lucubrationibus iuuerunt. Quod si diuersi libri in vnum conspirent, & in eum, qui in principio erat verbum, tendant, nec sententijs dissideant, non tam dicendi sunt plures, quam vnus, quemadmodum quatuor Evangelia ad Christi gloriam contendentiā, vnus sunt Euangelium: cum vero discrepant omnino, & animum huc & illuc fluctuantem rapiunt, in vno plures sunt, & istorū non est finis. Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time, & mandata eius obserua. hoc est omnis homo. Cuncta quæ fiunt, adducet deus in iudiciū, pro omni errato, siue bonū, siue malum sit. Nihil hac sententiā existimo me vnq̄ audisse sanctius, nihil diuinius, nihil deniq̄ omnium votis expetibilius. Et licet hebræi aliquando putauerint hunc librum esse obliteradum, quod vnas afferat dei creaturas, & omnia quæ in hoc mūdo subsistunt, arbitretur esse caduca, fluxa & momentanea: tamen censuerunt hoc opus præclarissimum ex hoc etiam vno capite, meruisse auctoritatem, vt canonicarum scripturarum numero ascriberetur, quod totam disputationem suam, hac quasi àncora aduersorū coartauerit, & dixerit, omnem sermonum suorum auditum esse promptissimum, nec quicquam in se habere difficile, & quod non possit homo diuina adiutus gratia, nancisci, vt scilicet deum timeamus, eiusque præcepta obseruemus. Ad hoc enim natus est homo, vt suum creatorem religione

colat, & syncero metu, ac opere mandatorum veneretur. nec veram & ipsissimam hominis imaginem refert, qui hæc diligenti studio non obseruat. Multis in locis expressit Dauid quantum commodi assequantur, qui dei iussis obtemperant. Eum in primis censet esse beatum, cuius voluntas in lege domini sita est, & in lege eius meditabitur die ac nocte: & præmium accepturum, quia custodiuit vias domini, nec impiè gessit à deo suo. Et rursum: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Iterum: Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis. In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas. Item: Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi. Et in eodem psalmo, in quo abundè loquitur de lege dei à nobis obseruanda, eos indicat esse maledictos, qui declinant à mandatis dei. Et in prophetis oraculis deus imprecatur maledictionem filiis Israel, quod eius legem abiecerint. Tum etiam dicit Salomon in Proverbis, Fili mi si custodieris sermones meos, & mandata mea absconderis penes te, vt audiat sapientiam auris tua, inclinabis cor tuum ad cognoscendam prudentiam. Et iterum: Fili mi ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiat: longitudinem enim dierum, & annos vitæ, & pacem apponent tibi. Item: Serua mandata mea & viues. Et alibi: Qui custodit mandatum, custodit animam suam. Dicit etiam Ecclesiasticus: Quis enim permansit in mādatis eius, & derelictus est? aut quis inuocauit eum, & desepxit illum? Et alibi: Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui, adiecit mandata & præcepta sua, si volueris, mādata conseruabunt te. Insuper: Sapiens non odit mandata & iustitias, & non illidetur quasi in procella nauis. homo sensatus credit legi dei, & lex illi fidelis. Et Paulus ad Romanos dicit illum implere legem, qui diligit proximum. nec diceris nosse deum, nisi eius mandata obserues. Dicit enim Ioannes in sua prima epistola: In hoc scimus quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruamus. Qui dicit se nosse deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in eo veritas non est. Nec putes sola fide tibi ianuam regni cælestis patere. nam dicit Christus: Non omnis qui dicit mihi, Domine domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die: Domine domine, nōne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: Quia nunquam noui vos, discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Et dixit cuidam adolescenti sciſcitanti quidnam ageret, vt vitam æternam assequeretur, si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Hæc planè indicant solam fidem in bis, qui vtuntur ratione, non sufficere, vt quis conscendat cælos. Nec propterea diligimus Christum, quia eius mandata aut scimus, aut habemus etiam animo insculpta, sed opus est illa seruare. Dicit enim Christus: Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Noscant igitur homines, vt aliquando finiamus, se diligere deum, cum timent eum offendere, & eius præceptis obsequuntur. Ad hæc, omnium studia, vires & conatus inflecti debent. Et cum iudicij tempus aduenerit, & classico archangeli, ad reddendam nostræ vitæ rationem vocabimur, agnoscat vnusquisque quid boni aut mali egerit: nec solum de grauioribus vitijs reddet rationem, verum etiam

Psal. 1.

Psal. 17.

Psal. 118.

Prouerb. 2.

Prouerb. 3.

Prouerb. 7.

Ecclesia. 1.

Ecclesia. 15.

Ecclesia. 33.

Rom. 13.

1. Ioan. 2.

Matth. 7.

Matth. 19.

Ioan. 14.

de leuioribus, de verbo otioso, & quibuslibet erratulis, æqua lance librabuntur omnium merita & demerita. Et cum in omnes lata fuerit sententia, beati æterna fruuntur gloria, miseri verò perpetuis torquebuntur supplicijs.

COMMENTARIORVM IOANNIS
ARBOREI IN ECCLESIASTEN,
FINIS.

Nobilissimo ac Reuerendissimo

CARDINALI, LVDOVICO BORBONIO IOAN-
nes Arboreus, Doctor Theologus Parisiensis, S. P. D.

Mhi toto celo, totaq; via errare videtur, Antistes dignissime, qui cum sint ad illustranda bonarum literarum studia optimo genio nati, illisq; præclara naturæ adminicula, virtutum scintillulæ, & bonorum omnium præsidia faueât, nec naturam ducem sequuntur, nec excolunt: sed ofcitantia, torpedine, & ignauia soluti, ac voluptatum hamo inescari, vmbrailem agunt vitam, diem otio transigunt, & bonas horas perdunt, nec sordidissimo inertiae luto volutati, perpèdunt cuius rei gratia fuerant à natura ficti & efformati, nec disquirunt finem, ad quem sua debuerant destinare studia: quorum vita nihil est abiectius, nihil deploratius, nihil deniq; miserius. Quandoquidem omnibus compertum est, naturam finxisse homines hominum causa, vt ipsi inter se alij alijs prodesse possent, & vicaria opera, mutuisque officijs seipsos iuarent, ac suos conatus, suamq; industriam, & indefessos labores, ad communem reipublicæ vtilitatem cõferrent: quibus persuasum esse debet, nihil præclarius, nihil denique oprabilius, quàm naturæ igniculos, & subsidiaria virtutum seminaria adaugere: nihil verò deterius, & turpius, quàm huiusmodi adiumenta imminuere, aut sinere, vt nostra negligentia ac pigritia flaccescât. Nam quemadmodum ager suapte natura feracissimus, si non colatur, squallet vepribus, lappis & carduis obfitus: ita ingenia natura indole ad nanciscendam virtutem adiuta, si labore & exercitio non excolantur, fiunt squallida, & omnino marcescunt: si verò arte & studijs illustrentur, optimos pariunt fructus, & ad summum virtutis fastigium euehuntur. Enimuero qui propria naturæ bona, optimis disciplinis fouent, eaq; sinunt adolefcere, perfectiores euadunt. Quamobrem non est deferendum id bonum, auctore Quintiliano, libro secundo suarum institutionum, quod ingenitum est, sed augendum. Nec vsque adeo dexteritati naturæ fidendum est, vt artis & doctrinæ subsidia deferamus: si enim sola natura sufficeret, omnino superuacua esset doctrina. Et licet natura ad discendum vim adferat maximam, absque tamen disciplina ac arte, imbecilla est & imperfecta, minusque eualescit: ars deniq; naturæ patrocinio destituta, res est manca ac mutila: cū autem mutuo se iuuant, opus efficiunt absolutissimum. Cum igitur Mæcenas humanissime, non sim nescius me à natura rerum omnium prouidentissima, ad subeundos pro republica labores procreatum esse, dedi operam vt ad publicum sacrarium

EPIST. NVNCVPAT.

literarum officium, omnes meæ curæ, vigiliæ, cogitationesque labora-
 rent, & patriam omnium nostram communem, qua nihil mihi est cha-
 rius, nihilque dulcius, meis studijs illustriorem redderem: nullisque vn-
 quam peperi laboribus, vt nobilissimam ac antiquissimã Vindocinen-
 sium domum, domum equidem virtutis & regiæ dignitatis, eximijs li-
 terarum monumentis exornarem. Etenim doctissimi quique me felicissimam
 existimant, quod hæc regia domus, tuis præclaris virtutibus, tuæ
 que augustissima maiestate insignita, me in numerum suorum asciue-
 rit. Sed ne detestanda ingratitude nota inurerer, & magnitudinem
 tuorum erga me beneficiorum obliuione sopirem, conatus sum indefes-
 so labore hæc commentarijs, tuum in me propensissimum animum, as-
 liquantulum pensare. Fateor ingenuè, & semper fatebor, me tibi esse de-
 uinctissimum, meaque ex te pendere studia: quæ si quid laudis & com-
 mendationis apud bonarum literarum amantissimos, sint habitura, tibi
 ascribetur, & in tuum cedit honorem. Nec solum tua beneficentia, qua
 multorum literæ fouentur, me mouit, vt meæ eruditionis specimen, ac
 commentarios in Canticum Canticorum æditos, tibi consecrarem: ve-
 rum etiam tui optimi mores, ingenij dexteritas, literarum candor, illis-
 bara vitæ sanctimonia, inuicta religio, modestia, & admiranda tuæ ma-
 iestatis amplitudo, qua cæteris Ecclesiæ principibus lögè antecellis. De-
 niq; consummata prudentia, morum mansuetudine ac facilitate, & alijs
 excellentissimis virtutibus, apud viros summi nominis, & eos potissimùm,
 qui tecum lateri F R A N C I S C I Gallorum regis Christianissimi ad-
 hærent, immortalcm tui nominis gloriam peperisti. Porro nemo est qui
 non tibi pro communibus studijs, & regijs negotijs, quibus haud dubiè
 magis quam tuis incumbis, assurgat, & eò lubentius ac propensius te sus-
 piciant omnes, & colunt, quò magis studeas Christianismum à pestilen-
 tissima hæreticorù doctrina protegere. Et qui tua familiaritate, ac com-
 posita viuendi consuetudine fruuntur, insignem tuæ humanitatis dex-
 teritatem maximopere commendant, & admirantur, nihilq; quod non
 in te sit magnum & excellens, conspiciunt. Quid me Hercules ad exot-
 nandum cum literas, tum virtutes optari potest, quod in te non sit cu-
 mulatissimum? Quid denique absq; limato consilio, iustitia, & omnium
 beneuolentia à te confectum est vnquam? Ecquem vnquam vidimus ho-
 minem, eequem verè commemorare possumus, tibi parem consilio, gra-
 uitate, constantia, cæteris virtutibus, honoris, ingenij, ac rerum gesta-
 rum ornamentis? Gaudent sanè viri clarissimi, quò prompto animo
 humanioribus literis patrocineris, & eas res despicias, ad quas plerique
 inflammata auiditate rapiuntur, nec quicquam te magis delectet, quam
 sincera & germana sacrarum literarum lectio, qua secretissima dei arca

na, & sublimia rerum diuinarum mysteria intelligis, & animi procellas (si quæ suboriantur) leuissimo negotio mitigas. Hoc itaque tuarum virtutum amore accensus, difficillimū Salomonis opus in Canticum Canticorum, nostris commentarijs illustratum, tibi deuoti, quod vbi accuratè legeris, agnosces me nonnihil adiumenti, sacris literis atulisse.

Bene Vale.

Ex sacro Sorbonicæ domus Musæo.

IOANNIS ARBOREI LAVDVNENSIS IN CANTICVM
CANTICORVM, PRAEFATIO.

Qui sublimia sacrarum literarū mysteria intelligere cupiunt, optimis primū moribus mentē excolunt & illustant, & toto conantur studio, à fæda improborum consuetudine abhorrentes, in quietum literarum otium secedere, quo purius & facilius abstrusissima sacræ philosophiæ studia, & arcanas literas perdiscant: nec putant se posse illotis pedibus sacrarum musarū, ac diuinæ sapientiæ sanctuarium ingredi, nec absq̃ virtutis præsidio perfectam sacræ scripturæ nancisci cognitionē. Nulli siquidem vnquam voluptatibus de dito, contigit rerum diuinarū sacramenta cognoscere, quid dico cognoscere: imò ne quidem primoribus labris degustare. Quis deniq̃ suis immersus delicijs, pulcherrimas sanctioris literaturæ allegorias, tropos, & abditissima quæq̃ mysteria intellexit? Quis porro quantumuis doctus potuit perfectè absq̃ animi munditia, & repurgata cordis acie, superna conspicerē, & dei intima contēplari? Nulli sanè vnquam ad sacras literas factus est aditus, nisi infrenes animi affectus, & carnis lasciuia domuerit. Nec poterimus absque integerrima vitæ sanctimonia, & puritate animi, cantare Canticum Canticorum, & dicere, Osculetur me osculo oris sui. Metiamur vires nostras, & diligenti studio, ac tota ingenij acrimonia, expendamus si pondus huiusce lectionis arduissimum ferre possimus. Si recta prius bene viuendi institutione, & sanctissimis honestæ vitæ legibus, animum adparatum & instructum habuerimus. Si denique sedatis animi affectibus, res humanas & caduca quæque, optimis Ecclesiastice monitis contempserimus. Nobis siquidem exploratum esse debet, spiritum sanctum, secundum mensuram vasculorum, dulcissimum suæ sapientiæ liquorem transfundere, nec quempiā non consummatum moribus, accersere ad audienda Cantici Canticorum mysteria. Scire enim nos oportet, q̃ quemadmodū puerilis ætas nullo rerū excellentissimarū amore pellicitur, ita nec ad capiendū sublimem hanc philosophiæ admittitur: qui lacte in Christo alitur, nec elatis fit ingressus, nec etiam stupidis sternitur via, sed dūtata ingeniosis, & his qui solido cibo vescuntur. in verbis enim Cāticī Cāticorum, ille cibus est, de quo dicit Apostolus, Perfectorum autē est solidus cibus, & tales requirit auditores, qui exercitatos habent sensus, ad discernendum bonū & malum:

Cantic. 1.

1. Cor. Inth. 3.

Hebr. 5.

Quod si parvuli ad hæc intelligenda veniant, vix proficere poterunt: & qui carnis vitia, ac animi sordes seclantur, si huc venire cõtenderint, plus sentiēt detrimenti, quàm commodi. nesciens enim audire castis auribus, amoris nomina, ab interiori homine ad exteriorem & carnalem virum, omnem desleclat auditum, & à spiritu conuertetur ad carnem, nutriētque in semetipso concupiscentias carnales, & occasione diuinæ scripturæ ad libidinem carnis commoueri videbitur. Qui igitur ventri seruiunt, neque à suis incompositis affectibus abscesserunt, à sacra huiusce difficillimi operis lectione temperent. Nec absurde dixerunt Hebræi, nulli licere hunc libellum suis contrectare manibus, nisi tricesimum annum impleuerit, & ad ætatem perfectam, ac maturam peruenerit, vt auctore Hieronymo, in proæmio Ezechielis, ad perfectam scientiã, & mysticis intellectibus, plenum humanæ naturæ tempus accedat. Quãdoquidem moris est apud eos, omnes scripturas à doctõribus & sapientibus tradi pueris, simul & eas quas *אַתְּוֹרָא* appellant, ad vltimum tamen quatuor ista reseruari, id est, Principiũ Genesis, in quo mundi creatura describitur: & Ezechielis prophætæ principia, in quibus de Cberubim refertur: & finem, in quo templi ædificatio continetur: & hunc Cantici Canticorum librum. Existimat Origenes (qui auctore Hieronymo, cum in cæteris libris omnes viderit, in Cantico Canticorum ipse se vicit) Epithalamium libellum, id est nuptiale carmen, in modum dramatis à Salomone conscriptum esse, quem cecinit instar nubentis sponsæ, erga sponsum suum, qui est sermo dei, cælesti amore flagrantis. adamauit enim eum siue anima, quæ ad imaginem eius facta est, siue Ecclesia, & hic magnificus atque perfectus spõsus, animæ & ecclesiæ est cõiunctus. Intellige cursim, Drama dici multarum personarum cantilenã, vt in scenis agi fabula solet, vbi diuersæ personæ introducuntur, & alijs accedentibus, alijs etiam discedentibus à diuersis & ad diuersos, textus narrationis expletur. Quæ singula suo ordine scriptura hæc continet, totũq; corpus eius, mysticis formatur eloquijs. Ad scopum coniunctionis & amoris Ecclesiæ ad suum sponsum, contendit hæc Salomonis sapientia, & ad charitatem quæ omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, & omnia tolerat, huiusce secretioris doctrinæ mysteria referuntur. Hunc deniq; amorẽ, quo aduersus diabolum luctamur, loquitur præsens scriptura, quo erga filiũ dei, anima beata inflãmatur, & istud Epithalamij carmen, per spiritum canit, quo Ecclesia sponso cælesti Christo coniungitur. Et in hoc diuinissimo opere loquitur Salomon sapientiam inter perfectos in mysterijs absconditam, amorẽ subinde cælestium, diuinorumque desiderium, incutit animæ, sub specie sponsæ, ac sponsi, refta charitatis & amoris semita, docens perueniendum esse ad dei consortium. Et eo filo sua cõnectit studia, eo deniq; artificio, vt Prouerbia, in quibus moralis tractatur pbilosophia, ad Ecclesiasten inflexerit: Ecclesiasten verò, in quo naturalem agit philosophum, ad contemplatiuam, siue theoreticam Cantici Canticorum philosophiam perduxit, quæ pulcherrimis allegoriarum floribus decorata, & multis inuoluta mysterijs, docet ad æterna & perpetua properandum esse. Ideo primas dignitatis partes, etiã in nouissimo loco, obtinet hic liber, ad quem nemo peruenit, nisi & moribus fuerit defæcatis, & rerum corruptibilium scientiã didicerit. Sed nunc de operis inscriptione loquimur, ne

Origenes.
Hieronymus

1. Corint. 13.

1. Corinth. 1.

In porta videamur impingere. Inscríbítur Canticum Canticorum, nec solum Canticum appellatur, sed Canticorum canticum, & omnium excellentissimum. & hoc simile est illis, quæ in tabernaculo testimonij appellántur sancta sanctorum, & illis, quæ in libro numerorum memorántur opera operum, quæque apud Paulum dicuntur, secula seculorum. Cantica sunt illa quæ dudum per prophetas, vel per angelos canebantur: lex enim dicitur per angelos ministrata in manu mediatoris. Illa ergo omnia quæ per illos annuntiabantur, cantica erant per amicos sponsi præcedentia. Istud verò vnum canticum est, quod ipsi iam sponsa sponsam suã suscepturo Epithalamij specie erat canendum, in quo sponsa non adhuc per amicos sponsi cantari sibi vult, sed ipsius iam sponsi præsentis audire verba desiderat, dicens: Osculetur me osculo oris sui: vnde & omnibus canticis merito præfertur. Videntur enim cætera cantica, quæ lex & prophetæ cecinerunt, paruulæ adhuc sponsæ, & quæ nondum vestibula maturæ ætatis ingressa sit, decantata: hoc vero canticum adultæ, & iam valde robustæ, & quæ capax sit iam virilis potentie, perfectiæq; mysterij, decantari videtur, secundum quod dicitur de ipsa, Quia vna sit perfecta columba, quæ si perfecta, ergo & perfecti viri sponsa, perfectæ suscepit verba doctrinæ. Primum ergo canticum cecinit Deo Moyses, & filij Israel, quando viderunt Aegyptios mortuos ad litus maris, & quando viderunt manum fortem, & brachium excelsum domini, & crediderunt deo, & famulo eius Moyse, tunc cantauerunt, dicentes, Cantemus domino, gloriose enim honorificatus est. Nec quis potest ad perfectum istud & mysticum canticum peruenire, nisi prius ambulet per siccum in medio mari, & fiat ei aqua murus à dextra læuâq; & sic euadat de manibus Aegyptiorum, ita vt videat eos ad litus maris mortuos, intuens manum fortem domini, qua interfecit Aegyptios, credat domino & famulo eius Moyse, Moyse autem dico legi atq; Euangelij, omnibusque diuinis scripturis. tunc enim merito cantabit & dicet, Cantemus domino, gloriose enim honorificatus est. Iterum secundum canticum canet, cum exierit de valle Zareth, quod interpretatur aliena descensio, & venerit ad puteum, de quo scriptum est, Et dixit dominus ad Moysen, Congrega populum, & dabo ei aquam de puteo bibere. Ibi enim cantabit & dicet, initiate ei puerum, foderunt illum principes, excuderunt eum reges gentium in regno suo, cum dominantur eorum. Post illud canticum venit ad Deuteronomij canticum, de quo dicit dominus, Et nunc scribe vobis verba cantici huius, & docete illud filios Israel, & iniicite illud in os eorum, vt fiat mihi canticum istud ad testimonium in filiis Israel. Quartum canticum est in libro Iudicum, de quo scriptum est, Et cantauit Debbara & Barac filius Abinoen in die illa dicentes, incipiendo, Principales in Israel in proposito populi benedicite dominum. Audite reges auribus, percipite satrapæ, &c. Hæc autem quæ canit, apis esse debet, cuius opus tale est, vt eo reges & mediocres vtantur ad sanitatem. Debbara namq; apis interpretatur, quæ istud canticum canit: sed & Barac cum ipsa, interpretatur autem Barac, coruscatio. Et canitur istud canticum post victoriam, quia nec ante quis potest, quæ perfecta sunt canere, nisi vbi aduersarios vicerit. sic denique & in ipso Cantico dicitur, Exurge, exurge Debbara, exuscita millia populi. Exurge, exurge, cane canticum, exurge Barac. *Quin-*

Exo. 16. & 16
& hebreo. 9.

Galat. 3.

Exod. 15.

Numer. 11.

Deuter. 31.

Iudicum 5.

PRAEFATIO.

1. Reg. 6. 12. tum post hæc, canticū, est in secūdo lib. regnorum, cum locutus est Dauid ad dominū verba Cantici huius, in die qua liberauit eum dominus de manu omniū inimicorū suorum, & de manu Saul, & dixit, Dominus mihi petra & munitio mea, liberator dominus deus meus custos erit mihi. Sextū est canticum in primo Paralipomenon libro, ubi constituit Dauid in principio ad laudandum dominum, Asaph & fratres eius, & est initium cantici istud tale, Laudate dominum & confitemini, & inuocate eum in nomine eius, notas facite in populis voluntates eius, canite ei, & hymnum dicite, narrate omnes adinventiones eius, quas fecit dominus. Septimū locum obtinet Canticum Canticorum, rei dignitate quam pertractat, excellentissimum, & ex quinque canticorum milibus selectum. Locutus est enim Salomon tria millia Parabolarū, & erant cantica eius quinque millia, ex quibus hoc vnum habemus præstantissimum, in quo venustissimus ecclesiæ candor, & illibata puritas exprimitur. Nec rerum sensilium verbis, quæ hic proferruntur, & corticibus bæreas, sed tutò credas sub velamentis rei corporeæ & inuolacris, diuina latere mysteria, & amoris corporei specie, spiritalem sponsæ erga suum sponsum charitatem adumbrari, & hoc canticum sacris consecratum esse nuptijs. Idcirco dicit beatus Gregorius, in præfatione huius operis, hoc canticum, tanto cæteris canticis sublimius esse, quanto nuptijs sublimioris sæstiuitatis offertur.
3. Reg. 6. 4.
- Gregorius.

ARGVMENTVM PRIMI CAPITIS

Cantici Canticorum.

Desiderat Ecclesia casto sui oris osculo Christum exosculari, & ardentissimo æstuat affectu, pudicū sui sponsi suauiolū recipere, sperat & pulcherrima ab eodem, sponsaliorum & dotis munera se habiturā: & eo sui nobilissimi sponsi amore tenetur, vt nō cesset interpellare Deum, donec oculis eius perfruatur, cuius vbera censet fragrantius spirare quam optima vnguenta, nec quicquam arbitratu fragrantissimo eius odore odoratius esse, à cuius amplexibus nusquam vult dimoueri. Lucundius exbilarescit, quod mirè suo venustissimo sponso placeat, & planè agnoscat, floridum sui candorem illi esse quamgratissimum.

Sculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis. Oleum effusum nomen tuum: ideo adolescentulæ dilexerunt te. Trahe me post te: curremus in odore vnguentorū tuorum. Introduxit me rex in cellaria sua. Exultabimus & lætabitur in te, memores vberum tuorum super vinum. Recti diligunt te. Nigra sum, sed formosa filiæ Hierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pel-

les Salomonis. Nolite me considerare quòd fusca sim, quia decolorauit me sol. Filij matris meæ pugnaverunt contra me, posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodiui. Indica mihi, quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum. Si ignoras te^o pulchra inter mulieres, egredere & abi post vestigia gregum tuorum, & pascce hœdos tuos iuxta tabernacula pastorū. Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilauit te amica mea. Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis: collum tuum, sicut monilia. Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argēto. Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Falciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui columbarum. Ecce tu pulcher es, dilecte mi, & decorus. Lectulus noster floridus, tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina.

Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis. Aestuat sponsa suavissimis sui sponsi oculis perfrui. Veruntamen ardentissimo sui sponsi amore delinita, dolet eum plurimo tempore moram protrahere. Interim tamen assiduis precationibus deum orat, sciens eum esse patrem sui sponsi, & sanctas manus sine ira, obmurmuratione, & querela in deum eleuat. incedit pudico habitu ornata, verecunda, sobria, & nobilissimis illustrata ornamentis, quibus decet nobilem sponsam exornari: & mirum in modum cupit castis auribus audire verba sui sponsi, dicens: Osculetur me osculo oris sui. optat & à Christo offensam, quam apud deum, homines peccando contraxerant, extingui: & pacem inuenire, in qua, dum essemus deo patri inimici, per filium eius reconciliamur. nec pudet Christum nos exosculari, si mœnore & lachrymis nostræ miseræ vitæ confecti, & lugubri pœnitentiæ sacco vestiti, ad eum redierimus: quandoquidem pater ille clementissimus, filium prodigum, quem decocti patrimonij pœnituit, benigne exoscularus est. Spiritalem tamen amplexando intelligentiam, hæc loquitur Ecclesia, & dicit:

Luc. 15.

k. j.

Omnia habeo, repleta sum muneribus, quæ sponsaliorum vel dotis titulo, ante nuptias sumpsi. Dudum enim, cum præpararer ad coniugium filij regis, & primogeniti omnis creaturæ, obsecuti sunt, & ministraverunt mihi angeli sancti eius, deferentes ad me legem, loco sponsalis muneris: ministraverunt mihi etiam prophetae, & indicarunt mihi de filio omnia, cui me delatis aris & muneribus dotalibus, spondere cupiebant. Verum ut in amorem eius me succenderent, pronuntiauerunt mihi propheticis vocibus, de aduentu eius, & de innumeris virtutibus, operibusque eius immensis, repleti spiritu sancto, prædicauerunt: pulchritudinem quoque eius, & speciem, ac mansuetudinem, descripserunt: ita ut omnibus his, ad amorem eius integrè inflàmmer, sed quoniam seculum iam penè finitum est, & ipsius quidem præsentia non datur mihi, solos autè ministros eius video ascendentes & descendentes ad me, propter hoc ad te patrem sponsi mei, precem fundo, & obsecro, ut tandem miseratus amorem nostrum, mittas eum, ut iam non mihi per ministros suos angelos duntaxat & prophetas, loquatur, sed ipse per semetipsum veniat, & osculetur me osculo oris sui, verba scilicet in os meum, sui oris infundat, ipsum audiam loquentem, ipsum videam docentem. Hæc sunt Christi oscula, quæ porrexit Ecclesiæ, cum in aduentu suo ipse Christus in carne positus euangelizauit ei verba fidei, & cbaritatis, & pacis, secundum quod Esaias promiserat, & præmissus ad sponsam dixerat: Non legatus neque angelus, sed ipse dominus saluabit nos. Hæc Origenes. Et eadè possumus de sancta anima interpretari, quæ tametsi ab antiquis legis Mosaicæ doctoribus, & ab oraculis prophetis, instituta fuerit, & primò crassa cognitione erudita, quia tamen illorum institutis non fuit satiata, expetiuit à Christo, & ab vberissimo Euangelij fonte caelestem haurire sapientiam, & in eo sua proluere labra, & confugit ad illum qui mentis tenebras depellit, animam illustrat, obscura discutit, enodat perplexa, inuoluta dissoluit, parabolas & ænigmata sapientum, relictis intelligentiæ lineis explicat, à quo oscula verbi dei, diuinæque philosophiæ, recipit. Hoc sponsi osculum, intelligamus virtutem dei, quæ illuminat mentem, & ad se rapit. Dicit Angelomus hunc edisserens locum, hoc, Salomonem prætidisse, tangat me dulcedine præsentia suæ, quam sapius à prophetis promissam audiui. Vnde & de eodem sponso in Euangelio scriptum est, cum sederet in monte, & sublimium præceptorum verba faceret, Aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Hunc autem excellentissimum doctorem, debemus attentè audire, quod testatur vox illa dei patris de nube demissa: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Et Ioannes Baptista præco domini, ex multis sponsi amicis præparauit sponsam Christo adhærentem. Qui habet, inquit, sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat & audit eum, gau-dio gaudet, propter vocem sponsi. Gregorius hæc eandem Salomonis sententiam explicans, dicit: Os sponsi, esse inspirationem Christi: osculum verò oris, dulcem inspirationis amorem. Dicit ergo sponso, de siderio astuans, & in amplexum sponsi sui inardescens: Osculetur me osculo oris sui. Ac si diceret, ille quem super omnia, imò solum diligo, veniat, qui dulcedine suæ inspirationis, me tangat. Nec prætermittam quæ ad hunc locum dicit beatus Bernardus sermone 2. Non audio iam Moysen, impeditioris siquidem lingue

Esa. 33. & 35.

Angelomus

Matth. 5

Matth. 17.

Ioan. 3.

Gregorius.

Bernardus.

factus es mihi: Esaiæ labia immūda sunt: Hieremias nescit loqui, quia puer est, & prophetæ omnes, lingues sunt. Ipse ipse quem loquuntur, ipse loquatur, ipse me osculetur osculo oris sui. Augustinus libro vno de amicitia, capite 6. hunc proferens locum, dicit ad eius explicationem, osculum esse & corporale & spiritale. Osculum corporale, fit impressione labiorum, quod non est ostendendū, nisi certis & honestis horis, vt in signum reconciliationis, quando sunt amici, qui fuerunt inimici: in signum etiam dilectionis inter sponsam & sponsum fieri permittitur, vel sicut ab amicis post diurnam absentiam & porrigitur & suscipitur. Porro osculum spiritale propriè amicorum est, qui sub vna lege amicitia tenentur. non enim fit oris attactu, sed mentis affectu: non coniunctione labiorum, sed commixtione spirituum. Hæc ille. Exclamat igitur sponsa à suo sponsetanquam à Paranymphe edocta, & cælesti illius pulchritudine accensa, dicit: Osculetur me osculo oris sui. Sunt autem hæc oscula spiritalia, vt dicit Philo, episcopus Carpathensis, vir sanè eruditus, qui ad Augustini sententiam propemodum accedit. Nec verisimile est Ecclesiam desiderasse carnea & corporea sui sponsi, scilicet Christi oscula, sed spiritalia, quæ sunt purissima, castissima, sanctissima, planèq; diuina atq; cælestia, nihil prorsus carnale habentia, nec corruptibile, nihil turpe, nihil obscænum, sed honestissima omnia, quæ tam longissimè cuncta carnis oscula superant, quàm lux tenebras, quàm vita mortem, quàm sempiterna, peritura. Et consulto querit castissima hæc sponsa, suauissimum sui sponsi osculum. Nam excellentiora sunt, & dulciora huius mundissimi sponsi oscula, & vbera, vino etiam sapidissimo, & odoriferis vnguētis. Horum enim odor, breuissimo tēpore decedit & arefcit, nec perpetuo oblectare potest: odor verd cælestis philosophiæ, & Evangelici vnguētis, quod illustrissimus hic sponsus, nobis impartitus est, nulla temporum incuria, nullo rerum humanarum lapsu emoritur, & perit, sed eundem odoratissimum spiritum, quouis aromatum spiritu leniorem spirat, & emūctissimas sapientum nares ad se pellicit, sinceram Christianorum mentem reficit, & benignitate suæ gratiæ valetudinarios sanat. Et licet sponsa conferat vino vbera, ita tamen confert, vt præferat. Vinum autem, intelligenda sunt illa dogmata & doctrinæ, quas per legem & prophetas ante aduentū domini, sumere sponsa consueuerat. Sed nūc considerans hanc doctrinam, quæ ex vberibus sponsi profluit, miratur & stupet, videns eam longè præstantiorem illa, ex qua ante aduentum sponsi, lactificata fuerat, tanquā ex vino spiritali, quod sancti patres ministrabant, qui huius generis plantauerunt vineas, vt Noe primus, & Esaias in cornu, in loco vberi, & coluerunt eas. De hoc antiquorum vino, intelligendum est illud Ecclesiastæ, vbi ait, Dixi ergo in corde meo, vadam, & affluam delicijs, & fruam bonis. Et de vineis loquens, dicit, Magnificauit opera mea, & edificauit mihi domos, & plantaui vineas, feci hortos & pomeria. Et tantam habet Christus potestatem in vinū & in aquam, vt ex aqua possit vinum optimum efficere, quod factum est in Cana Galilææ. Vinum tamē, quod è vinea Sodomorū, & palmitibus Comoræ profluxit, reiciendum est. Ideo laudantur Rechabites, quod cū eo tempore, quo peccata populi inualuerant, & pro iniquitatibus plebis, captiuitas imminebat, conuocati essent vt biberent vinum, obsequentes patri suo Ionadab, noluerunt

Exod. 4.
Esaiæ. 6.
Hier. 1.
Augustinus.

Philo.

Ecclesiast. 1.

Ioan. 1.

Hier. 35.

- bibere. Vino tamen caelesti si quis inebriatus fuerit, nunquā male habet, nullum deusq̄ incurrit morbum: & quō magis eo inebriamur, eō melius habemus, magisq̄ deo coniungimur. Et hoc nectare & Spirituali musto, perfusi sunt & inebriati Apostoli in festo die Pentecostes. Nec inerudita sunt, quæ ad hunc locum edisserendum dicit Iustus Episcopus Orgelitanus, Vbera Christi, Apostolos & Euangelistas appellari, per ipsos enim in fide nutrimur, & Spirituali alimento reficimur. Idcirco autem meliora vino probatur, quia Euangelica doctrina eminentior quā lex olim data, dinoscitur. Nec iugum legis iugo Euangelij conferendum est. Deniq̄ illic figura, hic veritas, illic tanquam austeritas vini, diligēdum tantummodo proximum, & inimicum odicendum ostendit: hic dulcedo gratiæ, pro inimicis orandū, & eos qui nos oderūt admonet diligendos. Ipsa quoq̄ Christi Vbera, ipsos Apostolos vnguentis optimis fragrantia declarat, quia tātis virtutibus, tantisq̄ enituerē miraculis, vt odor iustitiæ eorum, longē latēq̄ diffusus, tunc intuentes oblectaret, & bucusq̄ omnes reficiat audiētes, sicut vnus ex ipsis pronūtiat, dicēs, Deo autem gratia, qui semper nos triumphat in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat in omni loco pro nobis. Possunt & hæc Salomonis Verba, adaptari inculpatissimæ Virgini Mariæ, quæ suis Vberibus lactauit filium Dei, quibus omnium vnguentorum & aromatum fragrantia cedit. Illa siquidem suo pudicissimo ventre & hospitiolo, excipiens dei Verbum, meruit ab omnibus coli, nec illi sacrificium offertur, quod non in gloriam sui filij, & maximam Ecclesiæ vtilitatem redundet. Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te. Nullū est oleum materiale, quod huic sacro latitiæ oleo, conferri possit. Hoc autem oleum, est spiritus sancti vnguentum, quo vnctus est Christus, & cuius nunc odorem percipiēs sponsa, admirata est oleum letitiæ, quia fructus spiritus, gaudium est, & hoc præ tendit David, dicens, Vnxit eum dominus deus suus oleo latitiæ præ participibus suis. Et futurum erat vt pretiosissimum Christi oleum, eiusque nomen per totum terrarum orbem diffunderetur, vt fieret odor suauitatis in omni loco, sicut & Apostolus dixit, Quia Christi bonus odor sumus, in omni loco. Alijs quidem odor ex morte in mortem, alijs autem odor de vita in vitā. Nec hoc oleum effusum, dilexerūt sordidæ vetulæ, & quæ rugas habent, & indelebiles macularum næuos, sed adolescentulæ, quæ sacro baptismatis fonte repurgantur, & nouum induunt hominem, aut quæ synceram Christi fidem profitentur, vt mulier illa quæ sanguinis fluxū patiebatur, & Chanaanæ: illæ sanè Christum vebemēter dilexerunt. qui deniq̄ à Christo christiani nominātur, hoc sacro olei chrysmate peruncti, & fragranti spiritus sancti vnguento repleti, cum Apostolis dicunt, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Trahe me post te, curremus in odore vnguentorum tuorum. Quoniam non potest Ecclesia, neq̄ electi anima, suo solo conatu ad caelestia anhelare, neq̄ Christo adharere, ideo sponso dicit: Trahe me, quōd si me ad te pertraxeris, olfaciā odorem tuorum vnguentorum, & in me sentiam fragrantissimum tuæ gratiæ odoramentum. cohererent & hæc Euangelicæ philosophiæ, in qua dicit Christus: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eū. attrahitur ad Christum, qui credit Christo, illi
- Act. 1.
- Orgelitanus
- Matth. 5.
1. Corinth. 1.
- Psal. 44.
1. Corinth. 1.
- Mat. 9. & 15
- Rom. 5.
- Ioan. 6.

Verò currunt post eum, qui eum imitantur, vel qui dono ipsius, ipsum sequendo proficiunt. nec tamen, ne putes peremptiu esse liberum arbitrium, trahitur homo ad Christum, nolens, aut more pecudum adigitur, quæ dicere non possunt, trahere me post te. anima enim quæ dicit trahere me post te, nonnihil habet vigoris & alacritatis, vult enim comitari Christum, sed infirmitatis consuetudine superata, sicut debet sequi, non præualet. spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. mens nititur imitari dominum, sed carne præfocata, succumbit plerumq. quod pulchrè expressit Paulus ad Romanos, dicens: *Mente seruius legi dei, carne autem legi peccati.* Introduxit me rex in cellaria sua, exultabimus & lætaborum in te, memores vberum tuorum, super vinum, recti diligunt te. Ostendit Salomon propensissimum & maxime beneuolum sponsi erga suam sponsam animam, quam non solum ad se attraxit, verum etiã introduxit in sua cellaria & regiu cubiculum, vt ibi videret cunctas opes regias, & hoc munere exultat, quòd secreta regis & arcana prospexerit, & hoc ad historicam explanationem spectat. Altius locum hunc speculando, dicimus Christum introduxisse Ecclesiam suam, in promptuarium dei, diuinaq. sapientiæ, cui arcana mysteria reuelauit. Paulus in secretissimum hoc cubiculum introductus, dicebat: *Nos autem sensum Christi habemus, vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis, hæc autem illa sunt, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit deus his qui diligunt eum.* introducuntur & in hoc cubiculum illi, quibus datum est, nosse mysteria regni cælorum, Matth. 13. Et Ecclesia in hoc cubiculum introducta, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ ac scientiæ absconditi, multa didicit sacramenta, & res arduas nostris imperuias oculis. & hæc est regina de qua dicitur, *Asstitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietatibus.* hanc autem comitantur adolescentulæ, de quibus dicitur: *Adducentur regi Virgines post eam, proximæ eius adducentur tibi, adducentur in læticia & exultatione, adducentur in templum regis, & gaudent plurimum cum in magnificum regis cubiculum vnà cum sponsa intromittuntur, & simul exultant cum sponso & mire oblectantur, cui congratulando existimât eius vbera, à quibus profluunt fontes cælestis sapientiæ, dulcedine vini & humanioribus literis esse præstantiora, & nihil arbitrantur esse optabilius, nihil maius, nihil deniq. eligibilius sincera & perfecta sponsi dilectione, in qua est summa totius humanæ perfectionis.* Quod si quis diligit Christum, sermonem eius seruabit, qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas dei perfecta est, & æquissimi sunt viri qui diligunt Christum, impij vero & impudentissimi, neq. mandata eius custodiunt, neq. eum diligunt. Nigra sum sed formosa filiæ Hierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis. Ne existimetis filiæ Hierusalem me esse sædissimam, & indecora nigredine obscuratam, nec vsque adeo vestram iactetis pulchritudinem, vt mihi exprobretis culpam coloris. fateor me esse nigram, si extraneum duntaxat colorem inspexeritis: nec tamen indecora est mea nigredo, quam eximius virtutum candor illustrat. sum etenim internis membrorum liniamentis formosa, elegans & candida. Quandoquidem vestri corporis candor, mihi videtur esse persimilis sepulchris dealbatis, quæ foris apparent homini-

Matth. 16.

Roma. 7.

1. Corint. 2.
Esaim 64. &
1. corinth. 2.Matth. 13.
Coloss. 2.

Psalm. 44.

Ioan. 14.

1. Ioan. 2.

Matth. 23.

bus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia. sed altius hic latent Ecclesie ex gentibus congregatæ mysteria, quæ in hanc scenam introducitur, alloquens superbam Iudæorum synagogam: Nigra sum, attamen formosa, tibi videor nigra, quod non ex stirpe regia & claris parentibus duxerim originem, nec ex electis Abrahæ filijs descenderim, à quibus regiam tui ortus nobilitatem vendicas, & antiquis Mosaiicæ legis institutis, immodicè confidis, sum tamen pulchra & speciosa, & benignitas Christi & gratia, cui confido, cui innitor, à quo tota meæ salutis spes pendet, meæ obscuratæ mētis tenebras expulit, meamq; nigredinem pulcherrimus Euangelij candor exornauit. Quauis enim pro coloris obscuritate me conferas tabernaculis Cedar, quæ est gens admodum nigra, imò ipsa nigredo, & nigerrimis Salomonis pellibus, tamen & Cedar ex Ismaele descendit. secundo nanque loco ex Ismaele natus est, qui Ismael non fuit expers diuinæ benedictionis, & pelles Salomonis quæ nunquam tãto regi in omni gloria sua visæ sunt indecoræ, non sunt aliæ quàm pelles tabernaculi dei. Fertur Salomon quando ædificauit templum, omnia vasa templi pellibus cooperuisse, & quia erant aptæ tabernaculo, idcirco non erāt indecoræ: & filia Hierusalem quomodo non meministis quod in lege vestra scriptum est, quid passa sit Maria, quæ derogauit Mosi, cum Aethiopissam nigram accepisset uxorem? quomodo ignoratis illius imaginis adumbrationem in me nunc veritate compleri? Ego sum illa Aethiopissa, ego sum nigra quidem pro ignobilitate generis, formosa vero propter pœnitentiam & fidem. Confugi ad eum qui pœnitentis commiseretur, nec quenquam delicti dolore punctum reiecit. quid igitur mihi impropèrat à peccato resipiscenti? quid gloriâmini in lege, & per præuaricationem legis deū in honoratis? Nōne regina Saba deo placuit? quæ venit à finibus terræ audire sapientiã Salomonis, & lubenter audiuit nomen Salomonis & nomen domini, & vbi primū à sacris sapientiæ fontibus saluberrima bene viuendi præcepta exhausit, dixit Salomoni: Beati serui tui qui hic stant corā te semper, & audiūt sapientiam tuā, sit dominus deus tuus benedictus cui complacuiisti, & posuit te super thronū Israel, ed q̄ dilexerit dominus Israel in sempiternū, & cōstituit te regē vt faceres iudiciū & iustitiam.

Gene. 17. & 21. & 25.

Numer. 10.

Rom. 2.

3. Regū. 9.

Matth. 12.

Matth. 8.

Act. 13.

Esaie. 49.

Dicit Christus in Euangelio Matthæi, cap. 12. hanc reginam in iudicio condemnaturam Iudæorū generationem malam & adulteram, quod à vitijs resipiscere noluerit. Hæc quæ tem regina præfigurauit Ecclesiam, quæ venit ex gentibus, audire sapientiã Salomonis veri, & veri pacifici domini nostri Iesu Christi, qui in Euangelio Matthæi maximo pere commendans fidem Centurionis, viri quidem gentilis, dicit, Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel. Dico autem vobis, quod multi ab oriēte & occidente venient, & recumbent cum Abraham Isaac & Iacob in regno cælorum, filij autem regni eiciuntur in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Paulus etiam & Barnabas dixerunt constanter Iudæis, vobis oportebat primū loqui verbum dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes, sic enim nobis præcepit dominus, Posui te in lucem gentium, vt sis in salutem vsque ad extremum terræ. Syllam ex innumeris prophetarum testimonijs cōscire possemus, ad suadendum gentiles sincera fide & simplicitate animi, deo fuisse gratissimos, sed

quia aliubi ample de hac re egimus, & nobis visa sunt quæ nunc adduximus, sufficere, ideo supersedemus. Nec tamen prætermittendum censeo, quod dicit Christus de filiabus Hierusalem à recta virtutum semita exorbitantibus, Filiae Hierusalem, nolite flere super me, sed super vosmetipsas flete, & super filios vestros, quoniam ecce venient dies, in quibus dicent, Beata steriles, & ventres qui non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Augustinus libro 3. de doctrina christiana, capite 32. pertractans huc Salomonis locum de sponsa fusca & speciosa, quæ tabernaculis Cedar, & pellibus Salomonis cõfertur, dicit hæc esse intelligenda de tẽporali vnitãte intra retia piscium bonorũ & malorum conclusa. Nolite me confiderare quòd fusca sim, quia decolorauit me sol. filij matris meæ pugnaverunt contra me, posuerunt me custodem in vineis. Vineam meam non custodiui. Sponsa reddit calumniatoribus suæ fuscædinis & nigredinis rationem, quòd scilicet à natura non sit talis, sed à torrentissimo solis ardore facta sit fusca, cui natiuum ademit colorem, Aethiopiibus verò naturalis quædam inest, ex seminis carnalis successione, nigredo, quòd in illis locis sol radijs acrioribus serueat, & adusta iam semel atque infuscata corpora, genuini vitij successione permaneant. Contrarij verò ordinis est animæ nigredo. Nam neq; aspectu, sed despectu solis inuritur: neq; nascendo, sed negligendo conquiritur. & ideo sicut ignauia assumitur, ita & industria repellitur. & quia sol iustitiæ non me inuenit recte stantem, nec ipse in me rectos direxit lucis suæ radios. Ego enim sum populus gentium qui prius non aspecti ad solem iustitiæ, nec steti ante dominũ, & ideo nec ille me aspectit, sed despexit, neque assistit mihi, sed præterijt. cæcitas tamen populi Iudaici, cum me pœnituit perperam vixisse, lux mihi facta est. Illos fulgidissimũ Christi iubar decolorat, quos vti diuinæ religionis contemptores, despicit: hos verò venustat & colorat, qui præceptis eius promptè obsequuntur. Deinde dicit sponsa, filij matris meæ pugnaverunt contra me, filij quidem, vt volunt nonnulli, synagoga, qui docentem & arguentem Stephanũ martyrem lapidauerunt. Et facta est persecutio magna in ecclesia, quæ erat Hierosolymis, & omnes fratres dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ. Vel illi etiam pugnaverunt aduersus Ecclesiam, qui Paulum prædicantem in gentibus, per ciuitates singulas persecuti sunt. Aduersantur semper nocentissimi infidelium filij, christiani Ecclesiæ liberis. Nec illorum furor, & furibunda insanies deserbuit, quod concinnè & eleganter expressit Paulus ad Galatas, dicens, Dicite mihi qui sub lege vultis esse, legem non legistis? Scriptũ est enim, quoniam Abraham duos filios habuit, vnũ de ancilla & vnũ de libera. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per reprobationem, quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta, vnum quidem in monte Sina, in seruitutem generans, quæ est Agar. Sina enim mons est in Arabia, qui coniunctus est ei, quæ nunc est Hierusalem, & seruit cum filiis suis. Illa autem quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra, sicut scriptum est, Latere sterilis quæ non parit, erumpe & clama quæ non parturis, quia multi filij desertæ magis, quàm eius quæ habet virum: nos autè fratres secundum Isaac promissionis filij sumus. Sed quomodo tunc is qui secundum carnem natus fuerat, persequeretur eum qui

Lucæ 13.
Eglae 54.

Augustinus.

Act. 7. & 8i

Galat. 4.
Gen. 11:Eglae 54:
Luc. 13.

Matth. 10.

A. B. 1.

secundum spiritum, ita & nunc. Sed quid dicit scriptura? Eijce ancillam & filium eius, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Itaque fratres non sumus ancillæ filij, sed liberæ, qua libertate nos Christus liberauit. Nec diuersum est huic Salomonis sententiæ, quod prædixit Christus in euangelio Matthæi: Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Subnectit Salomon, Posuerunt me custodem in vineis. Vineam meam non custodiui. Arrogans illa Iudæorum synagoga, quam huiusmodi vineis intelligi velimus, dederat Saulo potestatem, ut quoscunque credentes in Christo reperisset, viros ac mulieres, in custodias traderet ut punirentur, ut dum ista perpetraret, synagogæ vineam custodiret. factus tamen dei misericordia ex Saulo Paulus, & ex persecutore prædicator, amaram illam vineam producentem labruscas, à Iudaismo ad Christianismum deficiens, deseruit, nec amplius custodire voluit. Quidam legunt, filij matris meæ pugnaverunt in me, scilicet Apostoli qui pugnaverunt in ecclesia ex gentibus congregata, aduersus capitales fidei inimicos, ut omnem infidelium aciem destruerent, & muros peruersæ doctrinæ subruerent: Ista autem vinea, sunt volumina legis & prophetarum à vitiis obseruanda, & potissimum censerunt Apostoli, qui semper in Christo triumphabant, ut ad fidem adducti euangelicam vitam excolerent, qui salutiferæ Christi doctrinæ adhaerentes, antiqua Moysi instituta deseruerunt, & merito quidem. Nam lex illa austera neminem viuificabat, fides autem in Christo sita, & Euangelij gratia viuificat, & ex iniusto efficit iustum. Indica mihi quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum. Rursum sponsa suum alloquitur sponsum, dicens, annuntia mihi quem vnicè diligo, & cui integrum mei pectoris corculum deuouerim & penitus addixerim, velim subinde à te rescire, vbi nam pascas in meridie, & vbi colles gregem tuum, ne incurram in ea loca, vbi sodales tui locatos per meridiem greges seruant. Exposit & à Christo ecclesia, ut ei locum secreti sui indicet, & quietis, quandoquidem amoris impatiens, etiam per meridiem cupit audire sponsum, eo præcipue tempore, quo clarior lux, & splendor diei perfectus & purus est, ut assistat ei oues pascenti, vel refrigeranti. Et studiose vult viam discere, qua ire ad eum debeat, ne forte si non fuerit docta itineris huius anfractus, incurrat greges sodaliū, & videatur esse similis alicui illarum, quæ ad optatam veniunt ad sodales eius, nec pudoris curam gerunt, aut verentur passim discurrere, & multis apparere: ego verò à nullo alio velim videri, quàm à te solo. Indica igitur mihi quonam recto itinere ad te contendam, nec peregrinos requiro & arbitros, & media quorundam subsidia, qui me ad secreta tui cubiuli perducant, tu solus potes occulta tuæ arcanae disciplinæ mysteria mihi detegere. fac igitur ne à rusticis & indoctis pastoribus quæram consilium. vererem sanè ne mihi cæcus dux esset, & ambo in foueam incideremus. Oves tuæ lubenter tuam vocè audiunt, nec quicquam habent commercij cum mercenario, nec cum illis qui potius tuam exilant ecclesiam & deprædantur, quàm augeant, & suis studiis illustrèt: & mihi pergratum erit tecum cubare in meridie, qui mundum vniuersum tuo fulgore perfundis, &

in spiritu feruentibus quiescis, nec sinas tuam animulam tibi credentem cælesti lumine priuari, quam si non illustraueris, per deuos tramites oberrādo, in manus hæreticorum incidet. Hanc igitur mihi largire gratiam, vt non diuager per vagos sodalium greges, qui cum habeant formam pietatis, virtutē tamen abnegant. Si ignoras te ò pulchra inter mulieres, egredere & abi post vestigia gregum tuorū, & pascce hædos tuos iuxta tabernacula pastorū. Laudatur à Græcis prædara illa Chilonis sententia: Noscito teipsum, qua monemur, vt agnoscamus à quo beneficia consequuti sumus, ne detestanda ingratitude nota intabescamus: denique expendamus diligētī studio, infirmas nostri ingenij vires, ne arrogātia & mentis elatio, nos suis transfigat sagittis. Et cū in alios animaduertere volumus, intueamur si ea culpa caruerimus, quam in alijs accusamus, aut corrigere volumus, ne illud nobis impingat & obijciatur. Vides in oculo tui fratris festulam, in tuo verò trabem non inspicis. Et qui prædicās non esse surandum, furaris, & quo iudicio alium iudicās, teipsum condemnas. noli igitur iudicare, vt non iudicaris. Hæc verò sub comminatione proponuntur animæ, tanquā mulieri spectanda, Nisi cognoueris temetipsam ò pulchra inter mulieres, & agnoueris tuæ pulchritudinis causam, quod scilicet ad imaginem dei facta sis, per quod tibi plurimum inest natiui decoris, iubebo te egredi & abire, & in vltimis gregum vestigijs collocari, nec amplius meas pascēs oues, sed hædos, qui pro petulantia & petulantī lasciuiā, à sinistris stabūt in iudicio: & licet occulta meæ sapientiæ mysteria, tibi aperuerim, si tamen nō cognoueris temetipsam, & ignorātia tui vixeris, ostendā quæ nam te manebūt supplicia, vt ex vtroq; proficias, tam malorū metu, q̄ bonorum desiderio: hæc sufferes mala, donec experimēto didiceris, quantum damni sit, animā nescire seipsum, neq; pulchritudinē suam, qua cæteris longè præcellit. Et duplici modo potest anima sui agnitionē capere. Quid quidē sit ipsa, & qualiter moueatur, id est, quid in substantia, & quid in affectibus habeat. vt puta vt intelligat si boni sit affectus, aut nō boni, aut recti propositi, aut nō recti. Et si recti sit, si nam erga omnes virtutes eundem tenorē habeat, tam intelligendo q̄ agēdo. Si verò agnoscat seipsum, q̄ nō sit boni affectus, neq; recti propositi, in hoc ipso vt intelligat vtrum ei satis desit, & procul à via virtutū sit, an in ipso iam posita sit itinere, & incedere iam conetur, cupiens quæ antè sunt, apprehendere, & quæ retro sunt, obliuisci: agnoscat deniq; pōdus sui sceleris, an studio & dedita opera, an verò fragilitate aut ignorātia sit lapsa, & studeat celerius q̄ poterit à malo respiscere. Agnouit semetipsam mulier illa, à qua Christus septem eiecit dæmonia, curauit enim profluentibus lacrymis irrigare pedes saluatoris, & suis capillis abstergere. Nouit & semetipsum bonus latro, qui suo socio dicebat, Nos digna factis recipimus, hic verò nihil mali admisit, & ne in pristino sui peccati luto verjaretur, moriturus, dixit Christo, Memento mei domine, dum veneris in regnū tuū. nec sanè illius oblitus est Christus, sed dixit ei, Amen dico tibi, hodie mecū eris in paradiso. Miserrimus ille proditor, sui oblitus, vitam laqueo finiuit, & suspensus crepuit medius, & effusa sunt eius viscera, & cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis, & sordido auaritiæ studio occæcatus, à dei gratia excidit. Equitatu

a. Timoth. 3

Math. 7.

Roma. 1.

Math. 7.

Math. 15.

Marc. 16.

Lucæ 7.

Lucæ 13.

Act. 1.

Psal. 48.

Exod. 14.

meo in curribus Pharaonis assimilauit te anima mea. Historiam primò explicabimus, deinde mystica eloquia. Sicut, inquit, tunc in Aegypto, cum Pharaos persequens populum Israel, processit in curribus & equitatu, & meus, hoc est, domini mei equitatus, longè præcallebat currus Pharaonis, quòd illos superauerit, & in mare demerserit, ita & tu proxima mea sponsa, præcellis omnes mulieres, similis effecta equitatu meo, qui Pharaonis curribus comparatus, potentior utiq; est & magnificentior. Secundum mysticam intelligentiam, animas quæ sub illo spiritali Pharaone, & sub illis spiritalibus nequitijs, positæ sunt, dicit esse currus Pharaonis, & quadrigas eius, quas ipse agit, & ducit ad persequendum populum dei, & ad opprimendum Israel: certum enim est, quòd tentationes & tribulationes, quas excitant dæmones sanctis, per animas aliquas excitant, ad hoc ipsam aptas & conuenientes, quibus tanquam curribus accensis, exagitant Ecclesiam dei, & singulos quosq; fidelium. At sunt equi domini quibus ascendit, & equitatus eius, sanctæ animæ, quæ frænum disciplinæ eius accipiunt, & iugum portant suauitatis eius, & quæ spiritu dei aguntur, & in hoc est eis salus. Et equis albis, quibus dicitur uerbum dei, facit Christus suam Ecclesiam similem, ut quantum hic domini equitatus, equitatum & currus Pharaonis euincit & præcellit, tantum tu, quæ pulchra es in mulieribus, præcellis omnes reliquas animas, quæ adhuc iugum Pharaonis portant, & sessorum eius patiuntur. Vel quòd equitatus hic meus, qui lauacro aquæ mundatus, effectus est purus & candidus, & uerbum dei meruit habere sessorum, ex curribus Pharaonis assumptus est, inde enim omnes ueniunt credentes, quia Christus uenit in hunc mundum peccatores saluos facere. De istis equis loquitur Abacuc propheta, dicens: Nunquid in fluminibus iratus es domine, aut in fluminibus furor tuus, uel in mari indignatio tua? qui ascendis super equos tuos, & quadrigæ tuæ salus: quos equos, accipimus Apostolos & Euangelistas. ideo Christus loquitur ad ecclesiam, Tunc equitatu meo in curribus Pharaonis assimilauit te, cum sapientes mundi, ad meam fidem euocandos conuertit, ut deposito tumore seculi, sub me, qui sum salus uera, currendo proficiant, & dum operibus dæmoniis deseruire, te assimilauit equitatu meo, ut quidam uolunt, sed per prædestinationem, & equis meis, postquam respicisti, te contuli, & qui nunc superbia, arrogantia, luxuria, inuidia, & auaritia obseruiunt, adhuc sub curru Pharaonis sunt, hoc est, sub imperio diaboli: qui uerò feruent in deum charitate, & ambulat in honesta humilitate, in curru dei locum habent, & deum sessorum reuerentur. Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis, collum tuum sicut monilia. Dramaticus ordo talis est, postquam anima erubuit super austeritate auditi præcepti, ut seipsam cognosceret, rubor uerecundia diffusus in uultu, speciosas effecit genas eius, & multo quam fuerant, pulchriores. Non solum autem genæ, sed & ceruix eius tam decora est reddita, quasi monilium redimiculis adornata. Pulchritudo igitur genarum, appositissimè turturibus comparatur, quòd huiusmodi aubus, honestas uultus, castitas & pudicitia declaratur. Turturum enim ea est natura, ut neq; masculus præter unam feminam, adeat aliam, nec femina plusquam unum patiatur marem, ita ut si accidat altero intercepto superesse alterum, pariter cum coniuge extinctus sit ei concubitus amor, &

1. Tim. 1.

Abacuc 3.

conuenienter similitudo turturis aptatur ecclesiæ, quod vel alterius viri post Christum, coniugium nesciat, vel quod continentia & pudicitia in ea tanquam turturum volitet multitudo. Et secundum hanc intelligentiam, ceruicem sponsæ accipimus, qua sine dubio illæ intelligi debent animæ, quæ Christi iugum suscipiunt, dicentis: Iugum meum suauis est, & onus meum leue. obedientia eius, & prompta subiectio, ceruices eius appellantur. Ceruix ergo sponsæ, speciosa facta est sicut redimicula, & merito. Quam enim prius præuicationis inobedientia, turpem fecerat, nunc obedientia fidei, speciosam facit & pulchram. Sunt autem redimicula, connexiones & constrictiones monilium, quæ in ceruicibus sedere solent, ex quibus deducitur per totum collum reliquis ornatus: monile verò, ornamentum gutturis, quod virtutes admonet, nam primò ob aliquod egregium factum dari solebat. Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. Amici sponsi pollicentur sponsæ, se facturos illi venustissimas auri similitudines, vnà cum distinctionibus argenti, quoadusq; rex sit in recubitu suo, murenulæ autem à capite defluentes, solent ad ceruicem ornandam aptari. Et idcirco illæ doctrinæ præclaræ sunt, quæ à capite, id est, Christo procedentes, sic spiritali officio ministrant, vt ceruicem nostram, iugo Christi subden dam edoceant. Sublimius hæc meditando, dicimus sanctos angelos, patriarchas, & insignes prophetas, destinatos fuisse ad erudiendam paruulam sponsam, vnà cum pædagogò, scilicet lege, donec plenitudo temporis veniret, & mitteret deus filium suum, natum ex muliere, factum sub lege, cui non fecerunt aurum, sed similitudines auri argento vermiculatas. Auri species, figuram tenet inuisibilis & incorporeæ naturæ, argentum verò, virtutem verbi ac rationis: secundum quod & dominus dicit per prophetam, Dedi vobis argentum & aurum, vos autem fecistis argentea & aerea Baalim, ostendens per hæc, & dicens: Quia dedi vobis sensum & rationem, qua me deum & sentire possitis & colere, vos autem & sensum & rationem, quæ in vobis est, ad colenda demonia transtulistis. Sed, & eloquia domini, eloquia casta, argentum igne probatum, dicitur. Quæ igitur in antiqua lege narrantur & exprimuntur, non habebant in se auri veritatem, sed duntaxat figuram, & adumbrabât euangelicam gratiam, auro effigiatam: & de illis loquitur Paulus, dicens, Hæc autem in figura continebant illis, & quæ tegebantur in absconditis, & arcana erant, aliquando prodierunt in lucem. Nec tamen antiqui illi patres, sub quorum tutela & pædagogica ferula, vixit paruula sponsa, hanc Christi lucem & euangelicū splendorem viderunt. de quibus loquutus est Christus suis apostolis, dicens: Amen quippe dico vobis, quia multi prophetae & iusti cupierunt videre, quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Nec tamen reiicienda sunt illorum scripta, figuræ & vaticinia, nam indicia fuerūt spiritalis intelligentiæ, & honestis illorum imaginibus, & formis, pueritia sponsæ fuit illustrata, cuius murenulæ aureæ, siue ornamenta capitis, auro & lapidibus pretiosis intertexta, fuerunt ante aduentum Christi argento vermiculatae, hoc est, minutim & quodam emblemate vermiculato distinctæ. Dixerūt veteres, vermiculare, minuta opera facere: & vermiculata opera, paruis testulis elaborata: & vermiculatim, minutim. At vbi primū sponsa cæpit perfectè osculis sui sponsi

Ephes. 5.

Matth. 11.

Galat. 4:

Psalm. 11.

1. Corint. 10

Matth. 13.

Et amplexibus perfrui, fuit auro & aureis sui sponsi literis eximie illustrata. Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Nardus, frutex est graui & crassa radice, sed breui ac nigra, aspero sapore, folio paruo, densoque, & vnguetum ex eo factū, nardinum dicitur. Innuit hoc in loco historia, sponsam ad sponsum ingressam, cum suis vnguentis vnxisse, ac miro quodam genere, quasi nardus quæ prius odorem non dederat, cum esset apud sponsam, tunc dederit odorem suum, cū corpus sponsi contigit, vt non tam ille ex nardo odorem, quàm nardus ex ipso sumpsisse videatur. Sed ad mysteria progrediendo, intelligamus sponsam, ecclesiam siue animam, in persona Mariæ, attulisse libram vnguenti nardi pisticæ pretiosi, & vnxisse pedes Iesu, & deterfisse capillis suis, quæ quodammodo recuperauit per crinem capitis sui ad semetipsam, vnguentum, & odorem non tam nardi per vnguentum, quàm ipsius verbi dei ad se trahentis per capillos, quibus abstergebat pedes, & imponens capiti suo non tam nardi, quàm Christi fragrantiam, dixit, quia nardus mea, missa in corpus Christi, reddit mihi odorem eius, & odoratissimam sensu spiritus sancti & spiritualis doctrinæ fragrantiam. Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea comorabitur. Myrrhæ species, condiendis mortuorum corporibus, apta dinoscitur, ecclesia eo feruet amoris incendio erga Christum, vt syncerum eius amorem semper babeat in suis vberibus reconditum, nec possit suum sponsum toto affectu & ambobus brachijs non constringere, à quo etiam morte dimoueri & diuelli non potest, & nunc hæc loquitur, Mors dilecti mei, quam pro salute mea subiit, semper in mea memoria commorabitur, nunquam beneficiorum eius obliuiscar, gaudeo quod pro me amaram mortem vltro pertulerit, sed magis meus gestit aninus, quod propter meam iustificationem resurrexerit. Hic fasciculus myrrhæ, mihi est Christus passus, mortuus & sepultus, quæ magis, quàm mea vbera diligo. De hoc myrrhæ alligamento loquitur psalmographus, dicens: Myrrha & gutta & casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis, ex quibus deletauerunt te filix regum in honore tuo. A vestimentis ergo verbi dei, quæ est doctrina sapientiæ, procedit myrrha, mortis duntaxat in dicitum, pro humano genere susceptæ, Gutta exinanita, diuinitatis forma, seruilis formæ suscepta dignatio: Casia quoque, quoniam id genus herbæ aquis indesinentibus nutrirī dicitur & coalescere, redemptionem humani generis per aquas baptismi datam, indicat. Et sicut myrrha præseruat carnem à putredine, ita fragrantissimus Christi odor, præseruat hominem à peccati corruptione, nec solam præseruat, sed etiam mirè oblectat. Botrus cyprī dilectus meus mihi in vineis Engaddi. Cyprus, arbor est similis oliuæ in folijs, cum flore nigro, & semine candido, & suauissimi est odoris. Est etiam Cyprus insula, quæ præ omnibus terris, miræ magnitudinis botros vuarum gignit, nec solet ali- quod cadaver hominis mortui ad sepulturam recipere, sed statim euomit & eiecit. Engaddum autem, ager terræ Iudæ est, non tantum vineis, quantum balsamis florens, & Engaddi interpretatur oculus tentationis meæ, aut fons hædi. Vult dicere Salomon ad historiam, odorem & fragrantiam sponsi, superare quicquid est in odoribus & floribus suauitatis. Optimum spirant odorem Cyprus & Engaddum, meliorem tamen Et

Ioan. 12.

Roma. 4.

Psalm. 44.

suauiore spirat hic sponsus. & hoc dicit sponsa adolescentulis, vt eas magis, ac magis ad amorem sponsi concitaret & inflammet. Inspiciamus tamen quidnam hæc habeat spiritalis intelligentiæ. Hic botrus vitis, est verbum dei, sapientia, virtus & thesaurus scientiæ, & vera vitis. vnde in euangelio Ioannis dicit Christus, Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eam, & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructus plus afferat. Nec vitis hæc, repente nobis maturum fructum parit, sed sensim, & primo producit suauitatem odoris in floribus: quam si honestis vitæ studijs excoluerimus, & in ea permanserimus, optimum & dulcissimum fructum nanciscemur. Potest & dici hic botrus florens in vineis Engaddi, fragrantissima Christi gratia, quam post acerbiteriam tribulationum & tentationum recipimus. Nec ex sacramento huius vitis feruntur ad perfectionem, qui contemnunt bibere calicem noui testamenti ab Iesu susceptum. Cyprino igitur æstu incalescamus, vt optimis virtutum officijs, diuinæ gratiæ ignem etiam ardentissimum in nobis perficiamus, demumq; operamur, vt possimus ex florentissimo Engaddi botro, vitæ daemonis lucem, gratiam diuini odoris haurire. Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui columbarum. Familiari colloquio confabulatur sponsus cum sua sponsa, quam ab insigni pulchritudinis gratia extollit. prius eam admonuerat, vt seipsam cognosceret, simul suo equitatu & equis albis contulit, eiusq; genas pro excellenti veracundia & castitate, turturibus comparauit, & ceruicem eius, venustissimis ornamentorum redimiculis: nunc verò eam profertur speciosam, & mira cum quadam gratia: bis vocat pulchram, extrinsecus quidem & intrinsecus, eiusque oculos confert columbis, ob hoc profecto, quòd ea nihil sit simplicius & modestius: nec absurde Christus ostendens suis discipulis, quàmnam deberent in sua legatione obunda, virtutes amplecti, dixit, Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Confertur etiam ob id columbis, quòd diuinas scripturas non iam secundum literam, sed secundum spiritum intelligat, & aspiciat in eis spiritualia mysteria: columba enim indicium est spiritus sancti. Spirituali ergo sensu intelligere legem & prophetas, hoc est oculos columbæ habere. In Psalmis etiam anima pennas columbæ sibi dari desiderat, vt volare possit in intellectum spiritualium mysteriorum, & requiescere in atrijs sapientiæ. Quòd si Christus dicatur caput Ecclesiæ, nihil absurdum videbitur, si & oculi eorum, qui secundum interiorem hominem spiritualiter intelligunt, & spiritualiter diiudicant, dicantur oculi columbarum, & potissimum Apostoli, sunt oculi columbarum, quos deus primum posuit in Ecclesia. Ecce tu pulchra es dilecte mi & decorus. Mutuum laudis officiū rependit sponsa suo sponso, nec ingratitude obscurauit beneficia, quæ a sponso acceperat: & quanto magis oculis spiritualibus cõspicitur, tanto pulchrior inuenitur. nec solius illius species mirabilis apparebit, verum etiam & intuenti eum decus ingens orietur, secundum illud quòd Apostolus verbi dei pulchritudinem inspiciens, dicit, Nam etsi is qui foris est, homo noster corrumpitur, qui tamen intus est, renouatur de die in diem. Et quis non facile sibi suaderet, hunc illustrissimum sponsum, & corporis & animi candore venustissimum esse, qui ab omni vitiorum squalore immunis dicitur Iudæis liuore cor-

Ioan. 15.

Marth. 10.

Marth. 3.

Psalm. 54.

1. Corin. 13.

1. Corin. 4.

Ioan. 8.

Pſalm. 44.

Matt. 7. &
Ioan. 19.

Pſalm. 91.

1. Timot. 3.

rosis, Quis ex vobis me arguet de peccato? Et de eius pulchritudine hæc cecinit Dauid, Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te deus in æternum. Lectulus noster floridus, tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina. Communis iste sponsi cum sponsa lectulus, eleganti florum & virtutum varietate respersus est, quo nihil est floridius, nihil deniq; odoratius, & hoc cubile vmbrosum, est corpus dominicū, in quo deitas requieuit, syncerum quidem & odoriferum, quod Ioseph & Nicodemus officiosissimè inuoluerūt in sindone munda, vñā cum odoriferis aromatibus, & posuerunt in monumēto, in quo nondum quisquam positus erat. Tigna cedrina & cypressina, sunt incorruptibilia & odorifera. Natura cedrorū semper crescit, nec aliquādo tendit ad senectam, secundū illud Pſalmographi, Iustus vt palma florebit, & sicut cedrus Libani multiplicabitur. Harum autem arborum succus, tantæ virtutis est, vt diuersa corporum membra sanet, vermes vlcera necet, & à muscarum aculeis peruncta corpora defendat. Cypressi verò lignum manu artificis runcinatum, decorū præstat aspectum, & odorem iucundissimū reddit, ac medetur multis corporum affectibus. Hæc domus, cuius sunt hæc tigna & laquearia, spiritalem intelligentiam spectando, est Ecclesia dei, de qua dicit Paulus, Si autem tardius venero, vt scias quomodo te oporteat in domo dei conuersari, quæ est Ecclesia dei viui, columna & firmamentum veritatis. Tigna autem domus Dei, intelligere debemus, præsyteros, qui suo sanctissimo ministerio, bonis operibus & sana doctrina, Ecclesiam contegunt. Trabes verò & laquearia, quibus sustentatur & edificium, & protegitur ab imbribus & ab ardore solis, Episcopos, quorum robustioribus animi viribus, Ecclesiæ propugnaculum suffulcitur, & à sæuissimis hæreticorum incurſionibus defenditur. Sed vñum me vehementer torquet, quod qui in Ecclesia deberent esse trabes, vix sunt tigna, qui potius sub Martis, quam Christi sacramento militant.

ARGVMENTVM SECVNDI CAPITIS.

Mirè sponsus suam ad se sponsam allicit, & in sui amorem multis argumentis inflammatur, cui non solum Elysijs sui candiduli campi delicias optat, verū etiam vult vt illis abunde fruatur. quod si percipiat vernantissimos sui sponsi hortulos inuisere, omnia illi oblectamenta pateſcent, suos argenteo flore, & candido lilio pascet oculos, nec tamen minus infidelium armis & insidijs circundabitur, quàm liliū spinis. verū quod magis infestabitur, & acutissimis suorum inimicorum aculeis compungetur, eo fortius obſistet, & profligatis hostibus natiuum florem retinebit, nec cuiquam, etiam procellosis iactata fluctibus, palmam tribuet, & durissima persecutionum byeme, transacta, reflorescet, & summa cum lætitia suauissimis sui sponsi amplexibus perfruetur.

CAPVT SECVNDVM.

Go flos campi, & liliū conuallium. Sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias. Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios. Sub vmbra illius quem desideraueram, sedi: & fructus eius dulcis gutturi meo. Introduxit me rex in cellam vinariam, ordina-

uit in me charitatem. Fulcite me floribus, stipate me malis: quia amore langueo. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Adiuro vos filiæ Hierusalem per capreas, ceruósque camporum, ne susciteteris, neque cuiquilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Vox dilecti mei, ecce iste venit saliens in montibus, transfiliens colles. Similis est dilectus meus capreæ, hinnulóque ceruorum. En ipse stat post parietem nostrum respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. Et dilectus meus loquitur mihi, Surge, propera amica mea, columba mea, for mosa mea, & veni. iam enim hyems transijt, imber abiit, & recessit: flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit, vox turturis audita est in terra nostra, ficus protulit grossos suos, vineæ florentes dederunt odorem suum. Surge amica mea, speciosa mea, & veni, columba mea in foraminibus petreæ, in cauerna maceræ. ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Capite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas, nam vinea nostra floruit. Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, & inclinentur umbræ. Reuertere: similis esto dilecte mi capreæ, hinnulóque ceruorum super montes Bethel.

Flos campi, & lilium conuallium. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Nihil iucundius sponso, quam distissimos sine nectarei campi thesauros suæ sponsæ, quam vnicè amat, impartiri: nihil denique illi gratius esse potest, quam sua omnia communicare sponsæ, eiu'sque præsentia frui. Spirituali tamen intelligentiæ ad hærendo, dicit Christus Ecclesiæ, se esse flos campi & lilium conuallium. Campus, planities terræ dicitur, cui cultura adhibetur, & excolitur ab agricolis. Conualles verò, saxosa magis & inculta indicant loca. Campus ille dici potest Iudæorum populus, qui prophetis oraculis & lege Moisaica instituebatur: conualis verò, saxosus & incultus gentium locus. Hic sponsus, Iudæus flos fuit, sed quoniã neminè ad perfectũ adduxit lex, idcirco in illis non potuit verbũ dei ad florem proficere, & ad perfectionè fructuũ peruenire. In ista tamen conualle gentium, effectus est sponsus lilium, tale sine dubio, quale in euãgelij dicit, quod pater cælestis vestit. Et neq; Salomon in omni gloria sua indutus est, sicut vnum ex istis. Fit ergo lilium in hac conualle spõsus, in eo qd vestiuit eũ pater cælestis tali vestimèto carnis, quale nec Salomon in omni gloria sua habere potuit. Non enim Salomon habuit absq; concupiscètia viri & concubitu mulieris, immaculatã & nulli prorsus peccato obnoxiam carnè. Et causa est curis qui in campo flos fuerat, voluit esse in couallibus liliũ. Cum enim multo tẽpore flos fuisset in cãpo, nullus ex ipso flos ad incitationè sui ac similitudinè processit: vbi verò factus est in conuallibus liliũ, cõtinuò eius sponsa imitatione ipsius, facta est liliũ, acutissimis tamen inuoluta spinis. nam è medio infidelium, quasi ex spinis emersit, & pro hæreticorum circumstrepentium se moribus, in medio spinarum collocata est. Et quamuis animæ hæreticorum à reãta euãgelij semita diuariet & declinent, tamen à fide

Hæb. 7.

Math. 6.

1. Ioan. 1.

suscepta, sunt filiae ecclesiae, de quibus dicit Ioannes, A nobis exierunt, sed non erant ex nobis. nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum. Et licet ecclesia multis improborum hominum spinis confodiatur, nunquam tamen prosternitur, sed sicut lilium inter spinas, proprium odorem & candorem retinet, ita inter haereticorum insultus flagrat, & floret inuicta. Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios, sub umbra illius quem desiderabam sedi. & fructus eius dulcis gutturi meo. Decuit sponsum de semetipso dicere, quidnam esset in campo, quid etiam in conuallibus, & de sponsa, qualis inter ceteras filias haberetur. Sponsam uero non conueniebat de semetipsa aliquid dicere, sed totam affici erga admirationem sponsi, & ipsius laudibus inhaerere, quem comparat arbori mali, potius meli, sodales uero eius, reliquis syluae arboribus. Sed sponsum ita huic arbori meli similem dicit, ut etiam concupisse se dicat sub umbra eius sedere, fructumque eius, dulcem sibi effectum in faucibus assueveret. Et mauult Origenes legere arborem meli quam mali, ne ex similitudine sermonis, simpliciores aliqui, arborem mali, malam arborem putent, & a malitia dictam. & melius est offendere Grammaticos, quam legentibus scrupulum iniicere in ueritatis explanatione. Malo arbori, uita est breuis, & fructum cito perdit, ac celerrime senescit. Haec autem huic sponso minime conueniunt. Legendo tamen arborem mali, dicunt quidam, sponsam, hoc praetendere. Sicut arbor mala granati, animas inedia famis affectas, sua umbra protegit, ita sponsus, scilicet Christus, fructum suae doctrinae esurietes & sitientes reficit. legunt & alii, sicut malum inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios: ut quemadmodum malum, visu, odore & gustu antecedit omnia ligna syluestria, ita Christus antecedit omnes sanctos, qui filii dei uocantur, de quibus dicitur, Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum ante faciem domini, quoniam uenit: Et qui legunt malum, adhaerent septuaginta interpretibus. Graece enim habetur *μῆλον*, id est malum, siue legamus arborem mali, siue meli, iuxta erit nostri auctoris sententia. dicit enim sponsa sequendo mysterium, suum sponsum praecellere filios, ut arbor meli praecellit reliqua syluae ligna. Possimus autem ligna syluae accipere, eos angelos, qui uniuscuiusque haereseos auctores fautoresque uisi sunt extitisse, ita ut uideatur ecclesia conferens suauitatem doctrinae Christi, ad infructuosam & sterilem haereticorum doctrinam, dicere melina esse & dulcissima Christi dogmata. Ligna uero syluae, ea sunt, quae ab haereticis affirmantur, de quibus in euangelio scriptum est, Ecce iam securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur: & omnes haeresiarchae diuino iudicio securi excidendi, in ignem aeternum demittentur. In huius igitur meli umbra, concupiscit sponsa residere: & refugiens pestilentissimas haereticorum literas, diuinam sui sponsi sapientiae adhaeret mordicus, cuius umbra nobis vitam suppeditat. de qua ad Mariam dicitur, Spiritus sanctus ueniet super te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi: & hac umbra protegentur Christiani, qui uero sedet sub haereticorum umbra, uidetur sedere in regione umbrae mortis. Et qui sub lege fuerunt, sub umbra legis sedisse dicuntur: lex enim, ut dicit apostolus, umbram habet futurorum bonorum. Nos autem alieni sumus ab illa umbra, quoniam non sumus sub lege, sed sub

Psal. 95.

Matth. 3.

Luc. 1.

Hebr. 10.

gratia. Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem. Regina aliquando exoptavit videre cubiculum regiū, sed nunc cupit in regale introire conuiuium, & Sapidissimo regis nectare perfrui, cuius tanta est benignitas, & tam propensus est eius erga omnes animus, ut velit sui amatissimos suauissimo sui vini dulcore reficere. quod affabre in prouerbijis à Salomone expressum legimus, Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem, immolauit victimas suas, miscuit vinum, & proposuit mensam suam, misit ancillas suas ut vocarent ad arcem, & ad mœnia cimitatis. Si quis est paruulus, veniat ad me, & insipientibus locuta est, Venite comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis. Ad hoc conuiuium sancti angeli & prophetae perduxerunt animas, pellexerunt & apostoli illos ad has nobilissimas regis nuptias, qui fide in Christo firmata, hæreditatem salutis capiunt. Et qui ex frugifera Christi vinea decerpunt fructum, debent permanere in charitate dei, & quemadmodum palmites nullum pariunt fructum, nisi in vite permanserint, ita nec christiani fructum habent, nisi in Christo manserint. Deinde fatetur sponsa se ordinatissimam à suo sponso charitatem didicisse: nec satis est diligere, sed honestus & prudentissimus dilectionis modus, spectandus est: & ordine charitatis perturbato, deum filij dei neglexerunt, & filias hominū dilexerunt, ut dicit Augustinus lib. 15. de ciuitate dei, capite 22. Nec ille obseruat ordinem, qui diligit, quod diligere non debet: aut si quod debet, diligat, plus iusto diligit, aut minus iusto. In illis verò, charitas ordinata est, qui diligendo neque declinant ad dextram, neque ad sinistram. nec in dilectione dei tibi præscribas modum neque mensuram, nam tota mente, tota anima, totoque corde, ad eius amorem ferri debemus: & qui amat patrem, aut matrem plusquam deum, à recto amoris ordine deflectit. Diligendo verò proximū, est mensura aliqua, diliges enim proximū sicut teipsum. Nam debemus esse propensiores in nobiliora & honestiora Ecclesiæ membra, quam in abiectioniora & inferiora. Longè plura comperies à nobis adnotata de dilectione dei & proximi, libro 4. nostræ Theosophiæ. Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Secundum septuaginta interpretes, loco illius sententiæ, fulcite me floribus, legendum esset, firmate me in vnguentis, sic enim habent Græci codices *μεταβαλετε με εν οσμυνη*, sed Hieronymus Hebraicam veritatē in sua translatione sequutus est. Hanc accipe historiæ veritatem, postulat sponsa ab amicis sponsi, ut confirmetur, & quasi deficiens sustentetur, incumbens paululum super arborem *μυρρινη* vel meliam, amoris enim vulnere percussa, arborum solatia syluarumque sectatur. Mysticam verò sequendo intelligentiam, percipit ecclesia reclinari super arborem Meliam suauissimum adferentem fructum, & merito quidem: nam suum habet robur in bonis operibus & fulcimentum, confirmatur etiam in myrrhis & in fructuosis arboribus, in his scilicet, qui inuocant nomen domini nostri Iesu Christi, & ex ipsa inuocatione, persentiunt quandam odoris fragrantiam, quia tamen non cum omni fiducia accedunt ad fidem, nullos fidei fructus adferunt: & tales sunt multi Catechumeni, qui à pseudoapostolis subornati, non perueniunt ad frugem. Nec deseruit scit ecclesiæ amor erga suum sponsum, & eo charitatis telo configitur, ut nocturnis diurnisque desiderijs, suum semper suspiret sponsum, &

Prouerb. 9.

Ioan. 15.

Augustinus.

Matth. 10.

Matth. 10.

Matth. 19.

Esaie 49.

Psal. 10.

Prouerb. 3.

Hæbr. 11.

Rom. 8.

1. corint. 13.

Augustinus.

Gene. 27.

languore intabescat, donec suauissimo eius osculo perfruatur. de hoc vulnere & sagitta loquitur Esaias, dicens, Et posuit me sicut iaculum electū, & in pharetra sua abscondit me. Tali vulnere decet deum percutere animas, talibusq; iaculis configere: & sicut sunt dei iacula, quæ animæ habenti desiderium bonorum, salutis vulnus infligunt: ita sunt & iacula maligni ignita, quibus anima, quæ non est fidei scuto protecta, vulneratur in mortem. de ipsis dicit propheta, Ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra sua, vt sagittent in obscuro rektos corde. Peccatores autē, qui ex insidijs & in occulto mittunt sagittas, dæmones potissimum intelligendi sunt, si tamen inueniant mentem hominis fide munitam, quantumuis nocendi flammis ardeant, non possunt hominem de gradu deicere. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Desiderat sponsa suum caput, læua sui sponsi fulciri, totum verò corpus, dextera illius constringi. Per læuam, temporalia dei dona designantur, per dexteram verò, perpetua: aut læua, vetus testamētum: dextera verò, nouum figuratur: vel sinistra intellige fucata[m] gloriam, dextera verò longam vitam. Longitudo enim vitæ, vt dicit Salomon in prouerbij, est in dextera eius, in sinistra verò eius, diuitiæ & gloria. Potest nec absurdè fides vocari læua, qua sustentatur nostræ spei caput: est enim, vt dicit Paulus, substantia rerum sperandarum: dextera verò, quæ totum hominem amplexatur, Christi charitas est, à qua Paulus nullis angustijs, nullo periculo, nullis tormentis, nullo denique mortis supplicio diuelli potuit: quam si quis non habuerit, tamet si omnibus fortunæ bonis affluat, nihil verè possidet, imò nihil est. Augustinus cursim attingit hunc locum, tractatu nonagesimo nono in Ioannem, vbi dicit, hunc tractum sponsæ ad sponsum, esse diuinum, nec dextera & sinistra sunt in deo, per diuersa corporis loca. cum enim dicitur scire, ibi sunt omnia, & videre & audire & olfacere & gustare & tangere, sine vlla eius mutatione substantiæ, sine vlla mole, quæ sit in alia parte maior, in alia minor. Adiuro vos filia Hierusalem per capreas, ceruôsq; camporum, ne fuscietis, neque euigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Ea est sponsæ prudentia, & aque animi dexteritas, vt nihil velit fieri contra voluntatem eius, quem vnicè diligit, & adiurat adolecētulas per ea, quæ ipsis charissima sunt, vt si velint charitatem etiam iacentem & dormientem excitare, nihil tamen audeant attentare, quod non sit sponso gratissimum. Hæc autem adiuratio, fit per virtutes agri, plantaria & virgulta, & per capreas & ceruos. Caprea, animal est syluestre, quod nomen à videndo sortitum est. Nam ea est natura, vt non tantum alia intueatur, sed alijs videndi perspicacitatem conferat. Testantur medici huic animali intra viscera, humorem quendam inesse, qui caliginem, ac oculorum lippitudinem depellit, & obtusiores visus exacuit. Et trita est illa Paræmia, de his qui perspicacissimè vidēt, caprearum oculos habere. Ceruus, animal est notissimum, quod à natua pedum agilitate commendatur. Sequendo spiritalia huius sententiæ mysteria, dicimus vnamquamque animam rationalem, præcipuè quæ est filia Hierusalem, propriū possidere campum & agrum, in quo studet optimos parere fructus, & animi virtutes excolere. Fuit & ager Iacob, cuius suauitate permotus Isaac patriarcha, mysticis aiebat eloquijs: Ecce

odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit dominus. Est etiam omnium simuliliarum Hierusalem vnus quidam & communis ager, de quo Paulus agit, dei agricultura estis. Et hunc vocamus agrum, commune ecclesiasticae fidei exercitium, in quo caelestes plantantur virtutes, & spiritualium gratiarum munera: nec possumus commodè hunc excolere agrum, nisi illius caelestis Hierusalem subsidio adiuti fuerimus. Vox dilecti mei, ecce iste venit saliens in montibus, transfiliens colles. Similis est dilectus meus capreae, hinnuloque ceruorum. En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. Et dilectus meus loquitur mihi, Surge, propra amica mea, columba mea, formosa mea, & veni. iam enim hyems transijt, imber abiit, & recessit: flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit, vox turturis audita est in terra nostra, ficus protulit grossos suos, vineae florentes deriderunt odorem suum. Surge amica mea, speciosa mea, & veni, columba mea in foraminibus petrae, in cauerna macerae. Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Audiuit sponsa vocem sui sponsi super quosdam montes illi loco vicinos, in quo morabatur salientem, & quibusdam magnis non tam passibus, quam saltibus, colles montesque in modum cerui, vel capreae transcendens, & ita ad sponsam suam, omni properatione venientem: vbi verò ad domum intra quam sponsa commorabatur, aduenit, stetit paululum post domum, ita vt sentiretur quidem adesse, nondum tamen volebat palam intrare, sed per quasdam fenestras sub amatoris specie, inspicere sponsam. Erant tamen posita prope domum sponsae, retia, vt si forte ipsa, vel aliqua sodalium eius ex filiabus Hierusalem aliquando exisset, inuolueretur: ad haec retia incidit sponsus, & cum ab eis capi non posset, dirupit ipsa retia, & incedens super ipsa disrupta, contendit ad sponsam, cui dixit, Exurge, veni proxima mea, sponsa mea, columba mea, contemne huiusmodi retia, quae tetendit inimicus: nec timeas laqueos, quia omne tempus quod iam videbatur graue, transijt, & hyems abcessit, pluuiaque abierunt, & tempus iam floridum venit: nihil moreris iter aggredi veniendi ad me, ecce enim & viticolae, quia iam veris tempus arripit, vineas colunt, vox turturis sonora & grata audita est, ficus germen suum produxit, vites, odoriferos flores, & florentissimum odorem protulerunt. Haec, historiam attingunt, sed quidnam arcanum sit, discamus. Christus sola voce primo cognitus est ab ecclesia, quam praemisit per prophetas, & licet non videretur, audiebatur tamen, & solum sponsa hanc audiuit vocem, donec propriis oculis intueretur sponsum, qui salit aliquando super propheticos montes & sanctos colles, sicut in Psalmis scriptum est, Fundamenta eius in montibus sanctis. & iterum, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Salit etiam in eminentissimis Apostolorum montibus, in quibus effectus est similis capreae, & hinnulo ceruorum: capreae, quod omnem visum, visus eius praecellat: & ceruo, quod ad interitum serpentis adueniat. Et cum permittitur Ecclesia pati tribulationes, videtur illi sponsus absens esse, quamuis praesens sit patrocino: & cum pace donatur, & optimis studiis, ac operibus floret, praesens ei esse in-

- telligitur. Et ea semita ad sponsum proficisci debemus, vt primo suauissimam eius vocem audiamus, quæ scilicet nobis faciunda præcipit, sicut monuit vox illa patris. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Matth. 17. & Matthææ 11. Discite à me, deinde factis & bonis operibus, eius pareamus imperio, at vbi verbiè eius obseruauerimus, nos sinet sua frui gloria, nec immerito. Nam qui dura quæp & aduersa tolerant, & callidas dæmonis astutias, ac intricata subtili artificio recta perfringunt, digni sunt haud dubiè, vt post exantlatos labores in regno dei quiescant, & cælesti alimonia reficiantur. quod promissit Christus suis apostolis, & omnibus Christianis, dicens, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Attendamus diligenter ad hæc planius intelligenda, Christum consueuisse montem conscendere, cum volebat sublimia rerum diuinarum mysteria suis discipulis aperire. In euangelio quippe Matthæi scripeum est, Videns autem Iesus turbas, ascendit in montem, & cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius, & aperiens os suum docebat eos, dicens, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnû cælorum, &c. & alibi, Et post sex dies, assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius, & ducit illos in montem excelsum seorsum, & transfiguratus est ante eos. Eius autem discipuli huic monti celsissimo cõparati, monticali dicuntur, à quibus lympidissimi fontes scaturierunt, quibus Ecclesiæ hortus irrigatur. possunt & ceruo conferri, & etiam omnes sancti: dicit enim Dauid de viris optimis, Sicut desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus. & iterum, Vox domini perficientis ceruos. Nec addubitandum est, quin cerui spiritalis, quorum formam & imaginem tenet animal illud corporale, ad maximam virtutum perfectionem euebantur, qui prout ecclesiæ fulcimento, serpentum & hæreticorum genus insectantur, & contra diabolum, serpentem quidem callidissimum, in quosuis christianos sua venena diffundentem, acerrimè dimicant. Ex eo putant aliqui, Christum capræ similem esse, quod hominem à ditione dæmonis liberando, nostræ mentis tenebras expulerit, nosque faciat deum videre, qui dicebat Philippo, Philippe, qui me videt, videt & patrem. Ioan. 14. Hinnulo verò ceruorum, qui est sine cornibus, quod cum in forma dei, esset filius datus est nobis, Esa. 9. & puer datus, cuius potestas super bumerum eius, & quemadmodum hinnulus ceruorum siue pullus, non nouit quempiam cornu ferire, nec in obuios ferocire, ita nec paruulus iste, quo nihil est benignius, nihil deniq; tractabilius, qui cum pateretur, non cõminabatur: & cum malediceretur, non male dicebat. Fides conferri potest capræ animalis quidem ceruo minori, à qua contemplationis exordia proficiscuntur. Videmus enim nunc per speculum in ænigmatate: ceruo verò, perfectio operum & caritatis, quæ venena serpentum, & artes diabolicas eludit & euincit. Fenestræ, intelliguntur sensus corporei, quibus aut mors, aut vita intrat ad animam. Sic enim designat Hieremias, cum de peccatoribus loquitur, dicens, Ascendit mors per fenestras vestras, & ita ascendit mors per fenestras, vt omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum, iam mæchatus est eam in corde suo. Aut fenestræ istæ, sunt aures sapientum, quæ magna cum volu-

ptate audiunt Euangelium, & sanam Christi doctrinam, quandiu tamen anima corporeis nexibus astricta est, non possumus nudam & apertam dei sapientiam intueri, sed solum per imagines rerum sensilium, & per retia fenestrarum, inuisibilia & supramunda entia contemplari. Sunt qui dicunt Prophetas fenestris exprimi, vt enim qui per fenestras aspicit, modò cernit, modò se substrahit, sic & per prophetarum dogmata aspexit aliquando deus: per Esaiam enim prædictus est, per Hieremiam prænuntiatus, per Danieleum reuelatus. Deinde abducit sponsus suam sponsam à carnalibus ad spirituales, à visibilibus ad inuisibilia, à lege ad Euangelia, dicens, Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, expurgare quidem à somno ad vigilias, egredere à tenebris ad lucem, sicut dicit Paulus, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Nec desunt rationes, quibus alluci debeat sponsa ad amorè sponsi, & vt propensius, ac celerius properet ad domum sui integerrimi amici. Nam pluuiosum & importunum hyemis tempus abiit, & imbres deciderunt. Attendamus secundum arcanam intelligentiã, hac dura & rigida hyeme, designari diuersa bella, quibus filij Israel afflictabantur, & tempus illud quo decem plagarum verbera, flagellabant Aegyptios. Vigebant etiam imbres ante tempus illud, quo Christus passus est, mandauit enim dominus prophetis imbribus, vt dulcissimam verbi pluuiam super terram pluerent, donec intrepidus euangelij præco veniret: at vbi venit, discesserunt imbres etiam prophetici, non quidem ad damnum credentiũ, sed ad maiora Ecclesiæ lucra, nec imbribus opus est, vbi flumen dei latificat ciuitatè, vbi in mundissimo credentiũ animo, fit fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam. Denique quid opus est imbribus, vbi iam flores apparuerunt in terra nostra? Et ex aduentu domini exciditur ficulnea, quæ prius nõ atulerat fructum, nunc autem fertilitate sui producit germina, quæ sunt spiritus sancti fructus, gaudium, caritas, pax, &c. & hanc arborem, in syncera Christianorum voluntate plantauit pater cælestis: illa verò, quam non plantauit, eradicabitur. Et diuina sancitum est prouidentia, vt arbor mala, pessimè adferens fructum, excidatur: bona verò, & quæ à feracissima sui natura non degenerat, perpetuo flore virescat. Et licet sponsus suam velit sponsam ad se properare, non potest tamen regium & magnificentum sui regis palatium ingredi, nisi vafra & penè inextricabilia huius mundi retia euaserit. Etenim, vita hominis subiecta est multis offensionum laqueis, quos tetendit gigas ille fortissimus Nemròd aduersus humanam naturam, nec possumus otio & delicijs, hæc dæmonum illaqueamenta effugere, sed tribulationibus, & æqua animi tolleratiã. Nec quisquã hominũ potuit huiusmodi tendiculas suapte natura superare, sed solo Christi subsidio. Omnes enim declinauerunt, omnes facti sunt inutiles, nec quisquã est qui faciat bonum, etiam vsq; ad vnũ. Nemo etiam mundus est à sorde, etiã si vnus diei fuerit vita eius, solus est saluator noster, qui peccati naturam non habuit, licet pro nobis factus sit peccatum, siue peccati hostia, & de peccato damnauerit peccatum. Ad hæc incidit retia, sed inuolui nõ potuit, imò dirupit, quibus diruptis, dedit ecclesiæ fiduciam, vt audeat iam cassare laqueos, & cum alacritate dicere, Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantiũ, Laqueus contritus est, & nos liberati sumus, quæ

Ephes. 5.

Matth. 11.

Psal. 45.

Ioan. 4.

Matth. 21.

Galat. 5.

Matth. 15.

Roma. 3.

Psal. 123.

- fracto mentis putamine, odoriferos virtutum flores emisit, & vocem turturis audiuit, illius sine dubio sapientiæ, quæ in mysterijs abscondita est. Hoc namq; in dicit appellatio turturis, etenim hæc avis, in secretioribus locis vitam transigit, deserta montium diligens. Meruit tandem ecclesia immaculata nomen columbæ, quam vidit sponsus renouari de die in diem, & esse capacem munerum spiritus sancti, qui in specie columbæ descendit in Iordane super Iesum, ad quem celerrimo volatu peruenit, dicens, Quis mihi dabit pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam: volabo quidem sensu & intellectu spiritali, & requiescam, cum apprehendero sapientiæ eius thesauros, nec potero non suauissimum virtutum cælestium odorem sentire, & optatis tandem nec sponsi delictis perfrui. In loco quidem sub velamento & tegmine saxi posito, qui situs est iuxta promurale quoddam. Promurale autem dicitur, cum extra muros, qui ambiunt ciuitatem, alius ducitur murus, & est murus ante murum. Et in hoc loco secretissimo, cupit sponsus ostendere sponsæ, quam tantopere diligit, faciem suam. Hoc autem saxum siue petra, est firma & solida Christi doctrina, imò ipse Christus, de quo dicit Paulus, Petra autem erat Christus, cuius fide & sapientia si protegatur anima, cito perueniet ad illud secretum, ubi reuelata facie gloriam domini contemplabitur. Et de eadem petra loquitur Dauid, dicens, Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos. Nec immerito creditur velamen istud petræ tutum esse, quia & Salomon de ea dicit in prouerbijs, quod vestigia serpentis non possunt deprehendi super terram: sic enim ait, Tria sunt, quæ impossibile est mihi intelligere, & quartum quod ignoro, vestigia aquilæ volantis, & viam serpentis super terram, & semitas nauis in pelago, & vias viri in iuuentute. Serpentis ergo, id est, diaboli vestigia, & signa aliqua peccati, in hac petra, quæ est Christus, inueniri non possunt. Et anima huius petræ velamine protecta, perueniet ad promuralem locum, id est, ad contemplandum incorporalia & æterna. Hoc autem foramen petræ ille est, qui reuelat & innotescere facit hominibus deum. Nemo enim nouit patrem, nisi filius, & cui voluerit reuelare: at ubi cœpit esse congressus & confabulatio sponsi cum sua sponsa, in promurali loco, qui designat futurum seculi statum, tunc dicit sponsus, Ostende mihi faciem tuam, & auditam fac mihi vocem tuam, quia vox tua suavis est. Auditam vult fieri vocem ecclesiæ suæ, quia, qui eum confessus fuerit coram hominibus, & ipse confitebitur eum coram patre suo, qui in cælis est. Et ex eo vox ecclesiæ suavis est, quia is qui confitetur vocem ecclesiæ catholicæ, veram fidem confiteatur: vox verò hæreticorum est sorda, insuavis, & iniucunda. Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas, nam vinea nostra floruit. Suos sponsus alloquitur sodales, & ipsis dicit, vt capiant vulpes pusillas, quæ insidiantur vineis, ubi primum germen ostenderint, nec sinunt eas peruenire ad florem, & consulenda maxime vinearum vtilitati, vult capi vulpeculas, sed discutienda est spiritalis intelligentia. Potestates & nequitie dæmonum, non absurde dicuntur vulpeculæ, quæ prauis cogitationibus nituntur Christianos & odoratissimum animæ florem exterminare, ac fidem ecclesiæ perimere. Subreptitias huiusmodi cogitationes immisit diabolus in cor Iudæ, sed Deus suo prouidentissimo consilio præcipit suis angelis, & apostolis,

vt vulpines dæmoniam astutias & cogitationes ab hominibus depellant, & opportune quidem, cum adhuc pusillæ sunt: dum enim cogitatio animi mala est, in initio facile potest abijci à corde: nam si frequenter iteretur, & diu permaneant, adducit animam ad consensum. Dolosa hæreticorum sophismata, istis vulpeculis assimilantur. Nec minus conantur simplices blandis verborum leuocinijs, & studijs vera religione prætextatis, inuoluere, quam vulpecula in suis antris irretire animantia. de quibus hæc eloquitur David, Ipsi verò in vanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partes vulpiū erunt. Et saluator cuidam scribæ dicenti, Magister, sequar te quocunque ieris, respondit, Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos, vbi requiescant, filius autem hominis nō habet vbi caput suum reclinet. Similiter & ad eos qui dixerunt domino, Exi & vade hinc, quia Herodes vult te occidere, respondit Iesus, Euntes dicite vulpi huic, Ecce ego eijcio dæmonia, & sanitates hodie perficio, & crastina, & tertia die consummabor. Adde quòd in libro Iudicū, Samson, cum vxor, quæ erat ex genere Philistinorum, ei fuisset ablata, ait ad patrem eius, Innocens sum ego hac vice ab Allophylis, quia faciã vobiscum mala, & abiit Samson, & accepit trecentas vulpes, & accepit lampades, & ligauit caudam ad caudã, & posuit lampadem vnã inter duas caudas vulpium, & accendit ignem in lampadibus, & emisit eas per messes Allophylorum, & incendit omnes messes eorū, & stipulas, & vineas, & oliueta.

Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies & inclinetur vmbra. Reuertere, similis esto dilecte mi caprea, hinc nulloque ceruorum super montes Bethel. Agnoscit & sponsa propensissimum sui sponsi animum, à quo disiungi non potest. Vna est sanè amorum connexio, sicut dicit Paulus, Erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, dico autè in Christo & in ecclesia, Ephe. 5. & redamat illū quo amatur, quē & vernantissimis lilijs anteponit, cuius præsentia dum fulgidissimus diei splendor illis aspirat, cupit perfrui. Arcanam sumere possunt ex his verbis intelligentiam, Christus est lux mundi, illuminas omnem hominem venientem in hunc mundum, qui inter candida Apostolorum lilia nutritus, omnibus sua passione salutifera, euangelicæ Philosophicæ cognitionem infudit, & in sanctorum ac virginum cœtibus decoratus, suam ecclesiam optimis virtutum dotibus illustrauit, quam permisit aliquando sub veteris instrumenti vmbra, & typicis obseruationibus obscuratam erudiri. Et nunc optat suum sponsum capreae & hinnulo ceruorum similem, ad se reuerti super montes Bethel. Interpretatur autem Bethel, domus Dei, & superna angelorum, ac beatorum patria, in qua depulsis omnium perturbationum fluctibus, vitam aget cum suo sponso iucundissimam.

ARGVMENTVM TERTII CAPITIS.

Sponsa eo feruet amore erga suum sponsum, vt eius absentia maximè tristetur, ma-
iùsque sentit vulnus, quàm si acutissimis spiculis trãffigeretur. Vbiq; lotorum diligenter eum peruestigat, nec tamen facile illum inuenit, perquisiuit & in nuptiali thalamo, nec tamen reperit. Lastrauit omnium ciuitatum vicos & plateas, sciscitata est à rusto-

dibus vrbium, si nam, quem diligebat, vidissent, nec rescire potuit vbi nam locoram lateret, donec pertranscundo vigiles ciuitatis, offendisset, quem vnice amabat, cuius osculo & placidissimo amore eū frui cœpisset. & estijt, vicit p̄ omnē animi ægritudinem, & tandem in suū secretissimū cubiculum introduxit, à cuius amplexibus dimoueri non potuit.

CAPVT TERTIVM.

IN lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea: quæsiui illam, & non inueni. Surgā, & circumibo ciuitatē: per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea. quæsiui illum, & non inueni. Inuenerunt me vigiles, qui custodiunt ciuitatem. Num quem diligit anima mea, vidistis? Paululum cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea. Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. Adiuro vos filiæ Hierusalem per capreas, ceruôsque camporum, ne suscitatis, neque euigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi, vniuscuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos. Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani. Columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum, media charitate constrauit propter filias Hierusalem. Egedimini & videte filiæ Sion, regē Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.

IN lectulo meo per noctes quæsiui, quæ diligit anima mea, quæsiui illum, & non inueni. Quid molestius potest esse sponsæ, quàm suauissimo sui sponsi commercio priuari? Quid est, quod tam acerbè amiculam torqueat, quàm vbi p̄ locorum perquirere sponsum, & frustra niti? nec illum inuenire, quem tantopere diligit? Sed ab historia siue litera, migremus ad allegoriam, & mysticæ eloquia. In his qui in fide dormitant, & densissimis ignorantia tenebris obducuntur, ecclesia quæsiuit Christum, nec tamen pro illis inuenit, qui enim fluctuant in fide, & vix tantillam fides scintillam habent, obtinere non possunt quod postulant: opus enim est iugi studio, & assiduis precationibus, vt optatis rebus perfruamur, quod si precando, repulsam passi fuerimus, non propterea ab inceptis desistere debemus, sed permanenter illum vrgere debemus, à quo speramus beneficium. & tunc confidimus, nos nonnihil gratiæ assequuturos. quod pulchrè expressit Christus in euāgelio Luca, dicens suis discipulis, Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi, Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam ante illum, & ille deintus respondens, dicat, Noli mihi molestus esse, iam

ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, non possunt surgere & dare tibi. Et si ille perseverauerit pulsans, dico vobis et si non dabit illi surgens, eò quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios. & ego dico vobis, Petite & dabitur vobis: quærite & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Hæc eadem promissio expressa est in euangelio Matthæi, & apertius eam Christus explicat, dicens, Omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. Non igitur satus est petere, sed quæ interpellando postulamus, debent & fide, & seruentissimis orationibus fulciri. Nobis Chananaea illa ostendit, quomodo debemus cõtinuò orare dominum, quam bis precando repulit, vicit tandem animum Christi, & obtinuit quod postulabat, cum se contulit catellis, qui comedunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum, cui dixit Christus, O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Nec fatuis virginibus aperta est ianua, tametsi pulsassent, neglexerunt enim opportuno tẽpore pulsare, nec acceperunt oleum in lampadibus suis, vt exirent obuiam sponso. Idcirco Christus dixit illis, Nescio vos. & Pharisæis dixit, Quæratis me, & non inuenietis. Sanctissimæ mulieres quæserunt Christum in monumento, & non inuenierunt. Nec Maria Magdalene fide vacillans, meruit Christum tangere, quem quærebat in monumento. Filij Israel quãdo quæserunt deũ toto corde, tota anima, & tota voluntate, inuenierunt. Sed qui tepida mente quærunt dominum, non inueniunt. Idcirco dicit Propheta, Quæreres locum eius, & non inuenies. Et apud Hieremiã dicit dominus, Quæratis me, & non inuenietis. Quæramus igitur dominum in simplicitate cordis, & sincero affectu, & à terrenis rebus, ac voluptatibus abducti, quod seruenti desiderio peruestigauimus, inueniemus. Et licet ecclesia toto astuans desiderio, suum quærat sponsum, ob hoc minimè inuenit, vt amore illius accensa ardentius quærat. Surgam, & circumibo ciuitates, per vicos, & plateas quæram quem diligit anima mea, quæsiui illum, & non inueni. Consideraui omnem præsentis seculi gloriam, inspexi cõuenticula infidelium, & diuersas phibosorum sectas, quorum adij mysteria, sed nec illic reperi quem diligit anima mea. Circuiui terram, & mare, nequillus est hæreticorum viculus, quẽ non lustrauerim, nec laboribus peperci, vt totum terrarum orbem peragerem, nec tamen quod optabã, prosperè euenit. Hæc ciuitas dici potest, Ecclesia militans, de qua dicit Psalmographus, Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas dei. & iterum, Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei, sanctificauit tabernaculũ suum altissimus. & rursum, Magnus dominus & laudabilis nimis in ciuitate dei nostri, in monte sancto eius. Beatus etiã Ioãnes in sua Apocalypsi Ecclesie sancte adhuc desudantis in agone, mysterium adaperiens, ait, Ego Ioannes vidi sanctã ciuitatem Hierusalem, nouã, descendentem de celo, à deo paratã, sicut sponsam ornatã viro suo. Quã appellat ibidem sanctam ciuitatem, quoniã in ea fidelium omnium est collectio, tanquã in vna republica sub capite Christo, cuius legibus & institutis viuunt, & Hierusalem vocata est, quod in ipsa tranquillæ pacis sit visio per fidẽ, & in spe futuræ pacis potiunda. & aliquãdo hæc ciuitas facta est meretrix, de qua loquitur Esaias, dicens, Quomodo facta est meretrix ci-

Matth. 7.

Matth. 11.

Matth. 15.

Matth. 25.

Ioan. 7.

Matth. 28.

Ioan. 20.

1. Paral. 15.

Psalm. 36.

Hierem. 29.

Sapient. 1.

Psalm. 86.

Psalm. 45.

Psalm. 46.

Apocalyp. 21.

Esaiã 1.

Hierem. 6.

Thren. 1.

Ezech. 7.

Ephes. 5.

Matth. 5.

Hierem. 1.

1. Corint. 1.

Pſalm. 126.

Matth. 24.

Matth. 25.

Matth. 26.

Lucæ 2.

1. Corint. 6.

1. Petr. 5.

1. Corint. 2.

uitas fidelis, plena iudicij: & id accidit, quando Iudæi interfecerunt prophetas, & saluatorem nostrum. & de eadem dicit Hieremias, Hæc est ciuitas uisitationis, omnis calumnia in medio eius. cuius captiuitatem & afflictionem deplorauit idem propheta, dicens, Quomodo sedet sola ciuitas plena populo, facta est quasi uidua, domina gētium. abundauit hæc ciuitas multis uitijs, quod & Ezechiel testatur, dicens, Terra plena est iudicio sanguinum, & ciuitas plena iniquitate, fuit tamen ciuitas christianorum, lauacro aquæ in uerbo uitæ repurgata, quæ non potest abscondi supra montem posita. de qua dicebat dominus Hieremiæ, Dedi te in ciuitatem munitam. Inuenerunt me uigiles qui custodiunt ciuitatem. Num, quem diligit anima mea, uidistis? Paululum cum pertransire eos, inueni quem diligit anima mea. Aethnicæ philosophiæ principes, & græcæ sapientiæ classici, mecum de rebus diuinis manus conferuerunt, & multa inania & futilia perscrutati sunt, quibus dixi, cur casto labore & uano conatu animum torquetis? cur frustra uestra ingenia atteritis? num, quem diligit anima mea, uidistis? nec tamen in tumidis uestræ sapientiæ studijs, quæ superbè iactatis, Christum inueni: quandoquidem stultam fecit deus sapientiam huius mundi. Dicit possunt uigiles, qui custodiunt ciuitatem, id est, Ecclesiam, apostoli, uel cæteri doctores, qui solidam Christi doctrinam amplexati sunt, sed opus est diuino subsidio, ut tutius ab incurſionibus hæreticorum, & obsidione protegatur hæc ciuitas. Nisi enim dominus custodierit ciuitatem, frustra uigilat qui custodit eam. sæpiſſimè nos cohortatur Christus ut uigilemus, & in castris nostri animi agamus excubias, ne diabolus nos inueniat oscitanter dormientes, & otiosos, Vigilate, inquit, quia nescitis qua hora dominus ueſter uenturus sit. Illud autem ſcitote, quia si ſciret paterfamilias qua hora fur uenturus eſſet, uigilaret utique, & non ſineret perfodi domum ſuam: ideo & uos eſtote parati, quia nescitis qua hora filius hominis uenturus eſt. Et ſatuis uirginibus dixit, Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam. Cum etiam properaret ad aram crucis, dixit Petro & duobus Zebedæi filijs, Tristiſt eſt anima mea uſque ad mortem, ſuſtinetis hic, & uigilate mecum, atque iterum, Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem, ſpiritus quidem promptus eſt, caro autem inſirma. Perpetua digni ſunt gloria paſtores illi, qui in natiuitate Chriſti uigilabant, & cuſtodiebant uigilias noctis ſuæ per gregem ſuam. Vult etiam Paulus dei miniſtros, ſe exhibere deo in multa patientia, in uigilijs, in ieiunijs, &c. Beatus quoque Petrus nos commoneſcit, ut in multis uigilijs ſtemus aduerſus inſidias diaboli, dicens, Sobrijs eſtote, & uigilate, quia aduerſarius ueſter diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quaerens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. Deinde dicit ſponſa, Paululum cum pertransiſſem eos, inueni quem diligit anima mea. Ac ſi uellet innuere, cum pertransiſſem paululum huiusmodi homines, qui ſibi uanam arrogant ſapientiam, & iudicaſſem eos in ſuis ſuperſtitioſis adinventionibus ſtolidiſſimos, inueni quem diligit anima mea, ſcilicet Ieſum Chriſtum, & reperi ſapientiam in myſterio abſconditam, quam loquuti ſunt apoſtoli inter perfectos, quibus deus reuelauit per ſpiritum ſuum, qui ſcrutatur omnia etiam profunda dei. aut dic eccleſiam hæc innuere, dum comitatui apoſtolorum ad hæſi, contempſit æthnicorum ſtudijs, & re-

lita Iudæorum religione, fragrantissimam euangelij gratiam ofseci: inueni quem tan-
topere diligebam, cui omnia mea studia, conatus, industriam & omnes animi vires de-
uoui: quem ofculatus est Symeon vir iustus, & cum eum suis vlnis constrinxisset, dixit,
Nunc dimittis seruum tuum domine, secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt
oculi mei salutare tuū. Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum
in domum matris meæ, & in cubiculū genitricis meæ. Nihil putat ecclesia
sibi vnquā felicius ac optabilius contingere potuisse, quā ofculo sui sponsi & exopta-
ta eius præsentia frui, & mutuo cum suo amiculo confabulari, & Epithalamium iucun-
dissimis facetijs & salibus respergere: prius languit ecclesia, & tota mærore contabuit,
nunc verò omnia illi ridet, plaudunt, & depulsa tristitia perplacent, nec sinet abire
sponsum, nec dimittet, donec introduxerit illum in domum suæ matris: illi firmissima
fide adhærebit, etiam vsq; ad consummationem seculi: quando eius mater, synagoga
scilicet, illi credet, & fiet vnum ouile, & vnus pastor, vt Iudæi, qui cum hætenus ne-
gauerant, corde recipiant, pro quibus optauit Paulus esse anathema à Christo. Esaias
etiam clamauit pro Israel, Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, re-
liquiæ saluæ fient. Si tamen dominus sabaoth non reliquisset eis semen, facti essent, se-
cut Sodoma & Gomorrha. Dixit etiam diuinum responsum & oraculum Eliæ, Reliqui
mibi septem millia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal. Sic ergo & in hoc
tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ factæ sunt, & cæcitas ex parte conti-
git in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fiet, sicut
scriptum est, Veniet ex Sion qui eripiat, & auertat impietatem à Iacob. Facimus autem
Christo secretum cubiculum, quando sordes animi, & insanæ cupiditates, abluimus, vt
in nostræ mentis hospitio diuertetur: de quo dicit saluator noster in euangelio Matth.
Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in
abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Adiuro vos filiæ
Hierusalem ne capreas, ceruôsque camporum, ne suscitetis, neque cuiigi-
lare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Hæc à nobis in secundo capite huius ope-
ris abunde explicata sunt, iterum tamen repetuntur, vt intelligant omnes, eam esse vo-
luntatem sponsi, vt & Iudæos, & gentiles velit saluos fieri, & eandem sibi esse de om-
nibus curam, nec quempiam ad fidem suscipiendam cogendum: nec debent doctores in-
consulto & temere, vel muneribus sollicitare, vel minis deterrere credituros: sed quæ san-
cta sunt, prædicare, & sponte ad fidem Christi, & religionem, credituros adducere.

Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aroma-
tibus myrrhæ, & churis, & vniuersi pulueris pigmentarij? Miratur synago-
ga Iudaicæ religionis obseruantissima, quomodo gentiles nullo circumcisionis mysterio
abluti, nullis deniq; prophetarum oraculis eruditi, subito à pristinis voluptatibus, qui-
bus sædè immergebantur, per desertum paganismi & idololatriæ ad sublimia virtutū
culmina ascenderint, & reiecta suæ gentilitatis spurcitia, se totos Christo addixerint,
& Iudæis in certamine fidei, & sincero religionis cultu, palmam præriperint. Hunc
autem populum vocauit dominus, sicut in Osee dicit, Vocabo non plebem meam, plebem

Lucæ 21.

Ioann. 10.

Roma. 9.

Egalz 10.

Egalz. 1.

1. Reg. 19.

Roma. 11.

Egalz 59.

Math. 6.

Osee. 1.

m. ij.

COMMENTARIII IO. ARBOREI

- Cap. 3.**
- Osec. 1.** meam: & non dilectā, dilectam: & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam: & erit in loco, vbi dictum est eis, Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filij dei
- Roma. 9.** viui: & hæc Paulus reducit in memoriam in epistola ad Romanos, vbi dicit, quod gentes quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem, quæ ex fide est: Israel verò sectando legem iustitiæ, in legē iustitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operibus: offenderunt enim in lapidem offensionis, sicut scriptum est, Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali, & omnis qui credit in eum, non confundetur. & hanc gentem per desertum ad cælestia consendentem, doctor gentium Paulus ab Hierusalem vsq; ad Illyricum congregatam, & vnguentis do Etrina delibutam, mysteriorumq; aromatibus aspersam, vsque ad pacifici regis, scilicet Cbristi, lectulum perduxit. Et verè demigrauit gentium populus à deserto, & tenebris ignorantia, ad clarissimam euangelij lucem. Desertum appositè vocamus, locum illum, in quo nomen Cbristi non fuerat nominatum. De hoc populo qui per desertum, & per saxosa & inculta loca ad fidem Cbristi peruenit, loquitur propheta, dicens, Posuit deserta in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum. Idem apud Esaiam, Ponam desertum in stagna aquarum, & terram inuiam in riuos aquarum. Loquitur etiam Hieremias de illis qui inuenerunt gratiam in deserto, dicens, Inuenit gratiam in deserto populus, qui remanserat gladio. Et in Zacharia scriptum est, Posuerunt terram desiderabilem in deserto. Sed quis non aliquando incoluit desertum, & præruptis vitiorum scopulis illisus, fluctuauit in fide? Posuit deus filios Israel in deserto, vt dura quæq; & acerbæ sufferendo, tandem peruenirēt ad terram promissionis, terram quidem lacte & melle fluentem, sed quia in desertis locis contra Deum & Mosen obmurmurauerunt, & nephanda commiserunt flagitia, visi sunt indigni, vt suauissimis illius terræ & paradisi delicijs fruuerentur. Dauid tamen in deserto pasces pauculas oues non fuit desertus à domino. Prædicauit & Ioannes Baptista in deserto Iudææ, in quo austeram egit vitam, & affectus carnis multis ieiunijs perdomuit, & prædicando dicebat, penitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum, & multos ad fidem Cbristi pellexit, quos docuit integerrima suæ vitæ castimonia, macerandam esse in deserto carnis lasciuiam, & aculeos veneris obrepentes, assiduis vigilijs coercentes. Subimus luctam cum demone in deserto, illic facimus periculum nostræ constantia, quod ostendit locus ille euangelicus. Ductus est Iesus à spiritu in deserto, vt tentaretur à diabolo, qui tamen à spiritu sancto non ducitur in desertum, facile succumbit & cedit baronæ. Nec Cbristianos vnquam deseruit Christus in deserto, si modò æqua animi tolerantia aduersitates patiantur, nec fame pereunt. Pauit enim Cbristus, & refocillauit in deserto, quinque panibus, & duobus piscibus, quinque millia virorum, exceptis mulieribus & paruulis, miseretur suorum famulorum, nec vult eos deficere in via. quodd autem dicit Salomon, Ecclesiam ex gentibus, ascendisse per desertum sicut virgulam sumi ex aromatibus myrrbæ & c. innuit, huiusmodi gentem, summo amoris incendio succensam, & omni virtutum præsidio adiutam, ad fragrantissimam Cbristi doctrinam consentisse, quæ sanctis precibus; & ardenti amore, huic sponso copulatur. Virgulæ sumi

ex aromatibus, orationes dici possunt, quæ cordis compunctione ascendunt ad dominum. Solet fumus lachrymarum excitare, & de incenso nascitur, cui conferens David orationem, dicit, Dirigat oratio mea sicut incensum in conspectu tuo domine. Myrrha, & tibus, & vniuersi pulueris pigmenta, mortificationis sunt insignia. Vt dicit Iustus Episcopus, Vt diuersa gratiarum, quæ in electis redundant, dona, insinuant: aut puluere pigmentorum, exprimitur virtus bonæ operationis, conuersi ad Christum, spirant odorem suauissimum, cui neq; odor aromatum, neq; tburis, neq; pigmentorum conferri potest. Et in solitudine ac conuallibus gentium posuit deus cedrum, myrtum, & ligna oliuæ, sicut dicit per Esaiam, Dabo in solitudinem cedrum, & spinam, & myrtum, & lignum oliuæ. Ponam in desertum abietem, vlmum, & buxum, simul vt videant, & sciant, & recogitent, & intelligant pariter, quia manus domini fecit hæc: dicit etiam David de gentibus deo seruientibus, & de anima pauperis, Et viuet, & dabitur ei de auro Arabia, & adorabunt de ipso semper, tota die benedicent ei: & erit firmamentum in terra, in summis montium, superextolletur super Libanum fructus eius, & florebit de ciuitate, sicut fenum terræ. Et multis in locis ostendit David, gentes honorare deum super misericordia. Confitebor (inquit) tibi in gentibus domine, & nomini tuo cantabo: psal. 17. & psal. 116. Laudate omnes gentes dominum, & magnificate eum omnes populi. Esaias etiam cap. 11. ait, Erit radix Iesse, & qui exurget regere gentes, in eo gentes sperabunt. Lege Paulum de hac re ample differentem ad Romanos cap. 15. En lectulum Salomonis, sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella, doctissimi, vniuscuiusq; ensis super femur suum propter timores nocturnos. Salomon regum omnium Israel & sapientissimus & opulentissimus, multis satellitibus & viris fortissimis stipabatur, ne ab inimicis circumueiretur, delectos habebat sexaginta ex fortissimis Israel, quibus concediderat nocturnis vigilijs curam sui corporis, à quibus pendebat salus suæ vitæ, & tutò illis militibus ense, & omni armorum præsidio instructis, protectus, in vtraq; aurem dormiebat. Quem existimo secundum allegoriam præfigurasse Christum, tranquillæ pacis autorem primarium, de quo scriptum est, Ipse est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum, & medium parietem maceræ soluens, inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in semetipso, in vno nouum hominè, faciens pacè, vt reconciliet ambos in vno corpore, deo: per crucè interficiens inimicitias in semetipso, & veniès euangelizauit pacè vobis, qui longè fuistis, & pacè ijs qui propè, quonià per ipsum habemus accessum ambo in vno spiritu ad patrem. Huius autè regis pacifici lectulus, est requies, siue ecclesia à malis quiescens, quâ elegit dominus Sion, elegit eam in habitatione sibi. Hæc requies mea in seculu seculi, hic habitabo, quonià elegi eam. Et huic Salomoni lectulū facimus, quâdo mortificata vitiorum carne, à terrenis mudi desiderijs, & sollicitudine quiescimus. In sexagenario autè numero (qui totus suis partibus constat, & per denariu ascendit) merito ex fortissimis viris describuntur, qui præsentè domino in ecclesiæ custodiâ designantur, ad quam dicitur, per prophetam, Super muros tuos Hierusalem custodes constitui, tota die & nocte perpetuo non tacebunt. Dicuntur etiam sexaginta fortes, apostoli, martyres.

Psal. 140.

Iustus ep̃s.

Esaie 41.

Psal. 71.

Psal. 17. &

Psal. 116.

Esaie 11.

Roma. 15.

Ephes. 1.

Psal. 131.

Gregorius.

1. Corint. 13.
& Ephes. 4.

Hebr. 4.

Ephes. 6.

E mod. 15.

Lyrano.
Numt. 4.

1. Timot. 3.

1. Corinth. 3.

Math. 7.

Et optimi ecclesie doctores & concionatores, quorum diligentia, studijs, & sanctis hominibus illustratur domus dei, & in dies clarior euadit. Per denarium, decalogum legis, auctore Gregorio, accipimus: senario vero, intelligimus totum tempus, quo deus sex diebus operatus est. Sublimius hæc meditatio dicemus, huiusmodi viris fortissimis, adumbrari nobilissima corporis mystici membra. Constituit enim spiritus sanctus (qui non congeffit in vnum solum hominem, neque effudit omnes virtutum dotes, neque omnia gratiarum munera) diuersos ecclesie assertores, & tutissimos protectores, ne obuolui posset ecclesia, & illaqueari callidis demonum cassibus, & decipulis. Quosdam enim (inquit Paulus) posuit deus in ecclesia, primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum, hic gladius est verbum dei. Viuus est enim sermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animæ, ac spiritus, compagum quoque, ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis. Et de gladijs, & ensibus spiritalibus, quibus aduersus demonem decertamus, loquitur Paulus ad Ephesios, dicens, Induite vos armaturam dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli, quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi retores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitie in caelestibus. Propterea accipite armaturam dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti lorica iustitie, & calceati pedes in preparatione euangelij pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est verbum dei. Et illi sunt ad bella spiritalia aptissimi, qui nouerunt carnali concupiscentie oblectari, & repugnare. Et ense super formam suam comode baiulant, qui in fratres affectus, & libidines, temperantia & frugalitate mortificant, & assidue austera vita insultus carnis & aculeos frangunt. Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani, columnas ius fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum, media charitate constrauit propter filias Hierusalem. Ne hallucineris, nomine ferculi, exprimi epulas & cibos lautissimos: ferulum hoc in loco dicitur, gestatorium, & qui transtulit ex septuaginta interpretibus, legit ferulum, præcæ habetur, quæ est, id est, ferulum siue gestatorium. Et hic differit Salomon de tabernaculi extructione, quod promptissimis populi donarijs illustratum est, cui dominus præceperat, fieri tabernaculum fidei, & in honorem dei & cultum, extructum est, quod dictum est ferulum à ferendo, quasi fericulum, vt placet Lyrano, quia portabatur à leuitis, & deferabatur de loco ad locum. & in Hebræo habetur, papillionem fecit sibi rex Salomon. Est autem papillio, domus portabilis de lignis Libani, quæ sunt imputribilia. Domus dei, quæ est columna, & firmamentum veritatis, fulcitur fundamento imputribili, quod est Christus. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Et apostoli sunt hæc structura & ædificatio, quæ neque fluminibus, neque ventis concussa, collabatur: fundata enim est hæc domus super firmam petram, & huius insignis

ædificij columnæ & sulcra, fulgebunt perpetuò in regno dei. Ex eo columnæ illius tabernaculi dicuntur argenteæ, quia intra tabernaculum erant quatuor columnæ, quarum bases erant argenteæ, & in illis columnis pendebat velum, diuidens sanctum, & sanctum sanctorum, & ideo dicuntur argenteæ à base, qua nititur ædificium. Secundum mysticam intelligentiã, hæc columnæ argenteæ & sustentacula ecclesiæ argentea, sunt Apostoli & doctores, sicut Paulus dicit ad Galatas, Cum cognouissent gratiam dei, Iacobus, Cephas, & Ioannes, qui videbantur columnæ esse, dexteris mihi & Barnabæ dedere societatis. Dicunt nonnulli hoc ferculum, esse carnem humanã, quam Deus sibi fabricauit, in qua delituit Christus, ut homo homines alloqueretur. ut enim consules & duces, dum procedunt, in ferculo sedent, per ipsosque negotia mundi reguntur: sic & in carne humana, Deus conuocando ecclesiam sanctam, ferculũ sibi fecit, quo quidem non mundi negotia, sed cælestis regni documenta firmavit. Reclinatorium aureum, propitiatorium erat nitens auro, quod erat quasi sedes dei: aureum quidem, quia totum erat de auro purissimo. Et qui sublimia dei mysteria intelligunt, lynceram Christi doctrinam profitentes & verbo & opere, velut aurum in ecclesia resurgunt. Ascensum purpureum, vocat prædictum velum, eò quod in columnis erigebatur in altum: purpureum quidem, quod erat ibi varietates purpura intertextæ. Hoc nonnihil habet arcani, quod eximiam martyrum perfectionem in effusione sanguinis præfiguret. Media verò cbaritate constructum est, quia post velum intra sanctum sanctorum super pauimentum erat arca, in qua erant tabule, & vna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronderat: hæc autem erant diuinæ cbaritatis erga populum indicia, ideo ad didit propter filias Hierusalem, propter scilicet populum Israeliticum, cui Hierusalem metropolis erat futura, pro cuius salute ante propitiatorium fiebant à summo sacerdote orationes. Etiam Christus nulla alia causa ista omnia ecclesiæ ornamenta construxit, nisi quia dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam deo, in odore suauitatis, ut ad cæleste reclinatorium, multis laboribus, ærumnis, flagellis, verberibus, fame, siti, eculeis & carceribus perueniremus, & per gradum purpureum ascenderemus. Egre dimini & videte filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius. Ad contemplanda huius mysterij secreta, rudes, squallidi, & scelerati non conuocantur, sed duntaxat ingeniosi, mundi, & qui perfectos habent sensus ad discretionem boni & mali. Egre dimini filiæ Hierusalem, & optimi Christiani, de lulentis vitiorum scæcibus, de caligine mudi, de maledictionis, incredulitatis, & perfidiæ domo, ad visendum Christum in humanitate, quam de purissima virgine suscepit, insigni diademate coronatum, & in paternæ maiestatis dextera collocatum, qui dixit Caiphæ, & cæteris Iudæis, A modo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis dei, & venientem in nubibus cæli. Et aliubi, differens de extremo iudicio, dicit, Videbunt filiũ hominis venientem in nubibus cæli, cum virtute multa, & maiestate. Et prius dixerat suis discipulis, Filius enim hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis, & tunc redet vnicuique secundum opera eius. Aliter quidam exponunt hunc locum, Semper præ-

Exod. 36.

Galat. 2.

Exod. 25.

Exod. 36.

Ephes. 5.

Matth. 16.

Matth. 14.

March. 16.

1. Corint. 11.

Ioan. 13.

lis habete sanctæ animæ, regem Salomonem, pacificum nostrum, qui Christus est, quem admodum passionem sustinuit, vt genus humanum ab interitu liberaret, inspice eum in diademate quo coronauit eum mater sua illa spinea corona, quam capiti eius Synagoga superposuit, in die desponsationis eius, quæ primum facta est in lege, cum tenera sponsa ab optimo legumlatore dotalia munera accepit. Vniuersam tamen ecclesiam sibi Christus despondit, quando in ara crucis, omnes in se credentes edocuit: quos etiã Paulus despondit vni viro, virginem castam exhibere Christo. Et cum Christus fuit à terra exaltatus, omnia ad seipsum attraxit, quod certè nobis maximum lætitiæ argumentum præbuit. Nouit enim Christus summam gratiam, quam nobis sua passione condonauit, cuius beneficijs nostra omnia studia debent referri acceptissima.

ARGVMENTVM QVARTI CAPITIS.

Sponsus ipsissimam suæ sponsæ imaginem, & elegantissima natiuæ pulchritudinis liniamenta, non solum exquisitissimo penicillo, verumetiam viuis coloribus, & selectissimo artificio depingit, quam à castis & verecundis oculis, atque à reliquo totius corporis candore, magnopere commendat, à cuius ore nihil egreditur, quod non sit suauissimo melle dulcoratus, & ambrosio mali punici odore longè fragrantius, & ea corporis & animi munditia nitet, vt de pulchritudine & castimonia iure possit cum ipsis virtutibus contendere, nihilque in ea desiderari potest, quod non sit omni ex parte beatum. Quid me bercales felicius vnquam, & optabilius sponso contingere potuit, quam inuenisse sponsam, in qua nulla est macula, nullus turpitudinis næuus, nulla deniq; ruga: sed omnia sanè in ea, tanquam in vno venustissimo flore absolutissima sunt.

CAPVT QVARTVM.

Quam pulchra es amica mea, quam pulchra es! Oculi tui columbarū, absq; eo quod intrinsecus laet. Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad. Dentes tui, sicut greges tonfarum, quæ ascenderunt de lauacro. omnes gemellis fetibus, & sterilis non est inter eas. Sicut vitta coccinea labia tua: & eloquium tuum dulce. Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, absque eo quod intrinsecus laet. Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis. mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. Duo vbera tua, sicut duo hinnuli capræ gemelli, qui pascuntur in lilij, donec aspiret dies, & inclinentur vmbre. Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amanæ, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum. Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in vno oculorū tuorum, & in vno crine colli tui. Quam

pulchræ sunt mammæ tuæ soror mea sponsa! Pulchriora sunt vbera tuâ vino, & odor vnguentorum tuorum super omnia aromata. Fauus distillans labia tua sponsa, mel & lac sub lingua tua: & odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris. Hortus conclusus, soror mea sponsa: hortus conclusus, fons signatus. Emissiones tuæ paradisi malorum punicorum, cum pomorum fructibus. Cypri cum nardo, nardus & crocus, fistula, & cinnamomum cum vniuersis lignis Libani, myrrha & aloë cum omnibus primis vnguentis. Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano. Surge aquilo, & veni auster, perfla horum meum, & fluent aromata illius.

Quam pulchra es amica mea, quàm pulchra es! Oculi tui columbarum absque eo quod intrinsecus latet. *Eo sp̄sus amore in suam sponsam aestuat, vt non satis possit eximiam eius pulchritudinem commendare, quam non solum vocat pulchram, elegantem, & decoram, verum etiam mira cum quadam repetiti sermonis gratia, omnium pulcherrimam & mundissimam prædicat, sed hæc suam habent historiâ. Sublimiori philosophia, arcanum hoc excutendo mysterium, dicimus, ecclesiam absterfis vitiorum sordibus, & abrafa inueteratorum scelorum consuetudine, mirum in modum Christo placuisse, quam à gemina pulchritudine laudat, fidei scilicet & operum, aut à prædicatione, & honestis vitæ officijs. Primarij etiâ ecclesiæ antistites duplici honore digni sunt, modo suis præsent & verbo & opere. Dicit enim Paulus ad Timotheû, Qui bene præsent presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina. Nec absurde conferuntur oculi sponsæ, oculis columbarum: nam quemadmodum columbis nihil est simplicius, nihil deniq; benignius, ita hæc vnica sponsa Christo amicissima, nihil est simplicius, nihil purius, nihil deniq; sanctis viris tractabilis, qui nec sua nouerunt extollere studia, nec optimis aliorum operibus & monumentis inuidere. Porro in prosperis non superbiunt, nec insolecunt, nec in aduersis deiciuntur, & illibata conscientia, ac puritate vitæ, magis deo quàm hominibus placere contendunt. Mihi Paulus columbinis oculis exornatus, præclârè visus est dixisse, An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Voluit & ecclesia soli Christo placere, huic soli sponso indissolubili nexu adharere, nec suos vnquam oculos elato supercilio ad prædam huius instabilis seculi inflexit, nec instar vulturû in biauit cadaueri, & hisce temporaneæ vitæ opibus & honoribus, sed sincero sui sponsi amore cõtenta vixit: quam (vt conijcere possum) admiratur Christus & extollit, non solum à candore corporis, verum etiam & animi: cuius mundities & honestas, non tam sub omnium oculis posita est, quàm quoddam introrsus & in intimo mentis recessu lateat. Idcirco appositè dictum est, absque hoc quod intrinsecus latet, itaq; miram quandam exterius præ se fert grâtiã. Laudatur quippe eximia corporis forma & pulchritudo, qua plerunq; non tam alliciuntur oculi, quàm rapiuntur, magis tamen animi pulchritudo & venustas extollitur. Illa siquidè tandem flaccescit & perit, hæc verò perpetuo floret & durat, diutiusq; persistit, cum euangé-*

1. Timoc. 3.

Galat. 1.

Efa. 40.
Ecclesi. 14.
Iaco. 1.
1. Petr. 1.

lica pietate & sapiētia illustratur. Omnis quippe caro ut fœnum, & omnis gloria eius, tanquam flos fœni: exaruit fœnum, & flos eius decidit. Verbum autem domini, manet in æternum. Capilli tui sicut greges caprarū, quæ ascenderunt de monte Galaad. Galaad, acruus testimonij interpretatur. Mysticam sc̄tando intelligentiam, possunt per capillos, illi qui ex circuncisione crediderunt, designari: hi ascenderūt de monte Galaad, quia per testimonia sacrarum scripturarum, venerunt ad fidem. Ex-

1. Corint. 11.

primitur & capillis, ornamentū capitis, & præsertim in mulieribus. Mulier enim, si comam nutriat, gloria est illi, quoniā capilli pro velamine ei dati sunt: oblectant & sponsum cinnamei, & aurati huiusce sponsæ capilli, & erines multifidi, & compositissimo ordine distincti, latius patent & distenduntur, quàm greges caprarū. Et idcirco secundum allegoriam, Ecclesia populum illum in ornamento quammaxime habet, qui ex circuncisione primitus fidem amplexatus est. Aut si mauis, gentiles intellige, qui diuēditis suis facultatibus, certatim contenderunt adorare Christum in tunicis iacentem, & contemptis fortunæ bonis, ac relictis parentibus, sequuti sunt dominum. de quorum matre

Efaiz 54.
Galat. 4.

scriptum est, Lætare sterilis, quæ non parit, erūpe & clama quæ non parturis, quia plures sunt filij desertæ, quàm eius, quæ habet virum. Sed paulisper in sistemus similitudini, de capillis, & gregibus caprarum adductæ. Quemadmodum capræ ascenderūt, & creuerunt in magnum numerum, in monte Galaad, per generationē carnalem: ita christiani, in copiosissimum numerum creuerunt, per regenerationem spiritalem, scilicet per sacram baptismi ablutionem. Et vnum adnotare licebit huic sententiæ commodissimū, quod in monte Galaad, & in tota terra Basan, quæ huic mōti adiacet, magis multiplicātur greges caprarum quàm aliubi, sicut accidit vni regioni & terræ, ut sit aptior ad generandum, altera, & longè fertilior: idcirco terram illam petierunt filij Rubē in sortem, tanquam maiores: non absōne igitur capilli ecclesiæ, & christiani, qui in maximū creuerunt numerum, conferuntur gregibus caprarū. cum enim præcepta legis ruminantur, & fide cœlestia contemplantur, munda sunt animalia, quæ caprarū instar, alta atq; sublimia depascuntur animo.

Num. 31.

Dentes tui, sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro. omnes gemellis foetibus, & sterilis non est inter eas. Detonsis ouibus nihil albius, ita Euangelistis, Apostolis, & doctoribus exuto veteri homine, & detonsa sordium omniū iugi scabie, nihil purius, nihil denique candidius, qui cibum præmansum alijs impertiunt, & spiritalem alimoniam è sacra Eucharistiæ mēsa collectam, famelicis largiuntur. Ascendunt autem de lauacro, cum fonte baptismatis abluti, & viuus aquis repurgati, in sublimem euangelicæ philosophiæ intelligentiā subuehantur, & subuecti, felicissimam beatorum sedem conscendunt, nec simplici cbaritatis, aut fidei foetu ditantur, sed gemellis, & gemino cbaritatis erga deum & hominem partu locupletati, ditissimos misericordiæ thesauros effundunt omnibus, & aperiūt. idcirco rebus omnibus affluentes, sterile sc̄re non possunt. Habenti enim (ut dicit Christus in euangelio) dabitur, & abundabit: ei autem, qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Augustinus proferens hunc locum, libro 2. de doctrina christiana, capite 6. ostendit quantum habeat roboris & momenti, oratio figurata in sacris literis,

Matth. 13. &
25.

Augustinus.

ubi dicit, hanc exponedo similitudinem, Dentes ecclesiae, esse sanctos, qui praedidunt ab erroribus homines, & in eius corpus emollita duritia, quasi demersos transferunt. Oves vero de tonsa sunt, qui oneribus secularibus, tanquam vellerebus depositis, ascendant de lauacro, id est, de baptisate, ut creent omnes geminos, id est, duo praecipua dilectionis: & nullus est ab isto sancto fructu sterilis. Sunt qui dicunt, praesentem hanc enarrates historiam, in regione Basan calidissima, greges ouium lauari in aquis, qui cum primum loti fuerint, ascendunt in montem Galaad, & caeteros montes circumadiacentes, & ita fiunt oues admodum albæ & pingues, & in tantum crescut numerum, ut nulla careat prole, imò geminos pariunt fetus, praeter consuetudinem ouium & caprarum, aliarum regionum. Nec mediocris haec est laudatio in sanctissima christianorum propagatione. Primum dulci comparatione tonsarum, ut dicit Ambrosius libro vno de iis, qui mysterijs initiantur, cap. 7. Capras enim & in altis pasci sine periculo nouimus, & in praeruptis securas cibum sumere. Deinde cum tenduntur, deonerari superfluis. Harum gregi comparatur ecclesia, multas in se habens animarum virtutes, quæ per lauacrum, superflua peccata deponant, quæ mysticam fidem, & moralem gratiam deferant Christo, quæ crucem domini Iesu loquantur, in iis formosa est ecclesia. haec ille. Sicut vitta coccinea, labia tua, & eloquium tuum dulce. Coccum, color est sanguinis, vitta coccinea, mitra dicitur. Raab illa meretrix, quæ saluari meruit, & Israelitico populo associari, coccineum funiculum, in signum salutis, per fenestram suæ domus appendit, quapropter haec pensiculatim explicando mysteria, dicimus, illorū labia esse coccinea, & valde decora, qui cruentam Christi mortem, & sanguinem, ob naturam humanam reparationem effusum, iugiter praedicant, nihilque existimat se dulcius inuenisse, quod palam apud christianos loqui possint, & decantare: sicut & Apostolus ait, Nihil me arbitror inter vos scire, nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum. Per coccum, etiam flamma caritatis (auctore Gregorio) intelligitur, qua praedicatores ardent, & per eos alij accenduntur, per quos eloquium sanctæ ecclesiae dulcoratur, quia dum, quæ dicunt, faciunt, praedicationes suas hominibus, quasi sapidas escas apponunt. haec ille. Nec quicquam habes, quod cum castis, sobrijs & verè aureis Christi & ecclesiae, eloquijs conferre possis. Et licet flexanima illa oratorum eloquentia, & suada medulla plurimum habeat energiae & momenti, ad exercendos hominum affectus, ad denique persuadendum & oblectandum, ut totum hominem ad se alliciat, rapiat & pertrahat: minus tamen potest, quam sacra, composita, & temperata Christi eloquentia. Illa siquidem suos habet fucos, melle & verborum lenocinijs illitos, quos popello, & ignauis diuenditat: haec à fuco, fucatisque sermone blandimentis, & laruata sapientia abhorret. Illa vrbes, & augustissima regū palatia lustrat & incolit: haec vilissimo contenta est tuguriolo, & tenui casula. Illa denique sua dilatat phylacteria, & primas honorum partes ambit, suasque vulgo phaleras, nec sine superba sui nominis iactantia, ostentat: haec verò honorum contemptrix, res humanas & caduca quæque ac fluxa despicit, nihilque docet, quod non sit sanctum, pudicum & sincerum, quæ qui sequitur, versatilem fortunæ rotam ridet, nihilque putat sibi esse iucundius, & expetibilis, quam Christo adhaerere: de hac enim eloquentia, scri-

Ambrosius.

Iosue 2.

1. Corint. 2.

Gregorius.

Cap. 4.

Deutero. 32. ptum est in Deuteronomio, *Concresecat in plauia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum.* De hoc etiã eloquio dicebat Iob ad deum, *Ponam eloquium meum.* Et Psalmogra-
 Iob. 5. pbs, *Eloquia domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ pur-*
 Psalm. 11. *gatum septuplum.* Et alibi, *Eloquia domini igne examinata.* Et rursus, *Quam dul-*
 Psalm. 17. *cia faucibus meis eloquia tua.* Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, abs-
 Psalm. 118. que eo quod intrinsecus latet. In genis rubore perfusus, verecundia: in malo ve-
 rō punico, Christi passio exprimitur. Illi igitur in facie ecclesiæ decorem obseruat, qui
 comitante verecundia castitate amplexantur, eiusque studium vnicè colunt. Habet etiã
 sponsa ruborem in genis, cum sacramentum dominicæ crucis, verbis fatetur, Et factis
 probat. Aut genæ ecclesiæ, sunt sancti martyres, qui imitando Christi passionem, roseo
 sanguinis sui decore perfunduntur, absque etiam eo, quod intrinsecus latet, scilicet præ-
 ter castitatis Et martyrii meritum. Fragmine siue fragmēto mali punici rubicundo, Et
 cortice exterius puniceo, voluntas martyrii designatur, quæ factō laudem meretur. De
 natura Et virtute mali punici, abundè disserit Plinius libro 23. cap. 6. Sicut turris
 Dauid, collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis, mille clypei
 pendunt in ea, omnis armatura fortium. Dauid extruxit turrin altissimam in
 a. Regum 5. monte Sion, ut esset specula ad præuidendum inimicos eminus venientes contra Hie-
 rusalem, quam multis armorum præsidis munivit, ut ab hostibus ciues facilius prote-
 gerentur. Hac autem arce Et turri altissima, adumbrabatur excellentissimus Apostolo-
 rum status, qui in eminentissimo Et dignitatis Et doctrinæ loco constituti, veluti ocu-
 latissimi speculatores, circumspicerent, qui nam ecclesiasticam arcem inuaderent, Et in-
 uictissimum euanpelij propugnaculum concuterent, quorum tela, gladios, enses, Et mu-
 nimenta omnia, diuino adiuti subsidio, perfrugerunt. Hæc deniq; turris dici potest, per-
 fectio vel doctrina sanctorum, quæ non à se, sed à Christo ædificata est, cum propu-
 gnaculis, tum sacrarum scripturarum testimonijs, quibus hæretici Et infideles debellan-
 tur. Aut conuenienter, hæc turris, dicitur canonica cum veteris, tum noui testamenti
 scriptura, quæ per spiritum sanctū, velut turris excelsa constructa est, in qua mille pen-
 dent clypei: quot enim sunt in diuinis libris præcepta, tot sunt nostræ fidei, nostræ-
 que peccatoris munimenta, quibus protecti, aduersus callidissimas dæmonum insidias, Et
 pestilentissima hæreticorum dogmata stamus Et resiliamus. Et hic numerus, per pleni-
 tudinem vniuersitatis, Et hyperbolicè accipitur, sicut in Psalmo, Verbi quod manda-
 uit in mille generationes, tanquam diceret, in omnes generationes. Hunc enarrans lo-
 cum beatus Gregorius dicit, Bene igitur sicut turris Dauid, collum sanctæ ecclesiæ dicitur,
 quia sancti prædicatores procul venientes hostes sanctæ ecclesiæ speculantur, Et
 fortiter resistunt, si quid in ecclesia lædere conantur, Et liberè terrena despicentes, æle-
 stia contemplantur. Collum ergo propter hostium speculationem, turris verò propter
 fortitudinem. Et cum propugnaculis, turris Dauid ædificata est, quia sancti prædica-
 tores contra aduersarios homines, si necesse sit, miraculis armatur: contra vitia autem
 se clypeis muniunt, quia ne spiritualibus hostibus succumbant, virtutibus se defendunt:
 in quibus omnis armatura fortium pendet, quia quisquis hostium cuneis fortiter resi-

stere vult, in eis exempla videt, quibus armatus hostes strenuè valet superare. Mille autem hic, pro perfectione ponitur, quia in millenario numero omnes numeri perfecti complentur. Hæc ille. Duo vbera tua sicut duo hinnuli capræ gemelli, qui pascentur in lilijs, donec aspiret dies, & inclinentur umbræ. Duo ecclesiæ vbera, duo sunt testamenta, duobus hinnulis capræ gemellis, id est, duobus populis coaptata, circumcisionis scilicet, & præputij, ex peccati traduce natis: quæ tamen pascentur in lilijs, dum sanctorum exemplis, & sana doctrina proficiunt, quibus præfecti sunt aliquando duo duces, Petrus scilicet, & Paulus: illi siquidem creditu est circumcisionis euangeliu, huius verò præputij. Donec quidem aspiret dies, & inclinetur umbræ, hoc est, donec beneficij Christi, & amplissima gratia nobis collata, antiquatis veteris testamenti umbris, & nouo sole Christianis oborto, absorbeat, quod mortale est. Vadam ad montem myrrhae, & ad collem thuris. Hoc monte, altissima vitiorum mortificatio, & colle thuris, sublimis humilitas exprimitur. Et sensus est, coniungar illis qui carnis vitia mortificando, & deterfis lacrymaru fonte sordibus, in summum virtutis fastigium conscenderunt. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Eam sibi sponsa munditiam præ se fert, ut ne quidem vlla vnquam labecula fœdari & coinquinari potuerit, nec sola facie nitet, sed toto corpore, quid dicam corpore: imò eximius & corpori & animo candor inest: nec tam dicenda est pulchra, quam ipsa pulchritudo. Hoc sibi vult dramatica historia. Accommodemus & hanc munditiam ecclesiæ, de qua dicit Paulus ad Ephesios, Viri, diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mudans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta & immaculata: nec solum in martyribus sancta est & pulchra, sed etiam in confessoribus, eruditis virginibus, in continentibus, elemosynarijs, ac penitentibus. Sed obreperet facile scrupulus, cum tota ecclesia precetur sibi cõdonari debita, quomodo caret labe & ruga: oramus enim ut animi sordes abluantur, & quotidiana vitia. Dicam, ut hunc discutiam scrupulum, quod ab Origene didici, qui homilia secunda, in primum lucæ caput ad locum illum, Erant autem iusti ambo in conspectu dei docet bifariam aliquid esse sine peccato: alterum sit, nunquam omnino peccasse: alterum verò, deuisse peccare. Primus modus, nulli competit puero homini, nisi dei gratia à lapsu præseruetur: secundus, viris sanctis, & beate viuentibus, accommodatur: fieri enim potest, ut qui ante deliquerit, desierit peccare, & sine peccato esse dicatur. hac forma dominus noster Iesus Christus sibi exhibuit gloriosam ecclesiam, non habentem rugam neque maculam, quam sacro baptismi lauacro repurgauit, & sui sanguinis effusione abluuit. nec ab Origene dissidet Augustinus, dicens sermone 29. de verbis apostoli, Licet ecclesia non habeat rugam neque maculam, nunquam tamen est in hac via sine peccato quotidianò, id est, veniali. nam precando deum dicit, Et dimitte nobis debita nostra: & libro secundo, retractationum, capite 18. dicit, Non ita accipiendum est, ecclesiam non habere rugam, neque maculam, quasi iam sit, sed quæ præparatur ut sit, quando apparebit etiam gloriosa. Nunc autem propter quasdam ignorantias, &

Galat. 1.

Ephes. 5.

Matth. 6.

Origenes.

Lucæ 1.

Augustinus.

Matth. 6.

infirmities membrorum suorum, habet unde quotidie dicat, *Dimitte nobis debita nostra*. Plura de hac re scripsimus libro 5. nostræ Theosophiæ, capite 4. Veni de Libano sponfa mea, veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amanæ, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum. Libanus, candor interpretatur, siue dealbatio: Amanæ, iniquitas: Sanir, & Hermon, consecratio. Sunt qui dicunt Amanæ, esse montem Ciliciæ, Sanir & Hermon, montes Iudææ, in quibus leones habitant. Aut hæc tria, dici nomina montium ultra Iordanem existentium. Capita montium, sunt principes: cubili leonum, superbia magnatum exprimitur: & montibus pardorum, crudelitas maligni spiritus, & hypocrisis simulatorum hominum. Vult igitur sublimis hæc allegoria, ecclesiam candore & puritate sacri baptismatis, ac veste nuptiali exornatam, ad Christum contendere: nisi enim quis purissimum candorem in sacro Christi lauacro, quo peccata abluuntur, perceperit, ad Christum proficisci non potest. Vnde scriptum est, *Asperges me domine byssopo, & mundabor*. De Libano ergo, sancta ecclesia ad coronam venit, quia in Christi baptismo fidem percipit, sub qua, cum Christi gratia, meretur, ut præmium aliquando obtineat. Et sponsus ter hortatur suam sponsam, ut veniat. Nam tribus instructa virtutibus, fide scilicet, spe, & caritate, amplexibus sui sponsi summa cum voluptate perfruitur. De fide enim dicitur, *fide mundans corda eorum*. & iterum, *Sine fide impossibile est deo placere*. De spe, *In te domine speravi non confundar in æternum*. & iterum, *Spes non confundit*. rursus, *Quis in te sperat, & derelictus est?* De caritate, *Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil sum*. Potest & aliter intelligi, quod ter dicat sponsus, *Veni: primo*, venit sponsa ad sponsum in carne per bona opera: *secundo*, absoluta carne, ad percipiendam vitam æternam: *tertio*, recepto corpore, ad fruendum post resurrectionem perfectis gaudijs. Prostratis autem fidei hostibus, victa daemonum victa, debellatis leonibus, domita superborum arrogantia, & concussis pardorum ac crudelium montibus, immarcescibilem, ac immortalẽ coronam nanciscetur. Nulla siquidem corona gloriosior est illa, quæ de honestissimo generosissimi certaminis labore parta est. Idcirco recte dicebat Paulus, *Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus, in illa die iustus iudex: non solum autem mihi, sed & ijs, qui diligunt aduentum eius, quos Christus post cursum improborum iniquitatem, illuminat, consecrat, ipsosq; coronat: illorumq; humilitatem optimo pensat præmio, qui superbos prostrarunt, & erectum elatorum supercilium subiugarunt*. De quibus scriptum est, *Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur*. Illi verò de cubilibus leonum veniunt, qui de magnificis ac amplissimis regum palatijs, ad amplexandum fidei vexillum curstant: de montibus verò pardorum, qui sedatis arrogantia fluctibus, & relictis philosophorum studijs, magna cum animi simplicitate ad Christum properant. Et quia pardi variegatis coloribus, gestant in cute maculas, clanculum tamen obtectas, hypocritæ, montibus pardorum designari possunt, qui affectata laudis gloria, & prætextato religionis candore, pietatem, & vitam

Psal. 50.

Act. 15.

Hebr. 11.

Psal. 30.

Rom. 5.

1. Corint. 13.

1. Timo. 4.

Esaie 20.

sanctimoniam simulant, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus, qui denique comedant domos viduarum, oratione longa orantes. Vulnerasti cor meum foror mea sponsa, vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui. Exprimitur hic tropus, & modus loquendi, quo ardentissimus sponsi erga suam sponsam amor agnoscitur, nec quicquam expressius dici potuit & elaboratius, quo feruentissimum amoris incendium patefieret: hac ardenti flamma aduritur sponsus, nec absque corculo suae sponsae viuere potest: quicquid pensitat, in sinu eius infixum est, nec quicquam animo versat, quod non hunc spiret amorem. Nonnihil hic latet arcanum. Desiderium repurgandae ecclesiae, & eripiendi oues à voracissimis luporum moribus, peccatus Christi, & cor illibatam transfixit, & ita vulnerauit, vt ne quidem borula quieuerit, donec pro amicis suis animam posuerit: Bonus enim pastor animam suam dat pro ouibus suis. atque iterum, Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Et in sincera dilectionis oculo vulneratum est cor sponsi, quod sponsa, siue ecclesia, spreto caeca fortunae diuitijs aeterna bona amauerit, & suspexerit. Vnde dicit propheta, Vna petij à domino, hanc requirã, vt inhabitem in domo domini, omnibus diebus vitæ meae. Et in vno crine colli sensit hoc vulnus, quod non studuerit ornari visibilibus, sed aeternis, aut forte vnus oculus & cernis colli, est credentium populus: quem Christus ita dilexit, vt atrocissimum mortis supplicium pro eo pertulerit. Quam pulchrae sunt mammae tuae foror mea sponsa! Pulchriora sunt vbera tua vino, & odor vnguentorum tuorum super omnia aromata. Ne venustissimus corporis candor, & pulchritudo mammarum ac vberu te irretiat, & suis obnoluat pedicis, à litera ad spiritalem intelligentiam demigra, & ad intelligenda haec mysteria conuertas animum. Nomine mammarum, sancti & admirandi doctores exprimentur, qui tyrones fidei, & neophytos, lacte nutriunt, donec ad perfectam morum probitatem euerti fuerint, quos tandem solido cibo educabunt. Nos Paulus ad Romanos cohortatur, vt infirmum in fide assumamus, non quidem in disceptationibus cogitationu, quem vult ad tempus dulces vitare. Per mamas etiam, hoc in loco conuenienter dilectio dei & proximi intelligitur, per quas mens sancta omnes sensus suos suauis dilectione nutrit, cum deo tenacissime conplatinatur. Sed miraberis forsitan, hanc sponsam, esse sororem sponsi: sed ne haec te obturbet admiratio, dicã, hanc esse sponsam per fidem, & sororem per dilectionem, sunt etiam vnius & eiusdem carnis, saltè mysticæ, & eiusdem animi. Nec mentitus est Abramam, cum dixit: Saram esse suam sororem, quia erat ei propinqua sanguine, referens eam esse filiam fratris sui, vt dicit Iosephus, libro 1. antiquitatu Iudaicarum, capite 20. sicut etiam Loth dictus est frater Abrahæ, quod esset filius fratris eius. Itaque inquit Augustinus lib. 16. de ciuitate dei, capite 19. Abramam vxorẽ tacuit, nec tamen negauit, coniugis tuendã pudicitiam committens deo, & humanas insidias cauens vt homo, quoniam si periculum, quantum cauere poterat, non caueret, magis tentaret deum, quam speraret in deo. Non desunt qui dicant, Abramam mysticè loquutum, cum dicebat Saram esse suam sororem, nam eam vocabat sororem, secundum virtutem animi. Sed de

Mat. 6. & 13.

Ioan. 10.

Ioan. 15.

Psalm. 16.

Roma. 14.

Gene. 16.

Iosephus.

Augustinus.

- hac re plus satis. De vberibus sponſæ vino pulchrioribus, quæ ſuauius ſpirât odoramē-
 tum, quam pigmenta & pretioſiſſima aromata, diximus in explanatione primi capituli
 huius libri, quibus & apoſtoli, & apoſtolici viri designantur, quorum ſtudia, labores,
 & merita fragrantiffimos baſami & aromatum odores longè præcellunt: & hic odor
 vnguentorum ſuper omnia aromata, dici poteſt, diſtributio gratiarum, quæ per ſpiri-
 tum ſanctum cōceſſa eſt, quam Apoſtolus declarat, dicens, Alij per ſpiritu datur ſermo
 ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, ſecundum eundem ſpiritum, &c. Aliter, hæc vnguenta di-
 cuntur virtutes, quæ à charitate proficiſcuntur. Habent etiã reprobi non unquam aro-
 mata, quibus redolent, quia tamen in ſtudio charitatis non perſiſtunt, vix quicquam a-
 gere poſſunt, quod deo placeat: qui in horrendo illo iudicio dicent iudici æquiſſimo, Do-
 mine in nomine tuo prophetauimus, in nomine tuo dæmonia eiecimus, in nomine tuo
 virtutes multas fecimus, quibus reſpondebit iudex, Nunquam noui vos, diſcedite à me
 omnes qui operamini iniquitatem. Fauus diſtillans labia tua ſponſa, mel &
 lac ſub lingua tua: & odor veſtimentorum tuorum, ſicut odor thuris.
 In fauo, mel latet, & cera videtur. Appoſitè igitur mellitiſſima ſponſæ labia, fauus vo-
 cantur, quia cum in fragili humanæ carnis vaſculo latet ſapientiæ, quaſi mel in cera
 occultatur: quando verò ſapiens arcana rerum diuinarum myſteria aperit & reuelat,
 tunc fauus diſtillat. Docet & Paulus, theſaurum euangelicæ ſapientiæ in vaſis fictili-
 bus reconditum eſſe. Habemus, inquit, theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, vt ſubli-
 mitas ſit virtutis dei, & non ex nobis: nec fulget illis illuminatio Euangelij, quorum
 mentes vitij excæcatæ ſunt. Mel etiam ſuauiſſimum, quod in fauo latet, dici poteſt
 plenitudo diuinitatis, quæ corporaliter in Chriſto inhabitat, & velamento precioliſ-
 ſimæ humanitatis tegitur. Aliter, fauus diſtillans labia, ex poſitio ſacrarum litera-
 rum vocabitur, mellis & lactis dulcorem in ſe continens. In lacte, eruditio paruulo-
 rum: ſicut dicit Paulus, Tanquam paruulis in Chriſto, lac vobis potū dedi, non eſcam:
 in melle verò, ſolidior perfectorum doctrina exprimitur & ſpiritualis diuinorum elo-
 quiorum intelligentia: mel enim ceram diſtillat, & ſingulæ bibliorum ſententiæ, mul-
 tiplices ſenſus ſtillant & pariunt. dicit eccleſia de hoc melle & fauo apud Eccleſiaſti-
 cum, capite vigefimoquarto, Spiritus meus ſuper mel dulcis, & hæreditas mea ſuper
 mel & fauum. Labia ſponſæ, ſunt doctores peritiſſimi, qui multifariam ſacræ ſcri-
 pturæ intelligentiam patefaciunt & explicant: veſtimenta verò eccleſiæ, quibus odo-
 ratus eſt nihil, bona ſunt opera, quibus præcedentium malorum turpitudine operitur,
 ne videatur. de quibus ſcribit Ioannes in Apocalypſi, Beatus qui vigilat & cuſtodit
 veſtimenta ſua, ne nudus ambulet, & videatur turpitudine eius. Et nobis opus eſt mun-
 dis & nitidis indumentis, ſi in ſacra Chriſti menſa diſcumbere velimus, & ad nuptia-
 le conuiuium intromitti. Nec iniuria dixit rex ſummus, illi, qui ſordida veſte amictus,
 in conuiuium diſcubuerat, Amice, quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptia-
 lem: at cum ille obmutuiſſet, dixit ſuis miniſtris, ligatis manibus, & pedibus eius, mit-
 tite eum in tenebras exteriores, ibi erit ſtetus, & ſtridor dentium. Multi enim ſunt
 vocati, pauci verò electi. Eccleſiaſtes quoque nos monet, vt veſtimenta noſtra ſint

semper candida. & odor vestimentorum Ecclesiae, odori thuris confertur, quia cuncta quae pro domino agit ecclesia, orationum pro ea, vicem reddunt, & in omnibus operibus suis interpellat dominum. Thuis siquidem pro oratione ponitur, sicut scriptum est, ascendat oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Dici possunt optimi concionatores, odoratissima ecclesiae vestimenta, qui puras ad dominum preces fundunt. Hortus conclusus, soror mea sponsa: hortus conclusus, fons signatus. Sponsus suam confert sponsam horto cultissimo, in quo sunt pomaria variis referta fructibus, sunt & arbores auriferae, vis plura? Vernantissimis floribus, & violis odoratissimis nobilitatur, quibus transeuntium oculos pascit, & mire oblectat, ad quem sponsus propter loci amoenitatem frequenter diuertit. Nec leuissimi & pulcherrimi hortuli tanta vi homines ad se pelliciunt, quanta ad se sponsa suum sponsus pellexit & attraxit. Hic hortus, sancta dicitur ecclesia, quae homines ex omni natione collectos, nutrit in fide, nutritos amantissimis virtutum floribus illustrat: & ex eo conclusus est hic hortus, quod charitatis vallo, & omnibus sacrarum literarum praesidijs circumquaque muniatur, ne haereticorum obsidione & machinamentis circumuentus dilaceretur & diuellatur. vnaquaeque etiam anima, hortus est conclusus: in quo odoratissimi pudicitiae flores gignuntur, & in franes animi affectus coercetur, ne acrius illi insultent vitia, ne etiam ad interiora loci diripienda, astutissimus hostis irrumpat. Hic denique hortus pulcherrima spiritualium operum germina gignit, in quo fons est irriguus & lymphidissimus, cuius virtute antiqui hominis sordes deterguntur: & ecclesia hoc horto expressa, dicit, Rigabo hortum meum plantationum, & inebriabo prati mei fructum. Qui etiam sua pauperibus largiuntur, dici possunt hortus irriguus, & fons aquarum cuius non deficient aquae. Hunc edisserens locum Augustinus libro 5. de baptismo contra Donatistas, capite 27. dicit, Hoc intelligere non audeo, nisi in sanctis & iustis, non in auaris & fraudatoribus, & raptoribus, & saeneratoribus, & ebriosis, & inuidis, qui tamen cum iustis baptismum habuerunt communem, cum quibus communem vti que non habuerunt charitatem. Potest etiam appositè, mater Christi virgo Maria, hic hortus conclusus, & fons signatus intelligi, in cuius utero etiam pudicissimo, fuit conclusus & conceptus dei filius. Hic castissimus hortus, castissimum & pudicissimum florem peperit. cuius odore & mirabili virtute meruit, ut perpetuo floreret. Hæc virgo inculpatissima dicere potest, Ego quasi vitis fructificauit suauitatem odoris, & flores mei, fructus honoris & honestatis. Ego mater pulchrae dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei, in me gratia omnis vitæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis, eadem quoque peculiaris laudatio, ecclesiae accommodari potest, quæ ex eo fons appellatur, quod cælestia meditando, viam sacrarum literarum aquam, sitientibus abunde suppeditet. hæc est nitidissima aqua, de qua dicit Christus, Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. & aqua, quam dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. & rursum, Qui credit in me, flumina aquæ viam fluent de ventre eius. & fons iste, sermone fidei signatur, in quo sublimia sacræ scripturæ mysteria absconduntur. In illo non stra pudico affectu proluamus labra, in illo inebriemur: hic mentem saginat, siticulosos

Ecclesi. 9.

Psalm. 140.

Ecclesi. 4.

Esaie 58.

Augustina.

Ecclesi. 4.

Ioan. 4.

Ioan. 7.

Ecclesiast. 1.

Ecl. 12.

Habr. 11.

Apocaly. 2.

Plinius.

reficit, & animum sincera voluptate delectat: ad hunc nimia lassitudine fatigati confugiamus, ut post torrentissimum tribulationum æstum, refrigeremur. Fons sapientiæ diuinæ, est verbum dei in excelsis, cuius meminit Esaias, dicens, Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris. Emissiones tuæ paradisi malorum puniceorum, cum pomorum fructibus. Mala punica sub rubeo cortice multitudinem granorum continet, suauissimi verò pomorum fructus, gratissimum omnibus dulcorem præstant. Malis punicis, sancti martyres designantur: & pomorum fructibus, honestæ vitæ, bonorumq; operum suauitas. Cælestis igitur hæc erit intelligentia, Ecclesia purissimo sacri baptismatis fonte irrigata, paradysum emittit, quandoquidem homines quos sacro baptisinate regenerat, ad cælestem paradysum, & ad spiritualium deliciarum hortum perducit. Emittit & ecclesia ex suo feracissimo agro non solum sancta opera, verum etiam floridas doctissimorum hominum homilias, quibus filios in fide gignit, genitos fouet & nutrit, quos tandem roseo martyrii cruore rubentes, ad victricem palmam, & cælestium bonorum gloriam perducit. Illi sunt, qui in occisione gladii mortui, æternas repromissiones adepti sunt, qui nunc gloriantur in cælis, quod dum hanc agerent vitam, strenue etiam ad sanguinis effusionem vsq; decertarunt, nec vitæ propriæ pepercerunt, ut non mediocrem ecclesiæ vtilitatem, vna cum sapidissimis pomorum fructibus adferrent: qui paradysum in virtutibus plantatam, & aureis bonorum operum fluuijs irrigatam, non tam excoluerunt, quam excultam adauerunt, & velut aquæ ductus de cælesti alueo & gurgite suum irrigantes hortum, meruerunt, ut parta insigni victoria, eederent de ligno vitæ, quod est in paradiso dei. Cypri cum nardo, nardus & crocus, fistula, & cinnamomum cum vniuersis lignis Libani, myrrha & aloë, cum omnibus primis vnguentis. Cyprus, arbor est aromatica, semine coriandri, flore candido, odorato, ut scribit Plinius libro suæ hystoriae. 12. cap. 24. & de cyprino vnguento differit libro 13. cap. 1. De nardo herba, agit libro 12. cap. 12. Frutex (inquit) est graui & crassa radice, sed breui, ac nigra, fragilibq;, quamuis pingui, situm redolente ut cyperi, aspero sapore, folio paruo densiq;. De nardino verò vnguento libro 13. cap. 1. De croco syluestri optimo, libro 21. capite 6. & capite 20. differens de croci medicina, dicit, Crocū cum melle non soluitur, nullōq; dulci, facillimè autem vino & aqua. Vtilissimum in medicina: adseruatur cornea pyxide. discutit inflammationes omnes quidem, sed oculorū maximè ex ovo illitum. vuluarum quoque strangulatus, stomachi exulcerationes, pectoris & renum, iocinorum, pulmonum, vesicarūq;, peculiariter inflammationi earū vehementer vtile. item tussi & pleuriticis tollit & pruritus. vrinam cit. Qui crocum prius biberint, crapulam non sentient. ebrietati eo resistūt. coronæ quoq; ex eo mulcent ebrietatem. somnum facit. caput leuiter mouet. Fistula (quæ & cassia dicitur) arbor aromatica est, sed modica. De cinnamomo agit abundè Plinius libro 12. capite 19. & bulus arboris aromaticæ duo ponit genera: alterum candidum, alterum verò nigrū. Verum post hanc adnotatiunculam, nobis licebit ad institutum regredi. Cyprus, cælestis gratiæ benedictio significatur: nardus, dominicæ passionis typum gerit: crocus, charitatis seruorem exprimit. Coniungitur autem cyprus nardo, cum diuina gratia nos Christo cōnectit: &

nardus crocus, cum feruentissima Christi charitate mortem æquo animo toleramus: fistula & cinnamomo, bumilis sanctorum cogitatio exprimitur: lignis verd Libani, sublimia ecclesie & præclara bonorum opera, quod nobis ex Ecclesiastico, cap. 24. compertum est. Quasi Cinquit cedrus exaltata sum in Libano, & quasi cypressus in monte Sion, quasi palma exaltata sum in Cades, & quasi plantatio rosæ in Hiericho. Quasi diua speciosa in campis, & quasi platanus exaltata sum iuxta aquam in plateis. Sicut cinnamomum & balsamum aromatizans odorem dedi, quasi myrrha electa, dedi suauitatem odoris. Hæc etiam omnia, sibi vendicant incorruptionem, & inuictam martyrum fortitudinem, innocentiam, & illibatam vitæ integritatem, in puris christianis Christi baptismate renatis: aut per has diuersas aromatum species, designatur suauissimus sanctorum virtutum odor & profectus: myrrha & aloë, arboribus quidem aromaticis, mortificatio vitiorum, & salubris penitentiæ, ac mortis Christi in signa, exprimuntur, & pulcherrima est cum prioribus unguentis comparatio. refrenata enim carnis lasciuia, & sedatis primis insulibus, præclara spiritus sancti munera percipimus. Fons hortorum, puteus aquarum viueticum, quæ fluunt impetu de Libano. Debent & ad vitreos sacrarum literarum fontes contendere, & ab argenteis euangelicæ philosophiæ puteis haurire fluentia, qui sanctiores disciplinas auide sitiunt, quo facilius suam sitim restinguant. quod si biberint aquam, quæ ex lutulentis steriliū disciplinarum cisternis profluxit, sitient perpetuo. Idcirco prudenter dixit Christus Samaritanæ, Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed aqua quæ ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Et hæc aqua fluit magno cum impetu de Libano, scilicet cum largitate donorum spiritus sancti, quæ nostris mentibus in sacro Christi lauacro infunduntur, & hic aquarum ac fluuioꝝ impetus, animam exhilarat. De quo dicit Dauid, Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Dicit etiam Christus in euangelio Ioannis, Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aqua viua. Possunt etiam fonte hortorum, significari spirituales fructus, quos gignit ecclesia, & puteo aquarum viuenticum, occulta sacræ scripturæ mysteria, & altissima profunditas: aquis verd viuenticibus, diuina Christi eloquia, quæ de sacris diuinæ gratiæ thesauris emanant. Surge aquilo, & veni auster, perfla hortum meum, & fluent aromata illius. Aquilo, ventus est frigidissimus, terram congelans, & corpora rigidissimo frigore constringit, hominibusque torporem inducit, æstuantibus tamen refrigeria præbet: auster verd, ventus est calidus. Aquilone immundus spiritus, siue diabolus designatur, qui nititur nobis ignauiam & pigritiam inducere, & quos possidet, à bono opere torpere facit: austro verd, spiritus sanctus figuratur, qui mentem hominum contingendo, officiantiam & torporem discutit, & fugat, nosque facit summo amoris incendio erga Christum æstuarè. De clementia austri dicit Dauid, Conuerte domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro. Debemus igitur precari, vt spiritalis aquilo (si nos læserit) discedat, aut interpellare, ne animum nostrum feriat, & nobis auster suum aspires genium, & sua beniguitate perflat amantissimum ecclesiæ hortum, in quo flores spirant odorem aromatum.

Ecclesia. 24.

Ioann. 4.

Psalm. 45.

Ioan. 7.

2. Parall. 16.

Psalm. 115.

tibus fragrantioſiorem, & iuſtiſſimæ actiones, ac præclara ſanctitatis officia, & virtutum odores, ſpiritu ſancto ſe infundente per omnium animos ſuauiſſimè redolent.

ARGVMENTVM QVINTI CAPITIS.

Sponſa ſuum ad ſe ſponſum allicit, nec tam capit vt ingrediatur hortum ſtoridiſſimum, quàm quòd ſuauiſſimis amœniſſimi hortuli delicijs fruatur, in quo muſcoſi & argetei fontes renitent, & caſtiſſimæ virtutum omnium muſcæ ſanctiſſimas deo cantiones occinunt: & qui ad hunc voluptatis hortum diuertunt, ne lacteis floribus, & fragrantiffimis violis paſcuntur, ac perlucidis aquis à largiſſuo fonte ſcaturientibus, ſuam abundè ſitim reſtingunt, & qui lotis pedibus hanc deliciarum omnium paradifum ingrediuntur, nocturnis vigilijs, gelido rore, & ſacris imbribus, madeſunt & irrorantur. Proſpiciunt & dulcicam ſponſam cum ſuo ſponſo cultiſſimo iuxta vmbroſos fontes, liquidiſſimos aquarum riuulos, & lympidiſſima vnderum fluentia, non dicam garrere, ſed de rebus diuinis verècundè conſabulari.

CAPVT QVINTVM.

Veniat dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructum pomorum ſuorum. Veni in hortum meum ſoror mea ſponſa, meſſui myrrham meam cum aromatibus meis. comedi fauum meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo. Comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi. Ego dormio, & cor meum vigilat. Vox dilecti mei pulſantis, Aperi mihi ſoror mea, amica mea, columna mea, immaculata mea, quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium. Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius. Surrexi, vt aperirem dilecto meo. Manus meæ ſtillauerunt myrrham, & digiti mei pleni ſunt myrrha probatiſſima. Peſſulum oſtij mei aperui dilecto meo: at ille declinauerat, atque tranſierat. Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus locutus eſt. quæſiui & non inueni illum: vocaui, & non reſpondit mihi. Inuenerunt me custodes, qui circumeunt ciuitatem. Percuſſerunt me, & vulnerauerunt me, tulerunt pallium meum mihi cuſtodes muros. Adiuſto vos filia Hieruſalem, ſi inueneritis dilectum meum, vt nuntiatis ei quia amore langueo. Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, & pulcherrima mulierum? Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, quia ſic adiuraſti nos? Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus. Caput eius aurum optimum. Comæ eius, ſicut elatæ palmarum, nigrae quaſi coruus. Oculi eius ſicut columbæ ſuper riuulos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluentia pleniffima. Genæ illius, ſicut arcuæ aro-

matum confiteæ à pigmentarijs. Labia eius lilia distillantia myrrham primam. Manus illius cornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. Venter eius eburneus, distinctus sapphiris. Crura illius colūnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas. Species eius, vt Libani: electus vt cedri. Guttur illius suauissimum, & torus desiderabilis. Talis est dilectus meus, & iste est amicus meus filiæ Hierusalē. Quò abijt dilectus tuus, ò pulcherrima mulierum? quò declinauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum?

Veniat dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum pomorum suorum. Nihil est quod tam possit artissimum coniugij fœdus, & illibatam amicitiam tueri & conseruare, quàm iucundè simul viuere, familiariter colloqui, & iisdem in eodem casto hortulo, vesci cibis, vna & eadē frui mensa, nunquam animo dissidere. huiusmodi felicitate & gratijs, nobilitantur Christus & ecclesia, expressissimā sponsi & sponsæ imaginē gerentes, nec minus desiderat ecclesia Christum suam ingredi domum, quàm quòd optabat sponsa sponsum ad suum hortum diuertere: cum autem Christus venit in ecclesiam suam, eam ipse conseruat, vbique castam, & immaculatam, cuiusq; alumnos dulcissimis & fidei & sanctorum operum fructibus fouet & pascit, cui gratissimi sunt, & martyrum, & continentium labores, quibus pro temporaneo officio, æternum donabit præmium: de quibus loquitur in euangelio Matthæi, dicens, Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cælis est. & rursum, Quicumq; potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. atq; iterum, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Non immeritò cupit ecclesia Christi obseruantissima, sponsum suos hortos inuisere, cuius præsentia coluntur & florēt: absentia verò, squallent obsiti spinis. Dicat & christiani anima, Veni in hortum meū, illabere menti meæ, inspira mihi vitæ spiraculum, & cum sis omnis viri caput, meis teneriusculis, & imbecillioribus membris tuam influe gratiam, nec sinas cætera membra virulentis dæmonum sagittis transfigi & confodi: nec me morbis affluctatam deseras, sed mihi compatere. Si quid enim patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: siue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia mēbra, nos autem corpus Christi, & membra de mēbro, & quammaximas tibi ago gratias, quòd tua gratia sum id quod sum, nec tamen in me vacua fuit. Et cum sis caput ecclesie, & saluator corporis eius, præserua me à lapsu, nec permittas me in sordidissimā errorum & vitiorum sentinam decidere: fac vt hic hortulus cælesti pluuiola irrigetur, & suauissimis bonorum omnium fructibus locupletetur, neq; tuam carnē contempnas. Nemo enim (vt inquit Paulus) carnem suā odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus ecclesiā, quia membra sumus corporis eius, de carne eius & de ossibus eius. Suauissimi ipsius sponsi fructus, dici possunt optima opera, & promptissima obedientia: Meus (inquit) cibus est, vt faciam voluntatē eius, qui me misit, vt perficiā opus eius, Ioan. 4. id est, vt quamplurimos

Matth. 10.

Matth. 11.

1. Corint. 11.

1. Corin. 12.

1. Corint. 15.

Eph. 5.

Ibidem.

Ioan. 4.

ad me conuertam, meosq; discipulos faciã & amicos. Et descendit in hortum suũ spon-
sus quando nostris mentibus illabitur & iustorum operũ delectatione satiatur. Ve-
ni in hortum meum soror mea sponsa, mellui, myrrham meam cum aro-
matibus meis, comedi fauum cum melle meo, bibi vinum meum cum la-
cte meo. Sponsus vocat sponsam, & accersiri vult in suum hortum, vt omnibus ama-
nissimi horti delicijs oblectetur, profert & illi omnes sui thesauri diuitias, omnia deni-
que sua illi detegit & aperit, nihil illi gratius esse potest, quam in eadem mensa, cũ sua
amica discumbere, & in eadem regijs dapibus perfrui. Vocat & Christus ad suum nobi-
lissimum hortum ecclesiam, vt eam donis omnibus, & honorũ omnium copia ditet, nec
tamen cogit, neq; illum inuito animo pertrahit, subsidium tamen ei præstat, vt prom-
pto animo paradysum ingrediatur. Hæc autem subsidiaria opera, à cælesti patre pro-
ficiunt. Nemo enim (inquit Christus) potest venire ad me, nisi pater meus traxerit il-
lum. Messuit autẽ myrrham cũ aromatibus, quãdo mortificatis vitijs, inuicissimos mar-
tyres cum cæteris electis ad maturã frugem, & æterna præmia perduxit: cuius messis
multa est, & feracissima, tametsi pauci sint operarij. qui tamen in continuo agone decer-
tant, & in illibata vitæ sanctimonia perseuerãt, metunt vitam æternam. Comedit au-
tem Christus in nobis fauum cũ melle, & bibit vinum lacte cõmixtum, cum fidei & eba-
ritatis fructibus, & exquisitissimis vtriusq; testamenti epulis, nos refocillauit, fauo &
lacte paruulos pauit, melle & vino, perfectorum animos satiauit. Fauo siquidem para-
bolarum & lacte, rudiores nutriuit: mellissima verò sublimioris philosophiæ mysteria,
Apostolis & perfectioribus suppeditauit. Cũ enim dixissent Christo discipuli, quare in
parabolis loqueris turbis? respondit Christus, Quia vobis datum est nosse mysteria regi-
ni cælorum, illis autem non est datum. Comedite amici, & bibite & inebria-
mini charissimi. Amici Christi, sunt qui iussis eius obtemperant, deiq; voluntati ob-
sequuntur, & secretiores rerum diuinarum rationes intelligunt. Dicit enim Christus in
euangelio Ioannis, Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis. Iam non di-
cam vos seruos, quia seruus nescit, quid faciat dominus eius, vos autem dixi amicos,
quia omnia, quæcumq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Qui comedunt, amici dicun-
tur, qui verò bibunt & inebriantur, charissimi vocantur. tametsi igitur comedere bo-
num sit, bibere tamen, & viuus sacrarum literarũ aquis, & spiritus sancti donis inebriari,
melius est, & expetibilius. Qui vxorem duxerit, & liberos optimis moribus nu-
triuunt, & cælestia magis quàm terrena diligunt, suas denique opes pauperibus impar-
tiunt, nec vi extorquent aliena, suãq; animam sanctissimis operibus illustant, amici
dicuntur: qui verò & corpus & animum deo in perpetuum obsequium consecrarunt, &
diuenditis suis opibus, patrem, matrẽ, & omnia deniq; reliquerunt, vt sub vexillo Chri-
sti militarent, & facilius quieto contemplationis otio se totos addicerent, charissimi
vocantur: & illi sunt, qui sacro rerum diuinarum musto non tam feruent, quàm in-
ebriantur. De quibus dicit Christus, Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut so-
rores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum,
centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Ego dormio, & cor meum

Ioan. 6.

Matth. 9.

Matth. 13.

Io. an. 15.

Matth. 19.

vigilat. Dormiuit Christus in sepulchro, in quo, tantillo tēpore quieuit, eius tamen cor & anima sincerè contēplabatur, & effringēdo tetros inferorū carceres à somno tenēbrarū ad aternæ lucis vigilias, sanctissimos patres excitauit. Cū etiā Christus in gloria sui patris cōquiescit, in sua tamen ecclesia vigilat, quā ab infestationibus dæmonū, & incurfionibus protegit. De hac vigilātia prius dixit spōsa, Cū esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suū. q̄ autem hæc quies sit dormitio, expressit Propheta, dicens, Dormiā & requiescā. Et cū Christus dormit & requiescit, cor eius, scilicet ecclesia, aut sancta vniuscuiusq̄ anima vigilat: & prudentissimi ecclesiæ moderatores, quibus cura ouium concredita est, pro omnibus rationem reddituri, assiduis incumbunt vigilijs, sua à motionibus hæreticorum castra defendūt, & ieiunijs, bonorū largitione, & precationibus, vitijs soporatos, ad splendidissimum pœnitentiæ lumen adducunt. Augustinus tractatu 57. in euangeliū Ioannis, dicit, ecclesiam, bis verbis: Ego dormio, & cor meum vigilat: innuere, ita quiesco, vt audiam, Otium meū non impēditur nutriendæ desidie, sed percipiendæ sapientiæ. Ego requiesco à negotiosis actibus, & animus meus diuinis intendit affectibus. Sunt qui hanc Salomonis sententiam, ecclesiæ & sanctis viris accommodant, vt dicat Ecclesia, & hominis anima, Ego quidem in turbulētis huius mundi naufragijs (quibus mea in dies nauicula iactatur) dormio, & hac sarcina corporis prægrauata, vix possum somnum mihi obrepentē frangere: attamen promptus est meus spiritus, ad agendas excubias. Et hunc in me morbum agnouit Christus, cum dixit, Spiritus quidem promptus est, caro autē infirma. & Paulus hoc etiam telo vulneratus, induendo personam peccatoris, dicebat, Ego ipse mente seruius legi dei, carne autem legi peccati. Conpositis tamen quodāmodo sensibus, & sedatis animi tumultibus, conqueuit, & tandem exuto veteri homine, ad æternam beatorum sedem hinc demigrauit. Vox dilecti mei pulsantis, aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, quia caput meum plenum est rore, & cincinnati mei guttis noctium. Ac si diceret Christus ecclesiæ, tu vacas, & contra me ostium clausum est, tu studes otio paucorū, & abundante iniquitate refrigescit caritas multorum. Nox quippe iniquitas est, ros verò eius & guttæ, hi sunt qui frigescent, & cadunt, & faciūt refrigescere caput Christi, hoc est, vt nō ametur deus, caput enim Christi deus, sed portantur in crinibus, id est, in sacramentis visibilibus tolerantur, sed nequaquā interiora sensus attingunt. Pulsat ergo, vt excutiat quietem sanctis otiosis, & clamat, Aperi mihi de sanguine meo soror mea, de accessu meo proxima mea, de spiritu meo colūba mea, de sermone meo, quem plenius ex otio didicisti perfectæ mea, aperi mihi, prædica me, ad eos quippe qui clausurunt contra me, quomodo intrabo sine aperiente? Hæc Augustinus tractatu 57. in euangelium Ioannis. Hic mysticè agnoscimus clementiā Christi, & propensissimā erga nos amicitia, qui prius pulsat ad ostium nostræ mētis, vt ingrediat, quam ad eius ostium pulsemus: in illo seruior amoris, in nobis verò tepor: in illo, diligentia, in nobis ignauia, & torpedo: pulsat quod pulsare deberemus, sed præuenit, nostri animi ostium pulsando, vt diuina adiuti gratia, fores regni cælestis (quod violētī rapiūt) pulsemus. Dicit enim in Apocalypsi, Ego sto ad ostium, & pulso, si quis aperue-

Cantic. i.
Psalm. 4.

Augustinus.

Matth. 16.

Rom. 7.

Augustinus.

Apocaly. 3.

- rit mihi, introibo cum illo, & cœnabo cum ipso, & ipse mecum. Pulsat autem dominus, quando vtilissima præcepta nos docet, & occulta inspiratione sanctorum corda ad benefaciendum instigat. Aperit autem ecclesia, cum intima pectoris, & abditiſſimas sui cordis cogitationes illi patefacit: neque pœnitentis animû subingreditur, nisi defletis puro affectu delictis, suam ingenuè culpam fateatur, & agnoscat. Caput autem sponsi, siue Christi plenum rore, deus est. Dicit enim Paulus, Caput Christi deus, & rore, frigora mentis carnalis exprimentur, de quibus dicit Hieremias, Sicut frigidâ facit cisterna aquam, sic frigidâ fecit malitiam suâ. Caput ergo Christi plenum est rore, quia aucta malorum impietate, refriguit charitas, sicut dicit Christus, Vbi abundabit iniquitas, refrigescet charitas. Per cincinnos aut capillos capiti adhaerentes, populum intelligimus fide collectum: sed oppletur guttis nocturnis, cum refrigerato erga deum amore, atra vitiiorum caligine obtenebratur. Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Sponsa fide ad Christum properans, squalidam exiit vestem, secularia deseruit negotia. Fidelissimum enim Christi seruum oportet à terrenis abduci ad caelestia, nec imperiosis & grauissimis curis implicari. Ne mo (inquit Paulus) militas deo, implicat se negotiis secularibus, vt ei placeat, cui se probauit. Prudenter quoque dicebant Apostoli, Absit, vt relinquamus verbum dei, & ministerium mensis. Primû igitur exuamus veterem hominem cum actibus suis, & nouum induamus, qui reformatur in agnitione secundum imaginem eius, qui creauit illum: at vbi hanc detrita vestem expoliauerimus, lotis pedibus ad Christum iucundè properabimus, de hac tunica scriptum est, Qui habet tunicam, vendat eam, & emat gladium. & ille, pro terrenis, sibi comparat aeterna: & gladium spiritus, quod est verbum dei possidet. Et qui audet dicere se mundum esse, non indiget, nisi vt pedes lauet, sed mirantur christiani, quoniam pacto lotis lacrymarum fonte pedibus, possunt rursum coinquinari? Sed facile est hanc ab animo admiratione depellere, & excutere. Plerumque enim à sordibus purgati in sædam prioris vitæ consuetudinem relabimur, & veluti canes ad vomitum reuertimur, & fiunt nouissima, prioribus deteriora. Et licet ecclesia sit sancta & immaculata, sentit tamen in multis ministris, & vasis fœtilibus, quædam scelerum inquinamenta, quæ rursum resipiscentiæ fontibus abluenda sunt. Hunc locum de lotis pedibus profert Augustinus tractatu 56. in euangeliû Ioannis, vbi dicit, quod qui hic iuste viuunt, opus habent pedes lauare, quoniâ sine peccato vtique non sunt: & hoc dicit sponsa Christo, laui pedes meos &c. cum cogitur ad Christum venire, & ei terram calcare conuenit. Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius. Auxiliatrice dei manu nobis opus est, si quidpiam omnium commendatione dignum moliri velimus: nec in vitiiorum foueam delapsi, possunt à luto pedem extricare, nisi diuino subsidio, ac Christi manu iuuentur, qua deus filios Israel de domo seruitutis eduxit, non sunt tamen recordati manus eius, die qua redemit eos de manu tribulantis. Et hæc manus percussit Iob, virum quidem optimum, Hierem. 18. percussum tamen sanauit. Et sicut lutum in manu figuli, ita & domus Israel in manu dei. Hac denique manu Christus sanauit leprosum, tenuit & manum puellæ mortuæ,
1. Corin. 11.
Hierem. 6.
Matth. 24.
Ibidem.
1. Timot. 2.
Act. 6.
Coloss. 3.
Luc. 22.
Ioann. 13.
Augustinus.
Ezo. 13.
Iob 19.
Hierem. 18.
Mat. 8. & 9.

Et reuixit. Mittit autem manū suam per foramen, quādo ecclesiam per varias & duras passionū angustias, transire docet, cuius tactu conturbatur & extimescit. Imminēte siquidem persecutionū procella, contremuerūt a postoli, qui in passione Christi, passi sunt scandalum. hoc tactu, aduenientis plagæ cruciatus, intelligitur, secundum illud in Iob, dicente Satana ad dominum, Alioqui tange ossa & carnem eius, nisi in facie benedixerit tibi. Foramine verò, angusta via, quæ ducit hominem ad vitam, & operis difficultas exprimitur, sicut dixit Christus discipulis, Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. aut aliter, Christus mittit manum suā per foramen, quando occultè nostris illabitur animis, & subtiliter præcordia mentis pulsat & attingit: & venter contremiscit, cum infirmitas nostra in solitis nutijs attonita, cælesti gratia tangitur, & metuit donec percipiat quod vix tenuit sensit. Nonnulli dicunt hunc locū posse intelligi de Thoma Apostolo, & in persona eius de omni incredulorū anima, cum Iesus illi dixit, Infer manum tuā in latus meum, & digitos in locum clauorū, & noli esse incredulus, sed fidelis. Tunc ille de vera Christi resurrectione certior factus, tunc fide plenus, tunc venter eius, hoc est mens & animus exhorruit ad tam veram, tamque mirabile resurrectionis præsentiam. Surrexi, vt aperirem dilecto meo. Manus meæ stillauerunt myrrham, & digiti mei pleni sunt myrrha probatissima. Satis dormiuit sponsa, plus satis fuit ecclesia antiquæ maculæ lethargo soporata, sed nūc expergiscitur, nec tam suis, q̄ Christi viribus excitatur & à turpissimæ consuetudinis somno, qui sua accusando scelera, ad profluentissimum misericordiæ fontem recurrūt. & Paulina te vocat tuba, ne pigro admodū vitiorum somno obtorpeas, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Et cū ab infidelitatis lectulo excitamur, debemus intimo corde Christū profiteri, & mundis labris coram etiam tyrannis prædicare. Corde enim creditur ad iustitiā, ore autem fit confessio ad salutem. nec acerbitate pœnarū, & cōminatione suppliciorū deterreri debemus, saluberrimo Christi præcepto cōmoniti, Nolite (inquit) timere eos, qui occidunt corpus, animā autē non possunt occidere: sed potius timete eū, qui potest & animā & corpus perdere in gehennā. Manus autē stillant myrrhā, cū disfluunt cruore, & à cicatricibus sanguinē pro Christi nomine effusum testātur. Manibus, operationes concipimus, & myrrha, carnis & affectuū mortificationē. Proferūt & digiti (quibus martyres designantur, & multa ecclesiæ mēbra) amplissimū resper si sanguinis testimoniū, quorū probatissima est myrrha, cū omni suppliciorū genere discruciat, ad vetricē præmiorū palmā peruenerūt, & eò magis laudātur, q̄ nullis vnquā succubuerint tormētis, sed omnia cōstanti animo pertulerint, scientes, q̄ tribulatio patientiā operatur, patientia autem probationē, probatio verò spem, spes autē non cōfundit. Pessulū ostij mei aperui dilecto meo: at ille declinauerat, atq; transierat. Pessulum, vocat instrumentum quo ostiū clauditur, Terētius, Pessulum ostio obdo. Depulsis errorū & conscientia tenebris, ac discussis anxij animi scrupulis, Christo credidi, eumq; singulari amore dilexi, cuius nomen & gloriā vbique locorū clara voce diulgauī, & eò libētius, quo familiarius mecum de regno sui patris confabulabatur. quia tamen nondum sum ab ergastulo cor-

Iob. 2.

Matth. 7.

Matth. 19.

Ioan. 20.

Ephē. 5.

Roma. 10.

Matth. 20.

Roma. 5.

- poris soluta. Idcirco declinauit, & ab oculis meis euanuit, nec mihi datum est lymphida eius visione frui. Videmus siquidem nunc, teste Paulo, per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, aut declinat & transit, quando permittit, vt procellosum mare, & demonū tempestas in nos desæuiat, sed cum sincera fide dicimus, domine, salua nos, perimus, reuertitur, & ventis & mari imperat, vt in nobis tranquilla sint omnia, vt ex octauo Matth. capite colligi potest. Thomas pessulum & sui cordis ostium, resurgenti domino fratri suo patefecit, cui antea infidelitate clauserat. Aliter dices, nos pessulum ostio facere, quando per voluptates carnis, aditum animi contra sponsum obseramus: pessulum verò aperimus, quando castigatis voluptatibus, nostra in amorem Christi studia inflectimus. Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est. quæsiui & non inueni illum: vocaui, & non respondit mihi. Inuenerunt me custodes, qui circumeunt ciuitatem. Percusserunt me, & vulnerauerunt me, tulerunt pallium meum mihi custodes murorum. Quando audiui, quæ mihi Christus pollicitus est, tunc cæpi istis accensa pollicitationibus, toto in meū sponsum studio incallescere, & in eius amorem æstare: & me vehementer mouit quod de beatitudine dixit, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniã ipsorū est regnū calorū. Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malū aduersus vos mētientes, propter me, gaudete & exultate, quoniã merces vestra copiosa est in cælis, sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos. Alij dicunt ad verbū sponsi liquefactā esse christiani animam, quia dum Christus se per spiritū suum animæ infundit, omniem cordis duritiam mox dissoluit. quæsiuit aliquādo sponsa suū sponsum, nec tamen inuenit: nec enim satis est dei gratiã precari, sed assiduis opus est precationibus, vt quod tandiū à nobis efflagitatum est, obtineamus. Nec minus probat Christus nostram patientiã, quàm probetur aurum in fornace. Nouimus quòd beatus Iob in tormentis & erumnis collocatus, dixit, Clamo ad te, & non exaudis me. Ito, & non respicis me. Immutatus es mihi in crudelem, & in furore manus tuæ aduersaris mihi. Et cum voluit ecclesia sæuissimas tyrannorum comminationes, & cruentos principum gladios effugere, incidit in pericula, & suorum inimicorum castra. Deinde ablato suo pallio, in densissimos tenebrarum carceres detrusa, acerrimas luit pœnas, ad Christum tandem toto corpore vulnerata, tanquam ad tutissimam suæ salutis anchoram confugit, vt visis sui corporis plagis mederetur, cuius præsentissimo medicamine mortem euasit. Ille est qui percutit & sanat, sicut scriptum est Deuteronomij 32. Ego occidam, & ego viuere faciam: percutiam, & ego sanabo: & non est, qui de manu mea possit eruere. Hæc Christus flagella in euangelio expressit, dicens suis discipulis, euangelicam legationem obeuntibus, Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. cauetem autem ab hominibus. Tradent enim vos in concilijs, & in synagogis suis flagellabunt vos, & ad præsides & reges ducemini propter me in testimonium illis & gentibus: cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui

loquitur in vobis. Et rursus, Tradent vos in tribulationem, & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Adiuro vos filiæ Hierusalem, si inueneritis dilectum meum, vt nuntietis ei, quia amore languedo. Nec in bis bellorum tumultibus, & horrendis persecutionum angustijs deseruescit sincera sponsa erga sponsum dilectio: extabescit tamen mærore, & languet, donec præsentia sui sponsi, eiusque osculo fruatur: Et hoc dictum putes, antequam Christus nobis nasceretur, & filias Hierusalem, siue sanctas animas adiurat, vt huius amoris incendium se vidisse testentur, & huiusce charitatis magnitudinẽ, ad deum referant, & ad inuentam dei gloriam, supernum sibi deposcant auxilium. Qualis est dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum? Qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiurasti nos? Quia vident sancti & electi ecclesiã amore languescere, sciscitatur qualis est eius dilectus ex dilecto, filius scilicet ex patre, deus de deo, ubique seruans æqualitatem maiestatis & potestatis: nec absurde adiectum est, dilectum de dilecto, nam vox illa paterna de celo demissa, vnum & eundem vtriusque amorem expressit, dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Et rursus, Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit. Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus. Sponsa pulchritudinem sui sponsi, & integram totius corporis naturam, viuis coloribus depingit: quam in Christo excellentissime spectare possumus, qui ab illibata & inculpatissima virginitate, ac à purissimo virtutum omnium candore, dictus est candidus, quem nullus vnquam vitij næuus, nulla denique labes contingere potuit, nec Iudæi liuida in eum inuidia flagrantes, quicquam in eo reprehensione dignum inuenire potuerunt, quibus intrepida voce dixit, Quis ex vobis arguet me de peccato? Nec solum corporis & animi candore refulsit, sed etiam & indumentorum. Nam in gloriosa eius transfiguratione, resplenduit facies eius, sicut sol: & vestimenta eius facta sunt alba, sicut nix, vt dicit Matthæus: aut auctore Marco, facta sunt splendentia & candida nimis, velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere. Aut candidus (vt quidam volunt) dicitur, quia in principio erat verbum, & deus erat verbum. Rubicundus autem, quia ex purissimo virginis sanguine genitus, roseum in ara crucis cruorem pro nobis effudit, de quo dicit propheta, Quis est iste, qui venit de Edom tintis vestibus de Bosra? Edom siquidem sanguis interpretatur. Et rursus, Quare ergo rubrum est indumentum tuum? Electus iure ex millibus, de quo dicit psalmographus, Quis similis erit deo inter filios dei? Et iterum, Speciosus forma præ filiis hominũ, diffusa est gratia in labijs tuis. Meminit & huius electi Esaias dicens, per verbum dei patris, Ecce seruus meus, suscipiam eum, electus meus, complacuit sibi in illo anima mea. & alibi loquitur filius ecclesie, dicens, Et posuit me sicut sagittam electam. Et licet apostoli fuerint electi, illorum tamen electio cum Christi electione non potest: ita enim fuerunt electi, vt ab electione deficere potuerint & labi, Christus autem secundum humanitatem electus, labi non potuit, nec suam obscurare electionem: insigne tamen munus illis collatum est, vt cum Christo sint electi: de quibus scripsit Ioannes in sua Apocalypsi dicens, illos esse cum rege regum vocatos &

Matth. 4.

Matth. 17.

Ioann. 3.

Ioann. 8.

Matth. 17

Marc. 9.

Ioann. 1.

Esaiæ 63.

Psalm. 88.

Psalm. 42.

Esaiæ 41.

Esaiæ 49.

Apocal. 17.

electos. Caput eius aurum optimum. Comæ eius, sicut elatæ palmarum, nigræ quasi coruus. De victricis palmæ natura, Plinius Abundè differit libro 13. ca pite 4. Et de palmis elatis libro 23. capite 5. Ea est vis palmæ, ut quo magis incuruat & premitur, eo magis resistit & renititur, nec typhonijs & aquilonijs flatibus succumbit, & in altum crescendo proficit, & victoriam, non tamen per se significat, sed arborem ἰμπεριόδοξον, id est, perpetuo virentem frondibus, quam Græci φήνην vocant. Vult innuere sponsa, quod quemadmodum auro nihil est excellentius, nihil deniq; preciosius, ita nihil est excellentissimo sui sponsi capite, deo scilicet, præclarior & diuinius: & verè auratum vocatur, quia in creaturis nihil est quod eius pulchritudini, & augustissimæ maiestati conferri possit, imò ad comparationem eius, omnis creatura vilescit: cuius comæ, sancti scilicet & electi, elatis palmis conferuntur. Nam sanctissimi viri cum virtutibus efferuntur, & in perfectissimam morum probitatem adolescunt, ad victoriam victricemq; præmiorū palmam perueniunt. gloriatur & ecclesia, quod quasi palma exaltata sit in Cades, & generosissimi ecclesiæ milites, tanquā palma in regno dei floreant. Dicit enim Dauid, iustus ut palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur. Similes sunt & sponsi comæ, nigris coruis, quibus sanè nihil est nigrius: & quia electi à deo, nigram & squallidam vitiorum maculam à primis parentibus sibi contraxerunt, & ad hoc fulgidissimum iubar comparati, obtenebrescunt, sibi semper conscii, & sui lapsus memores, non verentur se nigris coruis conferre, quanuis enim virtutibus in caelum erigantur, semper tamen se peccatores esse cognoscunt. Non enim est homo qui non peccet. Quis etiam potest dicere, mundū est cor meum, purus sum à peccato? & rursum, Non est homo iustus in terra qui faciat bonum, & non peccet, atq; iterum, Si iustum me voluerim facere coram te, os meū condemnabit me. Dicit etiam diuus Ioannes cum electis, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est: si verò confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est, qui nobis peccata dimittat, & mundet nos ab omni iniquitate. De hac disputatione amplè loquuti sumus in nostris cōmentarijs ad septimū caput Ecclesiastæ. Oculi eius sicut columbæ super riuulos aquarū, quæ lacte sunt lotæ, & resident iuxta fluentia plenissima. Oculi sponsi adbarendo allegorici, sunt simplices & pauperes spiritu, ac mundissimi concionatores, qui magnam instar columbæ simplicitatem præ se ferunt, & largissimis spiritus sancti donis repleti, absq; vlllo amaritudinis felle permanent, & veteris instrumenti riuulis, ac vberimis euangelicæ philosophiæ fluentis, christianos imbuunt, & eò lubentius iuxta largifluos euangelij fontes resident, quo ampliorem imbibunt gratiam, non quidem ab antiquorū cisternis, sed à lacteo sacri lauacri puteo fluentem. Genæ illius, sicut areolæ aromatum consistæ à pigmentarijs. Labia eius lilia distillantia myrrham primam. Purpureæ sponsi genæ, non minus oblectant visum, quam areolæ seminis aromatici pullulantis, quæ consistæ sunt & cultæ à pigmentarijs. sumitur areola, pro exigua botorum area. Huiusmodi areolis suauissimum odorem spirantibus, exprimentur ecclesiæ ab apostolis collectæ, quæ velut aromatum & pigmentorum areolæ fragrantissimū bonestæ vitæ odoramentum emit-

Ecclesia. 14.

Psalm. 91.

3. Regum 8.

1. Paralip. 6.

Prouerb. 10.

Ecclesiast. 7.

Iob 9.

1. Ioan. 1.

tant, quæ à pigmentariis, piis scilicet prædicatoribus confitæ sunt, & ad huiusmodi homines in fide Christi plantatos dicit Paulus, Tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & facies radicis & pinguedinis oliuæ factus es. Aut areola, virtutes dicuntur à pigmentariis, scilicet prophetis, confitæ, qui arcana incarnationis Christi mysteria prædixerunt. Labia Christi lilij candidiora; stillauit myrrham primam, quando illustrissimus martyr, ex imio bonorum operum candore illustratus, donitis voluptatum aculeis, prædicando nomen Christi, horrendum martyrii cruciatum pertulerunt. & hac prima myrrha, siue prima martyrii corona donatus est à Christi passione Stephanus. Marcus illius cornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. Venter eius eburneus, distinctus sapphis. Hyacinthus, flos est rubeus, ex herba eiusdem nominis nascens, à cuius similitudine, rubræ vestes, hyacinthinæ nominantur, & sumitur pro lapide pretioso. Venter eburneus, instar eboris albus, est & eburnea facies. Est & sapphis lapis pretiosus, & insignis gemma. Manibus Christi designantur, qui à bonis operibus non desistunt, nec tam docent verbis quàm factis, nec etiam lato vngue à Christi doctrina discedunt. De quibus dicit, Qui me diligit, me sequatur, & Apostolus, Qui dicit se ita Christo manere, sicut ille ambulauit & ipse ambulare debet: & ex eo cornatiles aureæ, dicuntur, quia ad omne opus bonum semper sunt paratæ: hyacinthis plenæ, quod ruhentem martyrii florem omnibus, tanquam in signe laborum & coronæ inducent: aut quod Christum imitando, æternæ felicitatis præmio ditentur, secundum illud apostoli, Diuites in operibus bonis, facile tribuentur, & thesaurizantes sibi fundamentum bonum in futuro, ut apprehendant veram vitam. Etiam de illis, dicit Christus, Qui mihi ministrat, me sequatur, & ubi ego sum, ibi & minister meus erit. In eburneo ipsius ventre, deputantur, qui credentes in Christum, & eburneo baptismi fonte renati, prædara parturiunt opera, pellucidis sapphis splendidiora. Aut aliter, Cum ventre mortalitas exprimitur, & ebore incorruptio: illi recte dicuntur eburneus Christi venter, qui ex mortalitate peruenerunt ad immortalitatem, & quod in illis erat corruptibile, effectum est incorruptibile. Potest & hic venter eburneus, de castissimo virginis Mariæ utero explicari, qui virtutum candore speciosissimus erat. Sapphis distinctus, pulcherrimis scilicet gratiarum donis illustratus, de cuius præcellentia & benedictione fructus, dixit Elizabeth, Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Lucæ primo.

Crura illius colunæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas. Species eius, vt Libani: electus vt cedri. Quemadmodum crura totum corpus bauiant, ita & apostoli ac primarij ecclesiarum duces marmoreis columnis designati, suis bumeris, suâque firmissima doctrina, imbecilliores portant & suffulciunt, sicut ait Apostolus, Debemus nos firmiores imbecillitatem infirmorum sustinere, & non nobis placeere. & paulopost sacras literas, tanquam bases aureas, laudat, dicens, Quæcumque scriptæ sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Libanus, mons est, in quo sublimes valde, & odoriferæ arbores habentur. Cedrus, excelsa est arbor, odora & impubilis. Sicut igitur Libanus celsitudine & gratia arborum, alios montes, sic nimirum dominus Christus omnes sanctos meri-

Roma. 11.

1. i. i. i.

1. i. i. i.

1. i. i. i.

1. i. i. i.

1. i. i. i.

1. i. i. i.

1. i. i. i.

Lucæ 11.

Roma. 15.

Ecclesia. 1. 4.

Ioann. 7.

Roma. 8.

Lucæ 2.

torum celsitudine, & gratia virtutum antecellit: & sicut cedrus, alias arbores, quæ in Libano nascuntur, facile superat: ita Christus omnes christianos sua præcellit gloria. Potest & ecclesia citra illius offensam & scandalum dicere, Quasi cedrus exaltata sum in Libano, & in tantum honoris fastigium euecta est, ut nunquã in elyphis beatorum capis, desinet æterna frui gloria. Guttur illius suauissimum, & totus desiderabilis. Talis est dilectus meus, & iste est amicus meus filia Hierusalem. Guttur, interna sacri eloquii dulcedo, & mira apostolorum doctrina, ac suauitas, exprimitur, qui occulta sacræ scripturæ mysteria enarrantes, suauissimum nobis saporem administrarunt, sed à copiosissimo illius fonte, sua omnia hausserunt, qui omnium votis expetitur, amatur & colitur, in quem nostræ mentis desideria sunt inflectenda: & cum sit deus & homo, nobis deus & frater, non immerito censetur maximè desiderabilis: qui nobis potestatem dedit, ut filij dei vocemur, etenim sumus hæredes dei, & cohæredes Christi, cuius aspectu satiatus est Symeon vir siquidem iustus, qui dicebat, Nunc dimittis seruum tuum domine, secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Nec alius est sponsæ dilectus quàm ille, qui omnibus virtutum ornamentis & gratiis, iam affabrè & politè depictus est, què debemus totis viribus, & omnimoda nostri ingenij industria, ac diligentia suspicere, reuereri, & obseruare: ad quem confugiendum est, & à quo petendum subsidium. Hortatur ecclesia & cõmonefacit filias Hierusalem, & sanctissimos homines, ut hunc sponsum, quàm primum aduenire, salutent, & pudico ore osculentur, illique sincero amore adhareant. Quò abijt dilectus tuus, ò pulcherrima mulier! quò declinauit dilectus tuus? & quæremus eum tecum. Filia Hierusalem suam sponsæ pollicentur operam. paratæ sunt eam comitari quocunq; ierit, ut sedulo officio ubique locorum peruestigent sponsum, cuius amore tenentur, cuius pulchritudine rapiuntur & æstuant, cuius denique virtutes admirantur, nec quicquam ipsis optabilius & iucundius contingere poterit, quàm eius præsentia frui, & in eo intueri, quod aliquando audierunt à sponsa tantopere commendatum.

ARGVMENTVM SEXTI CAPITIS.

Postquam sponsa eximiam sui sponsi pulchritudinem, & absolutissimas eius virtutes viuis coloribus depinxit, indicat filiabus Israel cupidè sciscitantibus, quo amicus eius declinauerat, floridissimum hortum in quem diuerterat, ut oculos suauissimis voluptatiè omnium deliciarum pasceret, & sua leuaret tædia, qui amoris incendio adustus, & suæ sponsæ victus amore, illuc contederat: cuius forma omnibus ornamentorum liniamenti expressa, floribus, violis, lilijis, omnibus denique rebus pulcherrimis longè præcellit: quæ decoro puellarum comitatu stipata, omnes in sui admiratione rapit & allicit, quam & regina & filia Hierusalem nobilissimæ, omnium beatissimam prædicarunt, & multis encomijs laudatissimam decantarunt: cuius decorem & elegantiam qui linceis oculis spectabant, magis sanè admirabantur, quàm fulgidissimos solis radios.

CAPVT SEXTVM.

Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatis, vt pascatur in hortis, & lilia colligat. Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia. Pulchra es amica mea, suavis & decora, sicut Hierusalem terribilis vt castrorū acies ordinata. Auerte oculos tuos a me, quia ipsi me auolare fecerūt. Capilli tui sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad. Dentes tui sicut greges ouium, quæ ascenderunt de lauacro. omnes gemellis fratribus, & iterilis non est in eis. Sicut cortex mali punici, sic genæ tuæ absque occultis tuis. Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus. Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Viderunt eam filia, & beatissimam prædicauerunt: reginæ & cōcubinæ, & laudauerunt eā. Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora confurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata? Descendi in hortum nucum, vt viderem poma conualis, & inspicerem si florisset vinea, & germinassent mala punica. Nesciui: anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab. Reuerte re, reuertere Sulamitis: reuertere reuertere, vt intueamur te.

Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatis vt pascatur in hortis, & lilia colligat. Hæc ad allegoriam expla-
*natur, dicimus, Christum descendisse in venustissimū ecclesie hortum, quē
 lympidissimo gratiarum fonte, velut areolam aromatum irrigauit. Descen-
 dit etiam in hortum suum, quando populum Israel præelectū, suo aduentu nobis iucun-
 dissimo visitauit, sicut ipse ait, Non sum missus nisi ad oues quæ perierūt domus Israel.*
 Venerat baud dubiè, vt Israeliticam domum ab antiquis vitiorum sordibus repurgaret,
 repurgatam euangelica sapientia, & donorum amplitudine illustraret. Areolam autem
 aromatis, virginem Mariam intelligi volunt, quòd ex ea, fragrantissimus iustitiæ odor
 ortus sit, dominus Iesus Christus. Pascitur Christus in hortis, cū eximij animarū virtu-
 tibus, & pijs sanctorū operibus oblectatur, aut quia in ditissimo christianorū horto (quē
 sua præsentia irrorauit) diuersatur & regnat. Lilia colligit, quando perfectos virtutum
 candore nitētes, ab hac vita succidit, succisos ad cælestia regna perducit. Possumus etiā
 per descensum sponsi, intelligere domini nostri Iesu Christi descensum ad inferos. Nam
 id sequentia probare videntur, cū dicit ad aromatu areolas siue pbias. Prisci enim
 illi sanctissimi viri, per aromatu pbias non ineptè significantur. quales fuerunt Noe,
 Abram, Isaac, Iacob, Moses, Iob, Dauid, Samuel, Eliseus, Daniel, alijq̄ quamplurimi,
 qui quidem omnes veluti aromatu areolæ, fragrantissima iustitiæ & cæterarum virtu-
 tum odoramenta suauissimè oluerunt. tunc enim paradysum triumphator ingressus est,
 cum ad inferos penetrauit. Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui
 pascitur inter lilia. Hæc loquitur ecclesia ex fiducia amoris sui, Sum dilecto meo di-

Math. 15.

uerforium, singulari diligentia adparauit meo sponſo cœnaculum in quo conqueſcet. Nec tam illi præparauit locum, quàm ille mihi, cuius ego ſum tẽplum, & ſuo ventilabro meã purgauit aream, vt mundius meã domunculam inhabitaret. non enim conſueuit rex omnium nobiliſſimus, ſpurciſſimã domũ; & caſulam porcino vitiorũ luſtro ſædatam, incolere: & domus Chriſti auguſtiſſima, debet eſſe domus orationis, quã tamen Iudæi fecerant ſpeluncam latronũ: quorũ menſas cũ ſubuertiffet, dixit, Auferte iſta hinc, & nolite facere domũ patris mei, domum negotiationis. Vt autem iucundius diuerſari poſſit Chriſtus cum ſua eccleſia, nobis optandum erit, vt terreſtris hæc domus diſſoluatur, & domum habeamus ex deo non manuſactã, ſed æternũ in cœlis: Agnoſcit ſubinde eccleſia, cũ dicit, Ego dilectõ meo, & dilectus mihi, ſe eſſe regnũ Chriſti & corpus: illum autẽ, regẽ & caput, vt ætior ſit, & iunctor amicitiæ nexus, nec vnquã caput à corpore diuellatur, nec corpus à capite, ſed vno & eodem amoris vinculo copulata, perpetuũ beneuolentiæ fœdus inter ſe conſeruent. Paſcitur autem inter lilia, cum in illis qui ſpiritus ſancti gratiam adepti ſunt, quotidie augetur, aut cum in intimis prudentum virginum præcordijs requieſcit: quæ accepto in ſuis lampadibus oleo, exierunt obuiam ſponſo, in cuius nuptiali conuiuiu diſcubuerunt. Pulchra es amica mea, ſuauiſ & decora, ſicut Hieruſalem, terribilis vt caſtrorum acies ordinata. Synagoga dignẽ cõuerſa, ſicuti Hieruſalem, pulchra & amica & ſuauiſ & decora dicitur, quia dum ſanctam eccleſiam imitatur, ſaluberrima quatuor Euangeliorũ præcepta diligenter obſeruat: pulchra quidẽ moribus, exercitio honeſtæ vitæ amica, manſuetudine & clementia ſuauiſ, ſanctiſſima verò conuerſatione decora, & quidem ſicut Hieruſalem, quæ viſio pacis interpretatur. Finita autem hac peregrinatione, per ſimilis erit angelis, quod & pollicitus eſt in euangelio ſponſus, dicens, In reſurrectione non nubent neque nubentur, ſed erunt ſicut angeli in cœlo. Ad hanc autem cœleſtem & ſanctam Hieruſalem, eccleſia multis tribulationibus & preſſuris probata, cõtendit, confiſdens in eo qui diſcipulis ſuis dicebat, In mundo quidem preſſuram habebitis, ſed cõſidite, ego vici mundum. Eſt & eccleſia terribilis, vt caſtrorum acies ordinata. Quemadmodum enim acies militum ſtipatiſſima, cum vno & eodem concertatium animo coaleſcit, ſummũ hoſtibus terrorem incutit, diſſecta autem & interrupta vincitur: ita eccleſia numeroſiſſimo Chriſtianorũ populo præmunita, inuictõ fidei & charitatis clypeo, inſeſtiſſimos Chriſti inimicos terreat, & ignea dæmonum tela dilacerat, & extinguit, à ſuis tamen diuulſa mēbris, & diſſidijs vulnerata, expugnatur, tametſi tota in ſe proſterni nõ poſſit. Dixit enim Chriſtus ſuis diſcipulis, poſtquam à mortis ſomno excitatus eſt, Ego vobiscum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi. & nihil eſt quod tam facile poſſit eccleſiam aliqua ex parte ſubvertere, quàm ſchiſmatica factio, & excoꝑitata à Chriſtianiſ ſeditio: nec abſurdẽ dixit Chriſtus, Omne regnum diuiſum contra ſe deſolabitur, & omnis ciuitas vel domus diuiſa contra ſe, non ſtabit. Simus igitur in eccleſia cõcordes, ſeruemus ſumma cum diligentia inuictiſſimã eccleſiæ vnitatem, ne tyranni & perſecutores fidelis ſumma cum diligentia inuictiſſimã eccleſiæ vnitatem, ne tyranni & perſecutores fidelis fortiffima noſtræ ciuitatis propugnacula demoliantur & diruant. Habet & ſancta eccleſia caſtrorum aciem ordinatam, quando imminẽte Chriſto, nec martyres perſecutio,

nec virgines carnalis delectatio, nec misericordes cupiditas, nec humiles temporales gloria deicit ambitio. Auerte oculos tuos à me, quia ipsi me auolare fecerunt. Communis est loquendi tropus, quo solet vehementia amoris exprimi, & feruentissimus amatorum ignis, cum alter amorem alterius deperit, nec sinit amor sponsam suam sponsum quiescere, sed terras peragrat, ciuitates circuit, & instar auium volitat. Ad allegoriam dicit Christus ecclesiam, Non me putes semper corporeis oculis conspiciendum, nam spiritu per fidem melius cernes. Abijce terrena, & internos animi oculos, in me defigito. Idcirco in caelos ascendi, vt te à rebus terrenis ad caelestium amorem abducerem. Nōne errabat Magdalena peruestigans Christum à morte excitatum cum hortulanis? Sincera fide debuerat illa credere suum præceptorē resurrexisse, nec opinari falso illum ab hortulano sublatum. quapropter Christus hoc carnale desiderium obiurgans, dixit, Mulier noli me tangere. Hac quoque nube & nubilosa caligine tenebatur Thomas, qui dicebat, Nisi videro in manibus eius fixurā clauorum, & mittam digitum meū in locum clauorum, & mittā manū meam in latus eius, non credam. cui dixit Christus, inser digitū tuū huc, & vide manus meas, & affer manū tuā, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. respondit Thomas & dixit ei, Dominus meus & deus meus. dicit ei Iesus, Quia vidisti me Thoma credidisti, beati qui non viderunt & crediderunt.

Ioan. 10.

Ibidem.

Capilli tui sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad, Dentes tui sicut greges ouium, quæ ascenderunt de lauacro, omnes gemellis fecitibus, & sterilis non est in eis. Sicut cortex mali punici, sic genæ tuæ absque occultis tuis. Hæc pro virili in quarto capite, exposuimus: quia tamen concinne huic coherent sententiæ, repetuntur ab auctore. Capillis, populi: dentibus, doctores: gemellis fœtibus, præcepta charitatis exprimuntur: genæ rubro mali punici cortice & roseo cruore insignes, ipsos adumbrant martyres & referunt: qui ob tormenta æquo animo tolerata, gloriosum in caelis triumphum agunt. Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus. Nobis compertum est ex libris regum, Salomonem cæco mulierum amore delusum, habuisse uxores quasi reginas septingentas, & concubinas trecentas. quod si hæc Salomonis verba essent omnino intelligenda, de illis reginis & concubinis: aut dicendum esset, Salomonem hoc minore numero, maiorem comprehendisse, aut suppressisse: nec tamen puto hæc intelligenda esse de reginis & concubinis Salomonis, sed de christianorum animabus. Hunc enarrās locū Augustinus, libro vno 83. quæst. quæstione 55. dicit, Denarius numerus potest significare vniuersitatis scientiā, quæ si ad interiora & intelligibilia referatur, quæ senario numero significantur, sit quasi decies sexies, quod est sexaginta: si ad terrena & corruptibilia, quæ octonario numero significari possunt, sunt decies octies, quod est octoginta. Reginæ ergo, sunt animæ regnantes in intelligibilibus & spiritualibus: concubinæ, quæ mercedem accipiunt terrenorum, de quibus dictum est, Acceperunt mercedem suam, adolescentulæ quarum non est numerus, quarum non est determinata scientia, & diuersis dogmatibus periclitari possunt, vt numerus quod dictum est, significet certam & indubitatam confirmationem scientiæ. hæc ille. Istis igitur reginis, exprimuntur per-

3. Regū 11.

Augustinus.

Matth. 6.

1. Corint. 3. *fectæ sanctorum animæ, quæ suam optimis virtutibus libertatem protegunt. Vbi enim est spiritus domini, ibi libertas. Concubinæ ipsi Agar persimiles, sunt peccatorum ancillæ, quæ nihil præter carnem sapiunt: adolescentulæ, quarum non est numerus, eorum est multitudo, qui parati sunt audire sancta, nec tamen quæ audiunt, operibus adimplere*
1. Timot. 3. *contendunt. de quibus dicit Apostolus, Semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes. nec est mirum, si adolescentularum, & eorum qui pereunt, non sit numerus. Nam adolescentia prona est ad libidinem, voluptatum omnium amantissima, vaga, inconstans, infrænis, & suis affectibus maximè dedita: quæ nisi tēperantiæ fræno coerceatur, facile despumabit in libidinem: nec illorum, qui vana quæque & caduca sectantur, est numerus. de quibus dicit propheta, Annuntiaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum. quibus etiam dicit Christus in extremo iudicio, Nūquam noui vos: disceditè à me omnes qui operamini iniquitatem. & rursum, Disceditè à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Differēs Lyranus de istis reginis & concubinis, dicit, per sexaginta reginas, authore Rabbi Salomone, intelligi sexaginta personas ab Abraham descendentes, scilicet Isaac & duos filios eius, Hismadlem & duodecim filios eius, & filios de Cethura sexdecim, & filios Iacob duodecim, & filios Esau sexdecim. Octoginta verò concubinæ sunt octoginta personæ de Noe vsq; ad Abraham exclusiue, & istæ numerationes desumuntur ex 1. Paralipo. capite 1. Et sicut reginæ sunt maiores concubinis regū, ita personæ descendentes ab Abraham, propter magnitudinem fidei Abrabæ, exprimuntur nobiliori nomine, quàm descendentes à Noe. Et adolescentularū non est numerus, id est, cognationū & gentium à prædictis descendentium. Sed quā velis, sequere opinionem. Putat Philo per sexaginta reginas, eos omnes significari, qui ante legem, & in lege ipsa sanctissime vixerunt, quod in naturæ legem iustissime seruantes, senarij numeri, quo quidem, omnia à summo ipso deo rerum omnium conditore patrata constant, mysticam perfectionem acceperunt: per octoginta concubinas, intelliguntur omnes animæ quæ sine lege naturæ ac scripta, veluti quædam meretriculæ omni vitiorum iugo turpissime prostratæ, Idolorū cultibus seruiebant, priusquam euangelio Christi choruscante, ad verum cælestis sponsi matrimonium sanctissime coniugarentur: multitudo autem omnium incipientium christianæ fidei & religioni deseruire, est infinitus adolescentularum numerus. Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ electa genitrici suæ. Christus hoc sponso figuratus, accomodè dicat, ecclesiam esse vnam, vt vnus cælestis sponsi, vna sit & cælestis sponsa. Si enim vna sit fides, vnū baptisma, vnus dominus, vnus Christus, & vna erit ecclesia. Nec dixit Paulus ad Ephesios, Sacramentū istud magnum est in Christo, & in ecclesijs, sed in ecclesia: vt sanè vna sit spiritalis Christi & ecclesiæ coniunctio. Dicit quoq; Christus in euangelio Ioannis, Qui habet sponfam, sponsus est: nec dixit, qui habet sponfas, sponsus est: vt hæc excutientes mysteria, animaduertēt ecclesiam esse vni viro desponsatam, & simplicissimam huiusce diuini coniugij vniionem. Et huic sententiæ astipulatur Augustinus epistola Honorato, proferens illud propheta, Et de manu canis vnicam meā, vbi dicit, nihil aptius quàm vnica ecclesia mihi videtur intelligi. Et eccle-*
- Psal. 39.
- Matth. 7.
- Matth. 25.
- Lyranus.
1. Paralip. 1.
- Philo.
- Ephes. 4.
- Ephes. 5.
- Ioan. 3.
- Augustinus.
- Psal. 21.

ſia vnica, eſt vnica catholica, quæ toto orbe copioſa diffunditur, quæ vſq; ad vltimas
 gentes crescendo porrigitur. Et epiſtola 166. redarguens Donatiſtas, eos hortatur vt te-
 neant vnitatem eccleſiæ. Si enim teneant Chriſtum, cur non tenebunt eccleſiam? Et libro
 ſecundo contra epiſtolam Parmeniani, capite octauo proferens illud Pauli ad tuendam
 eccleſiæ vnitatem, Vnus mediator dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, dicit in Chri-
 ſto nos vnum eſſe, ſi ſeruemus vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Et libro vno de vni-
 tate eccleſiæ contra Petiliani Donatiſtæ epiſtolam, cap. 2. dicit vnam eſſe eccleſiam, quã
 maiores noſtri catholicam nominarunt: quod ſi quis non ſit in membris Chriſti, chriſtia-
 nam ſalutem habere non poteſt. & exponens illum pſalmum, Domine quando respicies?
 reſtitue animam meam ab aſtutijs eorũ, à leonibus vnicam meam. Vocat hanc vnicam,
 eccleſiam dei, quam dominus liberat à ſæuicibus poteſtatibus. Nec ab Auguſtino eua-
 riat Cyprianus libro primo epiſtolarũ, epiſtola 6. Magno filio, vbi aſſerit eccleſiam eſſe
 vnam, quæ vna & intus eſt & foris non poteſt. & hæc eccleſiæ vnitatis, figuris deſigna-
 ta eſt. Scriptum eſt enim de ſacramẽto paſchæ & agni, qui Chriſtum deſignabat. In do-
 mo vna comedetur, non eiicietis de domo carnẽ foras. Quod item circa Raab, quæ ipſa
 quoq; typum portabat eccleſiæ, expreſſum videmus, cui mandatur & dicitur, patrem
 tuum & matrẽ tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad teiſam
 in domum tuam, & omnis qui exierit oſtium domus tuæ foras, reus ſibi erit. Quo ſa-
 cramento declaratur in vnam domum ſolam, id eſt, in eccleſiam viſturos, & ab interi-
 tu mundi euasuros colligi oportere. Quisquis autem de collectis foras eiecerit, id eſt,
 ſi quiſquam in eccleſia gratiam conſecutus receſſerit, & ab eccleſia exierit, reum ſibi ſu-
 turum, id eſt, ipſum ſibi quod pereat, imputaturum. hæc ille. Adnotant quidam, quod ſi-
 cut vna eſt fides antiquorum & modernorum, variata tamen ſecundum maiorem &
 minorem explicationem, ſic eſt vna eccleſia, variata tamen ſecundum maiorem & mi-
 norem coniunctionem ad Deum, quia magis coniuncta eſt tempore noui teſtamenti. &
 hoc modo accipit eccleſiam, beatus Gregorius in ſuis homilijs, dicens, Quis ſimilitudi-
 nem patriſfamilias rectius tenet, quã conditor noſter? qui eos quos condidit, ſic poſſi-
 det, quaſi ſubditos in domo, qui habet vineam ſcilicet vniuerſalem eccleſiam, quæ à
 primo Abel iuſto, vſq; ad vltimum electum, qui in fine mundi naſciturus eſt, quot ſan-
 ctos protulit, quaſi tot palmites miſit. Et licet vna ſit eccleſia, propter tamen congrega-
 tiones fraternas per loca, multæ ſunt eccleſiæ. Eccleſijs (inquit Paulus ad Galatas)
 Iudææ, quæ erãt in Chriſto, eram ignotus facie. & vnã dixit eccleſiam ad Corinthios,
 Sine offenſione eſtote Iudæis & gentibus, & eccleſiæ dei. Etsi multæ ſint eccleſiæ, om-
 nes tamen vna ſunt, propter vnitatem fidei & charitatis in Chriſto. Eccleſia ex eo per-
 ſecta dicitur, quia mundum & caduca quæq; reliquit, vt magis placeret deo quã ho-
 minibus, ſecundum illud, Si vis eſſe perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da
 pauperibus, & veni, ſequere me. Vna eſt matri ſuæ, & electa genitrici ſuæ, cæleſti ſci-
 licet Hieruſalem, de qua dicit Apoſtolus, Quæ autem ſurſum eſt Hieruſalem, mater no-
 ſtra eſt. Vna eſt ergo illi, quia in futura beatitudine, ipſa tantũmodo conſociabitur illi.
 Viderunt eam filiæ, & beatiffimam prædicauerunt, reginæ & concubi-

1. Timot. 2.

Pſalm. 34.

Cyprianus.

Exod. 12.

Iofue 2.

Gregorius.

Galat. 1.

1. Corin. 12.

Matth. 19.

Galat. 4.

næ, & laudauerunt eam. *Quis non prorumperet in laudes huiusce sponsæ omnium illustrissimæ? quis præclaras eius virtutes subticere audebit? quis deniq; eam à mûditia, nitore, & pulcherrimis regum stemmatibus non extolleret? quòd si concubinæ & peccatrici illam laudibus extulerint, multo magis reginæ & perfectæ sanctorum animæ, illius gloriæ miris præconijs efferent, & prædicabunt: quandoquidem victricè in martyribus & in virginibus palmam retulit. Sed secretius hæc meditando, dicimus concubinas aliter quàm reginas illam commédasse. Nam illæ fœtis & personatis encomijs illi assurrexerunt, de quibus dicit ipsa Veritas, Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. dicit & Paulus de simulata illorum religione, Dicitis confitentur se nosse deum, factis autem negant. Reginæ verò non tam fluitantibus verbis, quàm animo & sincero affectu illi applaudunt, illamque omnium felicissimam prædicant.*

Es. 29.
Ma. 15.
Tit. 1.

Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora confurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata? Demiratur synagoga excellentissimam ecclesiæ ex gentibus collectæ pulchritudinem, eò quòd nullo præeunte magistro instituta, nullis deniq; prophetarû vaticinijs erudita, audito solo euangelij præcone, ad tuendam Christi militiam etiam absq; vlllo auctoramento contenderit. conjungit quasi aurora, cum depulsis tenebrarum operibus, castè & pudicè viuunt in coniugatis: pulchra vt luna, cum in continentibus candido nitore resplendet, nec minus cæcos illustrat & ad rectam euangelij semitam perducit, quàm luna noctem illuminando, viatoribus iter, quo progrediendum sit, ostendat: electa vt sol, cum in virginibus non mediocri perfectionis decore resulget, sicut terra illa feracissima suscepto diuini verbi semine, tricesimum, sexagesimum & centesimum fructum peperit: & ex eo terribilis est vt acies castrorum ordinata, quòd gentilium ritus & idolorum cultus subuerterit, & in ipsa Christi fide perdurans, à gentibus superari non potuerit. Est & in eo terribilis multitudo, cum ei in Petro datur illa potestas, vbi dicitur, Quæcunq; ligaueris super terram, erunt ligata & in celo: & quæcunq; solueris super terram, erunt soluta & in celo. Descendi in hortum nucum, vt viderem poma conuallis, & inspicerem si floruisset vinea, & germinassent mala punica. Nux foris tum dura est, tum amara est, intus suauissimû condit cibum, & aliud ostendit in testa siue cortice durissimo, & aliud in nucleo: & quæcunq; si medulla introrsus latente frui velis. Hinc protrita illa Plauti paræmia, *Qui è nuce nucleum esse vult, frangit nucem, quæ sibi hanc vendicat sententiam, qui commodum appetit, ne fugiat laborem, qui quærit voluptatem, prius experiatur sudorem, sine quo, non paratur vera voluptas. Et hoc nucum borto, literas cum veteris, tum noui instrumenti designamus, quas primoribus labris degustantes, parum dulcedinis persentiunt: qui tamen duro & perdifficili labore tropos, allegorias, & reconditas in illis sententias excutiunt, non possunt non spiritalem ab illis depromere intelligentiam, & mira cum voluptate animum reficere. & quo magis has gustant literas, eo cupidius gustare volunt, nec suauissima diuinæ philosophiæ dulcedo ab illorum labris dimoueri potest. Et in hunc hortum contendit sponsus, vt inueneret fructum, quem sponsa peperit, qui in conualle reperitur, in demissa scilicet &*

Matth. 15.

Matth. 16.

bonesta christianorum humilitate, sicut in psalmis canitur, Quoniam tu populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis. Vineæ autem florent, cum Neophyti, siue recenter in fide plantati, decerpitis ab euangelica vite floribus delectantur, & floridissima honorum operum germina pariunt, ac consummatis martyrum studijs accensi, certatim contendunt suum pro Christo sanguinem effundere. Nesciui, anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab. Quid nesciuit Christus nisi peccatum? Nesciuit & illos qui dicunt, Domine nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? & tunc (inquit) dicam illis, Amen dico vobis, quia nescio vos: non quod eos quales essent, nesciret, sed quia nihil boni in illis esse cognouit. Anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab. Dicitur ab interpretamento Aminadab, spontaneus populi mei, vel bona voluntas patris, vel probatio, & istum Aminadab in Christo genealogicè reperimus, vnde & has quadrigas in bonam partem accipimus, quibus non inconcinne intelligèdi sunt euangelistæ, quibus Christus per totum terrarum orbem vebitur. Quod autem dicit se à sua anima conturbatum fuisse, non ita intelligimus, vt hæc conturbatio sit tràquillitati contraria, sed temperatæ sollicitudini congruit vt quidam volunt, secundum illud quod in euangelio ad Martham dicitur, Quid sollicita es, & turbaris erga plurimas? fuit & Christus pro suis discipulis sollicitus, qui pro illis suum patrem rogauit, dicens, Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos. & in psalmis, Commouisti terram & conturbasti eam, sana contritiones eius, quia mota est. Et quocumq; fertur Aminadab, & spiritus Christi, illuc & rotæ pariter feruntur, quæ quaternarium in vno & eodem euangelij spiritu & consensu concludunt. Sunt qui ad hanc scenam, introductus synagogam loquentem, Nesciui ô sponsa & amica Christi, te eximij gratiarum dotibus decoratam esse, idcirco anima mea vebementer me conturbauit, stuporemq; in animum meum induxit, cum intellexi te cumulatifsimis euangelicæ sapientiæ thesauris affluere. Istis quadrigis Aminadab, intelligitur, auctore Lyrano, potentia regni Iudæ, eo quod tribus Iuda meruit dignitatem regiam in transitu maris rubri. Nam alijs tribubus formidantibus Moysen sequi per mare diuisum, tribus Iuda constanter sequuta est ipsum, & alijs præbuit constantiæ exemplum, tunc autem Aminadaberat princeps tribus Iudæ, qui egressus est de Aegypto cum Naason filio suo, qui mortuo patre successit ei in principatu, Numerorū 7. Reuertere, reuertere Sunamitis, teuertere reuertere, vt intueamur te. Nouimus ex libris regum bis Sunamitem istam in honorifico loco constitutam esse, tam illam quæ David regi in senectute ministravit, & in eius complexu virgo quidem pulcherrima permansit, quam etiam illam, cuius Helisæus filium ex promissione natum & post hoc mortuum suscitauit, quapropter hoc nomine figuratur ecclesia, cui frequenter dicitur, reuertere, quæ quondam in illo iunior filio in regionem longinquam abiens, auersa fuerat, tunc etenim reuersa est, quando cæpit Christum toto corde amplexari. Aut idcirco tam crebro ei reuertere dicitur, vt etiamsi aliquando deliquerit, desperatione non decidat, sed à peccati consuetudine respiciat. nec de tota ecclesia nunc decertamus, quæ est sancta & immaculata, sed de bis qui in ecclesia lapsi,

Psal. 17.

Math. 7.

Lucæ. 10.
Ioann. 17.
Psal. 59.

Lyranus.

Nume. 7.
3. Regum 1.

4. Regū 4.

Lucæ 15.

Esaie 10.

Roma. 9.

3. Regū 19.

Roma. 11.

Ibidem.

Esaie 59.

ad copiosissimum misericordiae fontem confugiunt. Alij dicunt Christum commonefacere synagogam, quae Sulamitis siue captiua dicitur, ut ad cognitionem saluatoris, qui in lege & prophetis promissus est, reuertatur. Egredere igitur Sunamitis de carcere infidelitatis ad tuum redemptorem, ut salueris, & exosculare meam crucem sincera fide, ut pristinam dignitatem recuperes, pro te siquidem clamauit Esaia, Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquiae saluae fient. Dixit etiam diuinum responsum: Eliæ interpellanti Deum aduersus Israel, Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curauerunt genua ante Baal, ex quo colligit Paulus, Sic ergo & in hoc tempore reliquiae secundum electionem gratiae factae sunt. & rursus, Caecitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret, sicut scriptum est, Veniet ex Sion qui eripiat & auertat impietatem à Jacob. Sunt qui non legunt reuereere Sunamitis aut Sulamitis, sed conuertere, conuertere Odollamitis: interpretatur autem Odollamitis, testimonium in aqua: & certe mira est dictorum consonantia. Nam christiani sacro baptisate abluti in aqua testimonium dicunt, & diuinitatem ac vnitatem substantiae in trinitate consentunt: & hanc fidem in sacro fonte testantur omnes.

ARGVMENTVM SEPTIMI CAPITIS.

Nihil in sponsa conspicies quod non sit elegans, pulchrum & decorum, nihil denique quod non excellentem virtutum omnium concentum obseruet, quae instar reginae composito gressu incedit, redimiculis & monilibus exornata, cuius ventre pudicissimo nihil est fecundius, vberibus fragrantius, collo candidius, oculis perspicacius, naso rorantius, capite & comis purpuratius, cuius statura palmari nihil est procerius, gutture & labijs suauius, quam qui spectant, arbitrantur sanè se venustissimam pulchritudinis deam contemplari, quae summopere cupit vnà cum sponso egredi in agrum amoenissimum, com morari subinde in villulis, & diluculo expergisci ad videndum si nam vites odoriferae floruerint, si denique flores suauissimum fructum pepererint, ut iucundius illic sincero sui sponsi amore frui possit, & de rebus honestis cum eo confabulari.

CAPVT SEPTIMVM.

Vid videbis in Sulamite, nisi choros castrorum? Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis? Iuncturae feminum tuorum, sicut monilia quae fabricata sunt manu artificis. Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis. Venter tuus sicut acetosus tritici, vallatus lilijs. Duo vbera tua, sicut duo hinni gemelli capreae. Collum tuum sicut turris eburnea. Oculi tui sicut piscinae in Efebon, quae sunt in porta filiae multitudinis. Nasus tuus sicut turris Libani, quae respicit contra Damascum. Caput tuum, ut Carmelus: & comae capitis tui, sicut purpura regis iuncta canalibus. Quam pul-

chra es, & quàm decora charissima in delicijs! Statura tua assimilata est palmæ, & vbera tua botris. Dixi, Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius. Et erunt vbera tua sicut botri vineæ: & odor oris tui, sicut odor malorum. Guttur tuum, sicut vinum optimū: dignum dilecto meo ad potandum, labiisque, & dentibus illius ad ruminandum. Ego dilecto meo, & ad me cōuersio eius. Veni dilecte mi, egrediamur in agrū, cōmoremur in villis. Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica: ibi dabo tibi vbera mea. Mandragoræ dederunt odorem in portis nostris. Omnia poma noua & vetera dilecte mi seruaui tibi.

Quid videbis in Sunamite, nisi choros castrorum? Hanc explicabit mus sententiam de ipsa ecclesia, in qua nihil intuebimur, nisi præparamenta eorum, qui semper in procinctu tanquam in castris constituti, contra infideles, hæreticos & demones decertare non cessant, ne christiani illorum astu delusi, fidem amittant, ne religiosi à pseudoapostolis subornati, fiant apostatae, ne liberales diuitiarum hano inefati, decipiantur, ne pœnitentes ad vomitum reuertantur, ne virgines illibatam integritatis florē perdant, ne etiā continentes, castimonix nitorem amittant. Hi sunt in ecclesia chori castrorum, in continuo agone constituti, & deo muniēte inuicti, quos diaboli castra & munitiones nec terrent, nec à constantia & animi magnitudine deiiciūt. Vnde dicebat Dauid, diuino adiutus clypeo, Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Accommodant alij hanc sententiā Synagogæ, cuius castra videbuntur, quia pro fide quam aliquando impugnavit, nunc generose contra infideles præliatur, factus est siquidem Paulus munitissimum castrum aduersus Iudæos, quorū tamen partes aliquando acerrimè defendit. Possunt & castrorum chori, ad sanctorum multitudinem, & electorū numerum referri, qui ad fidem Iesu Christi, per euangelium veritatis illuminati, perueniunt: & lauacro spiritualis aquæ abluti, adhærent Christo. Quàm pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis. Filia principis, sancta ecclesia dicitur, Christi quidem filia, ob gratiam baptismatis, & nobilitatem virtutum. Calceamenta ecclesie, sunt instituta, & exempla antiquorum patrū, quibus in via huius mundi munitur, vt per omnes tribulationes quæ exurgunt, confidenter calciata gradiatur. His autem calceamentorū præsidij muniuntur concionatores, cum sanctū Christi euangelium prædicant, de quibus dicit Paulus, Calciati pedes in præparationē euangelij pacis. & de isdem legatis maximam ecclesie vtilitatē adferentibus, dicit Prophetæ, Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Iunctura femorum tuorum, sicut monilia quæ fabricata sunt manu artificis. Vmbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis. Et qui ex circuncisione & præputio crediderunt, istis famoribus explicantur, quorum iunctura & societas, in vniuersi dei cultu, & Christi religione sita est, quam expressit Paulus, dicens, Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vñū, & eandem istarum ovium connexionem in euāgelio

Psal. 16.

1. Timoch. 1.
& Actor. 9.
& 22.

Eph. 6.

Eph. 5. &
Roma. 10.

Eph. 1.

Ioannis comperimus, in quo dicit Christus, Et alias oves habeo quæ nō sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ovile & vnus pa stor. Possumus per iuncturas & consonantias sermorum, vitæ temperantiam & morum sanctitatem, veluti cælestem quâpiam diuinæ sapientiæ harmoniã explicare. Et qui vno & eodem fidei sacramento donati sunt, cū beatè viuunt pellucidæ sunt margaritæ, & monilia manu artificis solertissimi fabricata. cū enim fidei & diuinæ sapientiæ subsidijs adiuti, sancta opera faciunt, non minus fulgent, quàm monilia, & insignes gemæ. Umbilicum verò habent tanquam craterem tornatilem, qui medium & honorificum in ecclesia locum tenent, nec ad vnum atque alterum extremum declinant, & quemadmodum crater tornatilis ad multa utilis est, ita & illi ad omne obsequium deo & hominibus præstandum, sunt paratissimi, nec indigent poculis, quia spiritus sancti gratia & donis abundat, & qui lympidissimã spiritus sancti & sacrarũ literarũ aquam alijs propinant & largiuntur, necesse est vt abundantius cæteris biberint. Sunt qui dicunt Umbilicum hunc, esse fragilitatē nostræ infirmitatis, & craterem fieri tornatilem, cū conscientia mortalitatis nostræ admoniti calicem salutaris verbi, prompta mente, proximis propinare satagimus. Venter tuus sicut aceruus tritici, vallatus lilijs. Duo vbera tua, sicut duo hinnuli geinelli capræ. Fecundissimi ventris est parere fructum, nec solum semel; sed frequenter, & quod natura adauxit, in lucem proferre. Nec ab hac virtutis excellētia degenerat ecclesia, quæ semper aliquid boni fructus paritur, & qui sapidissimum sacrarum literarũ succum exugunt, & ea quæ salutaria sunt, infra se congerunt, ventris naturam imitantur & retinent, & hi velut aceruus tritici congestus, vallantur lilijs, quod dulcissimo sacræ scripturæ cibo, quo abundè fruuntur, famelicos soueant & reficiant. Aut hoc ventre, copiosissimus christianorum populus designatur, qui velut aceruus tritici lilijs vallatur, quia dum operibus sanctis intendens, in cæleste borreum præparatur, saluberrimis sanctorũ exemplis, vt perseueret, vndiq; munitur. Nec prodest aceruus tritici nisi muniatur alijs, candore scilicet & puritate, vt nihil vitij introrsus lateat. Duo vbera duobus hinnulis coaptata, duo sunt populi ex peccati traduce veniētes, qui in Christo sacri lauacri fontibus abluti, tanquam hinnuli renascuntur, & cū integro amore adinuicem seruent, sua studia dulcissimo pietatis lacte nutriunt. Collū tuū sicut turris eburnea. Oculi tui sicut piscinæ in Efebon quæ sunt in porta filix multitudinis. Collum ecclesiæ in sapiētissimis doctoribus constitutum est, qui iugi studio & assiduo labore, velut turris eburnea in sublimem rerum diuinarum contemplationem euebuntur: ardua & difficillima quæq; discere cupiunt, & discendo admirantur, & ciuitati dei, ac christianæ reipublicæ plurimum momenti adferunt. Est etiam luculentissima sacrarũ literarũ sapientia, quam frequenti meditatione conquirimus, turris eburnea, quæ summa dei mysteria solum illis detegat, qui & acrimonia ingenij, & virtutũ candore cæteris præferuntur. Sed quid sibi velit Efebon explicemus. Efebon, vt dicit Lyranus, secundũ Hebræos, non est hic nomen ciuitatis ultra Iordanem, de quo dicitur Hieremiæ 48. Ignis egressus est de Efebon, sed est nomen commune significans computationem. Hæc ille. Vrbs Efebon (vt scriptũ est Num. 21.)

Lyranus.

Hier. 48.

Num. 21.

Fuit Seon regis Ammorrai, qui pugnauit contra regem Moab, & tulit omnē terram quæ ditionis illius fuerat vsq; Arnom. Idcirco dicitur in prouerbio, Venite in Efebon, ædificetur & cõstruatur ciuitas Seon. Efebon, cingulum mæroris interpretatur, vel puræ cogitationes, & oculi ecclesiæ, apostoli scilicet & doctores, Piscinis in Efebon conferuntur, quòd profluentissima sacræ scripturæ fluenta, christianis & idoneis auditoribus præbeant. Et sicut piscinæ aquarum irrigant hortos & syluas lignorum germinantium, ita & spirituales doctores in hac Christi porta constituti, argenteis sacri eloqui fontibus sitientium prata irrigant: in Efebon quidem, quia lacrymis loti, aduersus astutias dæmonis accinguntur, & audacius multo, cum illo manum conferunt: in porta filix multitudinis, quòd multi in ecclesiam bonorum omnium procreatricem, per ianuam fidei confluant. Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum, caput tuum vt Carmelus: & comæ capitis tui, sicut purpura regis iuncta canalibus. Naso, sagacitas odorandi, & odoris discretio perpenditur. Damascus interpretatur sanguinem bibens. Carmelo, virtutū sublimitas exprimitur. Nasum habent in ecclesia sagacissimum, & nares emūctissimas, qui fragrantissimum iustitiæ odorem à Christo receptum, in intima nostræ mētis præcordia transfundunt, & à candore bonorum operum, quibus in cælum vsque attolluntur. turri Libani non iniuria conferuntur, quorum proceritas, & proceritatis candor, respicit contra Damascum, sanguinariis scilicet & impios, quibus constanti animo obfistunt. Cõfert subinde Salomon, caput ecclesiæ, scilicet Christum Carmelo (si sectari velimus mysteria, & allegorias) quia Christus postquam durissimum crucis tormentum passus est & resurrexit, ad gloriam sui patris euectus est, & super omnes cælus gloriose ascendit, de quo dicit Propheta, Ascendēs in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. & Paulus hunc referēs psalmum addit, Quòd autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipse est, & qui ascendit supra omnes cælus, vt imple ret omnia. Et huiusc excellentissimæ Ascensionis meminerunt euangelistæ, de qua dicit Marcus, Et dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedit à dextris dei. Dicit & Lucas, Et factū est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cælum. Et in actis apostolorum eandem narrando historiam dicit, Videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Cùmque intuerentur in cælum; eunt illi, ecce duo viri asiterunt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt, Viri Galilæi, qui dicitis aspicientes in cælum? hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntē in cælum. Aut aliter & hic locus exponetur, In Carmelo mōte Helias & Helseus viri longè sanctissimi sæpe receptaculum habuere, quapropter in capite ecclesiæ domino nostro Iesu Christo, quo sublimis nobile est, tanquam in monte Carmelo iusti sublimē habent habitaculum, in quo populus sapientiæ nutrimentum suscipit. Comæ capitis istius, sicut purpura regis iuncta canalibus, eminentiores sunt sancti, beati scilicet martyres qui purpureis martyrii ornamentis illustrantur. Quam pulchra es, & quam decora charissima in delicijs. Statura tua assimilata est palmæ, & vbera tua botris. Pulchra est ecclesia fide

Psalm. 67.
Eph. 4.

Marc. 16.
Luce 24.
Acto. 1.

Et operibus, decora nitidis virtutum ornamentis, charissima dilectione in delicijs, spiritualibus scilicet officijs, cuius statura persimilis est palmæ, eò quòd quemadmodum palma in sublime crescens, dulcissimos fructus gignit: ita cum de virtute ad virtutem adolefcit, non parum nobis commodi & fructus adfert, & ad optimum tandem præmium nos perducit. Vberibus, sacri doctores propter lac primæ eruditionis conferuntur: & botris, propter dulcissima sacrarum literarum mysteria, & bonorum omnium copiam.

Dixi ascendam in palmã, & apprehendam fructus eius. Apud se statuit ecclesiæ sponsus & decreuit, quòd sedata persecutionum procella, & debellatis in generosissimo certamine suis inimicis, ad victricem palmam cõtenderet, & quàm suavis sit laborum & partæ victoriæ fructus, sentiret & experiretur: verum vt facilius hanc sibi immortalẽ compararet gloriam, in perdifficili agone cõtendendo, domuit affectus, & ab omnibus abstinuit, & tam strenuè cõsfixit, ac in stadio cucurrit, vt excellentissimum gloriæ brauium reportauerit. Ascendunt & illi in palmam, qui repressa libidine, & mortificata cum vitij concupiscentia, in summum virtutis & honoris fastigium conscenderunt, & ita in Christi cruce profecerunt, vt ab Agonotheta summum æternæ felicitatis præmium obtinuerint. de quibus dicit Paulus, Qui autem sunt Christi, carnem suã crucifixerunt, cum vitij & concupiscentijs, & quia seminarunt in spiritu, de spiritu messuerunt vitam æternam. Nec quispiam fructus huiusce palmæ, ac sanctæ crucis præmia consequitur, nisi plagis & vulneribus Christi compatiatur. Dicit enim Paulus, Compatimur, vt conglorificemur. Et erunt vbera tua sicut botri vineæ, & odor oris tui, sicut odor malorum. Guttur tuum sicut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labijsque, & dentibus illius ad ruminandum. His concinnè vberibus exprimuntur doctores, botris vineæ simillimi, quòd sacro fonte renatos, lacte primum & teneriusculis cibis nutriant: deinde cum literis & moribus grandescunt, illis solidiorem diuinæ sapientiæ escam suppeditant, quos sensim alliciunt ad olfaciendum martyrum odorem, & fragrantissimam illorum virtutem, qui illustrissimum pro Christi nomine subierunt certamen, etiam ad sanguinis vsque effusionem, & de vita periclitati in palmam ascenderunt. illorum guttur vino suauius est, qui eximio sacrarum literarum sapore deliniti, magisquam vinum optimum redolent, & suauiore odoris fragrantiam spirant, nosque magis oblectant quàm vinum Lesbium, aut Rhodium: quandoquidem sapidissimo vino inebriati, iterum sitiunt: suauissimo verò sacræ scripturæ, & spiritus sancti musto inebriati, non sitiunt in æternum. Labia verò & dentes ruminant, cum audita dei eloquia ad memoriam reuocant, & si quid exciderit, frequenti meditatione ad cellulam artificialis memoriæ reducunt.

Et quia in lege cautum erat, vt animal, quod non ruminaret, immundum haberetur, idcirco quisquis sacram lætionem ruminando non repetit, pigritia solutus, & vacans à sancta meditatione, immundus habeatur. Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius. Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis, mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica, ibi dabo tibi vbera mea. Ecclesia Chri-

1. Corint. 9.

Galat. 5.

Galat. 6.

Rom. 8.

Leuit. 11.

stum alloquitur, dicens, Ego tibi omnia mea deuoueo: tibi sincera fide, prompto obsequio, & inuicta charitate adhaereo. de meo erga te amore, vaticinatus est eximius Propheta, dicens, Adhaesit anima me post te, me suscepit dextera tua. nec quicquam mihi molestius contingere posset, quam ab antiqua tuae amicitiae beneuolentia dissolui. Nos omnes tibi assurgimus, te veneramus & suspicimus. nos populus tuus, & oves gregis tui. fac, vt tibi mordicus adhaereamus, & vno amoris glutino tibi obuinciamur. Tibi non solum meum despondi corpus, verum etiam & animum. Hoc corpus cui praescribis, tua gratia ab hostibus protegitur, quod si neglexeris, aut deserueris, languescet & emoriatur, nec tibi amplius erit corpus. Si denique labascet, & in aliquo imbecilliori membro titubet, quae so, praesentissimam adhibe antidotum, & oportunitate medicinam, ne morbus tam alte serpat & grassetur, vt morti cedere cogatur. Ad te post lapsum confugio & conuertor. Nec ea me caecitatis nota obnubilat, vt non meam agnoscam culpam, nec intelligere possim, mea scelera purissimis tuae misericordiae fontibus blauienda esse: nec etiam hoc mihi velim arrogare, vt prius ad te conuertar, quam ad me conuertaris. Me siquidem docuit Hieremias, vt tuam deposcendam gratiam, dicerem, & ingenuè eloquerer, Conuerte me domine, & ego ad te conuertar. Et postquam me conuertisti, ego poenitentiam. Quod si obtinere possim, quod tantopere optabam (tamen si pro viribus iudauerim, vt ad tuam gratiam, à qua excidi, redirem) dicam & planè profitebor, me non tam meo conatu, quam tua clementia, & clementissima misericordia, tibi reconciliatam esse. Veni igitur dilecte mi, & post meam conuersionem, osculare me osculo oris tui, exbilarescas, quod ad tuam redierim gratiam, quod denique callidissimus serpens nunquam me potuit vafra desperationis arte deludere & vincere. egressiamur simul in floridissimum & odoriferum agrum, nec sinas hunc agrum vepribus, lappis, & zizaniis & spinetis obstitum fieri & squallere: tuis angelis, ac legatis, qui tibi assidue ministrant, visita hunc agrum & mundum. tibi natiuum est & genuinum, seminare bonum semen, cuius fructum filij dei metunt: prohibebis si voles ne inimicus dei diabolus, tuae sementi inserat, & commisceat zizania. At vbi hic ager euulsa noxiarum herbarum radice, cultus fuerit, comorabimur in villulis, in populis scilicet credentibus circumquaque diffusis, in quibus per fidem habitas. Consurgemus dein de diluculo ad videntium, si nam vites odoriferae floruerint, quae fidei praesidio adiuta, optimis tandem virtutum officijs efflorescunt, & matutino tempore te à mortis somno expergefactum agnoscent, nec amplius densa infidelitatis nube tenentur, nec de excellentissima tui corporis resurrectione haesitant, & diffidunt. Viderunt & tui coloni vitem floruisse, cum ore pronuntiarunt, quod corde crediderunt. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. flores etiam, fructus pariunt, cum fidei respondent opera, & pietatis officia in pauperum alimoniam, suum florem emittunt. Floruerunt & mala punicæ, in his qui intrepido animo, & inuicta animi magnitudine, periculis se exposuerunt, & cruento tyrannorum ac carnificum gladio ceruicem supposuerunt. Nouimus & hoc malum punicum in Paulo, qui suis dicebat amicis, Non solum iudicari in Hierusalem, sed & mori pro Christo paratus sum. Haec mihi & meis collata à te beneficia me ani-

Psal. 61.

Psal. 94.

Hier. 31.

Math. 13.

Roma. 10.

Acto. 21.

Matth. 23.

mabunt, vt feruentias te diligam, & tibi mea omnia communicem, offerro tibi mea vbera, meis fruere amplexibus, nihil tibi denegare possum, nec meus labor tuæ gratiæ respondere potest. quammaximas tibi ago gratias, quod mecum sis omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi, nec vnquam me deserueris, nec à tuo regno exulauerim. Mandragoræ dederunt odorem in portis nostris. Omnia poma noua & vetera dilecte mi seruaui tibi. Mandragoram herbam, alij circeium vocant, authore Plinio libro vice simo quinto, capite decimo tertio, cuius duo sunt genera. Candidus, qui & mas: niger, quæ femina existimatur, angustioribus folijs, quàm lactuca, hirsutis & caulibus, radicibus binis, ternisve nigris foris, intus albis, carnosus tenerisque, penè cubitalibus. Odor mandragoræ grauis est, sed radicis & mali grauior. Folia grauedinem adferunt etiam olfactu. Vis somnifica pro viribus bibentium. Bibitur & contra serpentes. Dicitur sunt mandragoræ, quod habeant mala sua uolentia in magnitudinem mali, vnde & eam latini malum terræ vocant: hanc poetæ ἀνερωπιερον, quod habeat radicem, formam hominis assimilantem, quæ datur in vino ad bibendum, quorum corpus propter curam secundum est, vt soporati dolorem non sentiant. In veteri testamento nouimus Liam extorsisse suis mandragoris à Rachel concubitū Iacob. Mandragoræ propter multimoda medicaminum genera, sanctorum virtutibus comparantur, quæ morbos animi & vitia depellunt. Et qui altam habent radicem, in fide fundatam, & austeram agunt vitam, instruendo populum, suauissimum suæ vitæ & sacrarum literarum odorem in christianos abunde transfundunt: qui ecclesiæ patrocinio suffulti, nobis vetera & noua poma veteris scilicet & noui testamenti intelligentiam reliquerunt, nec ita nouis adhaerunt, vt vetera contemnerent. & qui vtrumque testamentum percallet, & ex vtroque fructum decerpit, consummatissimam sibi doctrinam comparat, & vir doctissimus euadit.

Gene. 30.

ARGVMENTVM OCTAVI CAPITIS.

Sponsa uehementer optat suum deosculari sponsum, & castissimo sui fratris amore perfrui, vt ab omnibus ametur, nec à quopiã despiciatur. quod si sponsum, quem tantopere perquisiuit, foris inueniat, cum lubenter intronittet in domū matris suæ, vbi familiariter colloquio cum eo de honesta disciplina, ac sanctioribus literis confabulabitur: à quo secretissima rerum diuinarum mysteria discet. at vbi primum & literis & moribus recte erit instituta, illum miris præconijs extollet, illi assurgat, illum denique ambobus brachijs amplexabitur, nec vllis tyrannorum comminationibus, neque supplicij ab honesta, ac antiqua illius amicitia diuelli, ac dimoueri poterit, nec aque è summis montibus etiam cum impetu decurrentes, hanc extinguent charitatem, nec flumina obruent illam, qua sanè nihil est sanctius, nihil optabilius, nihil denique diuinius: cui neque diuitiæ, neque honores, neque disciplinarum omnium studia conferri possunt, qua denique deo adhaeremus, & immortalem nobis comparamus gloriam.

CAPVT OCTAVVM.

Vis mihi det te fratrem meum, sugentem vbera matris meæ, vt inueniam te foris, & deosculer te, etiam me nemo despiciat? Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. Ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito, & mustum malorum granatorum meorum. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Adiuro vos filiæ Hierusalem, ne susciteris, neque euigilare faciatis dilectam donec ipsa velit. Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, delicijs affluens, innixa super dilectum suum? Sub arbore malo suscitauit te. Ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua. Pone me, vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum, quia fortis est vt mors, dilectio: dura sicut infernus, æmulatio. Lampades eius, lampades ignis, atque flammaram. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam. Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. Soror nostra parua, & vbera non habet. Quid faciemus sorori nostræ in die, quando alloquenda est? Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea. Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis. Ego murus: & vbera mea, sicut turris ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens. Vineam fuit pacifico, in ea quæ habet populos. Tradidit eam custodibus, vir affert pro fructu eius mille argenteos. Vineam meam coram me est. Mille tui pacifici, & ducenti his qui custodiunt fructus eius. Quæ habitas in hortis, amici auscultant, fac me audire vocem tuam. Fuge dilecte mi, & assimilare capræ hinnulôque ceruorum super montes aromatum.

F I N I S.

Q Vis mihi det te fratrem meum, sugentem vbera matris meæ, vt inueniam te foris, & deosculer te, etiam me nemo despiciat? Exoptauit aliquando Synagoga, vt filius dei è cælo descenderet, ne perpetuo in carceribus ignorantia, & densissimis tenebris diuersaretur, sed aliquando discussa nube & deposito cæcitatatis, ac inscitia velamento, splendidissimum iustitiæ solem, ac fulgidissimos euangelicæ gratiæ radios intueretur. Quapropter Dauid summopere desiderauit, vt vnigenitus dei filius ex augustissima sui patris domo egrederetur, & Israeliticum populum inuiseret. Exurge (inquit) & ne repellas in sinem. & aliubi, Inclina calos tuos, & descende. Et Esaias cupiens eum videre, dicebat, Vtinam disrumperes cælum, & descenderes. Sugit autem Christus vbera matris, cum mysterijs præscæ legis resi-

Psal. 43.

Psal. 143.

Esaie 64.

Philib. 2.

citur Christianus populus, vel cum cum doctores spiritualibus sacramentis, & sana doctrina nutriunt & fouent. Cupit & ecclesia inuenire suum sponsum foris, vt scilicet carnem humanam induat, qui exinanauit semetipsum, formam serui accipiens, & ex ea factus est homo, vt soluto nostræ redemptionis pretio, in nobis habitaret: quem in veteris testamenti figuris obtectum, per euangelium in veritate reperimus. At vbi primum ecclesia suum sponsum pudicè deosculata est, caput ab omnibus amari, & qui prius eam odio vatiniario prosequabantur, & tanquam sordidam & immundam meretricem contemnebant, in eius amorem exarserunt, eamque post osculum coluerunt. Siquidem ante aduentum Christi, solum fuit ecclesia intra angustias Iudææ: sed post eius ascensionem, fuit per totum terrarum orbem diffusa & dilatata. Prius dictum fuerat, Notus in Iudæa deus: nunc autem dicitur, Exaltare super cælos deus, & super omnem terram gloria tua. Nec Petro dicitur pro Cornelio (quem gratia spiritus sancti præuenerat) Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducasti cum illis? sed ipse Petrus pronūtiat, In veritate comperio, quoniam personarum acceptio non est apud deum, sed in omni loco, in omni gente qui timet eum, & operatur iustitiam, acceptus est illi.

Psal. 75

Psal. 56.

Act. 11.

Apprehendam te & ducam in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ: ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito, & mustum malorum granatorum meorum. Cum te illustrato mei ingenij acumine apprehendero, tuamque philosophiam didicero, ac tibi fide & charitate adbafero, te introducam in domum matris meæ, in cælestem scilicet, ac sanctam Hierusalem. nec tam eò te perducam, quàm tuis beneficijs, ac amplissima gratia me perduces: ibi me docebis, vt iam non in ænigmata per speculum, sed facie ad faciem videam: & non ex parte sicut nunc, sed tunc cognoscam lympidè & perfectè, sicut à te cognita sum. Et dabo tibi poculum ex vino condito, & mustum malogranatorum meorum, quando optimos & dulcissimos martyrum & sanctorum fructus protulero: & filij hominum, qui in umbra alarum tuarum sperant, inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Sunt qui dicunt ecclesiam ducere sponsum apprehensum in domum matris suæ, quia Synagoga in fine mundi Christum, in quem credit, prædicabit, dumque per prædicationem ecclesie susceptus fuerit, ibi ecclesiam docebit, quia se doceri gaudebit, quando Synagogam iam idem corpus factam, erudiri secum videbit. Poculum ex vino conditum ecclesia dabit, quia ipsi Synagoga nouum testamentum cum veteri prædicabit, & quasi vino poculum condiet, quia dulcedinem euangelij testimonijs legis, quæ aspera est, vt robustius teneatur, cinget. Mustum verò malorum granatorum suorum tribuet, vt synagoga martyrum exemplis inardescat, & Antichristi persecutionibus, martyrum præcedentium exemplis roborata, non succumbat. Quidam autem tument matrem hominis, & eius promptuarium, esse terram, secundum illud, terra es, & in terram reuerteris: Genesis tertio. & huius penu vel promptuarium, mors est. Vt enim in promptuario thesauri reconduntur, sic & in morte, animæ iustorum requiescunt, & ad perpetuam vitæ felicitatem transferuntur. Regnavit enim mors, & imperauit homini ab Adam vsque ad aduentum huius cælestis sponsi, qui humanam carnem induit,

1. Corint. 13.

Psal. 35.

Genes. 3.

vt in ea mortem perderet, & vitam repararet æternam. Læua eius sub capite
 meo, & dextera illius amplexabitur me. Læua Christi, temporanea exprimum-
 tur, & quæ in hac præfenti vita facile decidunt, nec in eodem statu permanent. dexte-
 ra verò, æterna & excellentissima beatorum munera. & bis verbis agnoscimus eccle-
 siam eo in suum sponsum amore flagrasse, vt prosperam rerum omnium fortunam, fa-
 uorem vulgi, & summos honores despexerit, quò facilius dexteram sui sponsi exoscula-
 retur. & quemadmodum sinistra sub capite constituitur, ita tēporalia, sub rationis do-
 minio collocantur: caelestem verò gloriam, tanquam dexteram complectimur, & volun-
 tatiè in hac peregrinationis semita, deo obsequimur, vt à dextris dei tanquam oues col-
 locemur, vtilissimum beati Petri præceptum obseruantes, Pascite qui in vobis est, gre-
 gem dei, non coactè, sed spontanei. Habent & illi sub capite læuam, qui mente erecta ad
 beatitudinem Christi currentes, vitam præsentem sub se vident: & dextera Christi eos
 amplexatur, quia ex omni parte, eos dilectio caelestis intra se retinens tuetur. Adiu-
 ro vos filiæ Hierusalem, ne fuscitretis, neque euigilare faciatis dilectam,
 donec ipsa velit. Hæc aliubi à nobis affatim explicata sunt, quæ subindicant nemi-
 nem accersendum ad fidem, nisi velit, & suum præstiterit conatum: & quanuis alto &
 admodum pigro vitiorum somno detineretur, & voluptatum pedicis irretitus languescer-
 ret, tamen ab hoc lutulentæ mentis lethargo, excitandus non est, nisi excitanti adiutri-
 cem manum præbuerit. Vult & hæc allegoria, vt qui in cauernosis steriliū discipli-
 narum antrum dormitarunt, dent operam, vt à cimmerijs tenebris ad conspiciendam bo-
 narum literarum lucem exergiscantur. Quæ est ista, quæ ascendit de deserto,
 delicijs affluens, innixa super dilectum suum? Nemo ascendit ecclesiam ali-
 quando desertam fuisse, & vastam eremi solitudinem incoluisse, cui propheta dicit, Pro
 eo fuisti derelicta & odio habita, & non erat qui pertransiret. de cuius etiam filijs in
 Psalmo canitur, Errauerunt in solitudine, in siccitate: viam ciuitatis habitationis non in-
 uenerunt. Esurientes & sitientes, anima eorum in ipsis defecit. Et clamauerunt ad do-
 minum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos. Et deduxit eos per
 viam rectam, vt irent in ciuitatem habitationis. Delicijs affluebat ecclesia, & Iudæo-
 rum Synagoga, cum populus Israel à deserto egrediens, in terram promissionis lacte &
 melle fluentem ingressus est. Has autem delicias à deserto veniens ecclesia, in Christo
 suauissimas & multiplices reperit, & nixa est super dilectum, quia ad ipsam per pro-
 phetam idem dilectus dicit, Ego feci, ego feram, ego portabo, & ego saluabo. Aut deli-
 cij affluit, quia sacra scripturæ meditationibus intendens, caelesti pabulo assidue men-
 tem pascit. Super dilectum innititur, quia in saluatoris auxilio confidens, præfente ab
 exilio ad patriam transfertur. & nisi huic firmissimæ columnæ innitatur, diuinòque
 subsidio adiuta fuerit, stare non poterit. Dicit enim Christus de apostolis, & fidelibus
 in ecclesia collectis, Sine me nihil potestis facere. Sub arbore malo fuscitauit
 re, ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua. Pone me vt si-
 gnaculum super cor tuum, vt signaculum super brachiū tuum, quia fortis
 est vt mors, dilectio: dura sicut infernus, æmulatio. Lampades eius, lam-

1. Petri. 5.

Esa. 60.

Psal. 106.

Exod. 3.

Esa. 46.

Ioann. 15.

- pades ignis, atq; flammarū. Arbore malo, sancta crux designatur, quæ malū illud, & durissimū tormentū sustinuit, & Christus in odorifero crucis patibulo, vbi occubuit, ecclesiā à peccatorū interitu suscitauit, & à tenebris ad lucē reuocauit: precatus est etiā, ne fides Petri deficeret, quæ desiderauit Sathanas velut triticū cribrare. Ibi corrupta est mater tua, quia synagoga vsauis morbo laborās, & inuidiæ studio inflamata, sua impietate victa est, quādo clamabat, Crucifige: &, Sanguis eius super nos, & super filios nostros. cum etiā Christū cruci affixit, nefando scelere se corrupit, & buiuse sceleris magnitudinem inculpat, dicens, Ibi violata est genitrix tua. Maior siquidem pars plebis Christum negando, & Barrabam eligendo, ad crucem reprobatam est. Sed quoniam ad hoc cæcitas in Israel facta est, vt plenitudo gentium intraret, idēo intranti ecclesiæ dicitur, Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum. In corde latent intimæ animi cogitationes: in brachio, operationes exprimuntur. Super igitur cor & brachium sponsæ, dilectus vt signaculum ponitur, quia in sancta anima insculpitur & effigiatur, quæ summi exemplaris & signaculi imaginem retinet, cum sincera fide, & præclaris virtutum officijs, eximiam sui sponsi formam illustrat, illiq; tenacissimē adhæret. & totis viribus conari debemus, ne lumen dei super nos signatum contaminemus, aut obscuremus: & ad hoc signum, tanquam ad tutissimum nostræ salutis scopum, inspectenda sunt nostra & christianorum omnium studia. Fortis est vt mors dilectio tua, eo amoris incendio in te flagraui, vt mortem pro te oppetere non erubuerim, nec maiorem in me charitatem agnoscere potuisti, quàm quod animam meam pro te posuerim. nullum pro te recusavi laborem, nulli cruciatus quantunvis etiā atroces, me vicerunt, nullis denique casibus & periculis succubui, sed me ipsum sponte obtuli morti, & tanquam ouis ad victimam ductus sum, vt te ab æterna morte eriperem: & cum Iudæi in meā faciem conspuerent, & mihi colapbos incuterēt, ac carnem meam membratim diuellerent, subiciui, & tanquam agnus coram tondente obmutui, nec volui clauum clauo retrudere, nec vlcisci iniuriam mihi illatam: sed pro te omnia tormenta æquo animo toleraui, & tibi pulcherrimum tolerantia specimen reliqui, ne recales, nec libidine vlciscendi resistas malo. Docuit & Paulus dilectionem Christi esse mortem & omnibus supplicijs superiorem, cum dixit, Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? sicut scriptum est, Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis: sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. De hac charitate morti collata, loquitur Augustinus epistola Hieronymo, de loco qui est Iacobi secundo, qui offenderit in vno, factus est omnium reus, vbi dicit, Merito charitas dicta est fortis sicut mors, siue quia nemo eam vincit sicut mortem, siue quia in hac vita vsque ad mortem est mensura charitatis, siue potius, quia sicut mors animam auellit à sensibus carnis, sic charitas à concupiscentijs carnalibus. Dura vt in infernis emu-
- Lucæ. 22.
- Matth. 27.
- Roma. 11.
- Psal. 4.
- Ioann. 15
- Eccl. 53.
- Roma. 8.
- Psal. 43.
- Augustinus.

latio. In bonā aliquando partem sumitur æmulatio, sicut dicit Paulus, *Æmulamini charismata meliora. In malam autem, ubi per Samuelem Sauli dicitur, Ausferetur à te regnum, & dabitur æmulo tuo: æmulus quippe Saulis erit David, cui Saul inuidebat: & ex eo dura est ut infernus æmulatio tua, quia tuis conciliabulis, tua inuidia, tuis denique calumnijs connixa es me ad inferos vsque detrudere: & sicut infernus quos tenet, sine misericordia discriuat: ita flagitiosissimi Iudæi Christum apprehedentes, absque ulla commiseratione & clementia, ad aram crucis pertraxerunt. Lampades eius, lampades ignis atque flammaram. Sicut enim ignis quæ incendit, consumit: ita Christus sua morte quæ nobis illuxit, Iudæorum inuidiam, calumnias, & imposturas destruxit: hic enim ignis aduersarios consumit. Potest & hic locus de virginibus explicari. Vasa siquidem, in quibus flos virgineus & castitas habitat, semper sunt splendida, & spiritus sancti igne feruentia. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam. Eam charitas vim habet, ut neque torrentissimo aquarum impetu, neque fluuijs disrupto alueo erumpentibus, extinguī possit, & obrui. Nec tribulationes, angustia, naufragia, molestia, nec denique ulla pericula, dilectionem Christi perturbare, vel vincere possunt, secundum illud quod paulo antè protulimus, Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, &c. Hoc charitatis incendio exarserunt martyres, quos nec mille tribulationum procellæ, nec gladij, nec tyrannorum cōinationes à feruentissimo dei amore diuellere ac disiuungere poterunt, qui perdiderunt animam suam, ut eam in regno dei inuenirent, qui denique religionem pietatis præferentes, reliquerunt patrem, matrem, fratres, sorores, agros & caduca omnia, ut Christum sequerentur, & sequendo centuplum acciperent, & vitam æternam possiderent. Quid autem charitas omnia sufferat, nec oppugnari possit, ostendit Paulus primæ Corinthiorum decimotertio capite, dicens, Charitas patiens est, benigna est, charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quarit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, Charitas nunquam excidit, siue prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur. Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. Si opes charitati conferantur, pro nibilo habebuntur, & qui res humanas honores, & omnes diuitias contempserit, ut ad vexillum Christi properet, nihil præter deum ac Christi charitatem diligit, nihil spirat quod non sit sanctum & odoriferum, omnia in se sentit sedata & quietata: mundum reliquit, ut deo adhaereret. & pulchrè cohæret huic cantico, quod dicit Paulus ad Corinthios, Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita, ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest: hac enim nihil est excellentius, nihil denique pretiosius, de qua dicit diuus Ioannes, epistola prima, capite quarto, Quia deus charitas est, & qui manet in charitate, in deo manet. Soror nostra parua, & vbera non habet. Quid faciemus sorori nostræ in die*

1. Corint. 12.

1. Regū 28.

Roma. 8.

Matth. 10.

Matth. 19.

1. Corint. 13.

Ibidem.

1. Ioann. 4.

- quando alloquenda est? Ecclesia ex gentibus collecta, rudis est, & tenellam ac mo-
dicam fidem habet, & quia nondum est fidei virtute stabilita, lacte indiget. cuius filios
1. Corint. 3. alloquens Paulus, primæ Corinthiorum, tertio capite, dicit, Non potui vobis loqui qua-
si spiritualibus, tanquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam: non-
dum enim poteratis, sed nec quidem adhuc potestis, adhuc enim estis carnales. & ali-
1. Corint. 6. ubi, Secularia iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia, illos constitui-
te ad iudicandum. ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quis-
quam, qui possit iudicare inter fratrem suum? Dum eos in tanta pusillanimitate redar-
guit, vtiq; ecclesiam adhuc pusillam in fide ostendit, quæ pro tenera ætate vbera non
habet, quibus suos liberos nutriat, & de hac paruula sorore dicit sponsus cum aposto-
lis, Quid faciemus sorori nostræ in die, quando alloquenda est? quomodo disponemus
ecclesiam eo tempore, quo ad fidem vocanda est? Si murus est, ædificemus su-
per eum propugnacula argentea. Tame si gentilium ecclesia murus fuerit, ad
obsistendum nocentissimis fidei inimicis, tamen ab hostium obsidione, & validissimis
dæmonum incursionibus liberari non potuit, donec sua castra argenteis spiritus sancti
propugnaculis muniuerit. Sunt autem hæc argentea propugnacula, Christi & sanctorum
miracula, quibus infidelium acies deletur & oppugnatur. dedit enim deus apostolis & ec-
clesiæ in festo pentecostes, os & sapientiam cui nemo resistere potuit, & postquã nonni-
hil effudit de suo spiritu super apostolos & super omnẽ carnem, & facta sunt prodigia
in cælo sursum, & signa in terra deorsum, demissæ sunt Iudæorũ cristæ, & repressa est
infidelium arrogãtia, & imbecillius quæ antea abeneum ecclesiæ murum concusserunt. Qui
etiam cœperunt in fide crescere, & ita stabiliri, vt sua virtute & prudẽtia infirmos quosq;
ad capeffendam euãgelij doctrinam cõmouerent, suscepto honoris priuilegio, ad cæteros
1. Timot. 1. docendos sunt instituti, secundum id quod dicit Paulus ad Timotheum, Hæc commenda
Tit. 1. fidelibus qui idonei erunt & alios docere. Et ad Titum, Huius rei gratia reliqui te Cre-
tæ, vt ea quæ desunt, corrigas, & constituas per ciuitates præbyteros, sicut ego tibi dis-
posui. Dum ista sic in ecclesia disponuntur, tanquã propugnacula argentea muris ad-
ciuntur. Si ostium est, cõpingamus illud tabulis cedrinis. Si spectemus al-
legoriam, hoc ostio exprimemus ecclesiam, quæ à Christo potestate aperiendi & clau-
dendi accepit. Erat & hoc ostium in apostolis, quia per eos nobis ad regnum dei patuit
1. Math. 16. aditus. Vnde primo ecclesiæ pastori dictum est, Quodcunq; ligaueris super terram,
erit ligatum & in cælis: & quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cælis.
1. Ioann. 10. Appositissimè Christus dicitur ostium, qui de seipso dixit, Ego sum ostium, per me si-
quis intrauerit, saluabitur. & hoc ostium cedrinis tabulis compingitur, cum sancta ec-
clesia fidem prædicans, odoratissimis martyrum, & sanctorum virtutibus decoratur.
1. Psalm. 140. Nobis opus est ostio, quo plectrum linguæ refrænabimus, & in frænes animi affectus
occludemus. & huiusce ostij meminit Dauid, dicens, Pone domine custodiam oris meo,
& ostium circumstantiæ labijs meis. Itaq; qui idoneus est ad loquendum, & velut ostiũ
quod aperitur & clauditur, tempus loquendi & tacendi intelligit. huius ostium cedri-

nis tabulis compingitur, vt dum odoriferum lignum tu se suscipit, cum Paulo dicere possit, *Mibi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Ego murus, & vbera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens. Facetur ecclesia se esse murum viuis lapidibus compactum, & tenacissimo charitatis glutinio coadunatum, cui super extructa sunt propugnacula, & super hoc solidissimum huius muri fundamentum alius superædificat aurum, argentum, lapides pretiosos, alius lignum, fœnum, stipulam, sicut dicit Paulus, *Secundum gratiam dei, quæ data est mihi, vt sapiens architectus fundamentum posui, alius autem superædificat.* vnusquisq; autem videat quomodo superædificet, fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Siquis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, vnus cuiusque opus manifestum erit. Vbera ecclesie vt turris attolluntur, in his qui deo conseruente, proceritatem iustitiæ & bonorum operum, relicta infantia consequuntur, & parulos paulatim solido diuinæ sapientiæ cibo nutriunt: quibus dicit Sapiencia, *Relinquit infantiam, & viuite, & ambulate per vias prudentiæ.* Peperit autem ecclesia fortissimis fidei & spiritus sancti propugnaculis munita, pacem, cum apostolis dixit dominus, *Pax vobis.* Iterum, *Pax vobis.* Illa autem vbera turri comparata, duo testamenta dici possunt, & duo excellentissima charitatis præcepta, quibus deus nobis iungitur, & nos deo, quibus denique lex consummatur, nec absque illorum præceptorum obseruatione fit nobis ad Elysios campos aditus: quod si vnum sustuleris aut negligenter obseruaueris, vix alterum subsistet, mire siquidem indissolubili nexu vincuntur. aut illis vberibus, duplex vitæ genus intelligito, actiuum scilicet, & quod contemplationis est proprium, quorum primum, secundi gratia suscipitur: virtutum siquidem moralium actiones & officia ad contemplationem inflectuntur, lubenter enim a rerum terrenarum studijs & forensibus negotijs feriamur, vt quieto vitæ contemplatiuæ otio vacemus. Et istis ecclesia præfidijs adiuta, duce sui sponsi gratia, ad altissimum & supremum perfectionis gradum instar turris euebitur, ne amplius rerum humanarum sollicitudinibus, ac curis diserutiatur, sed sedatis terrenæ vitæ procellis, iucundissime quiescit, & sedet in oculis sui sponsi, cum quo prius varijs agitata tormentis & molestijs, non sedebat, ostendens planè nunquam nos hic perfectè posse quiescere. Non enim habemus hic ciuitatem permanentem, sed futuram inquirimus, vt Paulus ait. *Aduentæ enim & peregrini sumus in alieno solo, longe à patria nostra illa superna profugij, ob id hic missi, vt quandiu hæc agimus vitæ, moru sanctimonia & optimis virtutū officijs, viaticū ad patriam ipsam conducturū nobis comparemus.* Vineam fuit pacifico, in ea quæ habet populos. Tradidit eam custodibus, vir affert pro fructu eius mille argenteos, vinea mea coram me est. *Christus verè pacificus dicitur, quia per ipsum deo reconciliatus sumus, & qui aliquando fuerant filij iræ, eius gratia & clementia, facti sunt filij amoris & pacis.* Nec tam à Paulo dicitur pacificus, quàm ipsa pax. Ipse enim est pax no-

Galat. 6.

1. Corint. 3.

Prouer. 9.

Ioann. 1. 0.

Hebræo. 13.

Ephes. 1.

Ibidem.

- Cap. 8. *stra, qui fecit vtraque vnum, de quo etiam dicit Propbeta, Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. Vitis hæc, & assidua ecclesie cultura, huic pacifico nequitur, nec absque pace excoli potest: nec palmites ecclesie fructum ferunt, nisi manserint in vite, scilicet in Christo, qui in euangelio Ioannis dicit, Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, & omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructus plus afferat. & rursum, Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere. & qui sunt in hac vite plantati, florebunt: de quibus dicit David, Plantati in domo domini, in atrijs dei nostri florebunt. Tradidit eam custodibus, commisit eam regendam Moyse, Propbetis, deinde Apostolis & eorum successoribus, ac Episcopis, ad quam sub nomine Hierusalem dicit dominus per Prophetam, Super te & super muros tuos posui custodes tuos, tota die & nocte vsque in finem non tacebunt. Vir adfert pro fructu eius mille argenteos, Christus, de quo Propbeta dicit, Ecce vir oriens nomen eius, nobis pro assiduis laboribus & elemosynis, æternum rependit præmium, & sancta religionis, ac pietatis officia, copiosa mercede compensat, qui beatis, quadam pollicitationis formula dixit, Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Et aliubi dicit de ijs, qui prompto obsequio pauperibus suam præstiterunt operam, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi: quia esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes fui, & collegistis me: nudus, & operuistis me: infirmus & in carcere, & venistis ad me. In mille autem argenteis, plenitudo totius remunerationis ostenditur, & consummata iustorum merces. Vineam coram me est, quia mea præsentia colitur & augetur, & à meis exulta discipulis, suauissimum fructum parturit. Huic simillimum est sententiæ, quod dicit Propbeta, Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum. dicit etiam Apostolus, Quoniam ipse dominus in iussu, & in voce archangeli, & in tuba dei descendet de cælo, & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos qui viuimus, qui reliquimus, simul rapiemur cum illis obuiam domino in aera, & sic semper cum domino erimus. Et quia semper post resurrectionem sancti cum domino erunt, idcirco dominus dicit, Vineam coram me est. Mille tui pacifici, & ducenti his qui custodiunt fructus eius. Quæ habitas in hortis, amici auscultat, fac me audire vocem tuam. Duodecim si centenarij numero multiplicentur, mille ducentos efficiunt, & hic numerus vtrique apostolis, & apostolicis viris congruit, qui pro integerrima vitæ sanctimonia, & ea Euangelij legatione qua belle functi sunt, ad vetricem palmam ascenderunt, eiusque suauissimum fructum apprehenderunt. Et hi quoque pacifici dicuntur, quod sana doctrina infestissimos ecclesie inimicos vicerint, & suis precationibus nos ab improbis canibus, & virulentis serpentum morsibus protegerint. Habitat ecclesia in hortis, quos indefesso labore & assiduis vigilijs coluit, excul-*
- EGale 9.
- Ioann. 15.
- Psalm. 91.
- Zacha. 7.
- Matth. 5.
- Matth. 5.
- Psalm. 33.
1. Thess. 4.

tos lymphidissimis sacrae scripturae fontibus irrigauit. Amici auscultant, cum verba dei audiunt & obseruant. Qui enim ex deo est, verba dei audit, & qui imperio Christi parent, non tam dicuntur serui quam amici, de quibus dicit Christus, Iam non dicam vos seruos, sed amicos. & sponsus vehementer optat audire vocem suae sponsae, quae ubique locorum euangelicam veritatem praedicat, & qui lubenter legatos Christi audiunt, & Christum audiunt. De quibus dixit, Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Fuge dilecte mi, & assimulare capreae, hinnuloque ceruorum super montes aromatum. Satis dilecte mi, mecum conuersatus es in terris, confecto igitur tuae peregrinationis itinere, & tua legatione absoluta, regredere ad superna. Tuus pater te vocat, & cupit vt hinc demigres, & te clarificet apud semetipsum ea claritate, quam habuisti priusquam mundus fieret. fac velim vt christiani omnes vno fœdere, & indissolubili amicitiae nexu tibi copulentur. nõ me latet te perspicacius quam capream, omnia intueri, ac christianis fulgidissimum tuae gratiae lumen infundere, quo sanè purius & lymphidius quam carnis oculis te conspiciunt, tibi que sincera fide, & honestis vitæ officijs adhaerent, agnosunt & mei alumni, te omnem caelorum altitudinem & olympum summa cum gloria penetrasse.

Ioann. 8.

Ioann. 15.

Lucæ 10.

Ioann. 17.

COMMENTARIORVM IN ECCLESIASTEN
ET IN CANTICVM CANTICORVM, IOANNIS

Arborei Laudunensis, Doctõris Theologi, finis. Parisiis

ex officina Simonis Colinæi. Anno à Cbri-

sto nato, Millesimo Quingen-

tesimo Tricesimo

septimo.

Mense Nouembri.

ERRATVLORVM EMENDATIO.

Folio	Pagi.	Lin.	Lege
5	1	19	mores illi adtemperemus
5	1	30	quippe qui
34	2	36	solo verbo
56	2	11	declarant
63	1	21	In margine, Matth. 22
66	1	24	à quo amatur
79	2	25	In margine, Iob 30

